

Ο

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

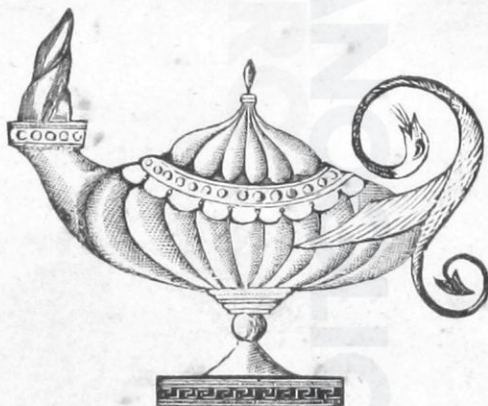
ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ.

973

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ.

ΤΟΜΟΣ Σ΄.

(1871—72).

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Α. ΚΟΡΟΜΗΛΑ.

(Ὀδῶ Περμποπαζάρου Ἀριθ. 11).

1873.

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ Συλλόγου.

ΑΡΘΡ. 1. Σκοπὸς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἐστὶν ἡ τῶν γραμμάτων ἐν γένει καλλιέργεια καὶ διάδοσις κατὰ τὴν Ἀνατολήν.

α.) διὰ τῆς ἐγγράφου ἢ προφορικῆς ἐν αὐτῷ διακοινώσεως φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν μελετημάτων.

β.) διὰ δημοσίων διαλέξεων.

γ.) δι' ἐκδόσεως ὁμωνύμου περιοδικοῦ συγγράμματος.

δ.) διὰ φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν σχέσεων μετὰ Συλλόγων καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογικῶν καθιδρυμάτων τῆς τε ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς.

ε.) διὰ συστάσεως δημοσίας Βιβλιοθήκης, Ἀναγνωστηρίου καὶ συλλογῶν.

ς.) διὰ συστάσεως διαγωνισμῶν πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας, ἢ πρὸς λύσιν φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ζητημάτων.

ζ.) δι' ὑποστηρίξεως ἀπόρων σχολείων, ἢ καθιδρύσεως νέων.

η.) διὰ παντὸς ἄλλου μέσου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ Συλλόγου συντείνοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Περὶ τῶν Κοσμητόρων.

ΑΡΘΡ. 2. Τὰ τοῦ Συλλόγου διευθύνουσιν οἱ Κοσμητόρες αὐτοῦ, ὁ Πρόεδρος, οἱ δύο Ἀντιπρόεδροι, ὁ Γενικὸς καὶ Εἰδικὸς Γραμματεὺς, ὁ Βιβλιοφύλαξ καὶ ὁ Ταμίας.

ΑΡΘΡ. 3. Ὁ Πρόεδρος κηρύττει τὴν ἐναρξιν καὶ λήξιν τῶν συνεδριάσεων, διευθύνει τὰς συζητήσεις, καὶ ἐπανάγει τοὺς παρεκτρεπομένους εἰς τὴν τάξιν, λαμβάνων δὲ μέρος ἐν αὐταῖς παραχωρεῖ τὴν ἔδραν τῷ ἐτέρῳ τῶν Ἀντιπροέδρων, δίδωσιν ἐκάστῳ τῶν μελῶν αἰτοῦντι τὸν λόγον, τίθησι τὰ ζητήματα εἰς ψηφοφορίαν, ὑπογράφει τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων, τὰ διπλώματα, τὰ πρὸς πληρωμὴν ἐντάλματα καὶ πάντα τὰ ἐκ τοῦ Συλλόγου ἐξερχόμενα ἔγγραφα, συγκαλεῖ ἐν ἀνάγκῃ τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου εἰς ἐκτάκτους συνεδριάσεις, ἐποπτεύει τῶν δημοσίων διαλέξεων, παρευρίσκεται αὐτοδικαίως ἐν ταῖς συνεδριάσεσι τῶν Ἐπιτροπῶν, ἐκτελεῖ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Συλλόγου, καὶ φροντίζει περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς τοῦ Κανονισμοῦ.

ΑΡΘΡ. 4. Τὰ τοῦ Προέδρου ἀπόντος ἢ κωλυομένου ἐκτελεῖ ὁ ἕτερος τῶν Ἀντιπροέδρων, ὃν ὁ μὲν ἰδίᾳ μεριμνᾷ περὶ τῶν δημοσίων διαλέξεων, καὶ προεδρεύει τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ὁ δὲ περὶ αὐξήσεως τῶν πόρων τοῦ Συλλόγου, καὶ προεδρεύει τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς.

ΑΡΘΡ. 5. Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τηρεῖ τὰ ἀρχεῖα καὶ τὰς σφραγίδας, τὸ πρωτόκολλον καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Συλλόγου, ἀντιγράφων αὐτὴν ἐν ἰδίῳ Κώδικι, ἐγγράφει ἐν τῷ Μητρώῳ τὰ μέλη, παρέχει τῷ Ταμίᾳ ἀκριβῆ κατάλογον αὐτῶν, ἀναγγέλλει διὰ τῶν ἡμερησίων τῶν συνεδριάσεων καὶ τῶν δημοσίων διαλέξεων, καὶ τὰ προκείμενα ἐν αὐταῖς θέματα, τηρεῖ βιβλίον τῶν ἡμερησίων διατάξεων, συνυπογράφων αὐτὰς μετὰ τοῦ Προέδρου, ἀναγινώσκει ἐν ταῖς συνεδριάσεσι τὰ πρὸς τὸν Σύλλογον ἀποσελλόμενα ἔγγραφα, ἢ γνώμη τοῦ Προέδρου περίληψιν μόνον, κοινοποιεῖ

αὐτῶν, ἀγγέλλει ἐγκαίρως πρὸς οὓς δεῖ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Συλλόγου, ἀποστέλλων ἅμα καὶ τὰ εἰς αὐτοὺς ἀναφερόμενα ἔγγραφα, φροντίζει περὶ τῆς τακτικῆς διανομῆς τοῦ Περιδικίου, καὶ περὶ τῆς ἐγκαίρου αὐτοῦ ἀποστολῆς εἰς τὰ ἔκτος τῆς Κων/πόλεως διαμένοντα μέλη, σφραγίζει δὲ καὶ συνυπογράφει μετὰ τοῦ Προέδρου τὰ διπλώματα καὶ τὰ λοιπὰ ἐπίσημα ἔγγραφα.

ΑΡΘΡ. 6. Ὁ Εἰδικὸς Γραμματεὺς συντάσσει τὰ πρακτικὰ ἐκάστης συνεδριάσεως ἐν τῷ ἐπὶ τούτῳ Κώδικι, ἐξ οὗ καὶ ἀναγινώσκει αὐτὰ ἐν τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπομένης, καὶ ἐγκριθέντα ὑπὸ τοῦ Συλλόγου συνυπογράφει μετὰ τοῦ Προέδρου· συντάσσει δὲ ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ, καὶ συνυπογράφει καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῶν Κοσμητόρων.

ΑΡΘΡ. 7. Τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως ἀπόντος ἢ κωλυομένου, ἐκπληροῖ τὰ χρέη αὐτοῦ ὁ Εἰδικὸς καὶ τὰνάπαλιν ἀπόντων δὲ καὶ τῶν δύο, οἱ Ἀντιπρόεδροι.

ΑΡΘΡ. 8. Ὁ Βιβλιοφύλαξ φροντίζει περὶ τῆς αὐξήσεως, καλῆς διατηρήσεως τῆς Βιβλιοθήκης, τοῦ Ἀναγνωστηρίου, τῆς Ὁργανοθήκης καὶ τῶν Συλλογῶν, φυλάττει ἀκριβῆ κατάλογον καθ' ὕλην καὶ ἀλφαβητικὸν τῶν βιβλίων καὶ ὀργάνων, κατάλογον τῶν προσφερομένων βιβλίων καὶ χειρογράφων μετὰ τοῦ ὀνόματος τῶν δωρητῶν, παρέχει πᾶσαν εὐκολίαν τοῖς βουλομένοις ἐργάζεσθαι ἐν τῷ Ἀναγνωστηρίῳ, καὶ δανείζει τοῖς μέλεσι βιβλία, κατὰ τὰς εἰδικὰς περὶ τούτου διατάξεις, ὑπεύθυνος ὢν διὰ πᾶν τὸ ἀπολεσθέν.

ΑΡΘΡ. 9. Ὁ Ταμίας κρατεῖ τὸ ταμεῖον τοῦ Συλλόγου, ὑπεύθυνος ὢν διὰ πάντα τὰ εἰς αὐτὸ εἰσερχόμενα χρήματα· φροντίζει περὶ τῆς ἐγκαίρου εἰσπράξεως τῶν συνδρομῶν διὰ διπλοτύπων ὑπ' αὐτοῦ ὑπογεγραμμένων, τηρεῖ τὰ ἐξῆς βιβλία, α.) ἡμερολόγιον ἢ πρόχειρον, β.) δύο βιβλία μερίδων, τὸ μὲν τῶν προσόδων καὶ δαπανῶν κατ' εἶδη, τὸ δὲ τῶν ἐτησίων συνδρομῶν τῶν μελῶν, γ.) εἰδικὸν βιβλίον τῶν ἐνιαυσίων ἰσολογισμῶν· οὐδέποτε δαπανᾷ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τῇ τοῦ Προέδρου ἐντολῇ, φυλάττων τὰ πρὸς πληρωμὴν ἀποστελλόμενα αὐτῷ ἐντάλματα· ἀποτελεῖ δὲ μέλος τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς.

ΑΡΘΡ. 10. Οἱ Κοσμητορες συνερχόμενοι τακτικῶς μὲν ἅπαξ τοῦ μηνός, ἐκτάκτως δὲ κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Προέδρου, συσκέπτονται περὶ πάντων τῶν ἀφορώντων τὸν Σύλλογον, καὶ ἀποφασίζουσι διὰ πλειονοψηφίας τῶν ἐν ταῖς συνεδριάσεσι παρόντων· ἐν δὲ τῇ λήξει τῆς ἐ-

τησίαις περιόδου συνερχόμενοι πάντες παραδίδουσι τοῖς διαδόχοις αὐτῶν σῶα καὶ ἀνελλιπῆ καὶ ἐν καλῇ καταστάσει τὰ ἀρχεῖα, τὰ βιβλία καὶ πάντα τὰ τοῦ Συλλόγου, συντάσσοντες πράξιν ἐπὶ τούτῳ, καταχωρίζομένην ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν συνεδριάσεων τῶν Κοσμητόρων, καὶ συνυπογράφουμένην ὑπ' αὐτῶν τε καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν.

ΑΡΘΡ. 11. Ἐν δυσὶν ἐκτάκτοις συνεδριάσεσι κατὰ τὰς δύο τελευταίας τοῦ Ἀπριλίου ἐβδομάδας οἱ Κοσμητορες ἀναγινώσκουσι τὰς ἐξῆς ἐκθέσεις· ὁ μὲν προεδρεύων τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀντιπρόεδρος Περὶ τῶν δημοσίων διαλέξεων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐν τῷ Συλλόγῳ γιγνομένων· ὁ δὲ Γενικὸς Γραμματεὺς ἐκθεσὶν Περὶ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Συλλόγου· ὁ δὲ Εἰδικὸς συνοπτικὴν ποιῆται περίληψιν τῶν λοιπῶν ἐτησίων τοῦ Συλλόγου ἐργασιῶν· ὁ δὲ Βιβλιοφύλαξ ἀναγινώσκει ἐκθεσὶν Περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Βιβλιοθήκης, τοῦ Ἀναγνωστηρίου, τῆς Ὁργανοθήκης καὶ τῶν Συλλογῶν, καὶ περὶ τῶν μέσων τῆς αὐξήσεως καὶ βελτιώσεως αὐτῶν· ὁ δὲ Ταμίας ἐκθεσὶν Περὶ τῶν προσόδων καὶ δαπανῶν τοῦ λήξαντος ἔτους, τῆς καταστάσεως τοῦ ταμείου καὶ τῶν καθυστερούντων μελῶν, προσυπογράφουμένην ὑπὸ τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀφοῦ πρότερον αὐτὴ ἐξετάσῃ τὰ τοῦ ταμείου, καὶ εὔρη τὰ βιβλία αὐτοῦ ἐν τάξει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῶν μελῶν.

ΑΡΘΡ. 12. Τὰ συγκροτοῦντα τὸν Σύλλογον μέλη εἰσὶ τακτικά, ἐπίτιμα καὶ ἀντεπιστέλλοντα.

ΑΡΘΡ. 13. Καθήκοντα τῶν μελῶν εἰσιν ἡ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τοῦ Συλλόγου μερίμνα καὶ συνδρομὴ αὐτῶν, καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀνατιθεμένων αὐτοῖς ἐντολῶν.

ΑΡΘΡ. 14. Τὰ ἐπίτιμα καὶ ἀντεπιστέλλοντα μέλη, παρεπιδημοῦντα ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ παρευρισκόμενα ἐν ταῖς τοῦ Συλλόγου Συνεδριάσεσι, ἀπολαύουσι τῶν αὐτῶν, ὡν καὶ τὰ τακτικὰ μέλη, δικαιωμάτων.

ΑΡΘΡ. 15. Νέα τακτικὰ μέλη δέχεται ὁ Σύλλογος, ὅσα ἂν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ ἀλλοῦ διαμένοντα προταθῶσιν ἐγγράφως ὑπὸ τριῶν τοῦ Συλλόγου τακτικῶν μελῶν, ὑπευθύνων ὄντων διὰ τὴν πρὸς τὸν Σύλλογον ἐκπλήρωσιν τῶν χρεῶν τῶν προτεινομένων.

ΑΡΘΡ. 16. Ἐπίτιμα μέλη ἐκλέγει ὁ Σύλλογος, τῇ προτάσει τῶν Κοσμητόρων ἢ τινος τῶν διαρκῶν Ἐπιτροπῶν, ἄνδρας ἐπὶ φιλολογικαῖς καὶ ἐπιστημονικαῖς διαπρέποντας γνώσεσιν, ἢ εὐεργετήσαντας διαφερόντως τὸν Σύλλογον, ἢ μεγάλως συντελέσαντας εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας.

ΑΡΘΡ. 17. Ἀντεπιστέλλοντα μέλη ἐκλέγει ὁ Σύλλογος, τῇ προτάσει ὡσαύτως τῶν Κοσμητόρων ἢ τινος τῶν διαρκῶν Ἐπιτροπῶν, ἄνδρας λογίους ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως διαμένοντας, ὅσοι ἂν προσφέρωσιν αὐτῷ πόνημά τι αὐτῶν λόγου ἕξιον, ἢ συντελώσιν εἰς διάδοσιν τῶν γραμμάτων καὶ διάσωσιν τῶν ἀρχαίων μνημείων.

ΑΡΘΡ. 18. Ἡ ἐκλογή τῶν νέων μελῶν, τακτικῶν, ἐπίτιμων καὶ ἀντεπιστελλόντων, γίνεται διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας καὶ κατ' ἀπόλυτον πλειονοψηφίαν τῶν παρόντων μελῶν, ἀφοῦ τὰ ὀνόματα τῶν ἐκλεχθησομένων προαγγελθῶσιν ὑπὸ τοῦ Προέδρου ἐν τῇ προηγουμένη συνεδριάσει.

ΑΡΘΡ. 19. Πρὸς ἕκαστον τῶν ἐκλεγομένων μελῶν ὁ Σύλλογος ἐκδίδωσι δίπλωμα, φέρον τὴν μεγάλην αὐτοῦ σφραγίδα, καὶ ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως· ἀποστέλλει δὲ συνάμα καὶ ἀντίτυπον τοῦ Κανονισμοῦ πρὸς γνώσιν τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν μέσων, δι' ὧν ἐνεργεῖ πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ.

ΑΡΘΡ. 20. Ἐκ τῶν νέων μελῶν τὰ μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένοντα, λαμβάνοντα τὸ δίπλωμα, ὑπογράφουσιν ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν ἐπιδόσεων πρὸς ἀπόδειξιν τῆς παραλαβῆς αὐτοῦ, τὰ δ' ἀλλοῦ διαμένοντα δι' ἐπιστολῆς ἀγγέλλουσι τὴν παραλαβὴν τοῦ διπλώματος καὶ τοῦ Κανονισμοῦ.

ΑΡΘΡ. 21. Τὰ τακτικὰ μέλη, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ ἀλλοῦ διαμένοντα, καταβάλλουσιν, ἅπαξ μὲν ὡς δικαίωμα διπλώματος μίαν ὀθωμανικὴν λίραν, ἐτησίως δὲ μίαν ὡσαύτως ὀθωμανικὴν λίραν, πληρωτέαν ἅμα τῇ ἐνάρξει ἐκάστου ἔτους τοῦ Συλλόγου.

ΑΡΘΡ. 22. Πᾶν μέλος τακτικόν, μὴ ἀποτίσαν τὴν ἐτησίαν συνδρομὴν αὐτοῦ ἐπὶ ἐν ἔτος, καὶ μετὰ πρῶτην καὶ δευτέραν ἐγγράφον πρόσκλησιν τοῦ Ταμείου ἐντὸς τριμηνίας ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ ἔτους μὴ καταβάλλον τὰ ὀφειλόμενα, ἀπαλείφεται ἀπὸ τοῦ Μητρώου καὶ ἀπὸ τοῦ κατ' ἔτος ἐν τῷ Περιδικίῳ δημοσιευομένου καταλόγου τῶν μελῶν, καὶ τοῦ λοιποῦ οὐδὲν γίγνεται δεκτόν, ἂν μὴ πρότερον ἀποδῶ καὶ πάντα τὰ καθυστερούμενα μέχρι τῆς νέας αὐτοῦ αἰτήσεως.

ΑΡΘΡ. 23. Πάντα τὰ μέλη λαμβάνουσι δωρεάν τὸ Περιδικὸν τοῦ Συλλόγου σύγγραμμα, καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο παρ' αὐτοῦ δημοσιεύεται. Τὰ δὲ νέα μέλη λαμβάνουσι τὸ Περιδικὸν ἀπὸ τοῦ ἔτους, καθ' ὃ ἐξελέχθησαν.

ΑΡΘΡ. 24. Ἀποκλείεται τοῦ Συλλόγου πᾶν μέλος, οὗ ἂν ἡ διαγωγή κριθῆ ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν τιμὴν καὶ συντήρησιν αὐτοῦ· ἢ δ' ἀποφασίῃ αὐτὴ ἐκτελεῖται κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον· πέντε τακτικὰ μέλη ἐγγειρίζουσι τῷ Προέδρῳ ἔγγραφον αἴτησιν περὶ συγκροτήσεως ἐκτάκτου συνεδριάσεως, τοῦτον καὶ μόνον ἐχούσης τὸν σκοπὸν τῆς δ' αἰτήσεως ταύτης δεκτῆς ὑπὸ τοῦ Συλλόγου γενομένης, ὀρίζεται ἡ ἐκτακτος συνεδρίασις, καὶ ἐξαγγέλλεται πρὸ μηνός δι' ἐγκυκλίου τοῦ Προέδρου εἰς ἅπαντα τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει μέλη, προσκαλεῖται δὲ καὶ ὁ ἐγκαλούμενος προσελθεῖν εἰς αὐτὴν πρὸς ἀπολογίαν αὐτοπροσώπως, ἢ, ἂν ἀποδημῇ, δι' ἐπιστολῆς· μετὰ δὲ ταῦτα, ἀποσυρομένου τοῦ ἐγκαλουμένου, ἂν παρῆ, ὁ Σύλλογος ἀποφασίζει διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἢ δ' ἀποφασίῃ αὐτὴ ἔχει κύρος, ὅταν, παρόντων εἴκοσι καὶ πέντε τοῦλάχιστον μελῶν, ψηφισθῇ ὑπὸ τῶν δύο τρίτων τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῶν συνεδριάσεων.

ΑΡΘΡ. 25. Αἱ συνεδριάσεις τοῦ Συλλόγου εἰσὶ τακτικαὶ καὶ ἐκτακτοὶ· καὶ αἱ μὲν τακτικαὶ ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος γίνονται ἐν ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ, ὀριζομέναις ἐν ἀρχῇ τῆς χειμερινῆς καὶ θερινῆς ἐξαμηνίας, εἰσὶ δημόσιαι· αἱ δὲ ἐκτακτοὶ ἀποκλειστικαί τοῖς τοῦ Συλλόγου μέλεσι.

ΑΡΘΡ. 26. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Συλλόγου ἐν ταῖς συνεδριάσεσι γίνονται συνήθως διὰ φανερᾶς ψηφοφορίας καὶ κατ' ἀπόλυτον πλειονοψηφίαν, διὰ μυστικῆς δὲ, ὅσοι ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ ὀρίζονται, ἢ ὅταν τοῦτο αἰτηθῇ ὑπὸ πέντε τοῦλάχιστον μελῶν.

ΑΡΘΡ. 27. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Συλλόγου, ὡς ἂν ἐγκρίνωσιν οἱ Κοσμητορες, ἐν ἰδίῳ καταγράφονται πίνακι, ἐκτιθεμένῳ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν συνεδριάσεων.

ΑΡΘΡ. 28. Ἐν ταῖς συνεδριάσεσι τοῦ Συλλόγου μόνον τὰ μέλη ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναγινώσκειν πραγματείαν τινά, ἢ κοινοποιεῖν τι, συζητεῖν καὶ ψηφοφορεῖν παρόντα· ξένοι δὲ ἐισαγόμενοι ὑπὸ τινος τῶν μελῶν δύνανται, τῇ

του Προέδρου συναινέσει, ανακοινώσασθαι τι τῷ Συλλόγῳ ἐγγράφως ἢ προφορικῶς.

ΑΡΘΡ. 29. Ἀπαγορεύεται πᾶσα πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ συζήτησις.

ΑΡΘΡ. 30. Γλῶσσα, ἐν ἣ γράφονται αἱ πραγματεῖαι, τὰ πρακτικά, καὶ γίνονται αἱ συζητήσεις, ἐστὶν ἡ Ἑλληνικὴ, μόνον δὲ τοῖς ἐτερογλώσσοις μέλεσιν ἐπιτρέπεται γράφειν καὶ συζητεῖν καὶ ἐν ἑτέρᾳ γλώσσῃ.

ΑΡΘΡ. 31. Ἡ ἡμερησία διάταξις ἐκάστης τακτικῆς συνεδριάσεως, παρασκευαζομένη ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως, περιλαμβάνει·

α.) ἀνάγνωσιν τῶν πρακτικῶν τῆς προηγουμένης συνεδριάσεως, β.) ἐγκριθέντα ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ὑπογράφονται ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Εἰδικοῦ Γραμματέως·

β.) ἀνάγνωσιν τῆς ἀλληλογραφίας·

γ.) κοινοποίησιν τῶν προσφορῶν βιβλίων, χειρογράφων κτλ.

δ.) προτάσεις πρὸς ἐγγραφὴν μελῶν·

ε.) προτάσεις γινομένης παρὰ τῶν Κοσμητόρων, τῶν Ἐπιτροπῶν, τῶν μελῶν·

ς.) ἐγγράφους ἢ προφορικὰς ανακοινώσεις περὶ παντὸς φιλολογικοῦ ἢ ἐπιστημονικοῦ ζητήματος·

ζ.) συζητήσεις ἐπ' αὐτῶν, τηρουμένης ἀκριβῶς τῆς τάξεως, καθ' ἣν ἕκαστον τῶν μελῶν ἤθελε ζητήσῃ τὸν λόγον.

ΑΡΘΡ. 32. Ὅσαι τῶν προτάσεων ἀντίκεινται πρὸς προγενεστέραις τοῦ Συλλόγου ἀποφάσεις, σημειοῦνται ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει μετὰ τῆς παραπομπῆς πρὸς ταύτας.

ΑΡΘΡ. 33. Αἱ παρὰ τῶν Ἐπιτροπῶν καὶ μελῶν προτάσεις δεόν ν' ἀποστέλλωνται τῷ Γενικῷ Γραμματεῖ δύο τοῦλάχιστον ἡμέρας πρὸ τῆς συνεδριάσεως.

ΑΡΘΡ. 34. Νέαι προτάσεις μὴ ἐγγεγραμμέναι ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει, ὑποβάλλονται αὐθημερὸν εἰς τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ Συλλόγου, ὅταν ἐγγράφως ὑποσηριχθῶσιν ὡς κατεπίγουσαι ὑπὸ πέντε μελῶν, καὶ παραδεχθῇ ὁ Σύλλογος τὸ κατεπίγον αὐτῶν.

ΑΡΘΡ. 35. Ἡ τῆς συζητήσεως ἐξακολούθησις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀναγνώσματος ἢ ἐπιστημονικῆς κοινοποιήσεως παρατείνεται καὶ ἐν τῇ ἐπομένῃ συνεδριάσει, ὑπὲρ ταύτην ὅμως οὐδαμῶς.

ΑΡΘΡ. 36. Αἱ παρὰ τῶν Κοσμητόρων καὶ Ἐπιτροπῶν προτάσεις ὑποστηρίζονται ἰδίᾳ ἐν ταῖς συζητήσεσιν ὑπὸ τινος αὐτῶν ὡς εἰσηγητοῦ.

ΑΡΘΡ. 37. Ἐν ταῖς συζητήσεσιν ἕκαστον

μέλος αἰτεῖ καὶ λαμβάνει τὸν λόγον ἐν τῇ αὐτῇ συνεδριάσει ἅπαξ ἢ δις περὶ τοῦ αὐτοῦ, πρὶν ἢ κλείσῃ ἡ συζήτησις· ὁ δὲ τελευταῖος λόγος δίδεται τῷ ἀναγνόντι ἢ κοινοποιήσαντι ἢ προτείναντι τὸ περὶ οὗ ἡ συζήτησις.

ΑΡΘΡ. 38. Πᾶσα πραγματεία, ἀναγνωσθεῖσα ἢ κοινοποιηθεῖσα τῷ Συλλόγῳ, ἐγχειρίζεται αὐθημερὸν τῷ Γενικῷ Γραμματεῖ, καὶ κατατίθεται ἐν τοῖς ἀρχείοις.

ΑΡΘΡ. 39. Ἡ ἡμερησία διάταξις ἐκάστης ἐκτάκτου συνεδριάσεως, ὀριζομένη ὑπὸ τῶν Κοσμητόρων, ἀγγέλλεται ἐγκαιρῶς πρὸ τῆς ἐνάξεως αὐτῆς πρὸς γνῶσιν τῶν μελῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τῶν διαρκῶν καὶ ἐκτάκτων Ἐπιτροπῶν.

ΑΡΘΡ. 40. Ὁ Σύλλογος ἐκλέγει κατ' ἔτος διαρκεῖς Ἐπιτροπὰς τὰς ἐξῆς· α.) Οἰκονομικὴν, β.) Συντακτικὴν πρὸς δημοσίευσιν τοῦ Περιδικίου, γ.) Ἐκπαιδευτικὴν, δ.) Φιλολογικὴν, ε.) Ἀρχαιολογικὴν, ς.) Ἐπιστημονικὴν καὶ Ἀνθρωπολογικὴν.

ΑΡΘΡ. 41. Ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ φροντίζει περὶ τῆς τακτικῆς διαχειρίσεως καὶ αὐξήσεως τῶν πόρων τοῦ Συλλόγου, καὶ συνεννοουμένη μετὰ τῶν ἄλλων Ἐπιτροπῶν καὶ Κοσμητόρων, παρασκευάζει τὸν ἐτήσιον τοῦ Συλλόγου προϋπολογισμόν, ὃν καθυποβάλλει ἅμα τῷ ἀπολογισμῷ τοῦ λήξαντος ἔτους εἰς τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ Συλλόγου.

ΑΡΘΡ. 42. Ἡ Ἐκπαιδευτικὴ ἀσχολεῖται, καὶ μεριμνᾷ περὶ τῶν πρὸς διάδοσιν τῶν γραμμάτων, ἐξετάζουσα τὰ περὶ σχολείων, μεθόδων, διδακτικῶν βιβλίων, δημοσίων διαλέξεων κτλ.

ΑΡΘΡ. 43. Ἡ Φιλολογικὴ μεριμνᾷ περὶ τῶν ἐκδόσεων τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, κοινοποιεῖ τῷ Συλλόγῳ τὰς νεωτέρας φιλολογικὰς προόδους, ἀσχολεῖται δὲ ἰδίᾳ εἰς ἔρευναν τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις χειρογράφων.

ΑΡΘΡ. 44. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ μεριμνᾷ περὶ τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ ἀρχαιολογικῶν ἀνακαλύψεων.

ΑΡΘΡ. 45. Ἡ Ἐπιστημονικὴ καὶ Ἀνθρωπολογικὴ καθίστησι γνωστὰς τῷ Συλλόγῳ τὰς νεωτέρας ἐπιστημονικὰς καὶ ἀνθρωπολογικὰς ἐρεῦνας καὶ ἀνακαλύψεις τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, ἀσχολουμένη ἰδίᾳ περὶ τὰς ἐκ τῶν ἐ-

πιστημῶν θεωρητικὰς καὶ πρακτικὰς τῇ ἡμετέρᾳ χώρα ὠφελείας.

ΑΡΘΡ. 46. Ἐκάστη τῶν Ἐπιτροπῶν συνεδριάζει ἅπαξ τοῦλάχιστον τοῦ μηνός, συσκέπτεται καὶ ἀποφασίζει διὰ πλειονοψηφίας τῶν ἐν τῇ συνεδριάσει παρόντων, τηρεῖ ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων ὑπογεγραμμένα ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς, ἐξ ὧν καὶ κοινοποιεῖ τὰ μᾶλλον λόγου ἄξια ἐν ταῖς τοῦ Συλλόγου συνεδριάσεσιν, καὶ προβάλλει εἰς συζήτησιν τῷ Συλλόγῳ σπουδαῖα θέματα.

ΑΡΘΡ. 47. Τῇ προτάσει τῶν ἀρμοδίων Ἐπιτροπῶν ὁ Σύλλογος ἀνατίθησι τοῖς ἀντεπιστάτοις αὐτοῦ μέλεσι τὴν ἔρευναν ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, ἀρχαίων ἢ προϊστορικῶν μνημείων, τὴν ἀντιγραφὴν χειρογράφων, ἐπιγραφῶν κτλ. ἢ ἐν ἀνάγκῃ ἰδίᾳ ἀποφασίζει ἀποστολάς.

ΑΡΘΡ. 48. Τὰ εἰς τὸν Σύλλογον ἀποστελλόμενα συγγράμματα παραπέμπονται εἰς τὰς ἀρμοδίους Ἐπιτροπὰς, ὅπως ἐπ' αὐτῶν ἐκθεσὶν ποιήσωνται, ἂν αἰτήσῃ τοῦτο ὁ συγγραφεύς, ἢ κρίνῃ ὠφέλιμον ὁ Σύλλογος. Εἰς τὰς Ἐπιτροπὰς ὡσαύτως παραπέμπονται πρὸς κρίσιν καὶ γνωμοδότησιν καὶ τὰ ἐν τῷ Συλλόγῳ ἀναφυόμενα ζητήματα καὶ ἀναφερόμενα εἰς τὰς εἰδικὰς αὐτῶν ἐργασίας.

ΑΡΘΡ. 49. Ἐν δυσὶν ἐκτάκτοις συνεδριάσεσιν κατὰ τὰς δύο πρώτας τοῦ Ἀπριλίου ἐβδομάδας ἐκάστη τῶν Ἐπιτροπῶν ὑποβάλλει τῷ Συλλόγῳ ἐκθεσὶν τῶν ἐτησίων αὐτῆς ἐργασιῶν ἐν δὲ τῇ ἐπετείῳ τοῦ Συλλόγου πανηγύρει ἐκθεσὶν περὶ τῶν βραβείων τῶν διαγωνισμάτων, β. ἂν τύχῳσιν ἐκάστη αὐτῶν πρὸς κρίσιν ἀνατεθειμένα.

ΑΡΘΡ. 50. Αἱ ἐκθέσεις ἐκάστης Ἐπιτροπῆς δημοσιεύονται ἐν τῷ Περιδικῷ, ἂν ἐγκριθῶσιν.

ΑΡΘΡ. 51. Αἱ ἐκτακτοὶ Ἐπιτροπαὶ διορίζονται ἐπὶ ῥητῇ προθεσίμῃ· ταύτης δὲ ληξάνσης, ἂν μὴ ἀποχρώντως ἐνώπιον τοῦ Συλλόγου δικαιολογήσωσι τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐκθέσεως αὐτῶν, θεωροῦνται παρητημένοι, ὁ δὲ Σύλλογος προβαίνει εἰς ἐκλογὴν ἄλλων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς΄.

Περὶ τῶν δημοσίων διαλέξεων.

ΑΡΘΡ. 52. Αἱ δημοσίαι διαλέξεις, κατὰ τὰς περὶ τούτων διατάξεις, γίνονται ἐν γλώσσῃ κα-

ταληπτῇ, καὶ πραγματεύονται περὶ φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν θεμάτων.

ΑΡΘΡ. 53. Ὅσα τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου μέλουσι ποιήσασθαι διαλέξεις, ὀφείλουσι μετὰ τὰς διακοπὰς ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν τοῦ Συλλόγου ἐργασιῶν ἐγγράφασθαι, σημειοῦντα καὶ τὸ θέμα τῶν διαλέξεων· ὁ δὲ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου μετὰ τοῦ Προέδρου τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς ἐγκρίναντες τὰ θέματα, συντάσσοις τὸ πρόγραμμα καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγορητῶν καὶ τὴν πληθὺν τῶν διαλέξεων, καὶ καθυποβάλλουσιν αὐτὸ ὑπὸ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ Συλλόγου.

ΑΡΘΡ. 54. Ἄν μετὰ τὸν ὀρισμὸν τοῦ προγράμματος ἐπιθυμῇ τι τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου ὀμιλῆσαι, ὀφείλει αἴτησιν ποιῆσθαι πρὸς τὸν Πρόεδρον, ἀγγέλλον ἅμα καὶ ὃ πραγματευθήσεται θέμα· ὁ δὲ Πρόεδρος λαμβάνων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Προέδρου τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἂν ἐγκρίνῃ αὐτό, ὀρίζει τὴν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος, καθ' ἣν γενήσεται ἡ διάλεξις, καὶ ἀγγέλλει τοῦτο ἐν τῇ ἐπομένῃ τοῦ Συλλόγου συνεδριάσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Περὶ τοῦ Περιδικίου.

ΑΡΘΡ. 55. Τὸ Περιδικὸν τοῦ Συλλόγου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «*Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος*» κατ' ἕτος ἐκδιδόμενον περιέχει·

α.) Κατάλογον 1) τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου μετὰ τῆς χρονολογίας τῆς ἐγγραφῆς, τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῆς διαμονῆς αὐτῶν, 2) τῶν Κοσμητόρων καὶ τῶν μελῶν τῶν Ἐπιτροπῶν·

β.) Τὰ ἔργα τοῦ Συλλόγου, οἷον ἀναγνώσματα, πρακτικά, ἐκθέσεις τῶν Ἐπιτροπῶν, δημοσίαι διαλέξεις κτλ·

γ.) Τὰ ἔργα τῶν ἄλλων Συλλόγων, ὅσα ἂν πρὸς δημοσίευσιν ἀποστέλλωνται, καὶ ἐγκρίνη ἢ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ·

δ.) Ἐρανίσματα σπουδαῖα ἐκ ξένων Περιδικῶν·

ε.) Βιβλιογραφίαν τῶν νεωτέρων φιλολογικῶν ἢ ἐπιστημονικῶν βιβλίων καὶ περιγραφὴν χειρογράφων ἀνεκδότων·

ς.) Τὰ προγράμματα τῶν διαγωνισμάτων·

ζ.) Κατάλογον τῶν χρηματικῶν δωρεῶν καὶ τῶν προσφορῶν χειρογράφων, βιβλίων, περιδικῶν, ὀργάνων κτλ.

η.) Πίνακας διασφηνίζοντας τὰ ἐν τῷ Περιδικῷ.

ΑΡΘΡ. 56. Ἡ ἐπὶ τῆς συντάξεως καὶ δημοσιεύσεως Ἐπιτροπῆ, συγκειμένη ἐκ τοῦ Γενικοῦ καὶ Εἰδικοῦ Γραμματέως τοῦ Συλλόγου καὶ ἐξ ἄλλων πέντε μελῶν, κατ' ἔτος ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγόμενων, ἀναδέχεται τὴν εὐθύνην τῆς ἐγκαίρου ἐκδόσεως τοῦ Περιδικοῦ, λαμβάνουσα πρὸς τοῦτο παρὰ τοῦ Συλλόγου τὴν ἀναγκαίαν πίστωσιν καὶ πᾶσαν πληρεξουσιότητα πρὸς καταχώρισιν ὀλοκλήρων, ἢ ἐν περιλήψει τῶν παρ' αὐτῆς ἐγκρινομένων πραγματειῶν, πρακτικῶν, ἐκθέσεων, δημοσίων διαλέξεων, καὶ πρὸς ἐπιδιόρθωσιν, ἐν ἀνάγκῃ, τῶν καταχωριζομένων.

ΑΡΘΡ. 57. Τὰ ἐν τῷ Συλλόγῳ ἀναγνωσθέντα μόνον ἀδεία αὐτοῦ ἐν φυλλαδίοις καὶ διὰ τῶν ἐφημερίδων προδημοσιεύονται, ἂνευ δὲ ἀδείας προδημοσιευόμενα ἀποκλείονται τοῦ Περιδικοῦ.

ΑΡΘΡ. 58. Ἡ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ ἐκθεσιν ποιεῖται περὶ τοῦ Περιδικοῦ καὶ περὶ τῶν μέσων τῆς βελτιώσεως αὐτοῦ, ἀναγιωσκομένην ἐν ταῖς κατὰ τὸν Ἀπρίλιον ἐκτάκτους συνεδριάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Περὶ τῶν Φιλολογικῶν καὶ Ἐπιστημονικῶν τοῦ Συλλόγου σχέσεων.

ΑΡΘΡ. 59. Ὁ Σύλλογος διατηρεῖ φιλολογικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς σχέσεις μετ' ἄλλων Συλλόγων, δεχόμενος παρ' αὐτῶν προσφοράς βιβλίων καὶ κοινοποιήσεις φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, ἀντεπιστέλλων δὲ αὐτοῖς τὸ Περιδικὸν αὐτοῦ καὶ πᾶν ἄλλο ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευόμενον, καὶ πᾶσαν παρέχων αἰτουμένην κοινοποιήσιν ἢ διασάφησιν, ὅταν αὐτῷ ἐφικτὴ ἦ, περὶ φιλολογικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν ζητημάτων, ἢ ἀνακαλύψεων, ἐν ταῖς ἡμετέραις χώραις γιγνομένων.

ΑΡΘΡ. 60. Τῇ προτάσει τῶν ἀρμοδίων Ἐπιτροπῶν ὁ Σύλλογος ἀνατίθεται τοῖς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Συλλόγοις τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέτασιν ἀρχαίων μνημείων, τὴν ἀντιγραφὴν χειρογράφων, ἐπιγραφῶν κτλ.

ΑΡΘΡ. 61. Ὁ Σύλλογος ἐπιτρέπει, ἵνα ἐν τῷ Περιδικῷ αὐτοῦ δημοσιεύωνται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ 56 ἄρθρου, καὶ ἐν ὄνματι τῶν ἀποστελλόντων, χειρόγραφα ἀνέκδοτα, ἐπιγρα-

φαί, δημόσιαι διαλέξεις, καὶ πραγματεῖαι ἀναγνωσθεῖσαι ἐν ταῖς συνεδριάσει τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Συλλόγων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

Περὶ τῆς Βιβλιοθήκης, Ὁργανοθήκης καὶ Συλλογῶν.

ΑΡΘΡ. 62. Ὁ Σύλλογος διατηρεῖ Βιβλιοθήκην καὶ Ἀναγνωστήριον πρὸς χρῆσιν τῶν μελῶν αὐτοῦ καὶ τοῦ δημοσίου, κατὰ τὰς ἰδίας περὶ τούτου διατάξεις, προσέτι δὲ Ὁργανοθήκην καὶ Συλλογὰς ἀρχαιολογικὰς, νομισματικὰς καὶ φυσιογραφικὰς.

ΑΡΘΡ. 63. Ὁ Σύλλογος ἐν τῷ προϋπολογισμῷ αὐτοῦ ὀρίζει ποσὸν τι χρηματικὸν πρὸς διατήρησιν καὶ πλουτισμὸν τῆς Βιβλιοθήκης, Ὁργανοθήκης καὶ τῶν Συλλογῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Περὶ τῶν διαγωνισμάτων.

ΑΡΘΡ. 64. Ὁ Σύλλογος τίθησι διαγωνίσματα ἐκ τῶν πόρων αὐτοῦ, ἢ ἄλλων φιλομούσων ἀνδρῶν ἀγωνοθετούντων, πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας, ἢ πρὸς λύσιν διαφόρων φιλολογικῶν, ἀρχαιολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ζητημάτων.

ΑΡΘΡ. 65. Ἐκάστου διαγωνίσματος δημοσιεύεται πρόγραμμα, ἐν ᾧ ὀρίζονται ἀκριβῶς τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ τε θέματος καὶ τῶν βραβείων.

ΑΡΘΡ. 66. Ἡ κρίσις ἐκάστου διαγωνίσματος ἀνατίθεται τῇ ἀρμοδίᾳ Ἐπιτροπῇ, τῶν μελῶν αὐτῆς ἀποκλειομένων τοῦ διαγωνισμοῦ.

ΑΡΘΡ. 67. Τὰ χειρόγραφα τῶν πρὸς βράβεισιν ἀποστελλομένων πραγματειῶν οὐκ ἐπιστρέφονται τοῖς ἀποστείλασιν, ἀλλὰ μετὰ τὴν κρίσιν κατατίθενται ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Συλλόγου, ὅποθεν ὁ γράψας δύναται ἀντίγραφον λαβεῖν.

ΑΡΘΡ. 68. Ἐὰν μὴδὲν πόνημα κριθῆ βραβεύσιμον, παρατείνεται τὸ θέμα καὶ εἰς τὸ ἐπιπὸν ἔτος· ἐὰν δὲ καὶ τὸ δεύτερον μὴδεμία πραγματεία κριθῆ βραβεύσεως ἀξία, ὁ Σύλλογος λαμβάνων καὶ τὴν γνώμην τοῦ ἀγωνοθέντου, ἢ ἀλλάσσει τὸ θέμα, ἢ δαπανᾷ τὰ χρήματα πρὸς ἀγορὰν βιβλίων ἢ ἐπιστημονικῶν συλλογῶν, ἢ πρὸς ἐκδοσιν διδακτικῶν βιβλίων κτλ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Περὶ ὑποστηρίξεως ἀπόρων σχολείων καὶ καθιδρύσεως νέων.

ΑΡΘΡ. 69. Ὁ Σύλλογος κατὰ τοὺς πόρους αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπὶ τούτῳ φιλομούσων ἀνδρῶν προσφοράς ἀπονέμει ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς τὰς πρὸς ὑποστήριξιν ἀπόρων σχολείων, ἢ πρὸς σύστασιν νέων, χρηματικὰς ἐπιχορηγήσεις.

ΑΡΘΡ. 70. Οὐδεμία χορηγεῖται ὑποστήριξις καὶ συνδρομὴ εἰς ὑπάρχοντα σχολεῖα, ἂν μὴ αἱ Ἐφορίαι αὐτῶν προαποστείλωσιν ἐκθεσιν περὶ τῆς πνευματικῆς καὶ οἰκονομικῆς αὐτῶν καταστάσεως, ἐπικεκυρωμένην ὑπὸ τῆς ἐπιτοπίου Ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ἢ τῆς Δημογεροντίας.

ΑΡΘΡ. 71. Ὁ Σύλλογος, πρὸς γνῶσιν ἀκριβεστέραν τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς καταστάσεως τῶν ἡμετέρων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, αἰτεῖ πληροφορίας παρὰ τῶν Συλλόγων, ἢ τῶν ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις μελῶν αὐτοῦ, ἢ παρ' ἄλλων καταλλήλων προσώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

Περὶ πόρων καὶ δαπανῶν.

ΑΡΘΡ. 72. Οἱ πόροι τοῦ Συλλόγου συνίστανται·

α.) ἐκ τῶν προσόδων τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας αὐτοῦ·

β.) ἐκ τῆς ἐτησίας τῶν τακτικῶν μελῶν συνδρομῆς·

γ.) ἐκ τοῦ δικαιώματος τῶν διπλωμάτων·

δ.) ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν ἀντιτύπων τοῦ Περιδικοῦ·

ε.) ἐκ προσφορῶν φιλομούσων καὶ φιλογόνων ἀνδρῶν.

ΑΡΘΡ. 73. Ὁ Σύλλογος δέχεται καὶ χρηματικὰς ἐπὶ ὠρισμένῳ σκοπῷ προσφοράς, ἢτοι πρὸς σύστασιν διαγωνισμάτων, πρὸς ἐκδοσιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄλλων διδακτικῶν καὶ ὠφελίμων βιβλίων, πρὸς ὑποστήριξιν ἀπόρων σχολείων, πρὸς πλουτισμὸν τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ Συλλογῶν κτλ.

ΑΡΘΡ. 74. Πᾶν τακτικὸν μέλος, ἐφάπαξ

δῶδεκα ὀθωμανικὰς ἀποτίσαν λίρας, ἀπαλλάσσεται τῆς ἐτησίας συνδρομῆς.

ΑΡΘΡ. 75. Οὐδεμία ἐκποίησις τῶν τοῦ Συλλόγου γίνεται, ἂν μὴ πρότερον ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ γνωμοδοτήσῃ, καὶ ὠρισμένως προαγγελθῆ ἐν συνεδριάσει ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ διὰ τῶν ἐφημερίδων ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως, καὶ ἐν ἐκτάκτῳ ἐπὶ τούτῳ συνεδριάσει ἀποφασίσῃ ὁ Σύλλογος.

ΑΡΘΡ. 76. Ὁ Σύλλογος, προτάσει τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς, ψηφίζει κατ' ἔτος προϋπολογισμὸν περιέχοντα κατὰ κεφάλαια τὰς προσόδους καὶ δαπάνας αὐτοῦ.

ΑΡΘΡ. 77. Οὐδέποτε τὰ ἐν τοῖς διαφόροις κεφαλαίοις τοῦ προϋπολογισμοῦ δαπανῶνται δι' ἄλλον, ἢ δι' ὃν ὠρίσθησαν σκοπὸν ἄλλως οἱ δαπανήσαντες εἰσιν ὑπεύθυνοι.

ΑΡΘΡ. 78. Ἐκτάκτους δαπάνας δύναται ὁ Πρόεδρος ποιῆσαι κατ' ἔτος μέχρι δισχιλίων γροσίων, οὐχὶ ὅμως ἐφάπαξ, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν εἰς διαφόρους τοῦ Συλλόγου ἀνάγκας, ἂν δὲ πλείωνων χρεῖα, ὀφείλει αἰτεῖν καὶ τὴν τοῦ Συλλόγου συναίνεσιν.

ΑΡΘΡ. 79. Οἱ μισθοὶ τῶν ὑπαλλήλων ὀρίζονται ὑπὸ τοῦ Συλλόγου, καὶ ἀποτίονται τακτικῶς κατὰ μῆνα ὑπὸ τοῦ Ταμίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄.

Περὶ δωρητῶν καὶ εὐεργετῶν.

ΑΡΘΡ. 80. Δωρηταὶ ἀναγράφονται, καὶ ἐν τῇ ἐπετείῳ τοῦ Συλλόγου ἐορτῇ κηρύσσονται, ὅσοι δέκα καὶ πλέον λίρας ὀθωμανικὰς κατ' ἔτος προσφέρουσιν, ἢ ἐφάπαξ ἑκατὸν καὶ πλέον μεγάλοι δὲ δωρηταί, ὅσοι κατ' ἔτος πεντήκοντα καὶ ἐπέκεινα λίρας χορηγοῦσιν, ἢ ἐφάπαξ πεντακοσίας καὶ ἐπέκεινα.

ΑΡΘΡ. 81. Εὐεργεταὶ τοῦ Συλλόγου, ἢ τῶν γραμμάτων, ἢ τῶν ἀπόρων σχολείων, κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς προσφοράς, ἀναγράφονται καὶ ἀνακηρύσσονται, ὅσοι ἢ πρὸς προαγωγὴν τοῦ Συλλόγου, ἢ πρὸς ἐκδοσιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἢ καὶ ἄλλων διδακτικῶν καὶ ὠφελίμων βιβλίων, ἢ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀπόρων σχολείων, προσφέρουσι κατ' ἔτος ἑκατὸν ὀθωμανικὰς λίρας καὶ ἐπέκεινα, ἢ ἐφάπαξ ὡς κεφάλαιον χιλίας καὶ πλέον μεγάλοι δ' εὐεργεταί, ὅσοι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς προαγωγῆς τοῦ Συλλόγου, ἢ τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἑλλήνων συγγρα-

φρών, ἢ τῆς ὑποστηρίξεως ἀπόρων σχολείων, πεντακοσίας καὶ ἐπέκεινα χορηγοῦσι κατ' ἔτος λίρας, ἢ ἐφάπαξ πεντακισχιλίας καὶ πλέον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Περὶ σφραγίδων τοῦ Συλλόγου.

ΑΡΘΡ. 82. Ὁ Σύλλογος ἔχει δύο σφραγίδας φερούσας ἐν μέσῳ λυχνίαν μετ' ἐπιγραφῆς 'Ε.Ι. Ληρικός Φιλολογικός Σύλλογος ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐξά, ὧν ἡ μὲν μεγάλη, ἔκτυπος οὔσα, τίθεται μόνον ἐν τοῖς διπλώμασι τῶν μελῶν, τῇ δὲ μικρᾷ ἐνσφραγίζονται αἱ ἐπιστολαί, τὰ βιβλία καὶ πάντα τὰ ἀντίτυπα τοῦ Περιδικίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Περὶ ἀρχαιρειῶν καὶ ἐπετείου πανηγύρεως.

ΑΡΘΡ. 83. Ἐν τῇ τελευταίᾳ τοῦ Ἀπριλίου Κυριακῇ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν διαφόρων ἐκθέσεων ὁ Σύλλογος προβαίνει εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν νέων Κοσμητόρων καὶ τῶν μελῶν ἐκάστης Ἐπιτροπῆς.

ΑΡΘΡ. 84. Ἐκαστος τῶν Κοσμητόρων ἐκλέγεται διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ μέλη ἐκάστης Ἐπιτροπῆς, προτεινόμενα ὑπὸ τῶν Κοσμητόρων.

ΑΡΘΡ. 85. Τῇ πρώτῃ τοῦ Μαΐου Κυριακῇ ἐν ἐπισήμῳ συνεδριάσει ὁ Σύλλογος πανηγυρίζει

ζεὶ ἐτησίως τὴν καθίδρυσιν αὐτοῦ, ἐν αὐτῇ δὲ ὁ μὲν Πρόεδρος γενικὴν ἀναγινώσκει ἐκθεσιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συλλόγου, αἱ δὲ Ἐπιτροπαὶ τὰς περὶ διαγωνισμάτων ἐκθέσεις· ἂν δὲ μὴ τοιαῦται ὑπάρχωσι, λόγον ἀπαγγέλλει ἁρμόδιον ὁ ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ἐκλεχθεὶς ἐπὶ τούτοις δὲ τελεῖται ἡ ἐγκαθίδρυσις τῶν νέων Κοσμητόρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ'.

Περὶ τοῦ κύρους τοῦ Κανονισμοῦ.

ΑΡΘΡ. 86. Ὁ παρῶν Κανονισμὸς ἰσχύει ἐπὶ πέντε ἔτη, ὧν παρελθόντων, ὁ Σύλλογος, ἂν ἐπὶ τῇ αἰτήσει δέκα μελῶν ἐγκρίνη τὴν ἀναθεώρησιν, ἐκλέγει Ἐπιτροπὴν πρὸς σύνταξιν τοῦ νέου Κανονισμοῦ, ὅστις καθυποβληθεὶς ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ Συλλόγου ἐν ἐκτάκτῳ συνεδριάσει, προαγγελλομένη ὑπὸ τοῦ Προέδρου ἐν τῇ προηγουμένῃ καὶ ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως διὰ τῶν ἐφημερίδων, καὶ ἐπικυρωθεὶς δημοσιεύεται ἐν τε τῷ Περιδικίῳ καὶ ἰδίᾳ, ὡς ὁ ἰσχύων τοῦ Συλλόγου νόμος.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει. τῇ 2 Ἰουνίου 1871.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ,
Κ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ.

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ,
Γ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ.

ΜΕΛΗ

ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

ΙΔΡΥΤΑΙ.

1861

- † ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ Τ. Δ. ἔμπορος.
ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ Ι. ἱατρός.
ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ Ἰωάννης, μέλος τοῦ Συμβουλίου ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας.
ΒΑΣΙΛΑΔΗΣ Ἡροκλῆς, ἱατρός ἐν Κ/πόλει.
ΒΑΦΙΑΔΗΣ Ἀπόστολος, ἱατρός ἐν Κ/πόλει.
ΒΛΑΣΤΟΣ Ἀντώνιος, τραπεζίτης ἐν Κ/πόλει.
† ΓΑΛΑΤΗΣ Ἰ. Σ. ἱατρός.
ΓΚΙΟΥΜΟΥΣΓΚΕΡΔΑΝΗΣ Γ. Κ. ἔμπορος.
† ΕΥΘΥΦΡΩΝ Η. ἱατρός.
† ΖΩΓΡΑΦΟΣ Θεόδωρος, ἱατρός ἐν Κ/πόλει.
ΖΩΓΡΑΦΟΣ Ξενοφών, ἱατρός ἐν Κ/πόλει.
ΖΩΗΡΟΣ Ἀλέξανδρος, ἱατρός ἐν Κ/πόλει.
† ΙΓΓΛΕΣΗΣ Α. ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.
ΚΑΛΛΙΑΔΗΣ Κωνσταντῖνος Η. Ν. ἐν Κ/πόλει.
ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗΣ Ἀλέξανδρος, Ὑφυπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν.
ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗΣ Κωνστ. ἱατρός ἐν Κ/πόλει.
† ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗΣ Στέφανος, ἱατρός ἐν Κ/πόλει.
ΚΟΣΟΥΔΗΣ Θεμιστοκλῆς, τραπεζίτης ἐν Κ/πόλει.
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Χ. Γεώργιος, κτηματίας ἐν Κ/πόλει.
† ΛΑΣΚΑΡΙΣ Ἀλέξανδρος, Μητροπολίτης Σισανίου.
ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ Σπυρίδων, ἱατρός ἐν Κ/πόλει.
ΝΕΟΚΟΣΜΟΣ Δημήτριος, τραπεζίτης ἐν Κ/πόλει.
† ΠΑΛΛΙΟΛΟΓΟΣ Α. Γεν. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Κ/πόλει.

ΠΑΣΠΑΛΛΗΣ Δημήτριος, τραπεζίτης εν Κ/πόλει.
 ΠΥΛΛΑΔΗΣ Βασίλειος, λόγιος εν Κ/πόλει.
 ΡΑΖΗΣ Δημήτριος, Α'. Διερμηνεύς τῆς εν Κ/πόλει Ἑλλ. Πρεσβείας.
 ΣΑΒΒΑ πασσᾶς Ἰωάννης, Διοικητὴς Σφακίων.
 ΣΟΦΟΚΛΗΣ Γαβριήλ, Σχολάρχης τῆς εν Σταυροδρομίῳ Σχολῆς τῆς Παναγίας.
 † ΧΡΥΣΟΒΕΡΓΗΣ Γεώργιος, καθηγητὴς.

ΤΑΚΤΙΚΑ ΜΕΛΗ.

Α

	Ἔτος ἐκλογῆς.
ΑΓΕΛΑΣΤΟΣ Μ. Σταμάτιος, ἔμπορος εν Κ/πόλει.	1874
ΑΔΑΜΑΝΤΙΔΗΣ Γεώργιος, Γραμματεὺς τοῦ Ἄ. Στρωμνίτσης.	»
ΑΘΗΝΟΓΕΝΗΣ Παῦλος, ἔμπορος εν Κ/πόλει.	»
ΑΪΒΑΖΙΔΗΣ Νικόλαος, Γεν. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος εν Κ/πόλει.	1867
ΒΑΣΤΟΣ Νικόλαος, ἔμπορος εν Κ/πόλει.	1865
ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΗΣ Ζαχαρίας, ἔμπορος εν Κ/πόλει.	1869
ΑΛΤΙΝΑΔΜΑΖΗΣ Ἰωάννης, ἔμπορος εν Ἀδριανουπόλει.	1872
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ Παρασκευᾶς, ἔμπορος εν Κ/πόλει.	»
ΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ Κωνσταντῖνος, μέλος τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου.	1864
ΑΝΤΥΠΑΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ, ἔμπορος εν Κ/πόλει.	1866
ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ Ἀθανάσιος, ἰατρός.	1871
ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ Καλλιάρχης.	»
ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ Περικλῆς, ἔμπορος εν Κ/πόλει.	1870
ΑΡΓΥΡΙΑΔΗΣ Δημήτριος, ἔμπορος εν Φιλιπ/πόλει.	1871
ΑΡΓΥΡΟΓΛΟΥΣ Κλεάνθης, ἔμπορος.	»
ΑΡΙΣΤΑΡΧΗΣ Ἀλκιβιάδης.	»
ΑΡΙΣΤΑΡΧΗΣ Γεώργιος, μέλος τοῦ Γραφείου τῶν μεταφραστῶν εν Κ/πόλει.	1870
ΑΡΙΣΤΑΡΧΗΣ Σταυράκης, Μέγας Λογοθέτης.	1862
ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ Ἰωάννης, Μέλος τοῦ Συμβουλίου εν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας.	1862

Β

ΒΑΛΛΙΑΝΟΣ Ἀνδρέας, ἔμπορος εν Κ/πόλει.	1872
ΒΑΛΤΑΤΖΗΣ Μιλτιάδης, τραπεζίτης εν Κ/πόλει.	1874
ΒΑΜΒΑΚΗΣ Νικόλαος, ἔμπορος εν Κ/πόλει.	»
ΒΑΡΟΤΖΗΣ Κ. ἰατρός.	»
ΒΑΣΙΑΔΗΣ Ἡροκλῆς, ἰατρός εν Κ/πόλει.	1864
ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ Γεώργιος, δημοσιογράφος εν Κ/πόλει.	1868
ΒΑΦΙΑΔΗΣ Ἀναστάσιος, διδάσκαλος.	1872
ΒΑΦΙΑΔΗΣ Ἀπόστολος, ἰατρός εν Κ/πόλει.	1861
ΒΕΡΙΣΗΣ Ἰωάννης, τραπεζίτης εν Κ/πόλει.	1871
ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ Ἀθανάσιος, ἔμπορος εν Κ/πόλει.	1870

	Έτος εκλογής.
ΒΛΑΣΤΟΣ Αντώνιος, τραπεζίτης εν Κ/πόλει.	1864
ΒΟΔΙΖΑΣ Ι. μεσίτης εν Κ/πόλει.	1874
ΒΟΥΡΟΣ Περικλής, έμπορος εν Κ/πόλει.	1867
ΒΟΥΤΥΡΑΣ Σταύρος, δημοσιογράφος εν Κ/πόλει.	1866
ΒΡΕΤΟΣ Ιωάννης, " " "	1874

Γ

GANNEAU Clermont, διερμηνεύς τής Γαλλικής Πρεσβείας.	1872
ΓΕΝΙΔΟΥΝΙΑΣ Δημήτριος, έμπορος εν Κ/πόλει.	1861
ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ Σ. Γ. έμπορος εν Κ/πόλει.	1864
ΓΙΑΝΝΑΡΟΣ Θρασύβουλος, έμπορος εν Κ/πόλει.	1867
ΓΚΙΩΝ Ιωάννης, διευθυντής Ασφαλ. Έταιριών εν Κ/πόλει.	1864
ΓΚΙΩΝΗΣ Μιχαήλ, έμπορος εν Κ/πόλει.	1874
ΓΚΙΟΥΜΟΥΣΓΚΕΡΔΑΝΗΣ Μ. έμπορος εν Φιλιπ/πόλει.	1861
ΓΚΙΟΥΜΟΥΣΓΚΕΡΔΑΝΗΣ Αθανάσιος, έμπορος εν Φιλιπ/πόλει.	1874
ΓΛΥΚΑΣ Νικηφόρος, διευθυντής τής εν Χάλκη Έμπορικής Σχολής.	1872
GRUMBACH C. καθηγητής εν τῷ Αυτοκρατορικῷ Λυκείῳ Γαλατᾶ Σεράϊ.	1872

Δ

DADIAN Artin Efendi, μέλος τοῦ συμβουλίου τής Έπικρατείας.	1874
ΔΑΛΛΑΣ Γεώργιος, δικηγόρος εν Κ/πόλει.	1874
ΔΕΠΑΣΤΑΣ Νικόλαος, βιβλιοπώλης εν Κ/πόλει.	1874
DETHIER Ph. D. Ph. διευθυντής τοῦ Αυτοκρατ. Μουσείου εν Κ/πόλει.	1866
ΔΗΜΑΔΗΣ Κωνσταντίνος, αρχιτέκτων εν Κ/πόλει.	1874
ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ Αθανάσιος, καθηγητής εν Χαλκηδόνι.	1874
ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ Α. Γ. γεωμέτρης εν Κ/πόλει.	1874
ΔΗΜΗΤΣΑΣ Κωνσταντίνος, ιατρός εν Αδριανουπόλει.	"
ΔΟΥΝΙΑΣ Λεωνίδα, φαρμακοποιός εν Κ/πόλει.	"
ΔΡΑΚΟΣ Δ. μεσίτης εν Κ/πόλει.	"

Ε

EDWARD Oskar, τραπεζίτης εν Κ/πόλει.	1874
ΕΥΓΕΝΙΑΔΗΣ Ευστάθιος, τραπεζίτης εν Κ/πόλει.	"
ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ Πα. Αρσένιος, σχολάρχης εν Χρυσουπόλει.	"

Ζ

ΖΑΔΕΣ Ιωάννης, έμπορος εν Κ/πόλει.	1867
ΖΑΜΒΑΚΟΣ Δημήτριος, ιατρός εν Κ/πόλει.	1874

	Έτος εκλογής.
ΖΑΝΝΕΛΗΣ Έμμανουήλ, έμπορος εν Κ/πόλει.	1868
ΖΕΡΒΟΥΔΑΚΗΣ Α. έμπορος εν Κ/πόλει.	1867
ΖΙΦΟΣ Ιωάννης, ιατρός εν Κ/πόλει.	1869
ΖΟΥΠΑΝ Κωνσταντίνος, έμπορος εν Φιλιπ/πόλει.	1867
ΖΩΓΡΑΦΟΣ Ξενοφών, ιατρός εν Κ/πόλει.	1864
ΖΩΗΡΟΣ Αλέξανδρος, ιατρός εν Κ/πόλει.	"

Η

ΗΛΙΑΣΚΟΣ Κωνσταντίνος, έμπορος εν Κ/πόλει.	1863
--	------

Θ

ΘΩΜΙΑΔΗΣ Αθανάσιος, έμπορος εν Φιλιπ/πόλει.	1872
---	------

Ι

ΙΑΚΩΒΟΥ Μιλτιάδης, εν Παρισίοις.	1874
ΙΩΑΚΕΙΜ Θεόδωρος, έμπορος εν Κ/πόλει.	"
ΙΩΑΝΝΙΑΔΗΣ Έμμανουήλ, λόγιος.	"
ΙΩΑΝΝΙΑΔΗΣ Κωνσταντίνος, έμπορος εν Κ/πόλει.	"
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ.	"

Κ

ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ Κλεόβουλος.	1863
ΚΑΖΑΝΟΒΑΣ Γεώργιος, έμπορος εν Κ/πόλει.	1874
ΚΑΛΒΟΚΟΡΕΣΗΣ Δημήτριος, έμπορος εν Κ/πόλει.	1872
ΚΑΛΛΙΑΔΗΣ Κωνσταντίνος Π. Ν.	1861
ΚΑΛΛΙΒΟΥΡΗΣ Πέτρος, ιατρός εν Κ/πόλει.	1874
ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ Δημήτριος, έμπορος εν Κ/πόλει.	"
ΚΑΜΠΕΡ Ηρακλής, έμπορος εν Κ/πόλει.	"
ΚΑΝΑΚΗΣ Π. Αθανάσιος, έμπορος εν Κ/πόλει.	"
ΚΑΝΑΚΗΣ Κ. έμπορος εν Κ/πόλει.	"
ΚΑΠΟΔΑΙΝΗΣ Ναπολέων, έμπορος εν Κ/πόλει.	"
ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗΣ Αλέξανδρος, ύφυπουργός τῶν Έξωτερικῶν.	1864
ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗΣ Κωνσταντίνος, ιατρός εν Κ/πόλει.	"
ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗΣ Στεφ. Κωνσταντίνος, μηχανικός.	1867
ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗΣ Στέφανος, γραμ. τής Όθωμ. Πρεσβείας εν Πετρούπολει.	1870
ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ Κωνσταντίνος, τραπεζίτης εν Κ/πόλει.	1862
ΚΑΡΑΣ Νικόλαος, έλεγκτής τής Έταιρίας τῶν Τροχιοδρόμων εν Κ/πόλει.	1874

	Έτος εκλογής.
ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΗΣ Π. μεσίτης εν Κ/πόλει.	»
ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ Ιορδάνης, καθηγητής εν Χαλκηδόνι.	»
ΚΑΘΗΝΑΚΗΣ Μιλτιάδης, έμπορος εν Κ/πόλει.	»
ΚΑΤΣΙΓΡΑΣ Θωμάς, έμπορος εν Φιλιπ/πόλει.	»
ΚΕΠΕΤΖΗΣ Σταύρος, έμπορος εν Κ/πόλει.	»
ΚΛΕΑΝΘΗΣ Ζήνων, αρχιτέκτων εν Κ/πόλει.	1865
ΚΟΚΚΩΝΗΣ Δ. έμπορος εν Κ/πόλει.	1874
ΚΟΚΚΩΝΗΣ Ν. τραπεζίτης εν Κ/πόλει.	»
ΚΟΝΕΜΕΝΟΣ Γ. γεν. πρόξενος τής Τουρκίας εν Κερκύρα.	1864
COOKSON, υποπρόξενος Άγγλίας εν Κ/πόλει.	1874
ΚΟΣΟΥΔΗΣ Θεμιστοκλής, τραπεζίτης εν Κ/πόλει.	1861
ΚΟΥΜΠΑΡΗΣ Άριστείδης, διευθυντής του εν Κ/πόλει Αύτοκρ. Άστεροσκοπείου.	1864
ΚΟΥΡΤΕΛΗΣ Δημήτριος, έμπορος εν Κ/πόλει.	1874
COURTIS G. Chapelain de l'Eglise Commemorative protestante εν Κ/πόλει.	»
ΚΟΦΙΝΟΣ Ιωσήφ, έμπορος εν Ιωαννίνους.	1872
ΚΡΙΚΟΤΣΟΣ Νικόλαος, έμπορος εν Κ/πόλει.	1864
ΚΥΡΙΑΖΗΣ Χ. Δημήτριος, έμπορος εν Κ/πόλει.	1874
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Χ. Γεώργιος, κτηματίας εν Κ/πόλει.	1861
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Διονύσιος, έμπορος εν Κερασούντι.	1874

Λ

ΛΑΓΓΑΣ Βασίλειος, βιβλιοδέτης εν Κ/πόλει.	1874
ΛΑΖΟΠΟΥΛΟΣ Γεώργιος, ταμίας τής Έταιρίας τών Τροχιοδρόμων εν Κ/πόλει.	1864
ΛΑΤΡΗΣ Γεώργιος, έμποροϋπάλληλος εν Κ/πόλει.	1874
ΛΕΒΑΛ Έφένδης, μηχανικός εν Κ/πόλει.	1874
ΛΙΟΥΜΑΣ Άπόστολος, καθηγητής εν Κ/πόλει.	1868

Μ

ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΗΣ Α. δικαστής εν τῷ Έλλ. Προξενείῳ εν Κ/πόλει.	1874
ΜΑΛΙΑΔΗΣ Δημήτριος, δικηγόρος εν Κ/πόλει.	1865
ΜΑΞΙΜΟΣ Π. έμπορος εν Κ/πόλει.	1874
ΜΑΡΑΣΟΓΛΟΥΣ Μηνᾶς, έμπορος εν Κ/πόλει.	»
ΜΑΤΣΑΣ Άλέξανδρος, έμπορος εν Κ/πόλει.	»
ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ Άλέξανδρος.	1870
ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ Δημήτριος, έμπορος εν Βομβάη.	1874
ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ Σπυρίδων, ιατρός εν Κ/πόλει.	1864
ΜΕΣΘΕΝΕΥΣ Πέτρος, έμποροϋπάλληλος εν Κ/πόλει.	1874
ΜΗΤΣΟΡΑΣ Κυριακός, έμπορος εν Φιλιπ/πόλει.	»
MILLINGEN Jules, ιατρός εν Κ/πόλει.	1863

	Έτος εκλογής.
ΜΙΧΑΗΛ Ν. Μιχαήλ, έμπορος εν Σέρραϊς.	1870
MORDTMANN André Dr. en Philosophie.	1863
MORDTMANN A. Dr. en Médecine.	1874
ΜΠΑΕΣΣΑΣ Ν. έλεγκτής τής Γεν. Έταιρίας εν Κ/πόλει.	»

Ν

ΝΑΟΥΜ Γ. Ιατρός εν Κ/πόλει.	1874
ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ Ιωάννης, έμπορος εν Βομβάη.	»
ΝΕΜΤΣΟΓΛΟΥΣ Ζήσης, έμπορος εν Φιλιπ/πόλει.	»
ΝΕΜΤΣΟΓΛΟΥΣ Μιχαήλ, έμπορος εν Φιλιπ/πόλει.	»
ΝΕΟΚΟΣΜΟΣ Δημήτριος, έμπορος εν Κ/πόλει.	1864
ΝΙΚΟΚΑΒΟΥΡΑΣ Σ. Α. καθηγητής εν Κ/πόλει.	1874
ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ Κ. έμπορος.	1864
ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΔΟΣ Άθανάσιος, έμπορος εν Άλεξανδρείᾳ.	1874

Ο

ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΗΣ Στέφανος, έμπορος εν Κ/πόλει.	1874
HUGHES, γραμματεὺς τής Άγγλικῆς Πρεσβείας εν Κ/πόλει.	»

Π

ΠΑΛΛΑΚΗΣ Χριστοφῆς, έμπορος εν Κ/πόλει.	1862
ΠΑΜΦΙΛΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ, Χωρεπίσκοπος Σταυροδρομίου.	1864
ΠΑΝΑΣ Α. Ιατρός εν Κ/πόλει.	1872
ΠΑΝΤΑΖΗΣ Μιλτιάδης, καθηγητής εν τῷ Έλλην. Λυκείῳ καὶ ιδρυτῆς αὐτοῦ.	1867
ΠΑΝΤΖΙΡΗΣ Δημήτριος, έμπορος εν Κ/πόλει.	1874
ΠΑΝΩΡΙΟΣ Κ. έμπορος εν Κ/πόλει.	»
ΠΑΠΠΑ Δανιήλ, έμπορος εν Κ/πόλει.	1872
ΠΑΠΑ Νικόλαος, έμπορος εν Φιλιπ/πόλει.	»
ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ Κωνσταντῖνος, έμπορος εν Φιλιπ/πόλει.	1874
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΔΟΣ Δημήτριος, ιατρός εν Κ/πόλει.	»
ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ Ματθαῖος, καθηγητής εν Χαλκηδόνι.	1872
ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ Νικόλαος, διδάσκαλος εν Κ/πόλει.	1874
ΠΑΣΠΑΛΛΗΣ Άλέξανδρος, έμπορος εν Κ/πόλει.	1870
ΠΑΣΠΑΛΛΗΣ Δημήτριος, τραπεζίτης εν Κ/πόλει.	1864
ΠΑΣΠΑΛΛΗΣ Νικόλαος, έμπορος εν Κ/πόλει.	1874
ΠΑΣΠΑΤΗΣ Άλέξανδρος, ιατρός εν Κ/πόλει.	1862
ΠΑΥΛΙΤΗΣ Άργύριος, έμπορος εν Φιλιπ/πόλει.	1872
ΠΕΡΔΙΚΙΔΗΣ Κ. έμπορος εν Κ/πόλει.	1874

ΠΑΗΘΩΝΙΔΗΣ Δ. δημοσιογράφος ἐν Κ/πόλει.	1872
ΠΑΗΘΩΝΙΔΗΣ Κ. » » »	1874
ΠΟΛΥΜΕΡΗΣ Κ. γραμματεὺς τοῦ Ἑλλ. Προξενείου ἐν Κ/πόλει.	»
ΠΥΛΑΔΗΣ Βασίλειος, λόγιος ἐν Κ/πόλει.	1864

Ρ

ΡΑΓΚΑΒΗΣ Ρ. Ἀλέξιος, ἀκόλουθος τῆς Ἑλλ. Πρεσβείας.	1870
ΡΑΖΗΣ Δημήτριος, Ἀ' διερμηνεὺς τῆς Βασιλ. Ἑλλην. Πρεσβείας ἐν Κ/πόλει.	1864
ΡΑΛΛΗΣ Στέφανος, τραπεζίτης ἐν Κ/πόλει.	1863
ΡΑΦΑΗΛ Ῥαφαήλ, ταμίας τοῦ Ἑλλην. Προξενείου ἐν Κ/πόλει.	1864
ΡΕΒΕΛΑΚΗΣ Δημήτριος, διευθυντὴς τροχιοδρόμων ἐν Κ/πόλει.	1874
ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ Ν. Ι. ἔμπορος ἐν Ἡλιουπόλει (Ἀϊδινίω).	»
ΡΟΣΟΛΥΜΟΣ Ἀθανάσιος, ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.	»

Σ

ΣΑΒΒΑ Πασσᾶς Ἰωάννης, διοικητὴς Σφακίων Κρήτης.	1864
ΣΑΡΑΚΙΩΤΗΣ Βασίλειος, ὑποδιευθυντὴς τραπεζῆς ἐν Κ/πόλει.	1865
ΣΑΡΑΦΗΣ Ἀριστείδης, ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.	1869
ΣΑΡΔΙΝΣΚΗΣ Κ. δικηγόρος ἐν Κ/πόλει.	1868
ΣΑΡΡΟΣ Γ. Δ. τῆς νομικῆς ἐν Κ/πόλει.	1872
ΣΒΟΡΩΝΟΣ Ἀντώνιος, ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.	1874
ΣΒΟΡΩΝΟΣ Μ. Ῥάλλης, ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.	»
ΣΓΟΥΤΑΣ Δημήτριος, τραπεζίτης ἐν Κ/πόλει.	»
ΣΕΒΑΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Ἀλέξ. ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.	»
ΣΕΒΑΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Ζωρζῆς, ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.	»
ΣΙΦΝΑΙΟΣ Ἰωάννης, ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.	1872
ΣΚΕΝΤΟΣ Ἀπόστολος, δικηγόρος ἐν Κ/πόλει.	»
ΣΚΟΥΛΟΥΔΗΣ Στέφανος, τραπεζίτης ἐν Κ/πόλει.	1874
ΣΟΥΒΑΤΖΟΓΛΟΥΣ Ἀντώνιος, ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.	1872
ΣΟΥΒΑΤΖΟΓΛΟΥΣ Βασίλειος, » » »	1874
ΣΟΥΛΙΔΗΣ Νικόλαος, ὑπάλληλος ἐν Κ/πόλει.	»
ΣΟΦΟΚΛΗΣ Γαβριήλ, σχολάρχης τῆς ἐν Σταυροδρομίῳ Ἑνοριακῆς Σχολῆς τῆς Παναγίας.	1864
ΣΠΑΘΑΡΗΣ Ἀνδρέας, καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν Κ/πόλει.	1864
ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Ε. διευθυντὴς ἀσφαλιστικῶν ἐταιριῶν ἐν Κ/πόλει.	1874
SCHROEDER Paul, διερμηνεὺς τῆς Γαλλ. Πρεσβείας ἐν Κ/πόλει.	»
ΣΤΑΜΟΥΔΗΣ Ἀναστάσιος, ἐν Σηλυμβρία.	1872
ΣΤΑΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ Δ. διευθυντὴς τοῦ ἐν Χαλκηδόνι Ἑλλην. Λυκείου.	»
ΣΥΓΓΡΟΣ Ἀνδρέας, τραπεζίτης ἐν Κ/πόλει.	1874
ΣΥΡΙΓΟΣ Δύσανδρος, ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.	»

Τ

ΤΑΓΗΣ Ἀναστάσιος, καθηγητὴς ἐν τῷ Ἑλλην. Λυκείῳ καὶ ἰδρυτὴς αὐτοῦ.	Έτος εκλογής.	1869
ΤΑΜΒΑΚΟΣ Ν. Δ. ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.		1863
ΤΑΞΗΣ Βασίλειος, ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.		1874
ΤΑΞΗΣ Ἰωάννης, λόγιος ἐν Κ/πόλει.		1872
ΤΑΠΕΙΝΟΣ Ἀριστοτέλης, ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.		»
ΤΡΑΝΟΣ Ἐμμανουήλ, μεσίτης ἐν Κ/πόλει.		1870
ΤΡΑΥΛΟΣ Π. Κ. ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.		1874
ΤΣΑΚΑΛΩΤΟΣ Εὐστράτιος, καθηγητὴς ἐν Ταϊγανίῳ.		»
ΤΣΕΡΩΝΗΣ Κωνσταντῖνος, δικηγόρος ἐν Κ/πόλει.		»
ΤΣΙΓΑΡΑΣ Νικόλαος, ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.		1868
ΤΣΙΚΑΛΙΩΤΗΣ Στέφανος, μεσίτης ἐν Κ/πόλει.		1870

Φ

ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ ΝΕΟΦΥΤΟΣ.	1872
ΦΙΛΙΠΠΟΒΙΤΣ Σωτήριος, ἔμπορος.	»

Χ

ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ.	1865
ΧΑΣΙΩΤΗΣ Γεώργιος, καθηγητὴς ἐν τῷ Ἑλλην. Λυκείῳ καὶ ἰδρυτὴς αὐτοῦ.	1869
ΧΕΝ Λεωνίδα, δημοσιογράφος ἐν Κ/πόλει.	1870
ΧΡΥΣΟΒΕΛΩΝΗΣ Λεωνίδα, ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.	1869

ΕΠΙΤΙΜΑ ΜΕΛΗ.

Α

	Έτος εκλογής.
ΑΝΘΙΜΟΣ Σ'. Οικουμενικός Πατριάρχης.	1874
ΑΡΜΕΝΗΣ Βράιλας, πρεσβ. τῆς Ἑλλ. ἐν Λονδίνῳ.	1864

Β

ΒΑΛΛΙΑΝΟΣ Ἀνδρέας, ἔμπορος ἐν Κ/πόλει.	1874
BARTHOLDY Mendelsohn C. Καθηγ. Πανεπισ. Εἰδελβέργης.	1866
ΒΑΣΙΑΕΙΟΥ Γ. Ὑποδιευθ. τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος.	1874
ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ Χ. Ἰατρός ἐν Σμύρνῃ.	1863
BEULÉ E. Μέλος τοῦ Πανακαδημίου τῆς Γαλλίας.	1866
VOGUÉ Melchior Comte de, Πρεσβευτῆς τῆς Γαλλίας ἐν Κ/πόλει.	1874
BURNOUF Émile, διευθ. τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλ. Σχολῆς.	1868
BOURSION C. Καθηγ. τοῦ Πανεπισ. Βιέννης.	1870
BRUNET DE PRESLE Wladimir membre de l'Institut.	1863
BYZANTIOS Σκαρλάτος, λόγιος.	1863

Γ

GANNA Adolfo, διευθ. τοῦ Περιοδικοῦ «Revista».	1874
GLADSTON William, πρωθυπουργός ἐν Ἀγγλίᾳ.	1862
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Σ'. Πρ. Οἰκουμενικός Πατριάρχης.	1874
GUIGNIAUT, Secrétaire perpétuel de l'Académie des inscriptions et belles lettres de Paris.	1864

Δ

DUMAST Guerrier Baron à Nancy.	1870
DURUY Victor, ancien ministre de l'instruction publique.	1863

Ε

	Έτος εκλογής.
HENGEN W. Secretario del Instituto di Correspondenza Archeologica.	1872
EGGER Émile membre de l'Institut.	1863
EICHTHAL Gustave d', membre de la Société Asiatique à Paris.	1864
ETTEM Pacha πρ. Ὑπουργός τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν δημοσίων ἔργων.	1865
LÉVÊQUE Charles, membre de l'Institut, professeur au collège de France.	1866
ΕΥΓΕΝΙΟΣ Ξηροποταμηνός, Ἀρχιμ. ἐν Κ/πόλει.	1863

Ζ

ZAMBALDI F. καθηγ. τῆς Ἑλλ. καὶ Λατιν. Γραμ. ἐν Βενετίᾳ.	1872
ZAFIΦΗΣ Γεώργιος, Τραπεζίτης ἐν Κ/πόλει.	1863
ΖΩΓΡΑΦΟΣ Χρηστάκης Ἐφένδης, τραπεζίτης ἐν Κ/πόλει.	»

Ι

IGNATIEW (Général) πρεσβ. τῆς Ῥωσσίας ἐν Κ/πόλει.	1865
ΙΣΤΡΙΑΣ Δώρα.	1868
ΙΩΑΝΝΟΥ Φίλιππος, καθηγ. τῆς φιλοσοφ. ἐν Ἀθήναις.	1863

Κ

ΚΑΛΛΙΓΑΣ Π., καθηγ. ἐν Ἀθήναις.	1874
KARAJEAN Théodore Bitter von D. γεροισιαστής ἐν Βιέννῃ.	1872
ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ Εὐθύμιος, καθηγητῆς ἐν Ἀθήναις.	1874
ΚΑΦΤΑΝΤΖΟΓΛΟΥΣ Α. Ἀρχιτέκτων ἐν Ἀθήναις.	»
ΚΕΜΑΛ Πασσᾶς, Ὑπουργός τῆς παιδείας.	»
CHRIST, καθηγητῆς ἐν Μονάχῳ.	1870
KIRCHHOFF A, ἀρχαιολόγος ἐν Βερολίνῳ.	1872
ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ Στέφανος, καθηγητῆς ἐν Ἀθήναις.	1863
ΚΟΥΡΤΙΟΣ Ἐρνέστος, καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου ἐν Βερολίνῳ.	1870

Λ

ΛΑΜΠΡΟΣ Π. Νομισματολόγος ἐν Ἀθήναις.	1874
LAYONS, Lord πρεσβευτῆς τῆς Ἀγγλ. ἐν Γαλλίᾳ.	1865
LITTRÉ membre de l'Institut.	1864

Μ

	Έτος εκλογής.
ΜΕΛΑΣ Λέων, λόγιος ἐν Ἀθήναις.	1869
MILLER Emmanuel, membre de l' Institut.	1863
MORRIS Joy, Πρ. πρεσβ. τῆς Ἀμερικῆς ἐν Κ/πόλει,	1865
MUNIFF effendi, πρεσβευτῆς ἐν Τεχεράνῃ.	»

Ο

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Σοφοκλῆς, λόγιος ἐν Ἀθήναις.	1867
--	------

Π

ΠΑΛΛΗΣ Α. καθηγητῆς ἐν Ἀθήναις	1872
ΠΑΝΤΑΖΗΣ Δ. τμηματάρχης ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς παιδείας ἐν Ἀθήναις	
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Γρηγόριος, τμηματάρχης τοῦ Ὑπουρ. τῶν Ἐξ.	1868
PATIN secretaire perpétuel de l' Académie Française, doyen de la Faculté des lettres de Paris.	1864
ΠΡΕΤΕΝΤΕΡΗΣ Χ. καθηγητῆς ἐν Ἀθήναις.	1874

Ρ

ΡΑΓΚΑΒΗΣ Ἀλέξανδρος, πρεσβ. τῆς Ἑλλάδος ἐν Παρισίοις.	1863
ΡΑΛΛΗΣ Γ. καθηγητῆς ἐν Ἀθήναις.	1869
ΡΕΝΙΕΡΗΣ Μ. διευθ. τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος.	1864
ROSSIGNOL (I. P.) membre de l' Institut.	»

Σ

SAINT-MARC GIRARDIN, membre de l' Académie Française, député.	1862
ΣΑΡΙΠΟΛΟΣ Νικόλαος, καθηγητῆς τῆς νομικῆς ἐν Ἀθήναις.	1867
ΣΑΦΕΤ Πασσάς, Πρ. Ὑπουργός τῆς παιδείας.	1874
SCHMIDT Bernard.	1870
SCHMIDT Moriz, καθηγητῆς ἐν Ἰένῃ.	1874
CHASSANG maître de conférences à l' École normal supérieur .	1868

Φ

ΦΡΕΑΡΙΤΗΣ Κωνσταντῖνος, καθηγητῆς ἐν Ἀθήναις.	1867
---	------

ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΑ ΜΕΛΗ.

A

	Έτος εκλογής.
ABBOT Ἐρρίκος, ἔμπορος ἐν Θεσσαλονίκῃ.	1869
ΑΒΔΟΥΛΛΑΧ Βέης, ἰατρός ἐν Κ/πόλει.	1864
ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ Τηλέμαχος, κτηματίας ἐν Κέα.	1863
ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ Λέανδρος, καθηγητῆς ἐν Ἱερουσαλήμ.	»
ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ Β. καθηγητῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.	1872

B

ΒΑΛΕΤΤΑΣ Ι. ἐν Λονδίνω.	1865
ΒΕΛΕΓΡΑΔΩΝ ΑΝΘΙΜΟΣ.	1868
ΒΕΛΟΥΔΗΣ Ι. λόγιος ἐν Βενετία.	1874
ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ Ν. Νικήτας ἐν Ἀμοργῷ.	1864
ΒΛΑΧΟΣ Ἀγγελος, λόγιος ἐν Ἀθήναις.	1870
BERTHERAUD Γεν. Γραμματεὺς τῆς ἐν Ἀλγερίᾳ κλιματολογικῆς ἐταιρίας.	

Γ

ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ Ν. ἰατρός ἐν Κ/πόλει.	1863
GIDEL Charles A. λόγιος ἐν Παρισίοις.	1867
GOOLD πρώην διευθυντῆς τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Μουσείου.	1874
ΓΟΥΔΑΣ Ἄνασ. ἰατρός ἐν Ἀθήναις.	1864
ΓΡΗΓΟΡΑΣ Γερμανός Ἀρχιμανδρ. ἐν Λειψία.	1863
ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ Α. καθηγητῆς ἐν Κ/πόλει.	1864

Δ

ΔΑΜΩΝ Δ. ἰατρός.	1872
------------------	------

ΔΕΚΙΓΑΛΛΑΣ Ι. Ιατρός ἐν Νάξῳ. 1864
 ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ Ν. λόγιος ἐν Ἀθήναις. »

Ε

ΕΥΕΛΠΙΔΗΣ Δωρόθεος Μ. Πρωτοσύγκελλος. 1867

Θ

ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ Ι. ἐν Σέρραϊς. 1870
 ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ Κ. ἐν Ῥαιδεστώ. »
 ΘΕΡΕΙΑΝΟΣ Α. δημοσιογράφος ἐν Τεργέστῃ. 1863

Ι

ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ Ἐμμανουήλ. 1863
 ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ Σεραπίων, καθηγητὴς ἐν Καισαρείᾳ. »
 ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ Σάββας, διδάσκαλος ἐν Τραπεζοῦντι. 1870

Κ

CAILLEMÉR Exuper καθηγητὴς τῆς νομικῆς ἐν Γρενόβλῃ. 1870
 ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗΣ Στέφανος, γραμ. τῆς Ὁθ. πρεσβ. ἐν Πετροῦπόλει. 1863
 ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗΣ Τηλέμαχος, σπουδαστὴς ἐν Ζυρίχῃ. 1870
 KOEN, συντάκτης τῶν Ἰσραηλιτ. χρονικῶν ἐν Κερκύρᾳ. 1863
 ΚΟΣΜΙΔΗΣ Κυριακός, ἔμπορος ἐν Πτολεμαίιδι. 1863
 ΚΟΥΠΙΤΩΡΗΣ Παναγιώτης, γυμνασιάρχης ἐν Ἀθήναις. 1864
 COUSSEMAKER Arthur φοιτητὴς τῆς νομικῆς ἐν Ζουάϊ. 1870
 ΚΡΗΤΗΚΙΔΗΣ Ἐμμανουήλ, Ιατρός ἐν Σύρῳ. »
 ΚΡΙΝΟΣ Θ. λόγιος ἐν Ἀθήναις. 1865
 DE QUEUX de Saint-Hillaire marquis, λόγιος ἐν Παρισίοις. 1867
 ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ Κ. 1864

Λ

ΛΑΖΑΡΑΣ Π. Ιατρός ἐν Κερκύρᾳ. 1871
 ΛΑΜΠΡΟΣ Μ. Π. νομισματολόγος ἐν Ἀθήναις. »
 ΛΕΒΙΔΗΣ Ν. Α. πρόεδρος τοῦ Ἐξελεγκτικοῦ Συνεδρίου. 1864

Ἔτος ἐκλογῆς.
 1863
 1871
 1872
 1863

ΛΕΙΒΑΔΑΣ Θεαγένης Δ. τῆς φιλοσοφίας.
 LEONARDI Giovanni, φαρμακοποιὸς ἐν Κερκύρᾳ.
 ΛΕΟΝΤΙΑΣ Σαπφῶ, διευθύντρια τοῦ Παρθεναγωγείου Σμύρνης.
 ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ Ἀλέξανδρος, Μητροπολίτης Σύρου καὶ Τήνου.

Μ

ΜΑΝΑΡΗΣ Σπυρίδων, γυμνασιάρχης ἐν Ἰωαννίνοις. 1863
 MONTANI Pierre, ὑποδιευθυντὴς τοῦ Αὐτοκρ. Ἀστεροσκοπείου. 1866
 ΜΟΡΔΟΣ Σαμουήλ, δημοσιογράφος ἐν Κερκύρᾳ. 1864

Ν

ΝΑΥΤΗΣ Ἀνδρέας. 1867
 ΝΕΧΑΜΟΥΛΗΣ Ἰωσήφ, δημοσιογράφος ἐν Κερκύρᾳ. 1864

Ξ

ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ Κωνσταντῖνος, γυμνασιάρχης ἐν Σμύρνῃ. 1863

Ο

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Παναγιώτης, καθηγητὴς ἐν Κερκύρᾳ. 1868

Π

ΠΑΝΤΑΖΙΔΗΣ Ι. καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις. 1863
 ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Γ. διδάσκαλος. 1871
 ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Μ. Ιατρός ἐν Θεσσαλονίκῃ. 1863
 ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Χρῆστος. 1864
 ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥΣ Κλεάνθης, λόγιος ἐν Βρατίλᾳ. 1871
 ΠΕΤΡΙΔΗΣ Α. λόγιος ἐν Λακωνίᾳ. 1864
 ΠΕΡΙΔΗΣ, ἐν Κύπρῳ. 1871
 ΠΩΠ Κωνσταντῖνος, Γεν. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος. 1864

Ρ

ΡΑΛΛΗΣ Ν. Ι. καθηγητὴς ἐν Περγάμῳ. 1872
 ΡΑΜΜΟΣ Ι. καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις. 1874

	Έτος εκλογής.
ΣΑΘΑΣ Κωνσταντίνος, αρχαιολόγος.	1868
ΣΑΚΚΟΠΟΥΛΟΣ Ν. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος.	1870
ΣΚΟΡΔΕΛΗΣ Βλάσιος, καθηγητῆς ἐν Φιλιπ/πόλει.	1868
ΣΚΥΛΙΤΣΗΣ Ι. δημοσιογράφος ἐν Τεργέστη.	1863
ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ Ἐπαμεινώνδας, λόγιος.	1867
ΣΥΜΒΟΥΛΙΑΔΗΣ Γεώργιος, ἰατρὸς ἐν Πετρούπολει.	»
ΣΧΛΙΕΜΑΝΝ Ἐρρίκος Δρ. τῆς φιλοσοφίας.	1871
ΣΧΟΡΤΣΑΝΙΤΗΣ Δ. σχολάρχης ἐν Ἄρτη.	1874

Τ

ΤΑΝΤΑΛΙΔΗΣ Ἡλίας, καθηγητῆς ἐν Χάλκῃ.	1864
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΗΣ Κ.	1872
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ Ν.	1863

Φ

ΦΕΡΕΚΥΔΗΣ Ἀθανάσιος, καθηγητῆς ἐν Ἠλείῳ.	1863
ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ Χ. Ν. τυπογράφος ἐν Ἀθήναις.	1864
ΦΟΥΡΤΟΥΝΙΑΔΗΣ Β. ἰατρὸς ἐν Κ/πόλει.	»

Χ

ΧΡΟΝΙΔΗΣ Κ. καθηγητῆς ἐν Ἀδριανουπόλει	1863
--	------

Ἐν σελίδι ιγ' μετὰ τὸ ΑἴΒΑΖΙΑΔΗΣ γράφει
ΑΚΑΤΟΣ Νικόλαος.

Ἐν δὲ ιε' σελίδι, εἰς τὸ στοιχεῖον Ι πρόσθετος τὸ,
JERNNIGHAM Hübert, γραμματεὺς τῆς Ἀγγλ. Πρεσβείας ἐν Κ/πόλει.

1872

ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ (α).

ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ ΕΦΕΝΔΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ.
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΑΡΙΦΗΣ.
ΜΕΝΕΛΛΟΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ.

ΔΩΡΗΤΑΙ (α).

ΑΥΤΟΚΡ. ΟΘΩΜ. ΤΡΑΠΕΖΑ.
ΓΕΝ. ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΟΥ ΟΘΩΜ. ΚΡΑΤΟΥΣ.
Ζ. ΣΤΕΦΑΝΟΒΙΚ.
ΑΝΔΡΕΑΣ ΒΑΛΛΙΑΝΟΣ.
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΡΩΝΙΟΣ.
ΑΥΣΤΡΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΙΣΤΩΣΙΣ.
ΚΩΝΣΤ. ΔΟΣΙΟΣ.
ΠΑΝΤΙΑΣ ΣΕΚΙΑΡΗΣ.
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΛΛΗΣ.
ΘΕΟΔ. Α. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ.
ΚΩΝΣΤ. ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣ.
ΒΑΣ. ΣΟΥΒΑΤΖΟΓΛΟΥΣ.
Θ. καὶ Β. ΣΟΥΒΑΤΖΟΓΛΟΥΣ καὶ Σα.
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ.
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΥΓΓΡΟΣ.
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΣΚΟΥΛΟΥΔΗΣ.
ΑΝΑΣΤ. ΗΦΑΙΣΤΙΔΗΣ.

(α) Ἴδε ἄρθρα τοῦ Κανονισμοῦ 80—81.

ΚΟΞΜΗΤΟΡΕΞ

κατά τὸ 1871—72.

<i>Πρόεδρος</i>	Κ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ.
<i>Ἀντιπρόεδροι</i>	{ Ξ. ΖΩΓΡΑΦΟΣ. Ι. Δ. ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ.
<i>Γεν. Γραμματεὺς</i>	Γ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ.
<i>Εἰδ. Γραμματεὺς</i>	Ν. ΤΣΙΓΑΡΑΣ.
<i>Ταμίας</i>	Ι. ΓΚΙΩΝ.
<i>Βιβλιοφύλαξ</i>	Α. ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ.

ΜΕΛΗ ΔΙΑΡΚΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ.

κατά τὸ 1871—72.

Α'. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ.

Ξ. ΖΩΓΡΑΦΟΣ *Πρόεδρος.*
Δ. ΠΑΣΠΑΛΛΗΣ.
Υ. ΣΚΟΥΛΟΥΔΗΣ.
Ζ. ΑΔΕΞΑΝΔΡΙΔΗΣ.
Κ. ΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ.
Α. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ.
Ι. ΓΚΙΩΝ *Ταμίας.*

Β'. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ.

Α. ΤΑΓΗΣ *Πρόεδρος.*
Η. ΒΑΣΙΑΔΗΣ.
Γ. ΣΟΦΟΚΛΗΣ.
Γ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ *Γεν. Γραμματεὺς.*
Ν. ΤΣΙΓΑΡΑΣ *Εἰδ. Γραμματεὺς.*
Γ. ΑΡΙΣΤΑΡΧΗΣ *Γραμματεὺς.*

Γ'. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ.

Ι. Δ. ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ *Πρόεδρος.*
Η. ΒΑΣΙΑΔΗΣ.
Κ. ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ.
Α. ΒΑΦΙΑΔΗΣ.
Κ. ΚΑΛΛΙΑΔΗΣ.
Β. ΠΥΛΑΔΗΣ.
Σ. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.
Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ.

Δ'. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗΣ.

Η. ΒΑΣΙΑΔΗΣ *Πρόεδρος.*
Γ. ΣΟΦΟΚΛΗΣ.
Α. ΤΑΓΗΣ.
ΣΤ. Κ. ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ.
Μ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ.
Γ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ.
ΣΤ. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.
Γ. ΛΑΖΟΠΟΥΛΟΣ.
Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ.

Ε'. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ.

Σ. ΑΡΙΣΤΑΡΧΗΣ *Πρόεδρος.*
J. MILLINGEN.
A. MORDTMANN.
PH. DÉTHIER.
Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ.
ΚΩΝΣΤ. ΣΤΕΦ. ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗΣ.
Α. MORDTMANN (υἱός).
SCHROEDER.
Α. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ.
Α. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ *Γραμματεὺς.*

Σ' ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ.

Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ *Πρόεδρος.*

ΑΔΕΞ. ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ.

Α. ΣΠΑΘΑΡΗΣ.

Α. ΒΑΦΙΑΔΗΣ.

Ξ. ΖΩΓΡΑΦΟΣ.

ΑΒΔΟΥΛΛΑΧ-ΒΕΗΣ.

Σ. ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ.

Α. ΚΟΥΜΠΑΡΗΣ.

Β. ΣΑΡΑΚΙΩΤΗΣ.

Α. ΖΩΗΡΟΣ *Γραμματέας.*

Ο
ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΑΠΟ ΜΑΪΟΥ 1871 ΜΕΧΡΙ ΜΑΪΟΥ 1872

ΤΟΜΟΣ Σ'.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΑΡΑΒΑΣ
ΧΥΜΙΑΣ

(Ανεγνώσθη ἐν τῇ Σ' Δ'. Συνεδριάσει).

Α'.

Οἱ πλεῖστοι τῶν περὶ Χυμίας γραφάντων ἐν-
διέτριψαν περὶ τὰς γνωσὰς ἐκείνας τῆς λέξεως
χυμία παραγωγὰς, εἴτε ἐκ τοῦ ὀνόματος χυμία,
ὑπερ κατὰ Πλούταρχον (1), παρ' Αἰγυπτίους ἐ-
δήλου τὸ μέλαν τοῦ ὀφθαλμοῦ, εἴτε ἐκ τοῦ χη-
μα, κατὰ Βορρίχιον (2), ὑπερ ἦν τὸ βιβλίον, ἐν
ᾧ οἱ ἄγγελοι ἐδίδασκον τὰς θυγατέρας τῶν ἀν-
θρώπων, εἴτε ἐκ τῶν κοπτικῶν λέξεων χεμι-
(γῆ μέλαινα) (3), εἴτε πάλιν ἐκ τῆς Χαμίας,
χώρας τοῦ Χάμ (4), ἢ ἐκ τῆς Χέμμιδος (5) πό-
λεως τῆς Θηβαΐδος (6).

(1) Περὶ Ἰσίδος.

(2) Ola. Borrichii de ortu et progressu chemiae.
Bibliotheca Mangeti, τόμ. Α'. σ. 2.

(3) I. Ἀλεξανδρίδου, Ἱστορία τῆς Χημείας. Βιέν-
νη. 1869. εἰς 8ον. σ. 44.

(4) Ferd. Hoefer Histoire de la Chimie. 2 τό-
μοι. εἰς 8ον. ἐν Παρισίοις. 1842—3. τόμ. Α'. σ. 32.

(5) Αὐτόθι.

(6) Τὸ καθ' ἡμᾶς, ἠθέλομεν παραδεχθεῖ μετὰ πολ-
λῶν ἄλλων τὴν λέξιν Χυμία ἐκ τοῦ χυμός, διότι ἡ
ἐτυμολογία αὕτη πλεονεκτεῖ κατὰ τούτο τοῦλάχιστον,
ὡς ἔχουσα σημασίαν ἀνάλογον τῇ χυμικῇ ἐπιστήμῃ,
δηλαδὴ ὡς ἐκφράζουσα τὴν ἀρχὴν τῆς Χυμίας, ἧς
τινος αἱ πρῶται πράξεις καὶ σκευασαί ἐγένοντο διὰ
τοῦ χυμοῦ τῶν βοτάνων, πολὺ ἀργότερον ἀνακαλυφθει-
σῶν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐπιστήμης τῶν ὀρυκτῶν τε
καὶ ζωικῶν οὐσιῶν, ἐνᾧ οὔτε τὸ βιβλίον ἐνᾧ ἐδιδά-
σκοντο αἱ θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων, οὔτε ἡ
μέλαινα γῆ, οὔτε τὸ μέλαν τοῦ ὀφθαλμοῦ κτλ.
ἔχουσι τινα σχέσιν πρὸς τὴν Χυμίαν. Ἐκτὸς τούτου ἡ
λέξις Χυμία ἀπαντᾷται μόνον μετὰ Χριστόν· πρὸ
Χριστοῦ, ὡς καὶ μετὰ ἐνίοτε, ἐκαλεῖτο ἡ Ἐπιστήμη,
Ἰερὰ Τέχνη, Θεία Ἐπιστήμη, Ἀπόκρυφος Ἐ-
πιστήμη, Τέχνη τοῦ Θωῆ ἢ τοῦ Ἑρμοῦ, κτλ. Ἡ λέ-
ξις Χυμία οὐκ ἦν παρ' ἅπασιν ἐκ συμφώνου παραδε-

(ΕΛΛΗΝ. ΦΙΛΟΛΟΓ. ΣΥΛΛΟΓΟΣ. ΤΟΜΟΣ Σ'.)

Οἱ δὲ μεταγενέστεροι Ἄραβες ἔχουσι καὶ αὐ-
τοὶ ὡς πρὸς τὴν λέξιν χυμία τοὺς Βορρίχιους,
τοὺς Κορυγγίους καὶ Κίρχερας αὐτῶν, καθότι,
κατ' αὐτούς, ἡ λέξις χυμία كيمياء (κιμιά), ἐκ τοῦ

كيموس (κειμους) χυμός παραγομένη, ὅπως ἀρα-
βικὸν παρίστησι χαρακτηριστῆρα, οἱ δ' Ἕλληνες ἀ-
δίκως πάνυ ἐσφετερίσθησαν τὴν τε κιμιά καὶ
τὸν κειμους. Ἄλλ' ὀλίγα τινὰ ἀρκουσι, νομί-
ζομεν, πρὸς ἐπανόρθωσιν τούτων, ὡς ἐξῆς·

Οἱ Ἄραβες, ὅτε παρεδέχθησαν τὰ ἐπιστημο-
νικὰ τῶν Ἑλλήνων συστήματα, συμπαραδέχθη-
σαν καὶ πολλὰς ἑλληνικὰς λέξεις, ἅτε μὴ ὑπάρ-
χοντος ἔτι παρ' αὐτοῖς ἐτέρου ἐπὶ τούτῳ κα-

ταλληλοῦ ὄρου. ὡς λ. χ. τὰς λέξεις وقياوس (ὀκτανούς) ὠκεανός, بوقلون (μπουκαλεμον) χα-

μαιλέων, طليبا (1) (τελίνα) ἢ دليس (2) (δελί-
νες), ἢ طلنيس (3) (τελίνας), ὑπερ ἐστὶν ἡ τοῦ

Διοσκορίδου τελλίνη (4), نفت ἢ نفط (νέφτ ἢ
νάφτ) νάφθα (5), زرجس (νερτζίς) νάρκισσος (6),

اقانديون (ἀκάντιον) ἀκάνθιον, ἄκανθα, اكل (ἐγ-
κίλ) ἀγκύλιον, اسطراب (ἐσουρλάμπ) ἀσρολά-

βιον, بولوس (μπούλιμος) βούλιμος, βουλιμία,
قليبا (καλιμία) καδμεία, كعب (κίβ) κίβουμπ) κύβος,

اثير (ἔθιρ) αἰθήρ, اسطوره (ιστυρὲ) ἱστορία,
ليثارغوس (λίταργος) λίθαργος, λιθαργία, كيمياء

λεξίς

δεγμένη, ὡς βλέπομεν· ἀλλ' ἐπ' ἵλους τὸ ὄνομα Χυ-
μία ὑπερίσχυσε.

(1) صدق ابن بطار λέξις

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι.

(4) Διοσκορίδου Βιβλ. Β'. κεφ. ἡ.

(5) Λέξις ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ἀ-
παντᾷται δὲ καὶ παρὰ Πλουτάρχου.

(6) λ. ἑλλ. παρὰ τοῦ νάρκω κατὰ Γαζῆ.

(λίμφο) λέμφορ, حَيْقُون (λαχσιχόν) λεξικόν,

και ότι την 'Ιεράν Τέχνην (1), οὕτως οί 'Αραβες πρώτοι ἐκάλεσαν.
 Οὐδείς συγγραφεὺς πρὸ τοῦ Ε'. αἰῶνος ποιῆται μνειάν τῆς λέξεως ΑΛΧΥΜΙΑ, ἣτις ἀπαντάται τὸ πρῶτον ἐν τινὶ ἀστρολογικῇ πραγματείᾳ τοῦ κατὰ τὸν Ε'. αἰῶνα γράφοντος 'Ιουλίου Φιρμίκου τοῦ Ματήνου (2). Ἄλλὰ πῶθεν ἀρὰ γε ὁ Φίρμικος ἠρύσθη τὴν λέξιν ταύτην; Τοῦτο νομιζόμεν δύναται νὰ ἐξηγηθῆ οὕτως.
 Ὁ Φίρμικος συνέγραψε τὴν ἀστρολογικὴν αὐτοῦ πραγματείαν μεγάλως ὠφεληθεὶς ἐκ τῶν μετὰ Χαλδαιῶν καὶ Περσῶν σχέσεων αὐτοῦ, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν χαλδαϊκῶν καὶ ζενδικῶν λέξεων, ὧν τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ βρῖθει. Πιθανῶς οἱ ἀλχυμιστὰι τῶν Χαλδαιῶν εἶχον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Φιρμίκου, ἢ καὶ πρὶν, παραδεχθεὶ τὴν ἀρτιούστατον καὶ νεογενῆ λέξιν χυμία, ἣ ἐχρῶντο πρὸς ἔκφρασιν τῆς Τέχνης τοῦ Θῶθ' ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ Φιρμίκου τοὺς ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις ἀλχυμιστὰς ποία ἡ ἐπιστήμη αὐτῶν, ἀπεκρίθησαν αὐτῷ Ἡ ΧΥΜΙΑ (χαλ-χυμία ἢ χαλ-χυμία). Ὁ Φίρμικος ἀγνοῶν τὴν χαλδαϊκὴν γλῶσσαν, καὶ μὴ ἔννοῶν κατὰ συνέπειαν τὴν σημασίαν τοῦ χαλδαϊκοῦ ἄρθρου χάλ, ἐθεώρησεν ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν λέξιν τὸ τε ἄρθρον καὶ τὸ ὄνομα, καὶ ὡς ὅρον, δι' οὗ δῆθεν ἐν Ἀσίᾳ ὠρίζον τὴν τοῦ Τρισμεγίστου Ἑρμοῦ τέχνην.
 Ἄφ' ἑτέρου γενικῶς νομίζεται πάλιν, ὅτι ἡ λέξις αλ-χυμία σύγκριται ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ ἄρθρου ال (εἰ) καὶ τῆς λέξεως كِيْمِيَا (κιμιὰ) χυμία, παραγομένην.

Ἄφ' ἑτέρου γενικῶς νομίζεται πάλιν, ὅτι ἡ λέξις αλ-χυμία σύγκριται ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ ἄρθρου ال (εἰ) καὶ τῆς λέξεως كِيْمِيَا (κιμιὰ) χυμία, παραγομένην.

(1) λ. ἑλλ. ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπαρχίας, ἐν ἣ εὐρέθη (Μαγνησία).

(2) Σύνθετον ἐκ τοῦ در ἐναντίον καὶ τοῦ كِيْمِيَا (κιμιὰ) χυμίας. Τοῦτο ἀπῆντησα ἐν τῇ ἀραβικῇ μεταφράσει τῶν 409 καὶ 410 κεφαλαίων τοῦ Β'. βιβλίου τοῦ Διοσκοριδίου, χειρογράφου λίαν σπανίῳ καὶ πολυτίμῳ, δανεισθέντι μοι παρὰ τοῦ εὐγενεοῦ καὶ μουσοτραφοῦς Ἀχμέτ Φεβζὴ Ἐφέδης.

(3) Τὰς λέξεις ταύτας ἐδιδάχθησαν οἱ Ἀραβες κατὰ τοὺς πρὸς Βυζαντινοὺς πολέμους αὐτῶν.

(4) Λέξις ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἀραβος ἱστορικοῦ Μακρὶζὴ حَرْبِيَّةَ مَدَهُونَةَ, κατὰ δὲ τὸν K. Reinaud ἐξ ἡ ἐλληνικῆ θώραξ (S. de Sacy, Chrestomathie arabe. 3. τόμοι, 1826. εἰς 8ον. τόμ. Α'. σ. 275).

(5) Αὐτόθι.

(6) Διὰ τῆς λέξεως ζουννάρ ἐννοοῦσι πρὸ παντός ἄλλου τὴν τῶν χριστιανῶν ἱερῶν ζώνην.

(7) Ἐπισημειωθέντα χυμικά συγγράμματα τῶν Ἀράβων εἰσὶ τὰ τοῦ Τζαμπέρ, ἐν οἷς πρῶτον ἀναφέρεται ἡ λέξις chimia.

(8) Πλουτάρχου περὶ Ἴσιδος.

(1) Δηλ. τὴν ἑρμητικὴν.

(2) Julii Firmici Materni, Math. Β.6λ. Γ'. κεφ. ιε'.

(3) P. L. Jacob Curiosités des sciences occultes. Paris. 1862. εἰς 42ον σ. 4.

φάνει (1), ὥστε κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τούτους ἡ ἐπιστήμη τῆς Χυμίας καθαρῶς οὐκ ἐκφράζεται, εἰμὴ διὰ τῶν δύο τούτων λέξεων, ὡς ἐπιστήμη περιστροφομένη εἰς σκευασίας φυτικὰς τε καὶ ὀρυκτὰς. Ἄλλὰ χρός ἀπαραίτητον ἡμῶν θεωροῦμεν, ἵνα ὑπομνήσωμεν, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ δύο τινὲς ψευδεπιστήμαι كِيْمِيَا وسَيْمِيَا (Κιμιὰ-ου-Σιμιὰ) ὡσαύτως καλούμεναι (3), αἵτινες κατὰ τὸ كتاب الانوار (Κιτάμπ-ουλ-Ἐνθάρ) καὶ τὸν Ἴβν Κασήμ. Ἐλ Κορτομπῆ (ἐκ Κορδοῦνης) οὕτω πως ὀρίζονται· ἡ μὲν كِيْمِيَا الارواح معرفة «τέχνη τῶν γήινων Πνευμάτων πρὸς ἐξαγωγήν εὐγενῶν οὐσιῶν καὶ χρῆσιν αὐτῶν» ἡ δὲ سَيْمِيَا, ἣτις ἐνταῦθα, νομίζομεν, οὐχὶ πλέον ἐκ τοῦ سام (σάμ) παράγεται, ἀλλ' ἐκ τοῦ س (σεμ) οὐρανός, علم الارواح العلووية واستبدال قوتها الانتفاع بها «Ἐπιστήμη τῶν ἀνωτέρων Πνευμάτων, συνισταμένη εἰς τὴν ἔλξιν τῶν δυνάμεων αὐτῶν καὶ χρῆσιν αὐτῶν» (3). Αἱ δύο μυστηριώδεις αὗται ἐπιστήμαι εἰσὶν, ὡς φαίνεται, ἐκ τοῦ ἄνωθι ὀρισμοῦ ἡ μὲν كِيْمِيَا, ἡ μέλαινα μαγεία (magie noire), ἡ δὲ سَيْمِيَا ἡ λευκὴ μαγεία (magie blanche) τῶν δυτικῶν. Οὕτω δὲ ἡ μὲν «τέχνη τῶν καταχθονίων πνευμάτων» ἡ προσρέχουσα εἰς τοὺς δαίμονας ἐστὶν ἡ μέλαινα μαγεία (4), ἡ δὲ «ἐπιστήμη τῶν ὑπερτέρων πνευμάτων» ἡ προστρέχουσα εἰς τοὺς ἀγγέλους ἐστὶν ἡ λευκὴ μαγεία (5).

Οἱ ἀνατολικοὶ τὴν σήμερον πάντα ταῦτα συγγέουσι, διότι οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν τὴν τε Χυμίαν καὶ Ἀλχυμίαν, ὡς οἱ εὐπιστότεροι τῶν ἀλχυμιστῶν δι' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἀποκαλοῦσι كِيْمِيَا (6) οἱ δὲ, λησμονήσαντες

ὅρους τῆς Ἑρμητικῆς Τέχνης, ἥμιστα δὲ ἀραβικός, ἀλλ' ἐλληνοχαλδαϊκὴ λέξις ἀνυπαρκτος ἐν τῷ χαλδαϊκῷ λεξικῷ, καὶ ἐκ παρεννοήσεως ἢ ἀπροσεξίας γεννηθεῖσα, ἣτις, ἐν παρόδῳ λέγομεν, δέον ἵνα λαμβάνη ἀντὶ ψιλῆς δασείας, καθότι ἡ πρώτη αὐτῆς συλλαβὴ, εἰ καὶ ὑπὸ τοῦ Φιρμίκου πρόσθετος, ἐστὶ τὸ χαλδαϊκὸν ἄρθρον خ.α.λ, οὐχὶ δὲ τὸ κοινῶς νομιζόμενον ἀραβικὸν ا.λ, διὰ τοὺς λόγους, οὗς ἡδὴ ἐξεθέμεθα.
 Ἄλλ' αἱ λέξεις χυμία καὶ ἀλχυμία ἐν τῇ παραγωγῇ μόνον αὐτῶν δὲν παρουσιάζουσι τὰς μόννας δυσκολίας· ἕτερόν τι ὁμοίως σπουδαῖον μῆναι σκοτεινόν, τὸ ζήτημα δηλαδὴ τῆς συγχύσεως τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης μετὰ τῆς ψευδεπιστήμης παρὰ τοῖς μωαμεθανικοῖς λαοῖς.

Οἱ πλείστοι τῶν συγγραφέων τῶν Ἀράβων, καὶ γενικῶς τῆς Ἀνατολῆς, ὀρίζουσι τὴν Χυμίαν καὶ Ἀλχυμίαν διὰ μόνης τῆς λέξεως كِيْمِيَا (Κιμιὰ). Τοῦτο ἤθελε τις εἶπερ προήρχετο ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Ἀλχυμία ἦν ἡ Χυμία τοῦ μέσου αἰῶνος· ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἀλχυμιστὰι δὲν ἐγνώριζον, ἢ δὲ ἀνεγνώριζον ἄλλην χυμίαν ἢ τὴν Ἀλχυμίαν, διὸ καὶ Χυμίαν ἀπεκάλουν τὴν Ἑρμητικὴν Τέχνην. Τῆς γνώμης ταύτης ἤμεθα καὶ ἡμεῖς, πρὶν ἢ λάβωμεν γινῶσιν, ὅτι τινὲς τῶν Ἀράβων εἶχον ἡδὴ ποιήσει διάκρισιν μεταξὺ τῆς Χυμίας καὶ τῆς Ἀλχυμίας, τὴν μὲν ἀληθῆ كِيْمِيَا ἐπιστήμην τῆς Χυμίας ὀνομάζοντες, τὴν δὲ ψευδεῖ, ἀπλῶς كِيْمِيَا χυμίαν· εἰς δὲ τῶν συγγραφέων τούτων ἐστὶ καὶ ὁ κατὰ τὰ 730 ἀκμάσας Ἐλ-Σινδῆ (1), ὅστις πρὸς τούτους, ἐπὶ τὸ ἐπισημονικώτερον βαδίζων, καλεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν Χυμίαν διὰ δύο συνάμα λέξεων كِيْمِيَا وسَيْمِيَا (Κιμιὰ-ου-Σιμιὰ). Εἰς τοῦτο δὲ οὐκ ἐστὶ μόνος, καθότι πολλοὶ τῶν Ἀράβων χυμικῶν ὀνόμασαν τὴν Χυμίαν διὰ τῶν δύο τούτων λέξεων (2) διαιροῦντες τὴν Χυμίαν εἰς βοτανικὴν καὶ μεταλλικὴν· καὶ τὴν μὲν, βοτανοχυμίαν ὀνομάζουσι كِيْمِيَا (κιμιὰ) ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ χυμὸς παραδεχόμενοι (3), τὴν δὲ, ὀρυκτοχυμίαν سَيْمِيَا (σιμιὰ) ἐκ τοῦ سام سامات (σάμ-σαμάτ) παράγοντες, ὅπερ τὰς μεταλλίτιδας φλέβας ἐμ-

(1) Ὅρα κατωτέρω ἐν χυμικοῖς τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ τὰ κατ' αὐτό.

(2) d'Herbelot, Bibliothèque Orientale. Maëstricht. MDCCCLXXVI. φύλλ. σ. 792. στήλ. α'.

(3) Αὐτόθι.

φάνει (1), ὥστε κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τούτους ἡ ἐπιστήμη τῆς Χυμίας καθαρῶς οὐκ ἐκφράζεται, εἰμὴ διὰ τῶν δύο τούτων λέξεων, ὡς ἐπιστήμη περιστροφομένη εἰς σκευασίας φυτικὰς τε καὶ ὀρυκτὰς. Ἄλλὰ χρός ἀπαραίτητον ἡμῶν θεωροῦμεν, ἵνα ὑπομνήσωμεν, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ δύο τινὲς ψευδεπιστήμαι كِيْمِيَا وسَيْمِيَا (Κιμιὰ-ου-Σιμιὰ) ὡσαύτως καλούμεναι (3), αἵτινες κατὰ τὸ كتاب الانوار (Κιτάμπ-ουλ-Ἐνθάρ) καὶ τὸν Ἴβν Κασήμ. Ἐλ Κορτομπῆ (ἐκ Κορδοῦνης) οὕτω πως ὀρίζονται· ἡ μὲν كِيْمِيَا الارواح معرفة «τέχνη τῶν γήινων Πνευμάτων πρὸς ἐξαγωγήν εὐγενῶν οὐσιῶν καὶ χρῆσιν αὐτῶν» ἡ δὲ سَيْمِيَا, ἣτις ἐνταῦθα, νομίζομεν, οὐχὶ πλέον ἐκ τοῦ سام (σάμ) παράγεται, ἀλλ' ἐκ τοῦ س (σεμ) οὐρανός, علم الارواح العلووية واستبدال قوتها الانتفاع بها «Ἐπιστήμη τῶν ἀνωτέρων Πνευμάτων, συνισταμένη εἰς τὴν ἔλξιν τῶν δυνάμεων αὐτῶν καὶ χρῆσιν αὐτῶν» (3). Αἱ δύο μυστηριώδεις αὗται ἐπιστήμαι εἰσὶν, ὡς φαίνεται, ἐκ τοῦ ἄνωθι ὀρισμοῦ ἡ μὲν كِيْمِيَا, ἡ μέλαινα μαγεία (magie noire), ἡ δὲ سَيْمِيَا ἡ λευκὴ μαγεία (magie blanche) τῶν δυτικῶν. Οὕτω δὲ ἡ μὲν «τέχνη τῶν καταχθονίων πνευμάτων» ἡ προσρέχουσα εἰς τοὺς δαίμονας ἐστὶν ἡ μέλαινα μαγεία (4), ἡ δὲ «ἐπιστήμη τῶν ὑπερτέρων πνευμάτων» ἡ προστρέχουσα εἰς τοὺς ἀγγέλους ἐστὶν ἡ λευκὴ μαγεία (5).

Οἱ ἀνατολικοὶ τὴν σήμερον πάντα ταῦτα συγγέουσι, διότι οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν τὴν τε Χυμίαν καὶ Ἀλχυμίαν, ὡς οἱ εὐπιστότεροι τῶν ἀλχυμιστῶν δι' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἀποκαλοῦσι كِيْمِيَا (6) οἱ δὲ, λησμονήσαντες

(1) T. X. Bianchi et J. C. Kieffer Diction. Turco-Français. Paris MDCCCL. ἐκδ. 6'. ἐν λέξ. سام
 (2) d'Herbelot αὐτ. σ. 516. 792. στήλ. α'
 (3) كِيْمِيَا وسَيْمِيَا ابن قاسم القرطوبى καὶ d'Herb. αὐτ. σ. 792. στήλ. α'
 (4) Ὅρα διὰ magie noire, magie blanche P. L. Jacob αὐτ. σ. 347.
 (5) Αὐτόθι. Τὴν σήμερον δὲν δίδεται ἡ αὐτὴ σημασία.
 (6) Τὴν σήμερον σχεδὸν πάντοτε τὴν ἐπιστήμην μετὰ τῆς ψευδεπιστήμης συγγέουσι, καθὼς συνεταίετο πάλαι ποτὲ ἡ ἀστρονομία μετὰ τῆς ἀστρολογίας. Ἔτι δὲ καὶ كِيْمِيَا ἐστὶν ὄρος γενικὸς ἐμφανῶν πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ πᾶσαν μαλακίαν ὡς τὸ περίφημον

(1) T. X. Bianchi et J. C. Kieffer Diction. Turco-Français. Paris MDCCCL. ἐκδ. 6'. ἐν λέξ. سام
 (2) d'Herbelot αὐτ. σ. 516. 792. στήλ. α'
 (3) كِيْمِيَا وسَيْمِيَا ابن قاسم القرطوبى καὶ d'Herb. αὐτ. σ. 792. στήλ. α'
 (4) Ὅρα διὰ magie noire, magie blanche P. L. Jacob αὐτ. σ. 347.
 (5) Αὐτόθι. Τὴν σήμερον δὲν δίδεται ἡ αὐτὴ σημασία.
 (6) Τὴν σήμερον σχεδὸν πάντοτε τὴν ἐπιστήμην μετὰ τῆς ψευδεπιστήμης συγγέουσι, καθὼς συνεταίετο πάλαι ποτὲ ἡ ἀστρονομία μετὰ τῆς ἀστρολογίας. Ἔτι δὲ καὶ كِيْمِيَا ἐστὶν ὄρος γενικὸς ἐμφανῶν πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ πᾶσαν μαλακίαν ὡς τὸ περίφημον

vent passées aux jours précédents κτλ. κτλ.» Δήλον εκ τούτων, ότι οί μὲν τῶν ἀλχυμιστῶν ἀπέδιδον τοῖς ναοῖς ἰδίαν τινὰ ἐπὶ τῆς τέχνης αὐτῶν ἐπίδρασιν, οἱ δὲ ἥλιπζον ἐπωφεληθῆναι ἐκ τῶν ἀπὸ κοινοῦ ἐργασιῶν.

Ἄλλ' ἔλθωμεν εἰς σπουδαῖόν τι ζήτημα, ὅπερ, νομίζομεν, εἰσέτι δυσεξήγητον μένει, τῶν στοιχείων τῆς ὕλης δηλονότι, καὶ τῶν συστατικῶν τῶν μετάλλων κατὰ τὰς ἀραβικὰς ἀλχυμικὰς δοξασίας.

Τέσσαρα ἦσαν τὰ κατὰ τοὺς ἀρχαίους στοιχεῖα, ἅπερ θεωρούμενα ἀπλᾶ καὶ ἀσύνθετα ἀπῆρτιζον κατ' αὐτοὺς τὴν ὕλην. Ἄπας ὁ μετασάων καὶ μέρος τῆς μεταγενεστέρας ἐποχῆς ἠσπάσθησαν τὴν ἰδέαν ταύτην μέχρι τοῦ Boyle, ὅφ' οὐ ὑπεδείχθησαν ταῦτα ὡς σύνθετα (1).

Οἱ Ἀραβες συμμορφούμενοι ταῖς ἰδέαις τῆς ἐποχῆς παρεδέχθησαν στοιχεῖα عناصر τοῦ Παν-

τός, εἴτε ὡς φιλόσοφοι, εἴτε ὡς χυμικοί. Πρὸ τῆς παρ' αὐτοῖς διαδόσεως τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, ἦτοι μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων Ἀββασιδῶν, ὡς φαίνεται ἐκ τινῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, τὸ ἰνδικὸν τῶν στοιχείων σύστημα ἦν παραδεδομένον παρ' αὐτοῖς, ὡς καὶ ἡ φιλοσοφία καὶ ἀστρονομία τῶν βραχμάνων.

Κατὰ τὴν γνώμην οὖν τῶν Ἰνδῶν φιλοσόφων τὰ ἀπαρτίζοντα τὴν ὕλην στοιχεῖά εἰσι πέντε, ἦτοι ἡ γῆ, τὸ ὕδωρ, ὁ ἀήρ, τὸ πῦρ, καὶ ὁ αἰθήρ, καλούμενα ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν βεδῶν *Par-tsouām* (Πεντάς).

Ἐν ταῖς βίβλοις αὐτῶν, ἔτι δὲ καὶ ἐν τοῖς μνημείοις ἀπαντῶνται ὑπὸ τὰ ἐξῆς συμβολικὰ σημεῖα:

γῆ ὕδωρ πῦρ ἀήρ αἰθήρ(2).

Ἐν παρόδῳ δὲ λεκτέον, ὅτι ἐν Ἰνδικῇ, κατὰ τὸ σύγγραμμα Φά-χουά-βέν-κλου (3), ἐγείρουσι λίθους ἐπὶ τῶν τάφων κληρικῶν τε καὶ

(1) The excellence and grounds of the mechanical philosophy τόμ. Α'. σ. 195.

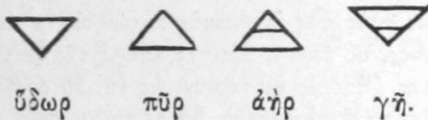
(2) Ὁ Ἄριστοτέλης ἐκτός τῶν παρὰ τοῖς Ἑλλησι τεσσάρων στοιχείων παρεδέχθη προσέτι καὶ τὴν ὑγρὰν οὐσίαν, πέμπτον στοιχεῖον ἀνωτέρας αἰθερίου φύσεως (I. Ἀλεξανδρ. αὐτ. σ. 18), εἰς τὴν προσθήκην τοῦ ὁποῦο συνετέλεσε νομίζομεν ἢ εἰς Ἰνδικὴν ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου.

(3) Foë Koué Ki par M. Abel Rémusat. Paris. 1836. εἰς 4ον. σ. 94—2.

λαϊκῶν τὰ πέντε στοιχεῖα παριστῶντας. Τὸ δῖ- δόμενον σχῆμα παρέξεται ἰδέαν τῆς δι' ἑκάστων στοιχείων ὀριζομένης θέσεως.

Τὸ ἰνδικὸν σύστημα ὑπερίσχυσε, ὡς ἐβρέθη, μέχρι τοῦ Β'. περίπου τῆς Ἐγίρας (1) αἰῶνος, ὅτε τὰ ἐλληνικὰ γράμματα, εἰσδύσαντα τῇ προστασίῃ τῶν Χαλιφῶν εἰς τὰς ἀραβικὰς χώρας, συνεπέβαλον σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ τότε παρὰ τῶν Ἑλλήνων παραδεδομένα στοιχεῖα, ἅπερ, ὡς γνωστὸν, οὕτω πως εἰκονίζοντο

Ἴδου δὲ ὁ ὀρισμὸς τῶν τεσσάρων στοιχείων, οἷον εὗρομεν αὐτὸν ἐν τῷ *قبرالجهل* *Μνήματι τῆς Ἀμαθείας*, συγγραμμάτι λίαν σπανίῳ τοῦ Σελίμ μπίνι Ἀμπδουλγαφφάρ-Ἐλ Τουλουνη (2).

«Ὁ Δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος ἐδημιούργησε τέσσαρα στοιχεῖα ἀντίθετα πρὸς ἄλληλα: τὸ πῦρ, ὅπερ ἐστὶ θερμὸν καὶ ξηρὸν, καὶ κέκτηται ἀπόλυτον ἐλαφρότητα, τὸν ἀέρα, ὅστις ἐστὶ θερμὸς καὶ ὑγρὸς, καὶ οὐτινος ἢ ἐλαφρότης ἐστὶ σχετικὴ: τὸ ὕδωρ, ὅπερ ἐστὶν ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν, καὶ κέκτηται σχετικὴν βαρύτητα: τὴν ψυχρὰν τέλος καὶ ξηρὰν γῆν, ἥς ἡ βαρύτες ἐστὶν ἀπόλυτος.

«Ἡ μὲν θερμότης, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Σελίμ, παράγει τὴν ἐλαφρότητα, τὸ δὲ ψύχος τὸ βάρος. Ἡ ὑγρασία ὑποβοηθεῖ τὸν χωρισμὸν καὶ τὴν διάλυσιν τῶν μερῶν, καὶ ἡ ξηρασία ἐμποδίζει αὐτά. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν στοιχειωδῶν τούτων δυνάμεων παρήχθησαν τὰ πάντα.»

Ἄλλὰ καὶ οἱ Ἀραβες χυμικοὶ καὶ φυσικοὶ,

(1) Ἐγίρα هجرت (χιτζρέτ) δέον ἵνα γράφηται οὕτως, οὐχὶ δὲ παραγόμενον ἀπὸ τοῦ ἐγείρεσθαι. Ἡ σημαντικὴ αὕτη λέξις οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ἑλλην. ἐγείρομαι, ἄλλως τε σημαίνει μετανάστευσιν, οὐχὶ δὲ ἐγερσιν.

(2) فصل في العناصر

ὡς καὶ οἱ τῶν Ἑλλήνων φιλόσοφοι, διαφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους περὶ στοιχείων.

Ὁ περίφημος Ψευδαριστοτέλης, μαθητῆς τοῦ Ἐμποῦ Ἀλῆ Χουσεῖν μπίνι Ἀμπδουλλάχ Ἰμπν Σινά (Ἀβικένα), δύο μόνον στοιχεῖα, ὡς οἱ τῆς σιναιτικῆς σχολῆς, παραδέχεται, τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ, διότι λέγει, ἡ μὲν γῆ περιέχει τὸ πῦρ, τὸ δὲ ὕδωρ τὸν ἀέρα (1).

Ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Ἐμποῦ-Μπέκιρ Ζεκεριά Ἐρ-Ραζῆ (2), ὁ Χαλιδ (3), ὁ Σελίμ μπίνι Ἀμπδουλγαφφάρ(4) καὶ ἄλλοι, συμμερίζονται τὴν περὶ τεσσάρων στοιχείων γνώμην.

Ἄτεροι πάλιν ἐξηκολούθουν, καὶ πολὺ μετὰ τὸν Β'. τῆς Ἐγίρας αἰῶνα, ἔχοντες τὸ ἀριστοτελικὸν ἢ μάλλον τὸ ἰνδικὸν σύστημα, ἦτοι παραδεχόμενοι τὸν αἰθέρα ἢ τὴν πέμπτην οὐσίαν, ἢν جوهر العلوى (τζεύχερ-ουλ-ἀλευῆ) ἢ جوهر الاثير (τζεύχερ-ουλ-Ἐθίρ) (5) ἐκάλουν, μὴ εἰκονίζοντες ὁμως πλεον αὐτὴν κατὰ τὸ ἄνω ἰνδικὸν σύστημα, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον, ὡς βλέπομεν ἐν τῷ συγγραμμάτι τοῦ Ἐλ Νετζδῆ (6).

Ἐν συνόλῳ οἱ Ἀραβες διαφωνοῦσιν ἀλλήλοις περὶ τῶν στοιχείων, οἱ μὲν κατὰ τὰ συστήματα, οἱ δὲ κατὰ τὸν ἀριθμὸν, ἄλλοι πάλιν κατὰ τὴν ἐξεικόνισιν αὐτῶν.

(1) Ὅρα κατωτέρω περὶ Ψευδαριστοτέλους ἐν χυμικοῖς.

(2) Liber perfecti magisterii Rhasei. Χειρογρ. τῆς Ἐθν. τῶν Παρισίων Βιβλιοθ. ἀριθμ. 6514 σ. 413 recto.

(3) Liber trium Verborum Calid regis acutissimi ἐνθ' ἄνω.

(4) Ἐνθ' ἄνω.

(5) Ἐνθ' (ἔθίρ) ἐκ τοῦ αἰθήρ.

(6) Ἐνθ' ἄνω الفصل الاول في العناصر οὕτω καὶ ἐν τινι χειρογράφῳ περιέχονται τὰ συγγραμμάτα τοῦ R.

Πολλοὶ ἐνόμισαν ὅτι οἱ Ἀραβες ἀλχυμιστᾶι, μὴ παραδεχόμενοι τὰ ῥηθέντα στοιχεῖα ἐθεώρουσαν ἀντ' αὐτῶν ὡς μόνον τοῦ παντός στοιχεῖα τὸν ὑδράργυρον, τὸ θεῖον, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ ἀρσενικόν· συνέλαθον δὲ τὴν ἰδέαν ταύτην ἐκ τινῶν ἀλχυμικῶν συγγραμμάτων, ἐν οἷς οὐδεμία περὶ τῶν ἀρχικῶν στοιχείων τῆς ὕλης μνεῖα γίγνεται, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ἀναφέρεται περὶ τῶν συστατικῶν τῶν μετάλλων, ἅπερ κατ' αὐτοὺς τὸ θεῖον, κτλ. Κατ' ἐξοχὴν στοιχεῖα ὑπὸ τοῦ ἀλχυμιστοῦ καλοῦνται τὰ συστατικὰ τῶν μετάλλων, τὰ συστατικὰ μιᾶς τῶν θεμελιωδῶν βάσεων, ἢ μάλλον τῆς θεμελιώδους βάσεως τῆς Ἀλχυμίας. Ὁ ἀλχυμιστῆς δὲν ἀναβαίνει πάντοτε μέχρι τῶν στοιχείων τῶν στοιχείων αὐτοῦ, ἀλλὰ περιορίζεται μόνον εἰς τὰ τῆ τέχνη αὐτοῦ ἀναγόμενα. Τὰ συστατικὰ ταῦτα εἰσὶ στοιχεῖα δι' αὐτόν, καὶ ταῦτα στοιχεῖα ἀποκαλεῖ, ἐννοῶν ὁμως αὐτὰ οὐχὶ στοιχεῖα τοῦ Παντός, ἀλλὰ τῶν μετάλλων συστατικά, οἷσπερ ἀναγνωρίζει ἕτερα στοιχεῖα.

Τὰ στοιχεῖα οὖν ταῦτα ἰδόντες τινες ἐν τισὶν ἀλχυμικοῖς συγγραμμάσι ἐνόμισαν, ὅτι στοιχεῖα κατὰ τοὺς ἀλχυμιστὰς εἰσὶν ἀντὶ τοῦ ἀέρος, τοῦ πυρός, κτλ. ὁ ὑδράργυρος, τὸ θεῖον καὶ τὸ ἀρσενικόν, καὶ διέδοσαν ἐν Εὐρώπῃ τὴν σφαλερὰν καὶ σαθρὰν ταύτην ἰδέαν, ἥτις κακῶς ἀποδίδεται τοῖς Ἀραψιν.

Ἴδου δὲ καὶ τι χωρίον τοῦ Ἀραβος ἀλχυμιστοῦ الجوهر السيار (τζεαφέρ-ουλ-Σεγιάρ (τοῦ Ὀδοιπόρου) (1), ἐν ᾧ καίτοι ἀλληγορικῶς ἀναπτυσσομένου τοῦ ζητήματος, οὐχ ἦττον προφανῆς ἀποκαθίσταται ἡ διάκρισις μεταξὺ τῶν στοιχείων καὶ τῶν συστατικῶν Ὁ ὑδράργυρος καὶ τὸ θεῖον (οὗτος δὲν παραδέχεται τὸ ἀρσενικόν,) συνενοῦνται εἰς ἀδιαχώριστον γάμον (ἦτοι συνδυάζονται), καὶ ὅτε μὲν τοῦ συζύγου πρεσβυτέρου ὄντος, ὅτε δὲ τῆς συζύγου, ὅτε παλιν ὁμηλικῶν ὄντων καὶ τῶν δύο (ἦτοι κατὰ διαφόρους ἢ ἴσας ἀναλογίας), μετὰ παρέλευσιν χρό-

Lulle, Le Testament, La Pratique et le Codicille, εἰκονίζονται τὰ στοιχεῖα συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς quintessence (πέμπτης οὐσίας). Ὅρα Jacob αὐτ. σ. 19. Διὰ τῆς λέξεως quintessence ἐμφαίνονται καὶ τὰ μάλλον πτητικὰ προϋόντα τεσσάρων ἢ πέντε ἐπανειλημμένων διύλισμῶν.

(4) Τὸ χωρίον τοῦτο ἀναφέρεται μετὰ τινῶν ἄλλων τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως ὑπὸ τοῦ κάτωθι μνημονευομένου علاء الدين احمد بن محمد السدي (ὅρα ἐν χυμικοῖς περὶ τούτου).

Ἄλλὰ, προγενέστερον καὶ τῶν ἔργων Ἀλβέρτου τοῦ Μεγάλου καὶ τῶν τοῦ Ῥογήρου Βάκωνος, καὶ τοῦ ἀραβικοῦ χειρογράφου τῆς τρυφορίας τοῦ Ἀγίου Λουδοβίκου, ἐξεπονήθη σύγγραμμά τι, ἐν ᾧ τις ἀπαντᾷ σαφεστάτην τῆς πυροκόνειος περιγραφὴν.

Ὁ περὶ τὸν V. αἰῶνα ἀκμάσας Ἕλληνας (1) Marcus Graecus, ἐν τινι τῶν μόνων λατινιστί διασωθέντων συγγραμμάτων αὐτοῦ, ἐν τῷ *Liber Ignium*, περιγράφει κάλλιστα τὴν πυρίτιδα λέγων.

Accipias lib. I sulfuris vivi, lib. II carbonum vitis vel salicis, VI lib. salis petrosi. Quae tria subtilissime terrantur in lapide marmoreo κτλ. (2).

Νομίζομεν ὅμως, ὅτι ὁ χυμικός Marcus Graecus ἐστὶ τῆς ἀραβικῆς σχολῆς, καθότι ἐν τῷ ῥηθέντι συγγραμμάτι ἀναφέρονται πολλάκι λέξεις ἀραβικοῦ σχηματισμοῦ ὡς *alkitran*, *albacarimum*, κτλ. Ἄδηλον δὲ ἐὰν ὁ Marcus Graecus ἐδιδάχθη καὶ τὴν τῆς πυρίτιδος σκευασίαν ἐκ τῶν Ἀράβων, ἢ ἐὰν οὗτος ἐστὶν ὁ τὴν καταστρεπτικὴν ταύτην σκευασίαν ἐπινοήσας. Οὐχ ἦν τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ ἐστὶ τὸ πρῶτον τῶν περιεχόντων λεπτομερείας ἐστὶ τῆς σκευασίας τῆς πυροκόνειος, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῆς σκευασίας τῆς πυροκόνειος, ἔτι δὲ καὶ τῶν μυσίων αὐτῆς ποιουμένων. Οἱ Ἕλληνας ἔσως δύνανται διαφιλονεικῆσαι τὴν ἐφεύρεσιν ταύτην τοῖς Ἀράβιν, ὡς καὶ οἱ Ἀραβες δικαίως διαφιλονεικοῦσιν αὐτὴν τοῖς Εὐρωπαίοις.

Ἐν τούτοις ἡ πυρίτις ἐστὶν ἔργον οὐχὶ ἐνὸς ἀτόμου, ἀλλὰ τῶν προσπαθειῶν τοῦ συνόλου τῶν αἰώνων. Μακρὰ τρίτοδος συνεχῶν βελτιώσεων καὶ πειραμάτων ὑπὸ διαφόρων ἐθνῶν γενομένων ἐν τῇ σκευασίᾳ τῶν καυστικῶν μιγμάτων καὶ φλεκτικῶν οὐσιῶν, ὧν ἐγένετο ἐκπαλαί χρῆσις ἐν ταῖς μάχαις, παρήγαγε διὰ τῆς φυσικῆς τῶν τεχνῶν προόδου τὴν ἰσχυρὰν καὶ καταστρεπτικὴν ταύτην σκευασίαν, ἥτις τὸσαύτην ἐμελλε νὰ ἐξασκήσῃ ἐπίδρασιν ἐπὶ τὰς τύχαις τῶν νεωτέρων λαῶν.

λέγεται ὁ *Asius lapis*, ἐξ οὗ ἐξάγεται τὸ νίτρον, ὑπερῷον καλεῖται ὡς καὶ ἡ ἐκ τούτου κατασκευαζομένη πυρίτις. Ἄλλοτε εἶδε ὁ K. Rzewuski ἵνα ὑποθέσῃ ὅτι *باردوق* σημαίνει ἐν ταῖς *بارود* διὰ τὸν λόγον ὅτι *باردوق* ἐστὶν ἔγγυς τοῦ *بارود* β'. ἀναφερομένων τῶν δύο γνωστῶν συστατικῶν ἔμμενε τὸ τρίτον.

(1) F. Didot Biogr. Générale λ. Marcus Graecus. (2) Appendice au tome Ier de l'histoire de la Chimie ἐν Hoefer αὐτ. τόμ. Α'. σ. 494.

Τὰς χυμικὰς, κύριοι, τῶν Ἀράβων ἐργασίας ἐξεθέσαμεν κατὰ τὸ ἐνόν. Πρὶν δ' ἀποχωρισθῶμεν τῆς φιλομούσου καὶ μουσοτραφοῦς ταύτης ὀμηγύρεως, ἐπιτραπήτω ἡμῖν ἵνα ἀντὶ ἐπιλόγου ρίψωμεν τὰ ἐξῆς ἄνθη ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ΑΡΑΒΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ.

Ὁ Ἀραψ, ὁ πατὴρ τῆς Χυμίας καὶ Φαρμακευτικῆς, ὁ ἀληθὴς τῶν Μαθηματικῶν εὐεργέτης, ὁ διασώσας πολλὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας ἐκ τῆς λήθης καὶ ἀπωλείας, ἐστὶν ὁ μόνος φανὸς ὁ λάμπας ἐντὸς τοῦ γενικοῦ σκότους.

Ὁ Ἀραψ δὲν ἐλησμόνησε τὴν φλόγα, ἥτις ἤναψε τὴν θρυαλλίδα τοῦ φανοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' αἰετοπετε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐθεώρει ὡς τὰς μόνους σωτηρίους σανίδας, αἵτινες διέσωσαν αὐτὸν ἐκ τῆς τρικυμιώδους θαλάσσης τῆς ἀμαθείας.

Ὁ Ἀραψ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ φέρει εἰσέτι θάλλοντας δύο στεφάνους· τὸν στέφανον τῆς Δόξης, καὶ τὸν στέφανον τῆς τῶν μεταγενεστέρων Εὐγνωμοσύνης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΑΡΧΗΣ.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ.

(Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ΤΑ', ΤΒ', ΤΓ', καὶ ΤΙΑ'. Συνεδριάσει).

Ἡ Γλωσσολογία (Sprachwissenschaft) ἀνήκουσα εἴτε εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, εἴτε τὰς ἱστορικὰς, κύριον ἔργον ἔχει τὴν ἐρευνᾶν καὶ περιγραφὴν τῆς συγγενείας τῶν γλωσσικῶν στελεχῶν, δηλ. τῶν ἀπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχηγόρου γλώσσης καταγομένων γλωσσῶν, καὶ τὴν κατάταξιν τῶν κλάδων τούτων κατὰ φυσικὸν σύστημα. Μέχρι τοῦδε ὀλίγα γλωσσικά σελέχη ἀκριβῶς ἠρευνήθησαν, διὸ καὶ τῆς γλωσσολογίας τὸ ἔργον, ἐπιστήμης σχετικῶς λίαν νεαρῆς, ἀπέκειται κυρίως εἰς τὸ μέλλον.

Ἡ γλωσσολογία προϋποτίθησι κατὰ ταῦτα βάσιν τὴν γλῶσσαν, ἥτις εἶναι ἡ διὰ φωνῆς ἐκφρασίς τῶν διανοημάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ἡ ἐπὶ φυσικῆς βάσεως ἐκφρασίς τοῦ διανοεῖσθαι. Ὁ λόγος φέρει λοιπὸν ἡμᾶς ἀναγκαίως εἰς τὴν γλῶσσαν, περὶ ἧς προτάσσομεν βραχεῖα τινὰ πρὸς εὐχερεστέραν κατάληψιν τοῦ κυρίου ἡμῶν θέματος.

ΜΕΡΟΣ Α'.

α) Περί γλώσσης καθόλου.

Ἐὰν αἱ καλούμεναι πέντε αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου διαδιβάξωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τὰ φαινόμενα τοῦ ἐξω κόσμου, ἢ γλῶσσα διαδιβάξει τὰς ἰδέας καὶ ἐν γένει πάντα τὸν βίον τοῦ πνεύματος εἰς τὸν ἐξω κόσμον, καὶ ποιεῖ ὅλον τὸ εἶδέναι καὶ διανοεῖσθαι τῶν καθ' ἕκαστα ἀτόμων κοινὸν κτῆμα ἀπάντων, τῶν συγχρόνων καὶ ἐπιγιγνομένων, καὶ τάνάπαλιν ὅλον τὸ εἶδέναι καὶ διανοεῖσθαι τῶν πρὸ ἡμῶν καὶ τῶν συγχρόνων μεταβάλλει εἰς ἴδιον ἡμῶν κτῆμα. Πάν ὅτι ἡ ἀνθρωπότης μέχρι τοῦδε ἄξιον λόγου διανοήθη, καὶ ἐπραξε, καὶ τῆς προφορικῆς ἢ ἐγγράφου πρᾶξεως ἄξιον ἐκρινεν, ἀνήκει διὰ τῆς γλώσσης εἰς τὴν παρούσαν καὶ τὰς ἐπερχομένας γενεάς· οὕτω δὲ πᾶσα κατόπιν γενεὰ ἐκπροσωπεῖ συγχρόνως ὅλας τὰς πρὸ αὐτῆς, εἶναι τρόπον τινὰ τὸ ἄωτον αὐτῶν. Διὰ τῆς γλώσσης μόνης εἶναι δυνατόν ἡ ἀνθρωπότης νὰ ὑψωθῇ ἐκ τῆς ζωώδους καταστάσεως, ὡς παρὰ πολλοῖς τῶν φυσικῶν λαῶν καὶ νῦν ἔτι παρατηρεῖται, εἰς ὑψηλοτέρην, πνευματικὴν μόρφωσιν, εἰς τὸν πολιτισμόν, καὶ ὡς οὐδεὶς ἀπροκατάληπτος δύναται νὰ ἀρνηθῇ, εἰς ὑψηλοτέρην ἠθικὴν. Διὰ τῆς γλώσσης μόνης εἶναι δυνατόν, ἵνα τὰ διὰ τῆς πείρας τῶν προγόνων κεκτημένα γέινωσι καὶ ἡμέτερον κτῆμα, διότι αὕτη εἶναι τὸ μέσον, δι' οὗ αἱ γνώσεις, αἱ αἰ πρότεροι γενεαὶ μετὰ πληθὺν μεμονωμένων συμβεβηκότων ἐκτέσαντο, βραχυτέρον καὶ εὐχερέστερον μεταδίδονται εἰς τοὺς μεταγενεστέρους· ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα, ἢ μᾶλλον διὰ τῆς γλώσσης τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ὄχι μόνον τὰ αἰσθητὰ ἢ πνευματικὰ φαινόμενα καθ' ἕκαστα εὐκόλως καὶ διαρκῶς δύναται νὰ κατάσχη, ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτῶν μέσων καὶ τὸν φυσικὸν ἢ ἠθικὸν νόμον τὸν περιλαμβάνοντα καὶ διακρατοῦντα τὰ πολιτικά, δηλ. ὅλα τὰ καθ' ἕκαστα ὅμοια ἢ συγγενῆ φαινόμενα, τὴν ἰδέαν καὶ τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, μονιμοποιεῖ, εἰς ὧν τὴν κατανόησιν καὶ τελειότεραν πνευματικὴν κτῆσιν αἱ ἐπιγιγνώμεναι γενεαὶ σχετικῶς ὀλιγωτέρας ἰδιαιτέρας πείρας καὶ διδασκαλίας χρίζουσιν. Οὕτω δὲ

μόνον δυνάμεθα καὶ τὸ εἶδέναι τῶν πρὸ ἡμῶν καθ' ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην ἐνεργητικότητα ἀπὸ παντοδαπῶν πλανῶν νὰ καθάρωμεν, καὶ διὰ νέων κτήσεων κατὰ βάθος καὶ πλάτος πολλαπλασιάσωμεν μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὰς προόδους τοῦ πολιτισμοῦ, ὡς ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτὸν βλέπομεν. Ἄνευ τοῦ ἀληθῶς θείου δώρου τῆς γλώσσης ὁ ἀνθρώπος ἤθελεν ἔχει τὴν αὐτὴν μοῖραν τοῖς κτήνεσι, περὶ ὧν οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ πνευματικῆς μορφώσεως καὶ περαιτέρω ἀναπτύξεως, ὡς στερουμένων τοῦ ὄργανου πρὸς μετάδοσιν τοῖς ὁμοίοις αὐτοῖς τοῦ αἵματος τῶν διὰ τῆς πείρας κεκτημένων γνώσεων· ἔτι δὲ καὶ τοῦ νόμου τοῦ διήκοντος ἐν τοῖς πολλακῆς ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένοις. Ἐκ τούτου ἔπεται, ὅτι ὁ νῦν πίθηκος οὐδόλως εἶναι ἱκανώτερος ἢ ἀπλούστερος τῶν πρὸ αὐτοῦ.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ γλῶσσα σκοπῇ νὰ καταστήσῃ προσιτὰ τὰ ὑπὸ τινων ἀνθρώπων ἢ λαῶν κεκτημένα αἰσθητὰ ἢ πνευματικὰ εἰς ἕκαστον ἀνθρώπον καὶ εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα, ἔπεται, α) ὅτι ἡ διαφορὰ μεταξύ ἀνθρώπου καὶ ζώου εἶναι μεγίστη. Τὸ ζῶον τελευτῶν ἐκπληροῖ τὸν σκοπὸν τοῦ βίου αὐτοῦ, ὁ ἀνθρώπος ὅμως ἐργάζεται ὑπὲρ τῶν ἀπανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐπιγιγνομένων ὁμοίων αὐτῶ· ἐνὸς τὸ ζῶον φροντίζει μόνον περὶ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως, καὶ τῆς τῶν μετέπειτα ὁμοίων αὐτῶ, ὁ ἀνθρώπος σκοπεῖ πέραν τοῦ φυσικοῦ βίου ἐξερχόμενος νὰ περιβάλῃ καὶ πνευματικὸν κόσμον, ὅστις ἔχει πρὸς τὸν φυσικόν, ὡς ὁ ἐπὶ γῆς ἡμῶν βίος πρὸς τὴν αἰωνιότητα. Ἐκ τούτου δὲ ἔπεται, β) ὅτι ὁ πολιτισμὸς δὲν εἶναι ἀξιοκατάκριτος τις ἀποπλάνησις τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλ' ἔκειτο ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ· πλανῶνται δὲ τὰ μέγιστα οἱ πιστεύοντες, ὅτι ὁ ἀνθρώπος προσεγγίζει μᾶλλον εἰς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ ζῶν ἐν φυσικῇ καταστάσει, δηλ. κτηνωδῶς, ἢ, ἐὰν ἐμίανθη ἤδη ὑπὸ τοῦ πολιτισμοῦ, νὰ ἐπανέλθῃ αὐθις εἰς ἐκείνην. Ὅ,τι ἀναφέρουσιν εὐαίσθητα τινὰ πνεύματα περὶ τῆς καθαρᾶς ἠθικῆς καὶ τῆς παιδικῆς, ἀθώας λατρείας τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν ἐν φυσικῇ καταστάσει διαβιούντων λαῶν, ὑπάρχει μόνον ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν ἀνθρώπων τούτων, ἀντιφάσκει δὲ ὅλως πρὸς τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν. Ἐὰν δὲ ἡ ἠθικὴ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἔχη ἔτι ἱκανὰς ἐλλείψεις, οὐδόλως δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι οἱ πεπολιτισμένοι ἀνθρώποι τε καὶ λαοί, ὧν ἡ ἠθικὴ εἶναι χαλαρά, ὑπερέχουσιν ὅμως κατ' αὐτὸ τοῦ-

(ΕΛΛΗΝ. ΦΙΛΟΛΟΓ. ΣΥΛΛΟΓΟΣ. ΤΟΜΟΣ Γ').

το των εν φυσική καταστάσει ανθρώπων και λαών.

Πάντα ταυτα είναι αναγκαία συνέπειαι της γλώσσας, ητις καθιστάσα τον προορισμόν του ανθρώπου υψηλότερον, εγένετο ού πρό πολλου αντικείμενον ιδιαιτέρας ερεύνης, μάλλον δ' αποτελει ιδιαιτέραν επιστήμην, την Γλωσσολογίαν, η την επιστήμην της γλώσσας, ως είπομεν εν αρχή, άλλως την των γλωσσών συγκριτικήν ερευναν (Vergleichende Sprachforschung), ητις είπερ που άλλοθι τὰ μάλιστα καλλιεργείται τανυν εν Γερμανία.

Αλλά πώς άρά γε ό άνθρωπος επενόησε, και έπλασε την γλώσσαν; Πώς ό άνθρωπος εν τη παραδεισειώ καταστάσει, ως άφηγείται ημίν η Αγία Γραφή, ηδυνήθη, ίνα μεταδίδη τας ιδέας αυτού δι' ενάρθρων φωνών, εν τὰ όργανα της γλώσσας βαθμηδόν ανεπτυχθην, η άμα τῷ άνθρωπῳ έρχομένῳ εις τὸ είναι ησαν έντελῶς διαμεμορφωμένα, η περί τούτου άποφασίς είναι έργον της θεολογίας. Ημείς λαμβάνομεν ύπ' όψιν τόν άνθρωπον εκείνον, όστις εν άνομιαις συνελήφθη, κατά τόν Δαυίδ, τόν άνθρωπον, όστις εισερχόμενος εις τόν κόσμον φέρει μόνον την δύναμιν και όρμην προς πάν τὸ αγαθόν, και πᾶν τὸ κακόν, προς πάντα τὰ προτερήματα και τὰς ελλείψεις τας εν τῇ παιδικῇ, νεανικῇ, άνδρικῇ και πρεσβυτικῇ αὐτοῦ ηλικίᾳ παρατηρούμενας, εξ ὧν, και εν η φιλαυτία υπερισχύση, αναπτύσσει εν ιδρωτι του προσώπου αὐτοῦ εκείνας τās φυσικās και πνευματικās δυνάμεις και την επίτηρείότητα, αι τινες αποτελοῦσι την ωφέλειαν η την βλάβην, την ευτυχίαν η δυστυχίαν αὐτοῦ. Ός μόνην δύναμιν λαμβάνει ό εν άνομιαις συλληφθείς άνθρωπος και την γλώσσαν, ην δυνάμεθα να εννοήσωμεν η την ανάπτυξιν των προς αὐτην οργάνων, η την κτήσιν των αποτελουσών αὐτην λέξεων και την χρῆσιν αὐτών. Και ίνα λάβωμεν ιδέαν μετά πόσου πόνου και μόχθου η δύναμις αὐτη γίνεται βαθμηδόν έμπειρία και επίτηδείτης και εξίς, παρατηρήσωμεν τὰ μικρά παιδία μετά πόσου μόχθου ό νέος της γῆς πολίτης εκφράζει τοίς περί αὐτόν τās έπιθυμίας και τὰ αισθήματα αὐτοῦ, και ταυτα τώσον άτελώς! Έναυθα εφαρμόζεται τὸ «τό μὲν πνεῦμα πρόθυμον, η δὲ σὰρξ άσθενής.»

Η Γεωγραφία και Έθνολογία κατέστησαν ηδη αναντιρήτητον, ότι εκ των μέχρι τούδε γνωστών γενουμένων έννεακοσίων περίπου γλωσσών της γῆς ουδεμία μετεδόθη τῷ άνθρωπῳ εις τὸ είναι ελθόντι συνετελεσμένη, άλλ' ότι εκάστη

αὐτών είναι άποτέλεσμα επιμόχθου άγωνος του ανθρώπινου πνεύματος προς εύρεσιν εύχρήστου αισθητοῦ φορέως των ιδεών αὐτοῦ, η δε γλώσσα έπομένως, ως και πολλά προϊόντα της προς τόν Θεόν όμοιότητος αὐτοῦ, είναι δημιούργημα, προϊόν τοῦ ανθρώπινου πνεύματος.

Η Γλωσσολογία άπέδειξεν, ότι εκάστη γλώσσα της γῆς εις ανάλυσιν υποβληθεϊσα εκτήσατο τὸ εϊ και τώσῳ πλούσιον ηδη ὕλικόν αὐτῆς εκ μικροῦ τινος κατ' αρχάς αριθμοῦ φθόγγων και λέξεων, εκφράζουσα είτε δια μιάς και της αὐτῆς λέξεως πολλά πράγματα, είτε δια μικρών περι τούς φθόγγους μεταβολών ωρισμένης σχέσεις μιάς και της αὐτῆς ιδέας οϊον, βάλλω, έβαλον, βέβληκα, βέλος, βολή, κτλ. Πώς όμως οι αρχικοί οὔτοι φθόγγοι εύρέθησαν, περί τούτου αι γνώμαι διαφέρουσιν. Πλήν της δόξης τινῶν θεολόγων, ότι ό άνθρωπος εδιδάχθη την γλώσσαν άπ' αρχῆς υπό του Θεοῦ, υς εις τη βοήθειά αὐτῆς μετέδωκεν αὐτῷ τās σπουδαιοτάτας ηθικās, επιστημονικās και θρησκευτικās γνώσεις, οι γλωσσολόγοι υπό μίαν έποψιν συμφωνοῦσι πληρέστατα οὔλοι δηλονότι παραδέχονται την ιδέαν, ότι ό άνθρωπος χρόνον τινά διετέλεσεν άναυδος, μεταχειριζόμενος εις μετáδοσιν των ορέξεων αὐτοῦ χειρονομίας και νέύματα, εως ου τελευταίον υπό των ιδεών μη δυναμένων πλέον να εκφρασθῶσι δια των δακτύλων εδιδάθη να εκφράση τās έντυπώσεις και τὰ αισθήματα αὐτοῦ δια φθόγγων. Αλλά τίς ην η άγουσα εις τούτο όδός; Οι μὲν νομίζουσιν, ότι ό άνθρωπος επενόησε τεχνητοῦς ούρους, ὧν η σημασία ενεπεδώθη και έμονιμοποιήθη δια κοινής άποφάσεως των συμφυλετῶν η δε ὕπαρξις διαφόρων γλωσσών εξηγείται εκ τούτου, ότι διάφορα έθνη ηκολούθησαν την αὐτην όδόν εις την μόρφωσιν της γλώσσας, εκαστον δε ανεξαρτήτως των άλλων ωρισε και τοῦς φθόγγους, ους ηθελεν εις την δια της γλώσσας εκφρασιν των διαφόρων αὐτοῦ ιδεών. Αλλ' η δια κοινής άποφάσεως επινόησις τεχνητῶν ούρων και η μονομοποίησις της σημασίας αὐτῶν προϋποτίθησι την γλώσσαν, δι' ης οι συμφυλέται άμοιβαίως συννοοῦντο.

Έτέρα, κατά τὰ τελευταία εξαγόμενα όμοία τῇ προηγουμένη, είναι η υπό Max Müller (Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprache I, 338 κ. έφ. της γερμ. μεταφρ). ανάπτυχθεϊσα θεωρία, καθ' ην «ένσικτόν τι τοῦ πνεύματος ελατήριον, δημιουργική τις δύναμις εκίνησε τόν άνθρωπονά εκφράση δια της φωνῆς πᾶσαν ιδέαν κατά πρώτον εις τόν

εγκέφαλον αὐτοῦ εισπίπτουσιν. Ό αριθμός των φωνηέντων η φθογγικῶν τούτων τύπων, νομίζει ό M. Müller, έπρεπε κατ' αρχάς να ηναι άπειρος, μόνον δε δια της φυσικῆς διακρίσεως, ην ηδύνατό τις να παρατηρήση έτι εν τῇ αρχαιοτάτῃ ιστορίᾳ των λέξεων, εγένετο δυνατόν, ίνα εκ των συνωνύμων ριζῶν απολεσθη η μία μετά την άλλην, τελευταίον δε ὅλοι αὐται αι ρίζαι να περιορισθῶσιν εις ωρισμένον τινά τύπον. Κατά τούτο δυνάμεθα να παραδεχθῶμεν, ότι «της πρώτης έμπεδώσεως και μονιμοποίησεως των στοιχείων της γλώσσας προηγήθη μία περίοδος της άπεριορίστου αὐξήσεως, εν οὔτως είπειν γλωσσικόν έαρ, ήπερ εδει να παρακολουθήση πολὺ φθινόπωρον.»

Τρίτη θεωρία, λίαν ευφυῶς εξενηθηϊσα υπό Herder, ην οι πλείστοι των γλωσσολόγων ησπάσθησαν, παραδέχεται μὲν τὸ αρχῆθεν άναυδον του ανθρώπου, διαμφισθητει όμως την υπό των ανθρώπων τεχνητῆν μονιμοποίησιν της γλώσσας, άποφαινομένη, ότι ό άνθρωπος ηκοράσατο των ηχων των πτηνῶν, κυνῶν, βοῶν, του κρότου των κεραυνῶν, του ρόθου των κυμάτων, του ψιθυρίσματος των φύλλων και των ανέμων, του κελαρύσματος των ρυάκων, και έπειράθη να μιμηθῆ αὐτούς. Δια των ηχων τούτων, ους έμιμήθη εκ των φυσικῶν αντικειμένων, έσήμησε κατ' αρχάς τὰ αντικείμενα, εξ ὧν οι ηχοι εξήρχοντο, είτε δε προεκτείνας την ιδέαν ταύτην παρήγαγε την γλώσσαν. Κατά την θεωρίαν ταύτην, ην ό μὲν Max Müller (Vorlesungen . . I. 312) Bau=wau Theorie, συνήθως δε ονοματοποιεῖται άποκαλοῦσιν, εν αν τις ηθελε να είπη άλλω τι, ότι ειδε π. χ. κόρακα, έμιμειτο, ήπερ φυσικώτατον και εύληπτότατον μέσον διακοινωνσεως, την φωνήν του πτηνοῦ τούτου. Η μίμησις αὐτη, τεθέντος ότι ητο κρά, εφηρμοζετο κατ' αρχάς εις εν η πολυλά ζῶα παράγοντα την αὐτην φυσικῆν φωνήν, βραδύτερον όμως εις ὅλον τὸ γένος των κοράκων βαθμηδόν και κατ' ὀλίγον ίσως τοιαῦτα ονόματα, δηλ. φωναι φυσικαι όμοιων η συγγενῶν αντικειμένων μετ' άκουστών ιδιοτήτων μετηνήχθησαν εις μόνα όρατά βαθμηδόν μάλιστα εσκέφθησαν, ίνα βοηθεϊα ονομάτων αισθητῶν αντικειμένων πλάσωσιν γλωσσικόν τύπον ήπερ αισθησιν αντικειμένων, είτε τās λέξεις θάρρος, ταχύτης, πονηρία κτλ. Οὔτως ηδύνατο π. χ. η λέξις «λέων» να σημαίνη ουχι μόνον ένα μόνον λέοντα και τὸ γένος των λέοντων, άλλά και τὸ θάρρος.

Η θεωρία αὐτη βεβαιουται ψηλαφητῶς σχε-

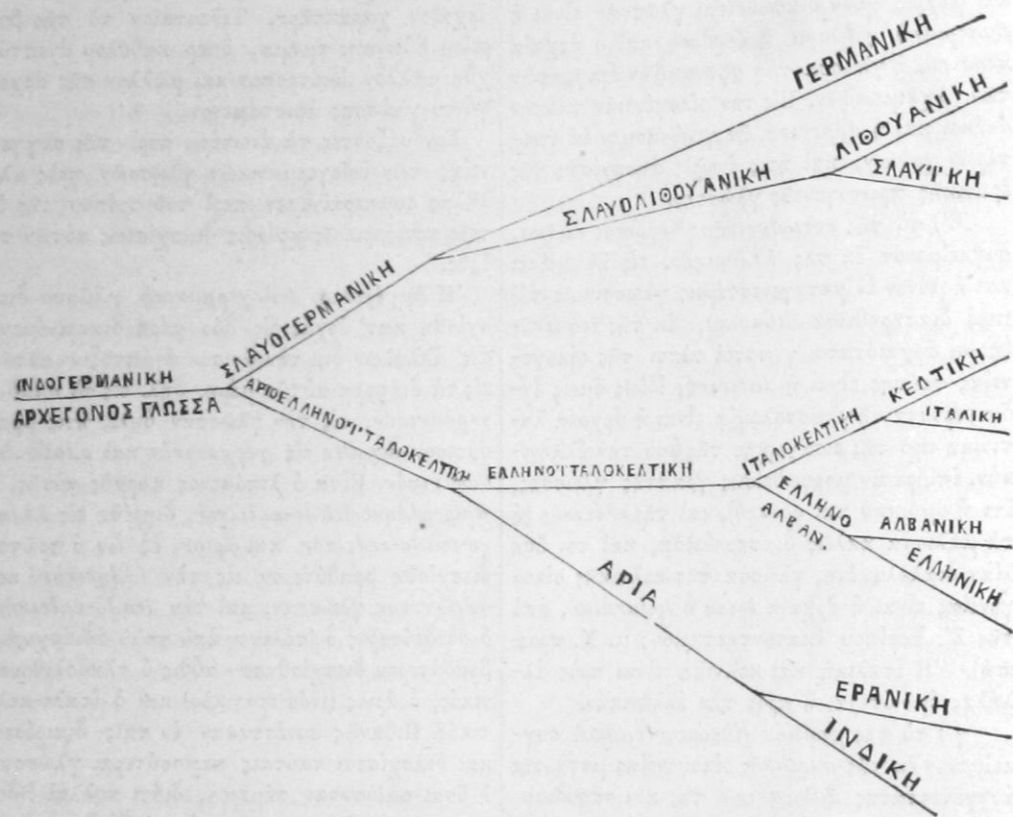
δόν δι' εκείνης της έφευρέσεως του πνεύματος, ητις την δια της φωνῆς άκουστικήν γενομένην ιδέαν καθίστησιν ορατήν, και μάλιστα ουχι επί χρόνον βραχύον, άλλ' επ' αιώνας. Αὐτη είναι η γραφή. Η επιστήμη κατέστησεν αναντιρήτητον, ότι τὰ 24—30 στοιχίαι η σημεία, δι' ὧν πᾶν διανοηθέν η λεχθέν τοίς ὀφθαλμοίς προσίεμεν, προήλθεν εξ εικονικῆς γραφῆς, δι' ης ιδέαν τινά, άλλους εν ορατῇ μορφῇ διακοινωνίμοιον, ένεσωμάτουν σημειοῦντες μόνον τὸ αισθητῶν αντικειμένου, άφ' ου άφήρουν την ιδέαν. Μετεδίδοτο λοιπόν η ιδέα του δένδρου δια του σημείου του δένδρου, η ιδέα του λέοντος δια του σημείου του ζώου τούτου. Η δε περαιτέρω ανάπτυξις είναι ὅλων ανάλογος τη της γλώσσας, και ενῶ οι Σιναι π. χ. κατά την διαβεβαίωσιν των ιδίων αὐτῶν συγγραφέων έχουσιν εισέτι 70,000 σημεία των λέξεων, ημεις εκφράζομεν δι' ὀλίγων στοιχείων ὅλας τās μέχρι τούδε υπό του ανθρώπινου πνεύματος κατακτηθεϊσας ιδέας η δε πηγή τούτου είναι η μήτηρ φύσις.

Είναι αληθές, ότι πολλά ὀλίγα των νυν ονομάτων των ζῶων επανάγονται εις ρίζας, αι τινες αι αὐται η άλλως συγγενεις ειςι ταίς φυσικῆς φωναις των οικείων ζῶων αλλά δεν είμεθα βέβαιοι, αν τὰ ονόματα ταυτα των ζῶων πραγματικῶς παράγονται εκ ριζῶν υπάρχουσών ηδη κατά τās πρώτας αρχάς της γλώσσας ημών. Εαν δε εν τη σανσκριτῇ ύπαρχουσι πάντε λέξεις προς δήλωσιν της χειρός, ένδεκα προς την του φωτός, δεκαπέντε του νέφους, είκοσι της σελήνης, είκοσιεξ του σφους, τριάκοντα και τρεις της σφαγῆς, τριάκοντα και πέντε του πυρός, τριάκοντα και επτά του ήλιου, εξαγεται εκ τούτου, ότι ό γλωσσικῶς θησαυρός, τὸ ὕλικόν, της ινδογερμανικῆς γλωσσικῆς οικογενείας μέχρι των χρόνων, εις ους η επιστήμη ηδυνήθη να εισδύση, κατά την ρῆσιν του Όρατίου «Verbora vetus interit aetas et ritu juvenum florent modo nata vigentque» ίσως πολλὰς διήλθε μεταβολάς, διὸ και περί των ινδογερμανικῶν παναρχαίων ονομάτων των ζῶων πολλὰ ὀλίγα η μάλλον ουδεν δύναται να μάς είπη.

Πλήν της θεωρίας ταύτης ύπάρχει και έτέρα, η επιφωνηματική, η καθως ό M. Müller άποκαλει αὐτην, η Pah=Pah Theorie. Φιλόσοφοι τινες θεωροῦντες ανάξιον του ανθρώπου τὸ μαθεῖν και διδασχθῆναι τās φωνὰς παρά των πτηνῶν και ζῶων νομίζουσιν, ότι οι πρώτοι φθόγγοι της γλώσσας εγένοντο εξ επιφωνη-

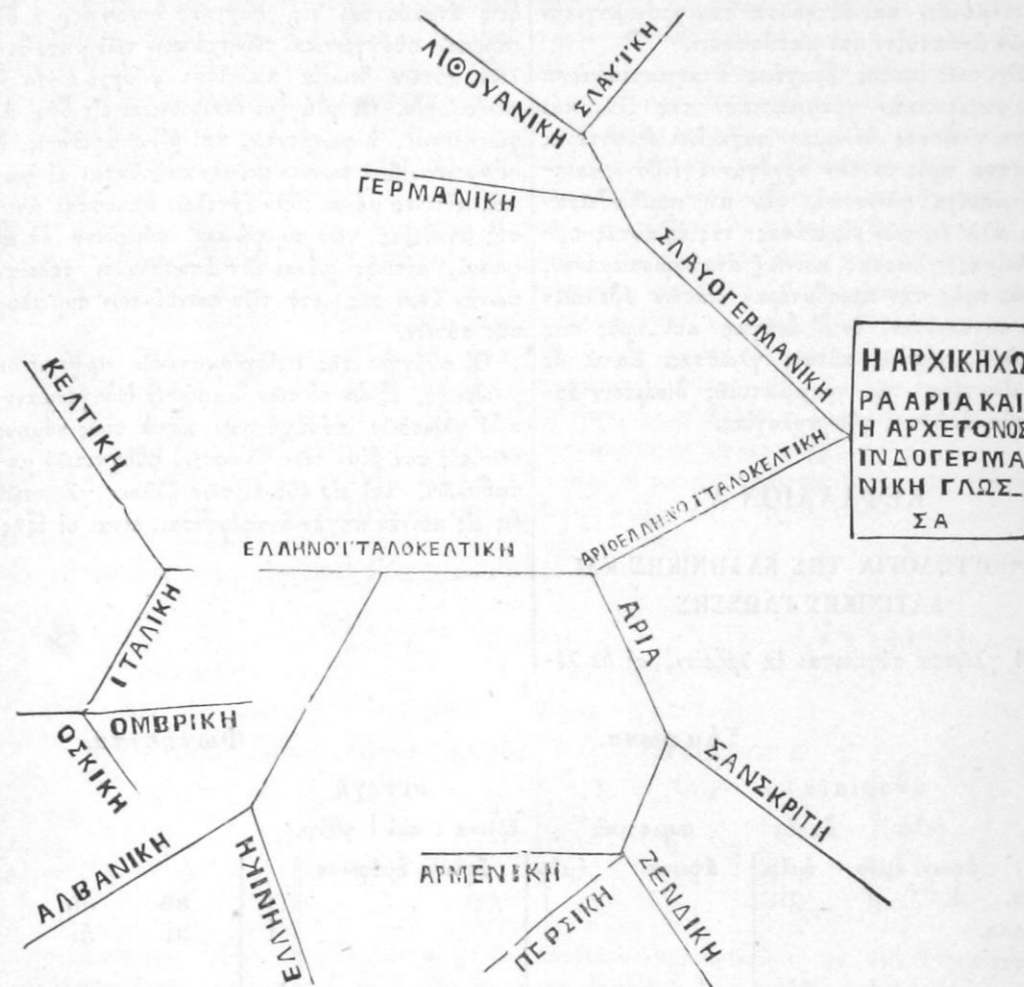
τῆς γλώσσης τοῦ ὁποίου παρέλαβον ἰκανὰ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν. Ὅμοιον τι συνέβη πιθανῶς καὶ παρὰ πολλοῖς τῶν ἰνδογερμανικῶν ἔθνων. Τὴν ἀρχαιοτάτην διαίρεσιν τῆς ἀρχεγόνου ἰνδογερμανικῆς γλώσσης μέχρι τῆς συστάσεως τῶν ἐκ ταύτης παραχθῆσάν συγγενῶν πρωτογενῶν γλωσσῶν παρέστησεν ἀναργέ-

στερον ὁ A. Schleicher (Compendium der Verg. κτλ. 3te aufl s. 9) διὰ τοῦ γλωσσολογικοῦ δένδρου, ἐν ᾧ τὸ μὲν μῆκος τῶν γραμμῶν σημαίνει τὴν διάρκειαν, ἡ δὲ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις αὐτῶν τὸν βαθμὸν τῆς συγγενείας, οὕτως.

Τὸ γλωσσοφυλετικὸν τοῦτο δένδρον ὁ J. Lipetr («Die Sprache» Programm... 1870) μετεσχημάτισεν ὡς ἐξῆς, ἵνα μετὰ τῆς συγγενικῆς τῶν γλωσσῶν σχέσεως φαίνεται ὡς ἔσθι-

ποτε καὶ ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῶν χωρῶν, ἐν αἷς τὰ ἰνδογερμανικὰ ἔθνη ἰδιαίτερον εἰς μονίμους ἔδρας ἐγκατέστησαν.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΕΠΙΤΟΜΟΣ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛ. ΚΑΙ ΛΑΤΙΝ. ΓΛΩΣΣΗΣ.

Εἶναι ὁμολογούμενον, ὅτι γλῶσσάν τινα γραφομένην καὶ φιλολογίαν ἔχουσαν μανθάνομεν διὰ τῆς γραμματικῆς. Γραμματικὴ δὲ εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ κατάληψις καὶ παράστασις τῶν φθόγγων, τύπων, τῆς σημασίας τῶν λέξεων καὶ τῶν μερῶν αὐτῶν, καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν προτάσεων συντόμως δ' εἰπεῖν, ἡ συστηματικὴ γνῶσις γλώσσης τινός. Κατὰ ταῦτα ἡ γραμματικὴ διαίρεται ἀ) εἰς φθόγγο.λογίαν ἢ φωνο.λογίαν ἐξετάζουσαν τοὺς φθόγγους γλώσσης τινός, ὅποσοι εἶνε καὶ ὅποιοι, καὶ ὅποιας μεταβολὰς ὑπέστησαν, καὶ ὅποιαν ἐπίδρασιν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους β') εἰς τυπικὸν ἢ κλιτικὸν ἢ

μορφολογίαν, ἐξετάζουσαν τοὺς τύπους τῶν λέξεων, ἀπὸ τῶν ἀπλῶν ῥιζῶν μέχρι τῶν συνθετωτάτων λέξεων, καὶ τὰς μεταβολὰς αὐτῶν, ἀς τῷ χρόνῳ ὑπέστησαν γ) εἰς σημασιο.λογίαν τῶν λέξεων, ἐξετάζουσαν τὴν σημασίαν ἐκάστης λέξεως καὶ τὴν λειτουργίαν αὐτῆς ἐν τῷ λόγῳ καὶ δ) εἰς σύνταξιν ἢ συντακτικόν.

Ἐὰν ἡ γραμματικὴ ἔχη ἀντικείμενον τὴν γλῶσσαν ἐν γένει, καλεῖται γενικὴ γραμματικὴ· ἐὰν δὲ ὀρισμένην τινα γλῶσσαν, ἢ σύμπλεγμα γλωσσῶν, εἰδικὴ γραμματικὴ. Ἡ γραμματικὴ θεωρεῖ τὴν γλῶσσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς τι γενόμενον καὶ ἀπληρισμένον, ἐρευνᾷ καὶ παρίστησι τὸν βίον τῆς γλώσσης, καθ' οὗς νόπους ἐμορφώθη διὸ καλεῖται ἱστορικὴ γραμματικὴ. Ἡ γραμματικὴ λοιπὸν τῶν ἰνδογερμανικῶν γλωσσῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης εἶναι εἰδικὴ ἱστορικὴ γραμματικὴ, θεωροῦσα τὰς γλώσσας ταύτας ὡς ἀ-

πρῆσις, καὶ ἐξηγοῦσα τὴν χρονολογικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν καὶ κατάστασιν.

Ἐν τοῖς ἐφεξῆς βραχέως πραγματευόμενοι τὴν συγκριτικὴν γραμματικὴν τῆς ἑλλ. καὶ λατίν. γλώσσης θέλομεν συγκρίνει ἀμφοτέρως πάντοτε πρὸς τὴν ἀρχέγονον ἰνδογερμανικὴν μητέρα γλώσσαν, τὴν μὴ περιωθεῖσθαι μὲν, ἀλλ' ἐκ τῶν εἰς πάσας τὰς ἐξ αὐτῆς παρὰ γλώσσας κοινῶν ἀναπαρισταμένην, ἔτι δὲ πρὸς τὴν πρῶτον πασῶν ἀδελφῶν τὴν σασκρίτην, ἐν δ' ἀνάγκῃ καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς συγγενεῖς αὐταῖς γλώσσας. Κατὰ δὲ τὴν ἀνωτέρω τῆς γραμματικῆς διαίρεσιν ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς φθογγολογίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ.

Ἡ γλῶσσα σύγκριται ἐκ λέξεων, αἱ δὲ λέ-

Σύμφωνα.

Table with 3 columns: ἀκαριαῖα (ψιλὰ, δασέα), συριστικά, ἄφωνα. Rows include οὐραν., ὑπερωϊκ., γλωσσ., ὄδοντ., χειλεόφ.

Φωνήεντα.

Table with 2 columns: συνεχῆ (ἔρρινα, ὑγρά), ἄφωνα. Rows include α, ι, u, aa, ai, au.

Εἰς ἀρχαιοτέραν περίοδον τῆς ἰνδογερμανικῆς γλώσσης ἔλειπον τὰ τρία δασέα gh, dh, bh καὶ αἱ μετὰ τοῦ ἄ δίφθογγοι (āa, āi, āu), εἰς δὲ τὴν παναρχαίαν ἀκλιτον ἔτι γλῶσσαν ἔλειπον ὅλαι αἱ δίφθογγοι. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ ἰνδογερμανικὴ παναρχαία γλῶσσα εἶχε πιθανῶς ἐξ ἀκαριαῖα σύμφωνα, δηλ. τρία ἄφωνα K, t, p, καὶ τρία ἡμίφωνα g, d, b' ἐξ σύμφωνα συνεχῆ, δηλ. τρία συριστικά j, s, v, καὶ τρία ὑγρά καλούμενα, δηλ. τὰ δύο ἔρρινα n, m καὶ τὸ γ, τὸ l εἶναι παραλλαγή δευτερεύουσα τοῦ r, ἔτι δὲ ἐξ φωνήεντα a, i, u, καὶ aa, ai, au, βραδύτερον, μικρὸν πρὸ τῆς πρώτης ἀποσπίσεως, ὑπῆρχον ἑννέα ἀκαριαῖα σύμφωνα καὶ ἑννέα φωνήεντα.

Ἡμίφωνα ἢ μέσα εἶναι τὰ σύμφωνα, ὧν ἐκφωνομένων συνεχῆ καὶ ἡ ῥηγνυμένη φωνή τοῦτο συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ ἔρρινα, τὸ l καὶ r,

ξοὶ ἀναλύονται εἰς φθόγγους ἢ φωνάς, ἡ δὲ περὶ τῶν φθόγγων καὶ τῶν σχέσεων τῶν μεταβολῶν αὐτῶν θεωρία καλεῖται φθογγολογία ἢ φωνολογία. Οἱ φθόγγοι διαίρουσιν εἰς δύο: α) φωνήεντα, ἢ φωνήεντα, καὶ β) σύμφωνα, ἢ σύμφωνα. Καὶ φωνήεντα μὲν καλοῦνται αἱ φωναί, αἵτινες μόναι εἰσὶν ἐντελῶς ἀκουσθαί ἄνευ τῆς βοήθειας τῶν συμφώνων· σύμφωνα δὲ αἱ φωναί, αἵτινες μόναι δὲν ἀποτελοῦσι τελείαν φωνὴν ἄνευ τῆς μετὰ τῶν φωνήεντων συμπλοκῆς αὐτῶν.

Οἱ φθόγγοι τῆς ἰνδογερμανικῆς ἀρχέγονου γλώσσης, ἐξ ὧν οἱ τῶν διαφόρων ἰνδογερμανικῶν γλωσσῶν παρήχθησαν κατὰ τοὺς νόμους τῶν εἰς τὸν βίον τῶν γλωσσῶν φθογγικῶν μεταβολῶν, καὶ εἰς οὓς αἱ τῶν ἄλλων γλωσσῶν ὡς εἰς κοινὴν πηγὴν ἀναφέρονται, εἶναι οἱ ἐξῆς:

ἐξ ἐναντίας δὲ τὰ στιγμιαῖα σύμφωνα καὶ τὰ συριστικά δύναται νὰ ἐκφωνηθῶσι μετὰ ἢ ἄνευ τοῦ τόνου τῆς φωνῆς. Τὰ ἡμίφωνα λοιπὸν σύμφωνα συνεπάγονται καὶ μίξιν τινὰ φωνήεντος. Τὰ δασέα εἶναι διπλοῖ φθόγγοι, ἀμφοτέροι δὲ, ὁ μὲν ἀκαριαῖον σύμφωνον, ὁ δὲ δασύ πνεῦμα, ἀκούονται προφερόμενοι. Καὶ τὸ ψιλὸν πνεῦμα πρὸ φωνήεντων ἐκφωνούμενον εἶναι στιγμιαῖον σύμφωνον.

Φωνήεντα τῆς ἰνδογερμανικῆς ἀρχέγονου γλώσσης.

Table with 2 columns: ἀρχικά φωνήεντα, ἀ) ἐπίτασις, β) ἐπίτασις. Rows include α, ι, u, a+a=aa, a+i=ai, a+u=au.

Ἡ β' ἐπίτασις ἀπαντᾶται μόνον εἰς τὸ ἀσασκ-

τικόν, νότιον καὶ βόρειον εὐρωπαϊκὸν τμήμα τῶν ἰνδογερμανικῶν γλωσσῶν· ὅθεν κατάγεται πιθανώτατα ἐκ τῆς ἀρχέγονου γλώσσης, καὶ τοι τῶν γλωσσῶν ἐκάστων μὴ συμφωνουσῶν ἐν τῇ χρήσει αὐτῆς.

Τῶν φωνήεντων τούτων τὸ a εἶναι τὸ καθ' αὐτὸ φωνήεν καὶ συνηθέστατον ἐν τῇ ἰνδογερμανικῇ γλώσσῃ, μὴ δυνάμενον νὰ τραπῆ εἰς σύμφωνον, τὸ δὲ i καὶ u, ὅμοια λίαν πρὸς ἀλλήλα, διαφέρουσι οὐσιωδῶς τοῦ a, συγγενεῦσαι δὲ λίαν μετὰ τῶν συμφώνων καὶ μάλιστα μετὰ τοῦ j καὶ v ἀντικαθιστῶντων πολλάκις αὐτά.

Ἐκαστον φωνήεν δύναται νὰ κινηθῆ μόνον ἐν τῇ σειρᾷ αὐτοῦ πρὸς ἐκφρασίαν τῆς σχέσεως μετὰ τῆς ῥίζης αὐτοῦ. Τὰ φωνήεντα τῶν μορφωτικῶν τῶν ῥιζῶν καὶ λέξεων δηλ. προσφωμάτων ἢ ἐπιθεμάτων (suffixa) δέχονται ἐπίσης ἐπίτασιν τῶν φθόγγων, ἐπειδὴ ἀρχῆθεν ἦσαν ῥίζαι αὐτοτελεῖς. Ἡ πρωτόθετος ῥίζα ἔχει πάν-

τοτε ἐν τῶν ἀρχικῶν φωνήεντων, πρὸ δύο δὲ συμφώνων οὐδέποτε τὸ φωνήεν ἐπιτείνεται· διὸ εἰς ῥίζας ληγούσας εἰς δύο σύμφωνα εὔρηται μόνον τὸ ἀρχικὸν φωνήεν a, οὐχὶ δὲ i καὶ u.

Ἡ κλίσις λοιπὸν συνίσταται εἰς τὴν τροπὴν τῶν φωνήεντων, τὴν δὲ ἔκτασιν τῶν φωνήεντων πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς δευτερεύοντι καὶ μὴ ὑπάρχον ἐν τῇ ἀρχέγονῃ γλώσσῃ, καὶ ἔνθα μάλιστα ἐν πολλοῖς τῶν ἰνδογερμανικῶν γλωσσῶν φαίνεται ἀρχαϊκὸς τρόπος τῆς ἔκτασις, αὕτη εἰσῆχθη πιθανῶς βραδύτερον μετὰ τὴν ἀπόσπισιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἀρχέγονου μητρὸς γλώσσης. Ἐπίσης σπανιώτατα συγκρούονται φωνήεντα μετ' ἄλλων φωνήεντων ἀποτελοῦντα συναλοιφήν ἐν τῇ ἰνδογερμανικῇ γλώσσῃ.

Καὶ οἱ μὲν φθόγγοι τῆς ἐλλήνικῆς γλώσσης διαίρουσιν ἐπίσης εἰς σύμφωνα καὶ φωνήεντα ὡδε.

Σύμφωνα.

Φωνήεντα.

Complex table comparing Greek and Latin phonology. Columns: ἀκαριαῖα (ψιλὰ, δασέα), συριστικά, ἄφωνα, συνεχῆ (ἔρρινα, ὑγρά), ἄφωνα. Rows include οὐραν., ὑπερωϊκ., γλωσσ., ὄδοντ., χειλ.

Ἐν τῷ πίνακι τούτῳ κατατάσσονται μόνον οἱ ἀπλοῖ φθόγγοι, τὰ διπλὰ ζ, ξ, ψ, δὲν παραλαμβάνονται, διότι εἶναι συμφωνικοί, ἐκ συμφώνων δηλ., δίφθογγοι, ὡς τοῦ μὲν ζ ἐκ τοῦ

ὄδοντικῆς συριστικῆς σ καὶ τοῦ δ γινομένου, τοῦ δὲ ψ καὶ ξ ἐκ τοῦ πσ καὶ κσ. Οἱ δὲ τῆς Λατινικῆς εἶναι οἷδε:

Σύμφωνα.

Φωνήεντα.

Table with 3 columns: ἀκαριαῖα (ψιλὰ, δασέα), συριστικά, ἄφωνα, συνεχῆ (ἔρρινα, ὑγρά), ἄφωνα. Rows include οὐραν., ὑπερωϊκ., γλωσσ., ὄδοντ., χειλεόφ.

Α΄. Φωνηεντολογία τῆς Ἑλλήν. γλώσσης.

Ἀρχόμεθα ἤδη ἀπὸ τῶν ἀπλουστέρων φθόγγων, δηλαδή τῶν φωνήεντων. Ἀνωτέρω εἶπομεν, ὅτι ἡ ἀρχέγονος ἰνδογερμανικὴ γλῶσσα, ἐξ

ἧς καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀπέβησεν, εἶχε τρία ἀρχικά φωνήεντα, a, i, u, ἐν τῇ ἑλληνικῇ διὰ τῶν α, ι, u παριστώμενα, ἐξ ὧν διὰ παρατάσεως ἐγένοντο τὰ ā, ī, ū. ἐκ δὲ τῶν ἀρχικῶν ἀνεπτύχθησαν τὰ λοιπὰ φωνήεντα καὶ αἱ ἐκ φωνήεντων δίφθογγοι.

Ἐσαύτως ἐγένετο καὶ τὸ εἶμι ἐκ τοῦ *ἐσ-
μί (αἰολ. ἐμμί δι' ἀφομοιώσεως), ἀρχ. καὶ σανσ.
as-mi, δρεινός ἀντὶ *δρεσ-νός, αἰολ. δρεννος ἐκ
τοῦ δρος. ἰων. οὔρος, ἀρχαιότερον *δρ-ῖ'ος, ρίζ.
δρ=ἀνατέλλω, ἐξάνισταμαι, στέλ. δρεσ—μετὰ
προσφύσεως VO, καὶ τὰ ὅμοια.

2) Τοιαύτη ἀντικαταστατικὴ ἔκτασις γί-
νεται καὶ ἐν τῷ ἀορίστῳ ἀποβαλλομένου τοῦ
σ μετὰ τὸ λ, μ, ν.—π. χ. ἐνεμα (νέμω) ἀντὶ
τοῦ *ἐ-νεμ-σα, πρβλ. τὸ αἰολ. ἐ-νέμματο δι'
ἀφομοιώσεως ἔφηνα (φάινω ἀντὶ τοῦ *φανῖω),
ἀντὶ *ἐφαν-σα ἔστειλα ἀντὶ *ἐστελσα. κτλ.

Συνήθως ἡ ἔκτασις αὕτη ἐν τῇ ἐν. ὄνομα.
τοῦ ἀρσ. καὶ θηλ. συμφωνολήκτων στελεχῶν
γίνεται ἀντὶ τοῦ ἐκβληθέντος ε ἢ τς. π. χ' ποι-
μὴν ἀντὶ ποιμέν-ς πρβλ. σανσ. ἰ'āg'ā (βασι-
λεύς) ἀντὶ τοῦ *rāg'an-s' λατιν. homo ἀντὶ
*homon-s. γοθθ. guma (ἀνὴρ), δηλ. *guma
ἀντὶ *gumau-s' κτλ.

δ) Παρεμβάλλεται καὶ προτάσσεται φων-
ῆς ἐκ τῆς εὐκόλως ἀναπτυσσομένης φωνῆς
ἐκ τῶν συμφώνων τούτων.

1) Φωνῆς παρεμβάλλεται παρὰ τῶν λ καὶ
τοῖς ἐρρίνοις. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παρεμβάλλεται α
καὶ ε, σπανιώτερον ο καὶ ι, σπανιώτατα δὲ υ.
π. χ. ἀρέγω, ρίζ. ἀρεγ, ἐκ τοῦ ἄργ, πρβλ. σανσ.
ar-g' (=ἐκτείνεσθαι, προσπαθεῖν), καὶ ὀριγνά-
μαι, ἔτι ὀρύγναι καὶ ὀργνιά, ἐνθα φανερώς φαίνε-
ται ἡ παρεμβολή ἄργ=ἀρεγ, ὀριγ, ὀρογ καὶ ἀρχ.
ar-g' ταρασσώ=ταράχ-τω, τέτραχα καὶ τρα-
χὺς ἐκ τῆς ρίζης τραχ. κτλ.

2) Φωνῆς προτάσσεται σπανιώτατα πρὸ
τῶν ἀπλῶν ἀκαριαίων φθόγγων, οὐδόπως συμ-
φοῶν, πρὸ τῶν ὑγρῶν καὶ ἐρρίνων π. χ. α)
πρὸ δύο συμφώνων, ἀ-στήρ. λατ. stella ἀντὶ
τοῦ *ster-ula, γοθθ. stairnō, σανσ. star ὀ-
φρύς, σανσ. bhrū-s. Παρὰ τοῖς Λεσβ. Αἰολ. ἄ-
σφε, ἄ-σφι=σφε, σφι (ἀρχ. sva) ἐ-χθές καὶ
χθές, σανσ. hjas. β') πρὸ λ, μ, ν, ρ'—π. χ. ἐ-
λαχύ-ς, σανσ. laghū-s, λατ. levis ἐκ τοῦ *le-
gu-is. ἐ-μέ, ἐ-μοὶ καὶ με, μοι, ἀρχ. ma. ἀνὴρ,
σανσ. σέλ. nar, ὄμβρ. ner (ὁ ἡγεμών) ἐν-
νέ'α μετὰ διπλοῦ ν, λατ. novem, σανσ. na-
vam. κτλ. γ') πρὸ τοῦ ἀρχαίου υ' π. χ. ἐ-Ἔργ-
ειν καὶ Ἔργ-ειν (εἰργεῖν, ἐγκλείειν), πρβλ. σανσ.
ρίζ. var-g' (ἀποκλείειν). ἐ-έρση παρὰ Κρησὶν
ἄ'ερ-σα καὶ Ἔρση, ἔρση (δρόσος), σανσ. ρίζ.
var-s' (ὕγραίνειν, βρέχειν). ἐ-Ἔρσιον καὶ εἴκοσι
βοιωτ. Ἔρσιον, σανσ. vicati, λατιν. viginti
ἢ λέξις ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ du (dui=δύο). τὸ ε
λοιπὸν προτάσσεται ἀποβληθέντος τοῦ d καὶ

συχνότερον πρὸ τοῦ F. δ') πρὸ ἄλλων συμφώ-
νων. π. χ. ὀ-δούς, στέλ. ὀ-δόντ. λατ. στέλ.
dent, σανσ. dant καὶ dant-a, λιθ. στέλ.
danti κτλ.

ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝ/ΛΕΙ ΑΝΑ- ΣΚΑΦΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΕΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΥ.

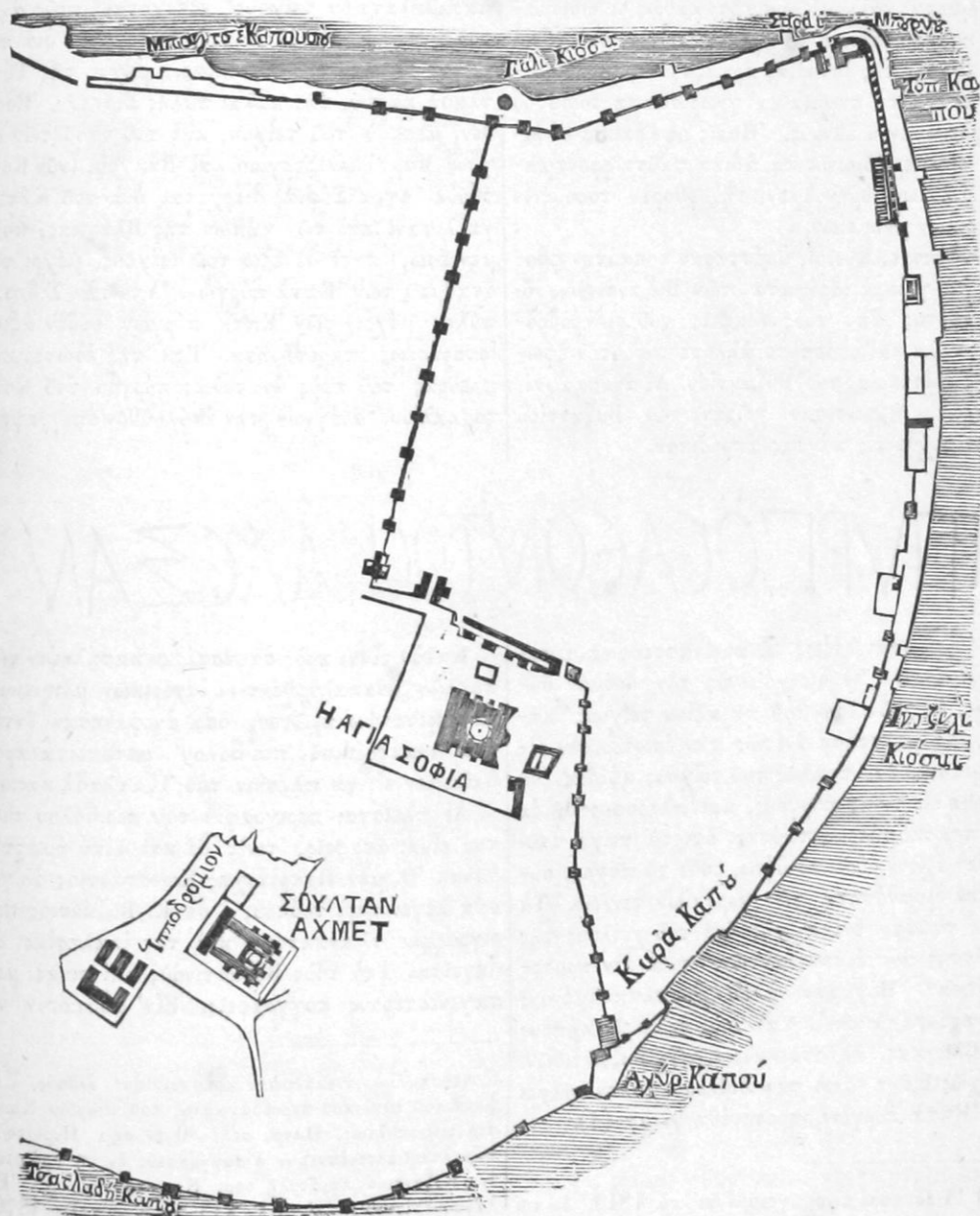
(Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ΤΕ'. Συνεδρίασει).

Μέχρι τοῦδε, Κύριοι, οἱ χωρογράφοι τῆς Κων-
σταντινουπόλεως κατεγίνοντο περιγράφοντες καὶ
ἱστοροῦντες τὰ φαινόμενα λείψανα τῶν Βυζαν-
τινῶν. Ἐνίοτε ἀνασκάπτοντες θεμέλια οἰκιῶν,
ἢ δημοσίων κτιρίων, ἀνακάλυψαν δεξαμενάς,
κίονας, κιονόκρανα, τείχη καὶ ποικίλα ἐρείπια
ναῶν. Ταῦτα ἐπεκαλύφθησαν, καὶ μόνοι οἱ χει-
ρῶνακτες χάνοντες ἐθαύμαζον τὴν ἐρυμνότητα
τῶν κτιρίων τούτων. Οὐδέποτε συνεχωρήθη γὰρ
ἐμπνηθῆ ἢ σκαπάνη χάριν τῆς ἐπιστήμης εἰς
τὰ ἔγκατα τῆς ἡμετέρας πόλεως. Φρονῶ ὅτι
εἰσέτι σώζονται θεμέλια πολλῶν ἀρχαίων κτι-
ρίων, τῶν ὁποίων τὴν μὲν λαμπρότητα γινώ-
σκομεν, τὴν δὲ θέσιν ἀγνοοῦμεν. Σώζονται βε-
βαίως λείψανα οὐχὶ μόνον Βυζαντινῆς, ἀλλὰ
καὶ Ἑλληνικῆς τέχνης, διότι κατὰ τοὺς πρώτους
αἰῶνας ἐκομίσθησαν ἐξ Ἑλλάδος καὶ Ἀσίας
πάμπολλα τῶν Ἑλληνικῶν ναῶν καλλιτεχνή-
ματα. Αἱ καταστροφαὶ καὶ ἀρπαγαὶ τῶν ἀγροί-
κων καὶ μισελλήνων Σταυροφόρων τὸ 1204,
αἱ πυρκαϊαὶ καὶ ἡ σκαιότης τοῦ βυζαντινοῦ
ὄχλου δὲν ἐξηφάνισαν ταῦτα ὅλα. Οἱ Ὀθω-
μανοὶ, ἀρειμάνιοι καὶ φιλοπόλεμοι, οὐδέποτε ὠ-
ρέχθησαν γὰρ μάθωσι τὸν βίον καὶ τὴν πολι-
τείαν τοῦ κατακτηθέντος Βυζαντινοῦ λαοῦ, ἀλ-
λοτρῶς τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἔθη. Κατηδάφι-
σαν τοῦ Βουκολέοντος καὶ τῶν Βλαχερνῶν τὰ
βασίλεια, τῶν ὁποίων τὴν ἐσωτερικὴν διακόσμη-
σιν ὑπερεθαύμασαν οἱ Σταυροφόροι. Ἐκόσμη-
σαν τὰ ἀνεγειρόμενα τεμένη αὐτῶν μὲ τούς
ὑπερμεγέθεις κίονας παλατίων καὶ ἐκκλησιῶν.
Ἐτρέψαν εἰς τεμένη πολλὰς ἐκκλησίας, κατη-
δάφισαν πλείστας ἄλλας, κατέρριψαν στήλας
καὶ ἀνδριάντας, καὶ ἀνήγειραν ἐπὶ τῶν θεμε-
λιῶν ἀρχαίων κτιρίων ἴδια, ὥστε τὴν σήμερον

μεθ' ὅλην τὴν σύντονον φιλοπονίαν τῶν ἱστορι-
κῶν, ἀλλοδαπῶν καὶ ἡμετέρων, ψηλαφῶντες
βαθίζομεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀχανοῦς καὶ ἱστο-
ρικωτάτης ταύτης πόλεως. Ὀγδοήκοντα ἔτη
μετὰ τὴν ἄλωσιν, λέγει ὁ Γύλλιος, ἔχνη δὲν
δισσώζοντο τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων. Ξένα
κτίρια ἐκάλυψαν τὸν Βυζαντινὸν Ἀνακτορικὸν
περίβολον. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἁρμονία, αἱ εἰκό-
νες, οἱ ἀνδριάντες, δὲν ἕτερον τ' ἀγροῦκα καὶ
ἄμουσα σίφη, τὰ κατακτῆσαντα τὴν Κωνσταν-

τινούπολιν. Οἱ αἵματηροὶ αὐτῶν πόλεμοι κατὰ
τῶν ἀλλοθρήσκων γειτόνων παρόργιζον τοὺς
Ὀθωμανοὺς, τοὺς ἀποστρεφόμενους καὶ κατα-
πτύοντας πάσας τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας
τῶν Χριστιανῶν. Τί ὅμως γὰρ εἶπω περὶ τῶν ἐ-
πιστατούτων τὰς σημερινὰς ἀνασκαφὰς Εὐ-
ρωπαϊῶν, καταδαφιζόντων ἀψίδας, ἀμελούν-
των κοσμήματα μαρμάρινα, ριπτόντων ἐν τῇ
θαλάσῃ ἐνεπιγράφους πλάκας, συντριβόντων
πλίνθους μετὰ συμβόλων καὶ ἐπιγραφῶν; Οἱ

ΠΙΝΑΞ ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΟΛΟΥ.

σκαπανείς χάριν παιδιᾶς ἠκρωτήριασαν ἀγαλμάτια καὶ σταυρούς. Πλείστα μέρη τῶν παραλιῶν τειχῶν τῆς Προποντίδος κατηδαφίσθησαν διὰ σφηνῶν καὶ πυρίτιδος, μόνον καὶ μόνον ἵνα κατακερματισθῶσι, καὶ χρησιμεύσωσι ὡς στρώμα τοῦ δρόμου. Πλάκες ἐκ μαρμάρου, τεμάχια κιονῶν, κιονόκρανα, καὶ ἐνεπίγραφοι μέγιστα πλίνθοι, ἐχρησίμευσαν διὰ τὸ αὐτὸ στρώμα. Τοῦ οἴκου τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ, ἀνευρεθέντος, τὸ πλείστον μέρος κατηδαφίσθη, οὐδόλως φροντίσαντες νὰ μάθωσι τίνος ἡ κατοικίᾳ αὐτῆ. Πιθανὸν οἱ ἐπιστατοῦντες ἀπέγνωσαν τὰ πολλὰ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν λοιδορήματα, καὶ νομίζουσιν ὅτι καθὼς οἱ Ὁθωμανοὶ κατεκυρεύσαν τὸ κράτος, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἐπ' ἀγαθῇ τῆς ἱστορίας ἐργάζονται, ἀφανίζοντες πάντα τὰ σημεῖα καὶ γνωρίσματα τοιοῦτου ἐξηχρηωμένου ἔθνους. Ἡμεῖς οἱ Γραικοὶ οὐδόλως συμμεριζόμενοι τὰ ἀδικα ταῦτα φρονήματα, δικαίως θρηνοῦμεν τὴν φθορὰν τοσούτων ἱστορικῶν μνημείων.

Οὐδέποτε, Κύριοι, υπέστησαν τοσαύτην φθορὰν τὰ γερὰ ἱδρύματα τῶν Βυζαντινῶν, ὅσῃν ἐφέτος ἀπὸ τοῦ σκαφῆς τοῦ σιδηροδρόμου ἄλλα καὶ οὐδέποτε ἄλλοτε τοσούτον ἐφώτισθη ἡ ἱστορία τοῦ Βυζαντίου. Αἱ ἀνασκαφαί, εὐτυχῶς, διεφώτισαν χώραν τοῦ Βυζαντίου μέχρι τοῦδε εἰς πάντας ἀπόροιστον.

† ΠΥΡΓΟΣ ΚΑΛΕΣΑΝ

Αἱ δύο πρῶται λέξεις εἶναι ἀναστροφῶς ἐντεταχισμέναι. Ὁ διερχόμενος τὸν δρόμον δύναται, ἐκ τῶν ἔσω τοῦ παραλίου τείχους κήπων, νὰ μελετήσῃ ἀνέτως τὴν ἐσωτερικὴν οἰκοδόμησιν, τὰς πολλὰς τοῦ τείχους ἀψίδας, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τινὰς πύργους, καὶ πληροφορηθῆ ἐκ τῆς περισκοπήσεως ταύτης, ὅτι τὰ τείχη ταῦτα δὲν ἔχουν οὐδὲ τὸ ὕψος, οὐδὲ τὸ πᾶχος, οὐδὲ τὴν ἐρυθρότητα τῶν χερσαίων τειχῶν. Τὰ τείχη ταῦτα, ἐνεκα τῆς ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς θαλάσσης ἀνεγέρσεως αὐτῶν, ποτὲ δὲν προσεβλήθησαν. Ἠσχόμην νὰ ἴδω ἀνασκαπτομένους τὸ Κάτεργα-Λιμανί, καὶ τοὺς ἐκτενεῖς κήπους τῆς Βλάγκας, ἄλλοτε νεώρια τῶν Βυζαντινῶν. Ἄτυχῶς ὅμως ἀπὸ τὴν Σιδηρᾶν πύλην μέχρι τῶν Ἑπτὰ πύργων, προσετέθη χῶμα (1).

(1) Ἀνασκαφαί τινες γενομέναι τὸ 1819, ἐν τῇ

Καλὸν εἶναι, πρὶν ἢ προχωρήσωμεν, νὰ εἶπω, ὅτι δὲν προτίθημι νὰ περιγράψω τὰ Βυζαντινὰ παλάτια τῆς Ἀκροπόλεως, οὐδὲ τὰς πολλὰς τῶν παλατιῶν τούτων ἐκκλησίας, ἀλλὰ νὰ περιγράψω τὰ σήμερον ἀνακαλυφθέντα λείψανα τῶν Βυζαντινῶν. Οἱ ἐπιθυμοῦντες πλείονας περὶ τούτων γνώσεις, ἄς μελετήσωσι τὸ περὶ Κωνσταντινουπόλεως σφώτατον σύγγραμμα τοῦ Κ. Βυζαντινοῦ Σκαρλάτου.

Ὁ σιδηροῦς δρόμος ἤρχισεν ἐφέτος, μεσοῦντος Ἀπριλίου, ἀπὸ τὴν πύλην Γαλῆ κιοσκ καπουσοῦ, τὴν πάλαι τοῦ Εὐγενίου. Διέρχεται ὄλον τὸν Ἀνακτορικὸν περίβολον πλησίον τοῦ παραθαλάσσιου τείχους· ἐξέρχεται πρὸς ἀνατολάς τῆς Καρὰ καπουσοῦ, διέρχεται διὰ τῆς ἐκείσε ὀθωμανικῆς συνοικίας, μέχρι τῆς Τζατλαδὴ καπού, τῆς πάλαι πύλης Σιδηρᾶς. Ἐδῶθεν, μεταξὺ τοῦ τείχους καὶ τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Μαρτύρων Σεργίου καὶ Βάκχου, (νῦν Κουτζούκ Ἁγία Σόφια) διέρχεται διὰ τοῦ Κάτεργα λιμανι καὶ τῶν κήπων τῆς Βλάγκας, ποτὲ μὲν ἔσω, ποτὲ δὲ ἔξω τοῦ τείχους, μέχρι τοῦ σταθμοῦ τῶν Ἑπτὰ πύργων. Ἀπὸ τὴν Σιδηρᾶν πύλην μέχρι τῶν Ἑπτὰ πύργων οὐδὲν ἄξιον ἱστορήσεως παρετήρησα. Ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τοῦ πρὸς ἀνατολάς πύργου τοῦ Κοντοσκαλλίου, ἀνέγων τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφὴν.

Καλὸν εἶναι πρὸς σαφεστέραν κατάληψιν τῶν πολλῶν ἀνακαλυφθέντων ἱστορικῶν μνημείων, νὰ περιγράψω πρῶτον, ὅσα ἀνεφάνησαν ἐντὸς τοῦ Ἀνακτορικοῦ περιβόλου· μετέπειτα προβαίνομεν εἰς τὰ πλησίον τοῦ Τζατλαδὴ καπού.

Αἱ πλείστα περιγραφαὶ τοῦ περιβόλου τούτου εἶναι ἀσαφεῖς, τινὲς δὲ καὶ λίαν ἡμαρτημέναι. Ὁ μὲν Πατριάρχης Κωνσταντίνος ὀλίγιστα λέγει περὶ τούτου, ὁ δὲ Κ. Βυζάντιος περιγράφων τ' ἀνάκτορα καὶ τὰς ἐκκλησίας, ὀδηγεῖται ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ τινὰς μεταγενεστέρους συγγραφεῖς. Εἴν' ἀδύνατον νὰ

Κοντοσκαλλίῳ, ἀνεκάλυψαν κολοσσαίου λίθους, λείψανα τοῦ κυκλικῆς περιφράγματος τοῦ νεωρίου Κωνσταντινουπόλεως. Πατρ. σελ. 30 ἐν σημ. Περὶ τούτων λαλεῖ ἐκτενέστερον ὁ συγγραφεὺς ἐν τῇ πρὸς τὸν Κ. Βυζάντιον ἐπιστολῇ του. Κωνσταντίνου Α'. Ἐλλάσσονες συγγραφαί. σελ. 443. ἐν Κωνιπόλει 1870.

ἐννοήσῃ ὁ ἀναγνώστης τὴν θέσιν τῶν κτιρίων. Ὁ Δουκάγγιος περιγράφει μετὰ συντομίας τὰ αὐτὰ ἀνάκτορα, ἀναγράφων πάντα ὅσα περὶ αὐτῶν συνέγραψαν καὶ χωρογράφοι καὶ ἱστορικοί. Πρὸ δέκα ἐτῶν ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις τὸ περὶ τοῦ Ἀυτοκρατορικοῦ παλατίου τῆς Κ/πόλεως σύγγραμμα τοῦ Ἰουλίου Labarte (1). Οὗτος χειραγωγούμενος κυρίως ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου τὴν ἐκθεσιν βασιλείου τάξεως (2) καὶ ἀπὸ ἄλλους Βυζαντινοὺς ἱστορικούς, ὅχι μόνον ἰσόρησε τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὰ κοσμημάτων τῶν ἀνακτόρων ὄλων, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς σαφηνείας ἠκρίβωσε καὶ τὴν θέσιν ἐκάστου. Μολονότι εἰς τινὰ μέρη σφάλλει, δμολογῶ ὅτι αἱ σημερινὰ ἀνασκαφαὶ προσπεβεβαίωσαν πολλὰ αὐτοῦ γραφόμενα. Οἱ ὀρεγόμενοι νὰ μελετήσωσι τὰ ἱστορικὰ ταῦτα ἀνάκτορα τῶν Βυζαντινῶν, ἄς ἀναγνώσωσι τὸ σύγγραμμα τοῦ Labarte, διότι τοιοῦτου ἐμβριθοῦς ὑπομνήματος δὲν ἤξιώθη εἰσεῖτε ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντινοῦ.

Καλὸν εἶναι, Κύριοι, καθὼς καὶ εἰς ἄλλα μελετήματα Βυζαντινὰ, τὰ ὅποια εἶχον τὴν τιμὴν νὰ υποβάλω εἰς τὸν Σύλλογον, νὰ περιγράψω πρότερον τὰ ἐρεῖπια, καὶ ἀκολούθως ἱστορήσω ὅσα περὶ τούτων εὑρίσκομεν εἰς τὰ συγγράμματα τῶν Βυζαντινῶν. Ἄς ἀκολουθήσωμεν καὶ ἡμεῖς τοὺς σκαφεῖς τοῦ δρόμου, ἀπὸ τὴν πύλην τοῦ Εὐγενίου μέχρι τῆς Καρὰ καπουσοῦ.

Ἀπὸ τὴν πύλην τοῦ Εὐγενίου, Μ. 237 πρὸς ἀνατολάς, καὶ Μ. 117.70 ἀπὸ τὸ παράλιον τείχος, ἡ γῆ αἴφνης ὑψοῦται. Δεξιόθεν ἀναβαίνομεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, ὅπου τὰ Σουλτανικὰ ἀνάκτορα, ἀριστέρθεν διὰ δρόμου κατωφεροῦς καταβαίνομεν εἰς τὸ παραθαλάσσιον τείχος. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην, Μ. 5 καὶ 8 ὑπὸ τὴν γῆν, ἀνεκαλύφθη μέγας σωρὸς πλακῶν μαρμαρίνων, κιονοκράνων, στυλοβατῶν, στηλῶν, καὶ κοσμημάτων ἀρχιτεκτονικῶν, φερόντων σταυρούς. Ἐπὶ τῶν μαρμάρων τούτων μίαν μόνην ἐπιγραφὴν ἀνέγων, ἐπὶ τινος κιονοκράνου εὐτελεστάτης τέχνης. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ κιονοκράνου εἶναι πλάτους Μ. 0,50. τὸ κάτω Μ. 0,42. Ἐπὶ μιᾶς πλευρᾶς εἶναι θυροός, ὕψους

(1) Le palais Imperial de Constantinople et ses abords par Jules Labarte. Paris. 1861.

(2) Τοῦ συγγράμματος τούτου, ἀγνώστοο εἰς τὸν Δουκάγγιον, ἐξεδόθη ἐν Λειψία τὸ μὲν πρῶτον μέρος τὸ 1751ον, τὸ δὲ δεύτερον, τὸ 1754ον. J. Labarte σελ. 6. Πρὸ. καὶ τὴν ἐκδοσιν τῆς Βόννης.

(ΕΛΛΗΝ. ΦΙΛΟΛΟΓ. ΣΥΛΛΟΓΟΣ. ΤΟΜΟΣ Σ'.)

Μ. 0,46, καὶ πλάτους Μ. 0,15, καὶ ἐντὸς τ' ἀκόλουθα γράμματα.

Ἐπὶ πλακῶς μαρμαρίνης ἀνέγων τ' ἀκόλουθα δύο γράμματα.

ΙΕ

Ἐπὶ τινος κόμματος μαρμάρου κυβικοῦ ἐφαίνοντο φύλλα καὶ καρποὶ τῆς ἀμπέλου, ἐξαιτίας ἐργασίας. Μ' ἐφάνησαν λείψανα Ἑλληνικοῦ ναοῦ, ἴσως τοῦ Βάκχου τὸ μάρμαρον τοῦτο ἐλαξεύθη ἐκ νέου πρὸς χρῆσιν τοῦ δρόμου. Τὰ πλείστα δὲ τῶν κιονοκράνων εἶναι παρακμαζούσης τέχνης ἔργα. Αἱ στηλαὶ διαφέρουν καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ πᾶχος. Τινὲς εἶναι ἐκ μαρμάρου, τινὲς δὲ ἐκ σπυρίτου. Ὅλα ταῦτα κατέκειντο εἰς τὰ βᾶθη τῆς γῆς, ὡς νὰ κατηδαφίσθησαν ἀπὸ σεισμοῦ. Μέχρι σήμερον, πᾶμπολλα τεμάχια μαρμάρου, κίονες καὶ κιονόκρανα ἀναφαίνονται εἰς τὰς ἐπικλινεῖς πλευρὰς τοῦ δρόμου (†). Πολλὰ μάρμαρα ἐκ τοῦ ἀνεξαντλήτου τούτου σωροῦ ἐλαξεύθησαν ἐκ νέου διὰ τὸν σιδηροδρόμον, πᾶμπολλα ἀνορυθέντα ἐκαλύφθησαν πάλιν μετὰ τὰ ἐξαγόμενα χῶματα. Ἀπὸ τὸν σωρὸν τούτον, Μ. 428, ὅτι πρὸς ἀνατολάς, οὐδὲν ἄλλο ἐρεῖπιον ἀνεφάνη. Δεξιόθεν τοῦ δρόμου ἀναφαίνονται τείχη μικρά, καὶ ἀγωγοὶ Ὁθωμανικοί, τὸ ἐπίλοιπον εἶναι βράχος. Ἀριστέρθεν, ἐξήχθησαν πλάκες μαρμαρίνας πολλαί, ἀνεφάνησαν καὶ τείχη Βυζαντινὰ ὅλη ἡ πλευρὰ αὐτῆ ἦτο πλήρης πετρῶν ἐξιογασμένων οὐδεμίαν ἐπιγραφὴν ἔρηκο, οὐδὲν κόσμημα, ἐξαιρουμένου μικροῦ ἀναγλύφου ἐπὶ κιονοκράνου, εἰκονίζοντος ἄγγελον.

Εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὁ δρόμος κάμπτεται ἀπ' ἀ-

(†) Ταῦτα σήμερον, Ἰανουάριον 1877, ἐξηφανίσθησαν.

νατολῶν πρὸς νότον, M. 128,65 ἀπὸ τὸν πρῶτον σωρὸν, ἀνεφάνη ἐντὸς τοῦ δρόμου, M. 3,0 περίπου ὑπὸ τὴν γῆν, κολοσσιαῖον τεῖχος διατέμνον αὐτὸν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, καὶ παρεκτεινόμενον πέραν τοῦ δρόμου πρὸς τὸν αἰγιαλὸν, διότι οἱ ἐργάται παρὰ τὴν συνήθειαν αὐτῶν προσχώρησαν, ἵνα ἀνασηκώσωσι τοὺς κολοσσιαίους λίθους τοῦ τεύχους. Οἱ λίθοι τῶν ὁποίων τινὰς κατεμέτρησα, ἦσαν μήκους M. 2,14, πλάτους M. 1,18, καὶ πάχους M. 0,65. Δεξιόθεν, ἐπὶ τῶν θεμελιῶν τούτων ἐρείδεται ἄλλο τεῖχος, πάχους M. 2,36, συγκείμενον ἐκ πετρῶν, πλίνθων τετραγώνων καὶ πλινθοκόνεως. Τὸ τεῖχος τοῦτο ὑψοῦται μέχρι 12 περίπου μέτρων. Τὴν μὲν νότιον αὐτοῦ πλευρὰν καλύπτει κισσός, τὴν δὲ βόρειον τὰ παρακείμενα χώματα. Τὸ κάτω τεῖχος δὲν εἶναι ἔργον Βυζαντινόν, διότι (ἐξαιρουμένων τῶν θεμελιῶν, παραλίων τινῶν πύργων, κυρίως μεταξὺ Ναρλή καποῦ καὶ Ψωμαθειῶν) δὲν ἐκτιζοῦν οἱ Βυζαντινοὶ τὰ θεμέλια αὐτῶν μὲ τοιαύτας κολοσσιαίας πέτρας. Φανερόν εἶναι, ὅτι μεταγενέστεροι ἀνήγειραν ἐπὶ τοῦ πρώτου τεύχους ἕτερον, τὸ ὁποῖον παρεξτείνεται πέραν τοῦ δρόμου. Τὸ Βυζαντινὸν τεῖχος ἐδῶ διεβράγη. Λυποῦμαι νὰ εἶπω, ὅτι τὸν Αὐγούστον οἱ λίθοι τοῦ ἀρχαίου τεύχους, ὁμοῦ μετ' ἄλλων τῶν πλησίον ἐρειπίων, λαξευθέντες ἐκ νέου, ἐνετειχίσθησαν οἱ πλείότεροι, εἰς παρακείμενον νέον τεῖχος, ἀνεγερθὲν δεξιόθεν τοῦ σιδηροδρόμου, ἵνα προφυλάττῃ αὐτὸν ἀπὸ τὰ ἐπιεικέμενα χώματα. Περὶ τοῦ τεύχους τούτου ἐμακρηγόρησα, διότι εἶναι ἀνακάλυψις σπουδαιότητά διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνακτόρων. Μέχρι σήμερον (18 Νοεμβρίου) σώζονται ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ δρόμου λίθοι τινὲς τοῦ κυκλωπέου τούτου τεύχους.

Ἀπὸ τὴν καμπὴν ταύτην ὁ δρόμος διέρχεται πλησίον τῶν τεύχων ἢ γῆ εἶναι ἐπίπεδος, καὶ εἰς τινὰ μέρη πολὺ χῶμα προσετέθη. Δεξιόθεν εἶναι κῆποι, καὶ ἐνδότερον τεῖχος Ὀθωμανικὰ, ἄνω τῶν ὁποίων φαίνονται τὰ Ὀθωμανικὰ ἀνάκτορα. Ἐντὸς τῶν τεύχων τούτων ἀναφαίνονται εἰς τινὰ μέρη γεραρὰ λείψανα Βυζαντινῶν κτιρίων. Ὀλῆ ἢ πλατεῖα αὕτη εἶναι τῶν Βυζαντινῶν τὸ Τζυκανιστήριον, περὶ τοῦ ὁποίου συγχρότατα λαλοῦν οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ (1). Τὸ πάλαι ἢ γῆ ἐδῶ ἦτο κατω-

(1) Σον. Θεοφάνους σελ. 143.—Τὸ Τζυκανιστήριον ὁ μικρὸς Θεοδόσιος ἔκτισεν. . . ὁ δὲ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν παρεξέβαλε τὸ Τζυκανιστήριον καὶ ἐπλάτυνε. Γ. Κωσινός, σελ. 81. Ὁ Κίνναμος, σελ. 263

φερὴς πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ ἰσοπεδώθη, καὶ ἀνηγέρθησαν τὰ δεξιόθεν τεῖχη, ἵνα ὑποκρατῶσι τὰ χώματα.

Ἐξω τῶν τεύχων τοῦ Ἀνακτορικοῦ περιβόλου, ἐπὶ τῆς ἐκεῖσε κρηπίδος, ἀνιδρύθη ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς τὸ καλούμενον Ἰντζιλὴ κίσσκ, ἔχον τέσσαρας καμάρας, δύο μικράς, καὶ δύο μεγαλύτερας. Ἰπὸ τὸ κίσσκιον τοῦτο ἦτον ἄλλοτε ἁγίασμα τοῦ Χριστοῦ Σωτήρος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίου (1), καὶ οὐχὶ τῆς Παναγίας, καθὼς ἐζήτησαν ν' ἀποδείξωσι ἐφέτος τινὲς λόγιοι εἰς τὸν Ἀνακτορικὸν Κήρυκα, τῶν 15 καὶ 17 Ἰουνίου, ὁ Κ. Κούρτης ὑποθέτει ὅτι αἱ καμάραι εἶναι τὰ ὑπόγεια τῆς Παναγίας Ὁδηγητριάς, ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς συγγραφῆς τοῦ Labarte « εἶθε » λέγει « νὰ μάθωμεν ἀπὸ Ἑλληνά τινὰ, ἂν οἱ Γραικοὶ εἰσέτι συνέρχωνται εἰς τὸ ἁγίασμα τοῦτο, καὶ εἰς τινὰ τόπον ». Ταῦτα ὅλα σαφέστατα ἰστόρησεν ὁ κλεινὸς Πατριάρχης ἀπὸ τοῦ 1824. Τὸ ἐπίθετον Ἰντζιλὴ ἐδόθη διὰ τὴν καλλονὴν τοῦ περιπέτερου, καὶ ὅχι νομίζω πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ Βυζαντινοῦ Μαργαρίτου τρικλίνου (2). Τὸ κίσσκιον τοῦτο εἶναι κτίριον γνωστὸν εἰς τοὺς παραπλέοντας τὴν ἐκεῖ θάλασσαν.

Πρὶν φθάσωμεν ὀπισθεν τοῦ περιπέτερου, 642 βήματα μακρὰν τοῦ προσηρημένου κυκλωπέου

περιγράφει τοὺς ἱππικούς ἀγῶνας τῶν βασιλέων εἰς τὸ Τζυκανιστήριον. Κων/πολις. Σ. Βυζαντίου. Τόμ. Α'. σελ. 244. Ἑλλ. Σφαιριστήριον.—Τὴν λέξιν Τζυκανιστήριον ἐτυμολογεῖ ὁ Hammer ἐκ τῆς Περσικῆς Tschewkan (Const. und der Bosphoros. Τόμ. Α'. σελ. 240).

(1) Les Grecs vénéraient encore par tradition, il y a quelques années, la fontaine sainte du Sauveur, qui se trouvait sous le dit Indjili Kiosk.—Const. 1844 σελ. 37.—Κ]πολις. Σ. Βυζαντίου. Τόμ. Α'. σελ. 181.—Οἱ ἡμέτεροι ἐξ αὐτῆς τῆς ἀλώσεως ἄχρι τοῦ 1821 ἔτους ὑπ' ἄκρας εὐλαθείας συντρέχοντες καὶ πανηγυρίζοντες κατὰ τὴν ἔκτην τοῦ Αὐγούστου, ἐσεβάζοντο τὸ παρὰ τὴν θάλασσαν κάτωθεν τοῦ βήθεντος μελάθρου ἀναβλύζον ὕδωρ ὡς ἁγίασμα». Κωνσ. Α'. Ἑλάς. Συγγραφαί. σελ. 384. Ἐν Κ]πόλει 1870. Περὶ τούτου λέγει καὶ ὁ Hammer. (Constant. und der Bosphoros Τόμ. Α'. σελ. 236) Der Weihquell (ἁγίασμα) unter dem Indschili Köschk gehörte vermuthlich zur Kirche der wegweisenden Mutter Gottes. Τῆς αὐτῆς γνώμης εἶναι καὶ ὁ Labarte σελ. 99. ὅστις οὐδέποτε ἀναφέρει τὸν Πατριάρχην

(2) «Κατὰ δὲ τὸ πρὸς ἀνατολάς μέρος, ἴδοις μὲν καὶ τὸν Μαργαρίτην προσαγορευόμενον τρικλίνου οὗτος ἐκ βάρων τῆ Θεοφίλω ἀνεστηκώς.» Σον. Θεοφάνους, σελ. 143.—J. Labarte, σελ. 71.—Κ]πολις. Σ. Βυζαντίου. Τόμ. Α'. σελ. 203.

τεύχους, τὸ ἔδαφος ὑψοῦται, καὶ ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς φθάνει μέχρι τῶν ἐπάλλξεων τοῦ παραλίου τεύχους. Ὅλος ὁ προφανῶς χειροποίητος οὗτος λοφίσκος εἶναι 204 περίπου μέτρων μήκους, M. 173 πρὸς βορρᾶν, καὶ M. 31 πρὸς νότον τοῦ Ἰντζιλὴ κίσσκ. Ὁ δρόμος διεπέρασεν ὅλον τὸν λοφίσκον τοῦτον.

Διὰ πολλὰς ἡμέρας οἱ ἐργάται ἀνεκάλυπτον ἀψίδα, συγκοινωνούσας μετ' ἀλλήλων, καὶ μετὰ πολὺν κόπον ἠδυνήθησαν διὰ σφηνῶν καὶ βαρυτάτων σκεπάρνων νὰ διαχωρίσωσι αὐτάς, κρημνίσωσι καὶ καθαρίσωσι τὸν τόπον ἀπὸ τὰ χώματα καὶ τὰς πέτρας. Αἱ καμάραι ἦσαν ἐρμυνότεραι ἐκ πλίνθων τετραγωνικῶν μεγάλων, τὸ ὑπόγειον ἔδαφος ζηρότατον. Τὰ κτίρια ταῦτα πρὸ τοσοῦτων αἰῶνων ἀνεγερθέντα, πολλοὶ ἐπεσκέφθησαν, καὶ ἅπαντες ἐθαύμασαν τὴν ἐρμυνότητα αὐτῶν. Τὸ ἔδαφος ἦτο κεκαλυμμένον ἀπὸ χώματα καὶ πέτρας. Μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν ἑκατὸν περίπου μέτρων δρόμου, ἐφάνη τεῖχος μέγα, ἐρμυνὸν καὶ παχύτατον, διακόπτον ὅλον τὸν δρόμον ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Μετὰ τὴν κατεδάφισιν τοῦ τεύχους τούτου, ἀνεφάνησαν πάλιν καμάραι ὅμοιαι τῶν προηγουμένων, τὰ αὐτὰ διαχωρίσματα, ἔργα ἅπαντα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς. Ἐντὸς χώρου σταυροειδοῦς, 30 περίπου μέτρων μήκους, καὶ τοσοῦτου πλάτους, ἦσαν πάντα ἐρείσματα, M. 1,80 πάχους, ὑποκρατοῦντα τὰς ἀψίδας, ἐκτεινόμενας ἀπὸ τὰ ἐρείσματα μέχρι τῶν πλευρῶν τοῦ χώρου τούτου. Αἱ καμάραι συνεκινώνουν μετ' ἀλλήλων δι' ἀψίδων. Αἱ πλευραὶ τοῦ χώρου ἦσαν μήκους M. 4,40. Αἱ ἀψίδες ἅσασαι ἦσαν M. 13, ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, καὶ M. 4 καὶ 5 ὑπὸ τὴν γῆν. Ἄλλοτε αἱ καμάραι αὐταὶ συν-

εκινώνουν μετὰ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐχωρίσθησαν διὰ τοῦ προμνημονευθέντος τεύχους (1). Ἀπὸ τὰς καμάρας ταύτας, ὑπόγειος διόδος φέρει πρὸς ὑπόγειον παράλιον συγκοινωνοῦν μετὰ τῆς ἐξω προκυμίας, διὰ τῆς καλούμενης Μικρᾶς Σιδηρᾶς πύλης. Τὸ μέγα τοῦτο ὑπόγειον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου σήμερον ἐργάζονται σιδηρουργοὶ ἀρμένιοι, φαίνεται μάλλον ἄντρον, παρὰ χειροποίητον ὑπόγειον. Χωρίζεται εἰς τρεῖς θαλάμους δι' ἀψίδων μεγίστων, πάχους M. 2,14. Ἡ μεσαία καμάρα εἶναι πλάτους M. 5,80. Δεξιόθεν μικρὰ θύρα ἄγουσα εἰς πύργον σκοτεινόν. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς φαίνεται παράθυρον καὶ σημεῖα ἐξώστου. Εἶναι ἀναντιρρήτως ἀρχαῖος πύργος, ἀνεγερθεὶς πρὸ τῆς κτίσεως τῶν ὑπογείων τούτων. Τὸ ὕψος τοῦ ὑπογείου τούτου εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τῶν ἐσωτερικῶν καμαρῶν.

Πρὸς βορρᾶν τῆς Μικρᾶς Σιδηρᾶς πύλης, ἐπὶ τοῦ παραλίου τεύχους, εἶναι ἑτέρα πυλὶς, μετὰ δύο θυρίδων, ἄγουσα εἰς ἕτερον ὑπόγειον ἐπιμηκες, μήκους M. 38 καὶ βάθους M. 8. Ἡ ὀροφὴ ὑποκρατεῖται ἀπὸ ἐξ ἐρμυνᾶς ἀψίδας. Τὴν σήμερον οὐδεμίαν συγκοινωνίαν ὑπάρχει μέσον τούτου καὶ τοῦ ἑτέρου ὑπογείου. Ταῦτα τὰ ὑπόγεια, ὁρατὰ εἰς τοὺς παραπλέοντας, μέχρι τοῦδε ἦσαν εἰς πάντας προσιτά, ἀλλ' αἱ ἀνασκαφαὶ ἔμελλον νὰ μᾶς διδάξωσι τὴν ἀληθῆ αὐτῶν ἱστορίαν.

Μεταξὺ τῶν λίθων τῶν ἀνορυθέντων ἐκ τοῦ λόφου τούτου εὐρέθη πλάξ μαρμαρίνη, μήκους M. 1,30 καὶ πλάτους M. 0,15, φέρουσα τ' ἀκόλουθα γράμματα μετὰ τόνων

(1) Τὸ σχέδιον τῆς περιγραφῆς ταύτης ἔλαβα ἀπὸ τὸν φιλόφρονά Κ. Κοπτζήνησκη ἑπιστάτην τοῦ σιδηροδρόμου.

ΚΤΟΙΪΣ
ΑΠΑΝΣΤΟΙΣΤΟΝ

Ἐφ' ἑτέρας πλακὸς τετραγώνου ἀνέγνων τ' ἀκόλουθα γράμματα, λίαν ἀτέχνως ἐγγεγραμμένα·

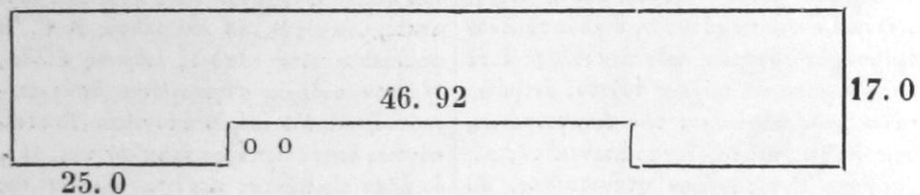
VICTORINVS IS

Πρὸς νότον τοῦ Ἰντζιλῆ κιόσκ M. 31, εἶναι ἕτερον ὑπόγειον, ἀνοίγον ἐντὸς τοῦ περιβόλου, καὶ παράλληλον μετὰ τοῦ παραθαλασίου τείχους. Τὸ μήκος αὐτοῦ εἶναι πλεῖστον τῶν 20 μέτρων, διότι ἡ βόρειος αὐτοῦ ἄκρα εἶναι πεφραγμένη μετὰ πέτρας καὶ χώματα. Τὸ πλάτος αὐτοῦ M. 3,75· ἔχει δὲ καὶ ἑτέραν διόδον ἀγούσαν πρὸς τὸν δρόμον.

Περὶ τὰ τέλη Μαΐου, ὅταν αἱ πλεῖστεραι καμάραι εἶχαν ἤδη κρημνισθῆ, καὶ μετεκομίσθη-

σαν ἀλλαγῶσε τὰ χώματα, καὶ πρὶν εἰσέτι πλατυθῆ ὁ δρόμος, παρετήρησα ἑκατέρωθεν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῶν καμαρῶν ἐρειδόμενον, τείχος κτιρίου ἐπιμήκου, παραλλήλου μετὰ τὸ παράλιον τείχος καὶ μακρὰν αὐτοῦ M. 28,80. Μολονότι μέρος τοῦ τείχους εἶχε καταπέσει, εὐκολον ἦτον νὰ ἴδῃ τις ἅπαν τὸ πλάτος καὶ μήκος αὐτοῦ, διότι σωτάτα ἦσαν τὰ πλεῖστα αὐτοῦ μέρη κατὰ τὸ ἐξῆς σχεδίον.

Σχέδιον τῶν ἐρειπίων. M. 98. 28.

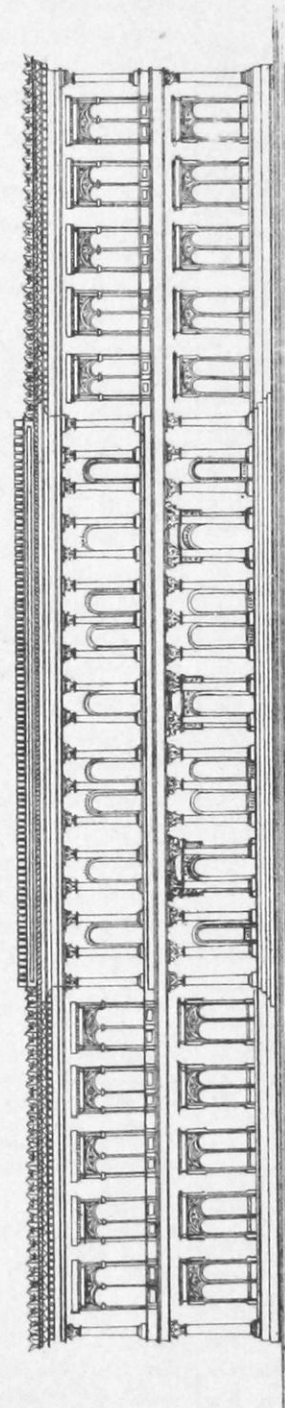

Αἱ πλευραὶ αἱ παράλληλοι μετὰ τὸ παράλιον τείχος ἦσαν μήκους M. 98,28· ἡ βόρειος καὶ νότιος M. 17. Ἡ πλευρὰ ἡ βλέπουσα πρὸς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν εἶχεν ἔσοχὴν M. 25,68 ἀπὸ τὴν ἑνωσιν αὐτῆς μετὰ τῆς βορείου πλευρᾶς· ἡ ἔσοχὴ αὕτη ἐξετείνετο M. 46,92. Τὸ πλάτος τοῦ τείχους, 1,18. Ὅλον τὸ ἐμβαδὸν τοῦ περιτετειχισμένου τούτου χώρου εἶναι μέτρα τετραγωνικά 1,670,76. Ἐνώπιον τῆς βορείου ἄκρας τῆς ἔσοχῆς ἐσώζοντο δύο βάθρα, ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων M. 2,76, ἡ δὲ διάμετρος αὐτῶν M. 0,76. Τὰ τείχη ταῦτα καὶ τὰ σωζόμενα βάθρα εἶδε καὶ ὁ Κ. Κυριάκος Ζαχάρωφ συν-εξετάζων μετ' ἐμοῦ τὰ ἐρείπια ταῦτα.

Ἡμέρας τινὰς μετὰ ταῦτα, οἱ ἐργάται ἀνεκάλυψαν εἰς τὴν βορειοτάτην ἄκραν τοῦ χώρου τούτου, καὶ μέτρα τινὰ ὑπὸ τὴν γῆν, σωρὸν μέγαν μαρμάρων λελαξευμένων βαρυτάτων, καὶ πλακῶν μαρμαρίνων, καὶ παντοῖα παντὸς μεγέθους καὶ βάρους μάρμαρα, ἀνήκοντα εἰς περικαλλῆς κτίριον. Ἐντὸς τοῦ σωροῦ τούτου ἀνευρέθησαν δέκα κιονόκρανα, 4 μεγάλα καὶ 6 μικρότερα, πάμπολλα βάθρα, τῶν ὁποίων τὰ ὀγκωδέστερα ἦσαν ὅμοια τῶν δύο ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ κτιρίου σωζομένων. Εἰς τὰ βάθρα τοῦ

σωροῦ, ἀνωρύθησαν δύο πλάκες μαρμαρίνας μήκους M. 2,76, πλάτους M. 1,07 καὶ πάχους M. 0,23. Ἐν μόνον χεῖλος ἀμφοτέρων εἶναι κεκοσμημένον, καὶ ἐντὸς τῶν κοσμημάτων ἐκάστης πλακὸς φαίνονται καθαρώτατα δύο κεφαλαί, ἡ μὲν λέοντος, ἡ δὲ βοός. Αἱ αὐταὶ κεφαλαὶ ἀναφαίνονται καὶ εἰς ἕτερα τεμάχια τετραυσιμῆ καὶ ἀνορυχθέντα ἀπὸ τὸν αὐτὸν σωρὸν. Ταῦτα τὰ μάρμαρα κεῖνται μέχρι σήμερον πλησίον τοῦ δρόμου, τὰ δὲ κιονόκρανα καὶ βάθρα εἰς ὑπόγειον ἀπέναντι αὐτῶν, δεξιόθεν τοῦ δρόμου. Ὅταν κατὰ πρῶτον εἶδα ἐπὶ τῶν πλακῶν τὸν λέοντα καὶ τὸν βόυν, καὶ τὸ μέγεθος πάντων τῶν ἀνορυχθέντων τούτων μαρμάρων, ἐπέστην πάραυτα, ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ περιώνυμον καὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων καὶ ξένων ὑμνούμενον Βυζαντινὸν παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος. Ὅτι δὲν ἦτο ἐκκλησία, τοῦτο ἀποδεικνύει σαφέστατα, ἡ ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ἐπέκτασις αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν λειψάνων τούτων, καὶ τινῶν ἄλλων τμημάτων τῆς κορωνίδος καὶ τῶν ἐπιστυλίων νὰ σχεδιάσωμεν τὸ κτίριον ὅλον, ἵνα λάβωμεν ἰδέαν τινὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν Βυζαντινῶν παλατιῶν, τῶν ὁποίων οὐδὲν σχε-

Ἡ πρὸς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν πρόσοψις τοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος.

διάσμα, οὐδεμίαν εἰκόνα ἔχομεν; Πιθανὸν πλα-
νώμῃ ἀκούσατε ὅμως τοὺς λόγους μου.

Ἡ ἐσοχὴ τοῦ κτιρίου εἶναι μήκους M. 46,92.
Ἐνώπιον τῆς ἐσοχῆς ταύτης, καθὼς προεῖπα,
ἐσώζοντο δύο βάρθρα, ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων
M. 2,76. Αἱ μαρμάριναι πλάκες μετὰ τῶν κε-
φαλῶν τῶν λεόντων καὶ βοῶν εἶναι τοῦ αὐ-
τοῦ μήκους, δηλ. M. 2,76, καὶ εἶναι ἀναμφιβό-
λως μέρος τῆς κορωνίδος. Διαιροῦντες τὸ μῆ-
κος τῆς ἐσοχῆς M. 46,92 διὰ τῆς διαστάσεως
τῶν βάρθρων M. 2,76, εὐρίσκομεν δεκαεπτὰ δια-
στάσια χωρίσματα, καὶ ἐπομένως 16 κίονας (1).
Βάρθρα ἀνωρύχθησαν, καθὼς προεῖπα, μεγάλα
καὶ μικρά. Ἐμέτρησα τὰ μεγάλα βάρθρα, τῶν
ὁποίων ἡ βᾶσις εἶναι M. 0,92, ἡ ἄνω διάμε-
τρος M. 0,76, τὸ δὲ ὕψος M. 0,45. Ἐμέτρησα
καὶ τὰ μεγάλα κιονόκρανα, τῶν ὁποίων τὸ ὕ-
ψος εἶναι M. 0,56. Ἴνα μάθω τὸ ὕψος τοῦ
κίονος, κατεμέτρησα κίονας πολλοὺς ἐρριμμένους
ἐνθεν ἀκείθεν εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ δρόμου. Εὐ-
ρήκα δὲ ὅτι τινὲς ἔχοντες διάμετρον M. 0,68
εἶχαν ὕψος M. 4,22. Ἡ διάμετρος πρὸς τὸ ὕψος,
ὡς 1 πρὸς $6\frac{2}{3}$, δηλ. ὁ κορμὸς τοῦ κίονος ἦτο
πλέον ἢ ἑξαπλάσιος τῆς διαμέτρου αὐτοῦ. Ἄλλοι
κίονες ἦσαν ὡς 1 πρὸς $5\frac{1}{6}$, ἄλλοι ὡς 1 πρὸς
 $7\frac{1}{2}$, ἄλλοι ὡς 1 πρὸς $6\frac{1}{6}$, ἄλλοι ὡς 1 πρὸς 6.
τινὲς δὲ εἰς τὰ Ὀθωμανικὰ τεμένη εἶναι ὡς 1
πρὸς 10 καὶ 12· ἀλλὰ τούτων οἱ πλεῖστοι δὲν
φαίνονται ἔργα Βυζαντινά, ἀλλ' ἀφῆρθησαν
ἀπὸ ναοῦ Ἑλληνικοῦ. Οἱ κίονες τοῦ ἵπποδρό-
μου εἶχαν διάμετρον πόδας 3, 6, ὕψος πόδ.
28, ἐν πρὸς 8 (2). οὐδεὶς κίων σῶος ἀνεκαλύφθη
εἰς τὰ ἐρεῖπια ταῦτα. Ἐκρίνα λοιπὸν νὰ δώσω
εἰς τὸ ὕψος τῶν κίωνων 7 διαμέτρους τοῦ βάρ-
θρου M. 0,76 × 7 = M. 5,32. Προσθέτοντες

τὸ ὕψος τοῦ βάρθρου	M. 0,45
» τῶν κιονοκράνων	» 0,56
» τοῦ κορμοῦ	» 5,32

ἔχομεν τὸ ὅλον ὕψος τοῦ κίονος M. 6,33

Ἐπὶ τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν κίωνων ὑπῆρχε
καὶ ἑτέρα, τῆς ὁποίας τὰ λείψανα εἰσέτι σώ-
ζονται, δηλ. μικρότερα βάρθρα, καὶ μικρότερα
κιονόκρανα. Τὰ μὲν βάρθρα ἔχουν διάμετρον M.
0,66, τὰ δὲ κιονόκρανα ὕψος M. 0,54. Κατὰ

(1) « Ὁ Καινούργιος τρίκλιος, ἔχων πλησίον αὐ-
τοῦ καὶ κοιτῶνα, κτίσμα Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα,
ὑποκρατούμενος δεκαεὶ κίονισιν, ὧν ὀκτώ μὲν πράσι-
νοι Θεσσαλικοί, οἱ δὲ λοιποὶ ὀνουχταί, ἢ ὁμοιοὶ ὀνου-
χίταις ». Κ[πολις Σ. Βυζαντίου Τόμ. Α'. σελ. 204.
J. Labarte. σελ. 75.

(2) Κ[πολις Σ. Βυζαντίου. Τόμ. Α'. σελ. 236.

τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν, ὁ κορμὸς τῶν ἄνω κί-
ωνων εἶχεν ὕψος M. 4,62. Προσθέτοντες

τὸ ὕψος τοῦ βάρθρου	M. 0,37
» τοῦ κιονοκράνου	» 0,54
» τοῦ κορμοῦ	» 4,62

ἔχομεν τὸ ὅλον ὕψος τοῦ κορμοῦ M. 5,50

Μέσον τῆς ἄνω καὶ κάτω σειρᾶς τῶν κίωνων
εἶναι τὸ ἐπιστύλιον καὶ τετράγωνον τεμάχια
μαρμάρινα, εὐτυχῶς περισωθέντα εἰς τὰ ἐρεῖ-
πια· 2,20 μέτρα περίπου εἶναι ἡ μεταξὺ τῶν
ἄνω καὶ κάτω κίωνων διάστασις. Ἐπὶ τῆς κο-
ρωνίδος τῆς ἄνω σειρᾶς τῶν κίωνων ἐρεῖδοντο
αἱ μαρμάριναι πλάκες, αἱ φέρουσαι τὰς κεφα-
λὰς τῶν λεόντων καὶ βοῶν. Διεσώθησαν καὶ τι-
να τεμάχια μαρμάρινα ἀνήκοντα εἰς τὴν ἄνω
κορωνίδα, ἐκ τῶν ὁποίων καταφαίνεται ἡ ποι-
κίλη διακόσμησις τοῦ κτιρίου, φιλόκαλος ἀπο-
μίμησις Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ. Ἄν τὸ κτίριον ὅ-
λον ἦτο θολωτόν, ἢ κατὰ τὴν φράσιν τῶν Βυ-
ζαντινῶν κουβουκλωτόν, ἀγνοῶ. Εἰκάζω ὅμως
ὅτι ἦτον ἠλιακός, δηλ. στέγη κεκαλυμμένη με-
μόλυθρον, καθὼς τὰ πλεῖστα παλάτια, καὶ ἄ-
πασαι αἱ ἐκκλησίαι. Ἄνω τῆς δευτέρας σειρᾶς
τῶν κίωνων, πιθανὸν τὸ κτίριον ὑψύτο μέχρι
M. 2,20 κατὰ τὰ εὐρισκόμενα τμήματα· ἔχο-
μεν λοιπὸν

ὕψος τῆς ἐξωτερικῆς ἀναβάθρας	M. 4,20
» τῶν κάτω κίωνων	» 6,33
» τῆς διαστάσεως	» 2,20
» τῶν ἄνω κίωνων	» 5,50
» τῆς κορωνίδος	» 2,20
» ὅλου τοῦ κτιρίου	M. 17,43

Ταύτην τὴν περὶ τοῦ κτιρίου ἰδέαν μου ἐκοι-
νοποίησα εἰς τὸν νοήμονα ἀρχιτέκτονα Κ. Δη-
μάδην, μελετήσαντα πολλάκις ἅπαντα τὰ ἐν
τῷ δρόμῳ σωζόμενα λείψανα, καὶ συναρμολο-
γήσαντα, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Βυζαντινῆς
ἀρχιτεκτονικῆς, τὸ σχέδιον τοῦ παλατίου τού-
του, ἢ μᾶλλον τὴν πρὸς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν
πλευρὰν αὐτοῦ· τὸν ἀριθμὸν τῶν θυρῶν καὶ θυ-
ρίδων, τὸ ὕψος, πλάτος καὶ τὴν διακόσμησιν
αὐτῶν ἦν ἀδύνατον νὰ γνωρίσωμεν. Τοῦτο μόνον
λέγω, ὅτι μικροὶ τινες κίονες, καὶ ἀνάλογα τού-
των κιονόκρανα συνευρισκόμενα μετὰ τῶν ἄλλων,
τεκμαίρουσι ὅτι τὰ παράθυρα ἐχωρίζοντο διὰ μι-
κρῶν στηλίδων. Ταῦτα ὅμως δὲν μᾶς κωλύουν
ν' ἀνεγείρωμεν ἐκ τῶν περισωθέντων λειψάνων
κτίριον, τοῦ ὁποίου τὰ πλεῖστα μέρη εἰν' ἀληθῆς α-
τον ἀπεικόνισμα τῶν βάρθρων, κιονοκράνων, καὶ
τῆς κορωνίδος τοῦ περιωνύμου παλατίου τοῦ Βου-
κολέοντος (*Ἴδε Πίνακα ἐν τέλει τοῦ Τεύχους).

φαίνεται τὸ γιγαντιαῖον ἔργον τοῦ Comte, ὅπερ ἐστὶν ἡ θετικὴ φιλοσοφία, ἐν ἣ νόμοι μόνον ὑφίστανται, καὶ ἐν ἣ τὸ πᾶν ἐκ τῆς πείρας ἀπορρέον εἰς τὴν πείραν ἀπολήγει.

Κατὰ τὴν φιλοσοφίαν ταύτην, μόνον τὰ διὰ τῆς πείρας ἀκριβῶς ἀποδειχθέντα γεγονότα ὡς ἀληθῆ ἀναγνωρίζονται ἀπορρίπτεται δὲ ἢ τε τοῦ ἀπολύτου γνώσις, καὶ ἢ τῶν αἰτίων, τῆς οὐσίας καὶ τοῦ αὐτεξουσίου οὐδὲν ὑπάρχει ἢ πράγματα, ἢ νόμοι προσεκτικῶς καὶ λεπτομερῶς ἀνακαλυφθέντες καὶ ὀρισθέντες. Ὡς δὲ ὁ Πύρρων, κατὰ τὴν καρτυρίαν Διογένηος τοῦ Λαερτίου, ἐδογματίσεν, ὅτι τὸ μόνον κριτήριον τῆς πραγματικότητος ἐστὶ τὸ ἐξωτερικὸν φαινόμενον, οὕτω καὶ ἡ θετικὴ φιλοσοφία τοῦτο ἐπὶ τῆς σημαίας αὐτῆς ἀναγράφει. Ἡ ἀνθρωπότης, κατὰ τὸν Comte, ἐστὶν ὁ ἀνώτερος βαθμὸς τῆς ζωότητος· ἡ δὲ ἐλευθερία, κάτοπτρον πιστὸν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, κατὰ τοσοῦτο μόνον ὑπάρχει, καθ' ὅσον τὸ ταύτης μετέχον ὃν ὑπέκειναι τοῖς νόμοις τῆς φύσεως, οὕτω π. χ. ἐν τῇ κατὰ γῆς πτώσει λίθου τινός, ἐλευθερία τοῦ λίθου δεικνύεται, ὅτι κατὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ κέντρον τῆς γῆς μετὰ ταχύτητάς τινος ἀναλόγου τῷ χρόνῳ τῆς ἀποστάσεως ἔλκεται.

Ἡ φιλοσοφία αὕτη διαίρει τὸν κόσμον εἰς δύο μερίδας, εἰς τὸ προσιτὸν καὶ ἀπρόσιτον, τὸ γνωστὸν καὶ τὸ ἀγνωστὸν ἢ ἀθάνατος δόξα τοῦ Comte ἐστὶν, ὅτι ἐθεμελίωσε τὴν ἰδέαν ταύτην, καὶ ἠδραϊώσε φιλοσοφίαν τινά, προσλαβὼν ἐκ τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἀρίστων ἐπιστημονικῶν νόων συστήματά τινά ἀληθειῶν τῇ μεθόδῳ προσιτῶν.

Ὁ Littré, ἀντιθέτως τῷ Stuart Mill, δυσχυρίζεται, ὅτι ἡ κοινωνικολογικὴ ἐπιστήμη συνέρη, καὶ ἐθεμελιώθη ὀλοτελῶς ὑπὸ τοῦ Comte. Οἱ νόμοι τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἀνακαλύπονται ἐν τῇ δυναμικῇ καταστάσει τῶν κοινωνιῶν, καθ' ὃν δηλονότι τρόπον αὐταὶ ἀναπτύσσονται, καὶ προάγονται. Τὸ κύριον θέμα τῆς κοινωνιολογίας ἐστὶν ἡ ἱστορία ἢ στατιστικὴ κατάστασις, δηλαδή ὁ τρόπος, καθ' ὃν αἱ κοινωνίαι, διατηροῦνται καὶ ὑπάρχουσι, δευτερευόν τι ἀποτελεῖ θέμα, καὶ συμπεριλαμβάνει τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν (1)

Ἡ κοινωνικὴ ἀνάπτυξις, κατὰ τὸν Comte, διὰ τριῶν βαθμίδων διέρχεται, ὧν ἡ μὲν ἐστὶν

ἡ θεολογικὴ ἢ καὶ ἀρχαιοτέρα, ἡ δὲ ἡ μεταφυσικὴ, ἡ δὲ ἡ θετικὴ ἢ καὶ τελευταία. Ἡ θεωρία αὕτη συνίστησι κυρίως τὴν κοινωνιολογίαν, ἣτις οὕτως ἀνεξάρτητος καθίσταται ἀπὸ τε τῆς βιολογίας καὶ τῆς θεολογίας καὶ τῆς μεταφυσικῆς. Ὡς περὶ δὲ ὁ Bichat ἀπέδειξεν, ὅτι οἱ ὀργανικοὶ ἴστοι συμφορεῖς ἔχουσι καὶ τὰς ἰδιότητάς, αἷς διακοσμούνται (καὶ ὧν τινῶν τὰς αἰτίας, μέχρις ἐκείνου τοῦ μεγαλοφυοῦς ἀνατόμου, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀνεζήτουν οἱ φυσιολόγοι κόσμῳ), καὶ οὕτω θετικὴν κατέστησε τὴν μελέτην τῶν ἰδιοτήτων τούτων καὶ πῶν ἰσῶν, ἰδρύσας, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, τὴν βιολογίαν ἐπὶ βάσει θετικῆ καὶ στερεῆ, οὕτω καὶ ὁ Comte τὴν κοινωνιολογίαν ἰδρύσεν, ὑποδείξας ὅτι τὸ κατ' ἰδίον τινα τρόπον ἀξάνειν τῇ φύσει ἐνεστι, καὶ τοῖς πᾶσι ποιήσας προσιτὴν τὴν μελέτην τῆς δυνάμεως ταύτης καὶ τὸ μέσον δι' οὗ ἐνεργεῖ. Ἔστιν ἀληθές, ὅτι ὁ Montesquieu, ὁ Machiaveli, ὁ Adam Smith, ὁ Bentham, καὶ ἄλλοι γονίμους ἰδέας περὶ τῶν κοινωνικῶν φαινομένων ἤδη κατείχον (1), ἀλλὰ κατὰ τὸν Littré ὁ εἰς ἀληθῆ ἐπιστήμην τὴν κοινωνιολογίαν ἀνυψώσας, καὶ δικαίως αὐτὴν ἀναγκαίαν θεωρήσας ἐν τῇ θετικῇ φιλοσοφίᾳ, ἐστὶν ὁ Αὐγουστος Comte.

Ἡ ψυχολογία ἀποτελεῖ μέρος τι τῆς βιολογίας. Ψευδής δὲ καὶ ἀνυπόστατος ἐστὶν ἡ μέθοδος ἡ ἐν τῇ ἀκριβεί καὶ μικρολόγῳ ἐξετάσει τοῦ ἐγῶ συνισταμένη δι' ἧς ἡ ψυχολογία εἰς ἐπιστήμην ἀνυψοῦται. Μία μόνον μέθοδος ὑπάρχει πρὸς τὴν μελέτην τῶν διανοητικῶν δυνάμεων, καὶ ἡ μέθοδος αὕτη ἐστὶν ἡ φυσιολογικὴ οὕτως, ὥστε, κατὰ τὴν θετικὴν φιλοσοφίαν, ἡ δικαιοδοσία τῆς σημερινῆς ψυχολογίας περιορίζεται εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐγκεφάλου. Ὡς δὲ ἡ γραμματικὴ, ἡ ἀπόρροια τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως οὐσα, τῇ βιολογίᾳ οὐκ ἀνήκει, καὶ τοι ταύτης ἐκείνην ἐμπεριεχοῦσης, οὕτως ἡ νοολογία καὶ ἡ λογικὴ, ἡ αἰσθητικὴ καὶ αὕτη ἡ ἠθικὴ, ἀνεξάρτητος τῆς βιολογίας εἰσίν. Ἡ γενικὴ ἄρα θεωρία τῆς ἠθικῆς, τῆς αἰσθητικῆς, τῆς λογικῆς καὶ τῆς νοολογικῆς οὐδόπως συντελοῦσιν, ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ ἡ γενικὴ θεωρία τοῦ λόγου καὶ τῆς γραμματικῆς, οὐδόπως ἀποτελοῦσι μέρος τι τοῦ ὅλου τῆς θετικῆς φιλοσοφίας. Ἐκ τούτων ὀρωμεν, ὅτι ἡ ψυχολογία ἀποτελεῖ μέρος τῆς βιολογίας. Τὸ δὲ ὑποκεί-

(1) Littré Auguste Comte et la philosophie positive σελ. 304 κλ.

(1) J. Stuart Mill Auguste Comte and positivisme σελ. 52.

μενον ὑποτάσσεται τῷ ἀντικειμένῳ, ἢ τοῦ ἀνθρώπου ἰδέα τῇ τοῦ κόσμου. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ τοῦ ὑποκειμένου θεωρία ἔχει ἰδίον τινα χαρακτῆρα, εἰ καὶ δευτερεύοντα, ὁ Littré νομίζει, ὅτι δέον ὅπως θεωρηθῆ ἢ ὡς παράρτημά τι τῆς θετικῆς φιλοσοφίας, ἢ ὡς κλάδος τις τῆς ἀνθρωπολογίας. Τὸ πᾶν ὅμως, κατὰ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Comte, ὑπόκειται τῇ πείρᾳ, καὶ δι' αὐτῆς ὑπόστασιν προσικτώμενον θεμελιούται. Ἡ πείρα ὑπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ἀντιλήψεως (intuition) ἐκτιμᾶται, πᾶν συμπέρασμα καὶ πᾶσα ἐπαγωγή διὰ τῆς πείρας ἐξελέγχεται, ὅπερ ἐστὶ διὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἀντιλήψεως· ἄρα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας, χρῆζομεν οὐχί τῆς λογικῆς ἀλλὰ τῆς πείρας, τῆς ἐσωτερικῆς ἀντιλήψεως. Ἡ ἐσωτερικὴ ἀντίληψις, κατὰ τὴν θετικὴν φιλοσοφίαν, συνίστησι τὸ κριτήριον τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας (1).

Κατὰ τὸν Littré, πᾶσαι αἱ τοῦ ἀνθρώπου γνώσεις σχετικαί εἰσιν (2). Πασίγνωστον δὲ ἐστὶν, ὅτι πρὶν τῆς τοῦ Comte φιλοσοφίας, τὸ αὐτὸ ὑπὸ πολλῶν μετ' ἐπιτυχίας ὑπερηρζέτο, ὡς ὑπὸ τοῦ Bentham, τοῦ James Mill, τοῦ William Hamilton, ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν ὡς ψυχολογικὴ τις ἀρχή, προσερχομένη ἐκ τῆς φύσεως τῆς διορατικῆς ἡμῶν δυνάμεως, ἐν ᾗ ὑπὸ τοῦ Comte ἐτίθετο ὡς ἐμπειρικὴ τις ἀρχή, ἐξ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἀπορρέουσα, ἐπειδὴ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστήμασι δυνάται τις εἰς βαθμὸν τινα γνώσεως ἀφικέσθαι, οὐ πέραν προβῆναι ἀδύνατον ἐστὶν· ἄλλως τε, ἐν τῇ τῶν προμνησθέντων ἐξόχων ἀνδρῶν φιλοσοφίᾳ, ἡ ψυχολογικὴ ἀπόδειξις τῆς σχετικότητος τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων τὰς πρώτας αἰτίας οὐκ ἀποκρούει, τοῦτο δὲ ἀντιστρόφως συμβαίνει ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Littré, καθότι ἐν ταύτῃ αἱ πρώται αἰτίαι ἐκτὸς τῆς ἐπιστήμης τίθενται. Ἡ θετικὴ Σχολή, ὡς καὶ ἡ πειραματικὴ, ἦς ὡς ἀρχηγὸς ἐν Γαλλίᾳ δικαίως ἀναγνωρίζεται ὁ περιβόητος φυσιολόγος Claude Bernard, δογματίζει, ὅτι ἡ ὀριστικὴ αἰτία πάντων τῶν φαινομένων φυσικῆ ἐστὶ, καὶ ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ αἰτίᾳ ἐνεστιν ὁ τρόπος τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς· ὡσαύτως παραδέχεται, ὅτι ὁ ἐπιστημονικὸς σκοπὸς ἐν τῇ ἐρευνῇ ἐκπληροῦται, ὅταν ἡ ἄμεσος αἰτία πάντὸς φαινομένου ἀνευρίσκειται ἐν ἑτέρῳ τινὶ φαι-

νομένῳ, ἢ ἐν τινι συμπλοκῇ πλειόνων φαινομένων. Μνειάν δὲ ἐν παρόδῳ τῆς πειραματικῆς Σχολῆς ποιησάμενοι, ὁμολογοῦμεν, ὅτι, καίτοι εἰς ἀρχάς τινὰς συμφωνοῦσα τῇ θετικῇ, διαφέρει ὅμως σημαντικῶς ταύτης. Αὕτη μὲν ἀποβάλλει τῆς ἐπιστήμης τὴν ἰδέαν τῶν προτέρων αἰτιῶν, ἐκείνη δὲ ἀναδέχεται κατὰ τι τὴν ἐπ' ἀνοδὸν εἰς τὰς μεταφυσικὰς δοξασίας, τινὰς τῶν ἐκ τῶν προτέρων ἰδεῶν χρησιμοποιούσα, καὶ μόνον σκοπὸν προτιθεμένη τὸ καθιστάναί τελειωτικῶς ἀκριβῆ τινα ἐπιστημονικὴν μέθοδον. Ἡ τε πειραματικὴ καὶ ἡ θετικὴ Σχολὴ βασιζονται ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἡ μὲν οὐκ ἀποκρούει τὰς διαβατικὰς οὐσίας, οὐδ' ἀποκωλύει τοὺς σοφοὺς τοῦ ἐκτὸς τῶν ἐπιστημῶν πιεθεῖν εἰς ὅ,τι ἀγαθὸν ἂν κρίνοιεν εὐλογον, ἢ δὲ δεικνυσι συστηματικὴν ἔχθραν κατὰ πάντων, ὅσοι πέραν τῆς πείρας τὴν περιέργειαν καὶ τὰς ἐρεῦνας αὐτῶν ἂν παρατείνωιεν. Κατ' αὐτὴν οὐδέμία ἀπόλυτος ἰδέα ἐν τῷ νοῦ ἡμῶν, οὐδὲ πέραν αὐτοῦ ὑπάρχει. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης βασιζόμενος ὁ Littré, δικαίως ἀντικρούει τὸν Stuart Mill δυσχυρίζομενον (1), ὅτι οὐδόπως ἀντίφασίς ἐστὶ, καὶ ὅτι οὐδόπως ἀλόγως σκέπτονται οἱ παραδεχόμενοι τὴν ὑπαρξιν ὑπερτάτου τινός ὄντος, δημιουργοῦ τοῦ Παντός καὶ Παντοκράτορος, καὶ ἀπαραβιάζων αἰώνων νόμων διεπόντων τὰ τοῦ κόσμου. Ὁ Littré μετ' ἀγανακτικῆς καὶ παντὶ σθένει ἀπορρίπτει τοιοῦτόν τινα ἰσχυρισμόν, ὅστις κατ' αὐτὸν ἀντίκειται τῷ θετικῷ τρόπῳ τοῦ σκέπτεσθαι, ὅς ἀναγνωρίζων ὄν τι, ὅπερ οὐδέποτε οὐδαμοῦ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀνεφάνη, καὶ ὡς τὰ τελικὰ αἰτία καθιερώων. Ἐν παντὶ λογικῷ ἐπιστημονικῷ συστήματι δέον τὰς πρώτας ἰδέας παραλείπειν, οὐ μόνον ὡς στοιχεῖον τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς θρησκείας.

Καὶ ὅμως ὁ Comte παρεδέξατο πίστιν καὶ θρησκείαν τινά, ἢς αὐτὸς ἦν ὁ θεμελιωτῆς καὶ ἱεροφάντης. Ὁ Littré, καίτοι τὰς κυριώτερας ἰδέας τῆς φιλοσοφίας τοῦ Comte ἀσπαζόμενος, τὰ τῆς νέας θρησκείας αὐτοῦ δόγματα τὰ ἀναπτυσσόμενα ἐν τῷ συγγραμμάτι αὐτοῦ (2), τῷ ἐπικαλουμένῳ *Système de politique positive*, οὐ παραδέχεται (3), θεωρῶν, συμφώ-

(1) J. Stuart Mill Auguste Comte and positivisme σελ. 3.

(2) A. Comte *Système de Politique positive*, ou *Traité de sociologie*, instituant la religion de l'Humanité.

(3) E. Littré Auguste Comte et la philosophie positive. Ἐν τῷ προλόγῳ. σελ. IV.

(1) E. Littré Auguste Comte et Stuart Mill suivi de Stuart Mill et la philosophie positive par Wyronboff σελ. 307.

(2) E. Littré Auguste Comte et la philosophie positive. σελ. 45.

φοβούμενοι μὴ πέραν τοῦ δέοντος τὴν ὑμετέραν ἐξαντλήσωμεν φιλόφρονα ἀνοχὴν, ἀνθ' ἧς χάριτας ὑμῖν τὰς μεγίστας οὔδαμεν.

Α. Σ. ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ.

ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΑ

Α'. ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ.

(Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ΤΙΓ'. Συνεδριάσει.)

1ον. Ἐν τῷ τοῦ Φικωρονίου συγγράμματι «τὰ ἀρχαῖα μολυβδόβουλλα ἐν Ῥώμῃ 1740» ὑπάρχει ἀπεικονισμένον ἐν τῷ ΧΙ πίνακι σελ. 38 μολυβδόβουλλον ἐπὶ τοσοῦτον ἐφθαρμένον, ὥστε πᾶσα ἐπαρκὴς αὐτοῦ ἐξήγησις ἀποβαίνει δυσχερῆς ἄτη. Καὶ ἐν μὲν τῷ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἀπεικονίζονται ὁ Ἀπόστολος Πέτρος καὶ ἡ Παναγία ὑποβαστάζοντες ναόν· κάτωθεν δὲ ἡ ἐπιγραφή

Η ΓΙ ΣΟΦΙΑ
Α Α

πέριξ δὲ ΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ΣΕΒ

ἐν δὲ τῷ ἔμπαλιν ἡ ἐπιγραφή ἔχει ὡς ἐξῆς·

ΕΙΣΘΕΛ
ΣΤΑ
ΤΟΙΣ
ΡΥΤ
ΚΑΙ
ΣΕ - - - - ΙΚΗ

Αὐτὸς ὁ Φικωρόνιος ἀπέσχε ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἐν λόγῳ ἐπιγραφὴν, λέγει δὲ περὶ αὐτῆς τάδε·

«Questo piombo indorato, di grandezza come si mostra in disegno, è di peso oncie 5 1/4. Le figure sono del imperatore Gustiniano e di Teodora sua moglie, come si raccoglie dal residuo dell' iscrizione corrova il Tempio che i due. Augusti consorti sostengono è quello, che in onore della divina Sapienza cominciato da GUSTINO, fu poi perfezionato da GUSTINIANO chiamato vulgarmente Sta Sofia è tanto, come ogniun vedi, significano le lettere che ricorrono sopra et sotto à questo tempio ἡ Ἁγία Σοφία. Nel reverscio è gran danno, che l' iscrizione sia

guasta». Τουτέστι «Τὸ μολυβδόβουλλον τοῦτο εἶναι ἐπικεχυμένον, καὶ τὸ μέγεθος, ὡς δείκνυται ἐν τῷ σχεδίῳ, ἔλκει βάρους ὀγκιῶν 5 1/4. Τὰ ἐπ' αὐτοῦ εἰκονιζόμενα πρόσωπα εἶναι τὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Θεοδώρας, ὡς εἰκάζεται ἐκ τοῦ σωζομένου τῆς ἐφθαρμένης ἐπιγραφῆς· ὁ δὲ ναός, ὃν οἱ δύο Αὐγουστοὶ σύζυγοι ὑποβαστάζουσιν, εἶναι ὁ πρὸς τιμὴν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ἀνεγερθεὶς, ἀρξάμενος μὲν κτίζεσθαι ἐπὶ Ἰουστίνου, ἀποπερατωθεὶς δὲ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ὁ κοινῶς καλούμενος Ἁγία Σοφία, καὶ τοῦτο δηλοῦσιν, ὡς εὐκόλως πᾶς τις βλέπει, τὰ ἐπὶ τοῦ ναοῦ καὶ ὑπ' αὐτὸν γράμματα. Λυπηρὸν ὅτι τὸ ἔμπαλιν εἶναι ὅλως ἐφθαρμένον».

Τὸ ἐν τῷ ΧΙ πίνακι ἐκτύπωμα ἀρίδην ποιεῖ, καθ' ἡμᾶς, ὅτι δὲν πρόκειται οὐδόλως περὶ ἀπεικασμάτων τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ· καὶ προαιρούμεθα τὴν γνώμην, ὅτι καὶ αὕτη αὕτη ἡ πέριξ ἐπιγραφή μεγάλην ὑποστᾶσα ὀξεῖδωσιν ἀδύνατον ἦτο ν' ἀναγνωσθῇ στινιανός σεβ(αστός). οὐδεὶς βεβαίως γινώσκων τὰς δυσκολίας τῆς τῶν τοιούτων ἀνιγματοδῶν πολλάκις ἐπιγραφῶν ἀσφαλοῦς ἀναγνώσεως τῶν μολυβδοβούλλων μεμφοθήσεται τῷ Φικωρονίῳ σφαλέντι περὶ τὴν ἑρμηνείαν· εὐτύχημα δὲ μέγα εἶναι, ὅτι ἀνευρόντες ἐν Κ' πόλει δύο ἕτερα ἀντίτυπα, δυνάμεθα πῶς ἐξ αὐτῶν, καίπερ οὐχ ἦττον ἐφθαρμένων, κατ' ἀντιπαρολοῦν ν' ἀναπληρώσωμεν τὰ χάσματα, καὶ ἐξενέγκωμεν ὀρθοτέραν ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ μολυβδοβούλλου γνώμην.

Τὸ ἕτερον τῶν δύο τούτων ἀντιτύπων εὐρίσκειται παρά τινι ἀρχαιοκαπλήῳ Hadgi Agop καλούμενῳ. Τὸ ἔμπαλιν αὐτοῦ ἐστὶν ὅλως ὀξειδωμένον, τὸ δ' ἔμπροσθεν εὐτυχῶς οἰοῦναι πρὸς ἀποζημίωσιν συμπληροῖ, καὶ διορθῶ ἰκανῶς τὴν ἐπιγραφὴν. Τὰ πρόσωπα εἰσι τὰ αὐτά, οἷα καὶ τὰ ἐν τῷ τοῦ Φικωρονίου μολυβδοβούλλῳ, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἐπιγραφή·

Η ΓΙ
Α + Δ
Δ
Α. Πέτρος | Παναγία
C
O
Φ
I
A

Ἡ δὲ πέριξ ἐπιγραφή ἔχει ὡς ἐξῆς

✠ Ν Π Ε Ρ Α Γ Ι Α Θ Ε Ο . . . Τ Ο Κ Ε Ρ Ο Η Θ Ε Ι

ὑπεραγία Θεοτόκε βοήθει.

Τὸ δ' ἕτερον αὐτῶν εὐρίσκεται παρ' ἐμοί. Τὸ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐφθαρμένον. Ἐπιγραφή κύκλωθεν

... Π Ε Ρ Ρ Ο . . Ε .

Τὸ δ' ἔμπαλιν αὐτοῦ φέρει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν·

+ Τ Ο Ι Σ Ο . .
Ο Σ Ε Ρ Ε Σ Τ Α
Τ Ο Ι Σ Π Ρ Ε Σ
Ρ Υ Τ Ε Ρ Ο Ι Σ
Σ Ε Κ Κ Λ Η Σ Ε
Κ Δ Ι Κ Ο Ι Σ

Τοῖς θεοσεβεστάτοις πρεσβυτέροις καὶ ἐκκλησεκδικίοις.

Διάμετρος 5 ἑκατοστομέτρων.

Συγκρίνοντες τὰ δύο ταῦτα ἀντίτυπα, τὸ ἕμῳν καὶ τὸ τοῦ Φικωρονίου πρὸς ἀλλήλα, εὐκόλως ἀναγνωρίζομεν τὴν ταυτότητα τῶν γραμμάτων. Ἐπιτραπήτω ὅθεν ἡμῖν ν' ἀποκαταστήσωμεν τὸ λείψανον τοῦτο κατὰ τὸν ὑποδειχθέντα τρόπον ἐν τῷ ἀντικρυς ἐπισυνημμένῳ σχεδίῳ.

Τὸ ἐμπεριεχόμενον τῆς ἐπιγραφῆς οὐ δεῖται ἑρμηνείας· εἶναι φανερόν, ὅτι πρόκειται περὶ μολυβδοβούλλου τοῦ Ἐκδικείου (δικαστηρίου) τῆς Ἐκκλησίας συνισαμένου ἐκ τοῦ κλήρου καὶ τῶν προστατῶν (defensores) (ἐκκλησεκδικίων) αὐτῆς. Κατὰ τὰς τοῦ Δουκαγγίου σημειώσεις (glossarium ad scriptores Med. et inf. grec.) ἡ ἀρχὴ αὕτη Ἐκδικεῖον ἦτο περιβεβλημένη τὸν χαρακτῆρα δικαστηρίου, οὐ τινος αἱ ἀποφάσεις ὄφειλον νὰ φέρωσι σφραγιδα τινά. Τὸ τοῦ Φικωρονίου ἀντίτυπον φαίνεται ὅν χρυσόβουλλον, ἐκτὸς ἐάν, ὅπερ πιθανώτερον, ἢ ἐπιχρῶσιν αὐτοῦ ἦναι μεταγενεστέρα. διότι τὰ χρυσόβουλλα ἰδιάζοντα κυρίως τοῖς Αὐτοκράτορσι δὲν ἤρμοζον δικαστηρίῳ δευτέρως τάξεως. Τὰ δύο ἕτερα ἀντίτυπα εἰσιν ἀπλᾶ μολυβδόβουλλα.

Τὸ τῶν προσώπων σχέδιον καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων μαρτυροῦσι σαφῶς περὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῶν δηλ. τοῦ 9ου ἢ 10ου αἰῶνος μ. Χ. συγκρίνων δὲ τὸν τύπον τοῦ μολυβδοβούλλου τούτου πρὸς ἄλλα τῆς συλλογῆς μου

θεωρῶ αὐτὰ ἀνήκοντα μάλλον εἰς ἐποχὴν 50 ἔτη προγενεστέραν τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν.

2ον. Θεόδωρος κληρικὸς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐν τῷ ἔμπροσθεν, διπλοῦς γυαροῦς ἐπὶ τριῶν βαθμίδων μετ' ἀραβουργιῶν.

Ἐπιγραφή δὲ πέριξ

+ Κ Ε Ρ Ο Η Θ Ι Τ Ω Σ Ω Δ Ο Ν Λ Ω

Ἐν δὲ τῷ ἔμπαλιν ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή·

• Ε Ο
Δ Ω Ρ , Κ Λ Ι
Γ Ι Κ , Τ Η Σ
Μ Ε Γ , Ε Κ
Λ Η Σ ,

Τὸ ὅλον· Κύριε βοήθει τῷ σῷ δούλῳ Θεοδώρῳ Κληρικῷ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Διάμετρος 1,5 ἑκατοστῶν. Ἐποχὴ 10ου αἰῶν.

3ον. Μιχαήλ διάκονος τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ Νοτάριος τοῦ Πατριαρχείου.

Ἐν μὲν τῷ ἔμπροσθεν Ἐν δὲ τῷ ἔμπαλιν

+ ΚΕΒΘ,	ΤΜΕΚΛ,
ΜΙΧΑΗΛ	ΣΑΣΠΑ
ΔΙΑΚΟ	ΤΡΑΡΧ
- Ν -	Κ, ΝΟΤΡ

δηλ. Κύριε βοήθει Μιχαήλ διακόνω τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ Πατριαρχικῷ Νοταρίω.

4ον. Κωνσταντῖνος ὁ ἐπὶ τῆς Τραπεζῆς καὶ μαγγλαβίτης τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἐν μὲν τῷ ἔμπροσθεν ἡ προτομή τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν κατὰ τι χαρακτηριστικώτατον σχέδιον γράμματα

MP ΘΥ

Ἐν δὲ τῷ ἔμπαλιν

+ ΗΩΝΟ.
ΙΤΗCΤΓΑ
- CΖΗCΚΑΜΒ
- ΓΛΑΒΙΤΗCΤC
Π ΕΚΚΛΗ

Κωνσταντῖνος ὁ ἐπὶ τῆς Τραπεζῆς καὶ μαγγλαβίτης τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.

Τὸ μολυβδόβουλλον τοῦτο παρέχει ἡμῖν ἀφορμὴν εἰς ἐρεῦνας ὄχι ὄλως ἀμοίρους ἐνδιαφέροντος. Καὶ πρῶτον μὲν τὰ γράμματα, καὶ μάλιστα τὸ Μ τὰ Α, Α καὶ τὸ Β, δὲν ἀνήκουσι οὔτε τῇ τῶν Κομνηνῶν ἐποχῇ, οὔτε τῇ τῶν Παλαιολόγων, καὶ εἶναι μάλλον οἰονεὶ τύποι μεταβάσεως ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην ἐποχὴν δὲν διστάζομεν λοιπὸν νὰ θεωρήσωμεν αὐτὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς χρόνους τῶν πρώτων Παλαιολόγων. Εἶτα δὲ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀπαντᾷ ἡ ὀνομαστικὴ ἀντί τῆς γενικῆς τῶν πρώτων Βυζαντινῶν χρόνων ἢ τῆς συντακτικῆς δοτικῆς, διὰ τοῦ τύπου «Κύριε βοήθει» κτλ. Τελευταῖον δὲ μάρτυρ ἐξήγησα εἰς τοὺς ταῦτα πραγματευθέντας συγγραφεῖς τὸ ἀξίωμα τοῦ Μαγγλαβίτου Ἐκκλησίας, θὰ εὐγνωμονῶ δὲ παντὶ τῷ δυνησομένῳ νὰ μὲ διαφωτίσῃ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

5ον. Ἀπόστολος Ἐπίσκοπος Σάμου.

Τὸ μολυβδόβουλλον τοῦτο δὲν ἀνήκει κυρίως εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας Ἀγίας Σοφίας οὐχ ἕττον φαίνεται μοι ὄχι ὄλως ἀνάξιον λόγου διὰ τὴν προσωποποίησιν, ἣν παρουσιάζει ἐν τῷ ἔμ-

προσθεν. Ὑπάρχει δηλ. ἐν τῷ ἔμπροσθεν αὐτοῦ γυνὴ κεκαλυμμένη μετὰ στεφάνου κρατοῦσα ἐν ταῖς χερσὶν ἄγγελον· ἐκατέρωθεν δὲ εὐρίσκεται ἡ ἐπιγραφὴ ἡδε·

ἡ Ἁγία Σωφία Θεοῦ λόγος.

+ ΗΘ	Ε	Σ
ΑΓ	Λ	Φ
ΙΑ		Λ

Ἐν δὲ τῷ ἔμπαλιν

ΕΠΙ	ΣΚ	δηλ. Ἀναστασίου
Ν	ΟΝ	Ἐπισκόπου Σάμου.
ΟΠ	ΟΝ	
ΣΑ	ΑΜ	

Διάμετρος 2 ἑκατοστομ. Ἐποχὴ ἡ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἡρακλείου.

Β'. ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ Κ/ΠΟΛΕΩΣ.

1ον. Γεώργιος (Ξιφυλίτος) Ἀρχιεπίσκοπος Κ/πόλεως Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

Ἐν μὲν τῷ ἀρκούντως βεβλαμμένῳ ἔμπροσθεν ὑπάρχει πρόσωπον τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν ἐπὶ οἰονεὶ θρόνου καθημένης· ἐπιγραφὴ δὲ ἐκατέρωθεν

MP ΘΥ

Ἐν δὲ τῷ ἔμπαλιν

+

+ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΕΛΕΩΘΝΑΡΧΙ
ΕΠΙCΚΟΠΟCΚΩΝ
ΤΑΝΤΙΠΠΟΛΕΩC
ΝΕΑCΡΗΜΗCΚΑΙ
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟC
ΠΑΤΡΙΑΡΧΗC

Τουτέστι· Γεώργιος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κ/πόλεως Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

Μέγεθος 4,5 ἑκατοστομ.

Ὁ τύπος τοῦ μολυβδόβουλλου κατ' οὐδὲν

φαίνεται διαφέρων τῶν ὑπὸ τῶν Κ. Φικρορονίου καὶ Σαβατιέρου περιγραφέντων ἤδη ὡς πατριαρχικῶν μολυβδόβουλλων· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτοῦ εὐκόλως εἰκάζεται ἐκ τοῦ τύπου καὶ τῆς μορφῆς τῶν γραμμάτων ἀνηκόντων εἰς τὸν 11ον ἢ 12 αἰῶνα μ. Χ. ὁ μόνος φέρων τὸ ὄνομα Γεώργιος Πατριάρχης ἐκείνης τῆς ἐποχῆς εἶναι ὁ 102ος Πατριάρχης Κ/πόλεως Γεώργιος, ὁ Ξιφυλίτος, ὁ Θεοφιλής, ὅστις ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰσαὰκ τοῦ Ἀγγέλου ἐπατριάρχευσεν ἐπὶ 879 καὶ μῆνας δέκα. Παραπέμπομεν εἰς Νι-

κῆταν τὸν Χωνιάτην τὸν βουλόμενον μαθεῖν τὰ καθέκαστα περὶ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ καὶ τῶν ῥαδιουργιῶν, δι' ὧν ἐματαιώθη ἡ ἐκλογὴ Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμωνος πατριάρχου Ἀντιοχείας. οὗ τὸ μολυβδόβουλλον εὐρισκόμενον παρ' ἐμοὶ ἐπίσης ἔχει οὕτως. Ἐν τῷ ἔμπροσθεν, πολὺ ἐφθαρμένῳ, ὑπάρχει εἰκὼν τῆς Παναγίας φερούσης ἐν τῇ ἀριστερᾷ τὸν Χριστόν. Γράμματα

MP — ΗΘΔΙ — ΓΗ.

δηλ. Μήτηρ (Θεοῦ) ἡ ὁδηγήτρια.

Ἐν δὲ τῷ ἔμπαλιν. + — ΘΕΟΔΩΡΟΣ — ΠΠΕΩΘΝΠΡΙΑΡ —

ΠΠΘΕΥΠΟΛΕ — ΠΠΜΕΓΑΛΗC — ΠΠΤΙΟΧΙΑC — ΠΠΠCΗCΑΝΑ — ΙΟΛΗC —

Θεόδωρος ἐλέω Θεοῦ Πατριάρχης Θεουπόλεως Μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς. Μέγεθος 4,6 ἑκατοστομέτρων.

2ον. Θεόδωρος Εἰρηνικός (ὁ Κουπάς), βραδύτερον Πατριάρχης Κ/πόλεως. Ἐν μὲν τῷ ἔμπροσθεν ὁ Ἅγιος Θεόδωρος ὁ Τήρων ὄρθιος. Ἐπιγραφὴ

Θ ΘΕΟΔΩΡΟ. ΠΠΠΠΠ

Ἐν δὲ τῷ ἔμπαλιν

+ ΕΙ — ΡΗΜΙΚΟΝ — CΚΕΠΟΙCΜΕ — ΠΠΟΝΔΥΛΟΝ — ΤΗΝΩΝ —

Εἰρηνικὸν σκέποις με σὸν δούλον Τήρων.

Μέγεθος 4,5 ἑκατοστομέτρων.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀποτελεῖ τρίμετρον ἰαμβικόν· ὁ τύπος τῶν γραμμάτων προσεγγίζει πρὸς τὸν τῆς τῶν Παλαιολόγων ἐποχῆς· οὐχ ὑποληφθήσομαι δὲ, νομίζω, λίαν παράτολμος, ὑποθέτων ὅτι τὸ τοῦ Εἰρηνικοῦ ἐπώνυμον ἀπεδίδεδε τοῦ Θεοδώρου, τεκμαιρόμενος τοῦτο ἐκ τῆς τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου ἀπεικονίσεως· καὶ τῷ ὄντι οὐχὶ σπανίως εὐρίσκωμεν μολυβδόβουλλα φέροντα τὸν τύπον Ἁγίου τινὸς οἰουδήποτε καὶ δηλοῦντα σαφῶς, ὅτι ὁ τῆς σφραγίδος κάτοχος εἶναι δμῶνυμος τοῦ Ἀγίου· καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τὸ ἡμέτερον ἀντίτυπον οὐδὲν ὁμοίως ποιεῖται μνεῖαν τούτου, ἀλλ' ἂν ἐπιτραπῇ ἡμῖν νὰ μορφώσωμεν τὸ ὄνομα τοῦ φέροντος ταύτην κατὰ τυχαίαν ἴσως σύμπτωσιν, θέλωμεν ἀναγνωρίσει ἐν τῷ Θεοδώρῳ τούτῳ τῷ Εἰρηνικῷ αὐτὸν ἐκεῖνον, ὅστις, κατὰ τὰς Νικήτα τοῦ Χωνιάτου πληροφορίας, πολλάκις ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Ἀγγέλων ἀνεβιβάσθη εἰς ἀρχὰς λίαν σημαντικῆς, καὶ βραδύτερον ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων κατοχῆς τοῦ Κράτους ἀνέβη ἐπὶ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τὸν εἰς Νίκαιαν ὡσαύτως μεταβασθέντα· κατὰ τὸν κατάλογον τῶν Πατριαρχικῶν ἐπισκοπῶν Κ/πόλεως.

ἁγῶν τοῦ Βανδουρίου ὑπῆρξεν ὁ 105ος. «Θεόδωρος Εἰρηνικός ὁ Κουπάς 8τος α. μῆνας 8.» 3ον. Ἐν τῷ ἔμπροσθεν ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Γράμματα

• • • • C ΧΡΥC C C T O M O C

Ἐν δὲ τῷ ἔμπαλιν

+ ΕΠΙC
ΚΡΠΟC
ΚΩΝC...
ΝΤΙΝΥΠΟ
ΛΕΩC

Ἐπίσκοπος Κ/πόλεως. Μέγεθος 3 ἑκατοστομέτρων.

Ἡ γραφὴ τῶν γραμμάτων, πρὸ πάντων τῶν ω καὶ υ, ἰδείκνυσιν ἐποχὴν πολλῶ προγενεστέρην ἐκείνης, ἣς ἀντίτυπά τινα ἐν τοῖς ἀνωτέρω περιεγράψαμεν· ἡ παρουσία προσώπου, Ἁγίου μάλιστα, ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ θέσωμεν τὴν

του μολυβδοβούλλου τούτου εποχήν πρό τῆς Ἰσαυρικῆς δυναστείας. Οὐδεμίαν γνώμην ἐπὶ τοῦ μολυβδοβούλλου τούτου δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν· πολλάκις μὲν τὰ τῶν ἐπαρχίας Ἀρχιεπισκόπων μολυβδοβούλλα δὲν φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ τιτλοφόρου, ἀλλὰ τότε διατὶ ὁ Πατριάρχης χρῆται μόνον τῷ τίτλῳ ἀπλοῦ Ἐπισκόπου Κ/πόλεως;

Ἰον. Κωνσταντῖνος ὁ Νατούλης κουβουκλείσιος καὶ πρόεδρος τοῦ Πατριαρχικοῦ δικαστηρίου.

Ἐν τῷ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ὑπάρχει ὁ Ἅγιος Παντελεήμων ὄρθιος.

Γράμματα Ο ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟ

Ἐν δὲ τῷ ἔμπαλιν

Κ Ε Ρ Θ
ΚΩΝ ΚΥΡ
ΚΛΕΙΣΙΣ ΕΡ/
ΤΥ ΠΡΙΑΡΧ/
ΚΥΣΕΚΡΕ
ΤΥ ΤΩΛΑ
ΤΟΥΛ/

Κύριε βοήθει Κωνσταντίνω κουβουκλείσιῳ καὶ ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ σεκρέτου τῷ Νατούλη.

Μέγεθος 2,5 ἑκατοστομέτρων. 41ος αἰών.

Ἰον. Κωνσταντῖνος ὑποδιάκορος καὶ Νοτάριος τοῦ Πατριαρχείου.

Ἐν μὲν τῷ ἔμπροσθεν σταυρὸς ἐπὶ δύο βαθμίδων ἐπιγραφὴ περίξ

Ε Ι Τ Ω Σ Ω Δ /

Κύριε βοήθει τῷ σῶ δούλῳ.

Ἐν δὲ τῷ ἔμπαλιν

+ Κ Ω Ρ
Σ Τ Α Ν Τ Ν
Ω Ν Π Ο Λ Σ
ΠΑΤΡΙΑΡ
Χ Ι Κ Ι , Ν Ο Τ
Α Ρ Ι ,

Κωνσταντίνω ὑποδιακόνω καὶ Πατριαρχικῷ Νοταρίῳ.

Μέγεθος 4 ἑκατοστομ. 9ος ἢ 10ος αἰών.

Ἰον. Προκόπιος αυτοκρατορικὸς κληρικὸς καὶ Πατριαρχικὸς Νοτάριος.

Ἐν τῷ ἔμπροσθεν ἐν μονογράμματι

Τ Ω Ϛ Σ
Κ ← Θ → Μ Ε /
Δ Ϛ Ρ Λ Ω

Κύριε βοήθει τῷ σῶ δούλῳ.

Ἐν δὲ τῷ ἔμπαλιν

+ Π Ρ Ο Κ Ο
Π Ρ Ι Κ Λ Η Ρ,
Κ Ξ Π Α Τ
Α Ρ Χ Ι Ν Ο Τ /

Προκοπίῳ Βασιλικῷ κληρικῷ καὶ Πατριαρχικῷ νοταρίῳ.

Μέγεθος 1 ἑκατοστόμετρον. 10ος αἰών.

MORDTMANN.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΤΟΥ ΘΕΡΜΟΓΟΝΟΥ
ΕΠΙ ΤΗΝ ΔΙΕΛΕΥΣΙΝ ΤΩΝ ΡΕΥΣΤΩΝ
ΔΙΑ ΤΩΝ ΤΡΙΧΟΕΙΔΩΝ ΣΩΛΗΝΙΩΝ.

(Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ΤΙΔ' καὶ ΤΙΣ'. Συνεδριάσει).

Α'.

Ἐξ ὅτου αἱ περὶ τῆς φυσιολογικῆς σημασίας τοῦ θερμογόνου πειραματικαὶ ἡμῶν ἔρευναι ἤγαγον εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ φυσικὸς αὐτὸς δραστὴρ ἐστὶ τῶν ἐπισημοτάτων βιολογικῶν στοιχείων ἐν τῷ ζωικῷ ὄργανισμῷ, ἐπιλαβόμενοι καὶ ἄλλοι βιοδιφαι τῶν ἀναζητήσεων τούτων, συνήγαγον καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς ἐπεξετάσεως ταύτης τὸ πόρισμα, ὅτι αἱ ὑφ' ἡμῶν τὸ πρῶτον διαγορευθεῖσαι φυσιολογικαὶ ἀλήθειαι (1) εἰσὶν ἡ ἀκριβὴς καὶ πιστὴ ἀναγραφὴ τῶν ἀποκρίσεων, οὕτως εἰπεῖν, ὅς ἡ ζωικὴ Φύσις ἔδωκεν

(1) Ὁρα πρακτικὰ τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, Τόμ. ΜΕ', 28 Δεκεμβρ., 1857 καὶ Τόμ. ΜΖ', 25 Ὀκτωβρ., 1858.—Πρακτικὰ τῆς ἐν Παρισίῳς Ιατρικῆς γερμανικῆς ἐταιρίας (ἐν τῆς Gazette hebdomadaire d. méd. et d. Chir. Τόμῳ Δ', ἀριθ. 27), καὶ ἡμετέρας Recherches expérimentales sur l' influence exercée par la chaleur sur les manifestations de la contractilité des organes. Paris, 1870.

εἰς τὰ ἐρωτήματα, ἅπερ ἀπηυθύναμεν αὐτῇ διὰ τοῦ πειράματος. Ἐκτοτε τὰ μὲν εὐρήματα, εἰς ἃ ἤγαγον αἱ φυσιολογικαὶ ἡμῶν ἀναζητήσεις περὶ τὴν καρδίαν, τὸν στομάχον, τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα, τὴν μήτραν, τὰ μυϊκὰ ὄργανα τῶν μῆψω ἐκκολαφθέντων ὀρνιθίων, προϊούσης τῆς ἐν τῷ ὠφ' ζωῆς αὐτῶν, καὶ τὸ παλλόμενον ἐπιθήλιον ἐπανεκήρυξεν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Καθηγήσεις περὶ τῶν ιδιοτήτων τῶν ζῴων ἰστών» ὀρθῶς ἔχοντα ὁ πολὺς ἐν φυσιολογίῳ Κλαύδιος ὁ Βεργάρδος (1), οὐχί, βεβαίως, εἰκὴ καὶ ἀθασανίστως, ἀλλὰ πάντως δῆπου, μετὰ τὸ εὑρεῖν αὐτά, ἐπαναπειρασάμενον καθάπερ ἡμεῖς, ἀκριβῆ. Διὸ καὶ ἀποδεξάμενος ἦν ἐπὶ βάσει ταῖς ἔρευναις ἡμῶν ταύταις κατεστήσαμεν ἐν τῇ φυσιολογίᾳ νέαν κατάταξιν πάντων τῶν εἰς συστολὰς μετασασίμων ζωικῶν ἰστών εἰς θερμοσυστάτους καὶ μῆ, διείλε καὶ αὐτὸς κατὰ τὸ ἡμέτερον τοῦτο σύστημα τῆς διαιρέσεως πάντας τοὺς πρὸς συστολήν ἐπιτηδέιους ζωικοὺς ἰστούς. Τὰς δὲ περὶ τὸ παλλόμενον, ἢ ἀμαρύσον ἐπιθήλιον (ἢ ὀρθότερον, ἐφυμενίδα) ἡμετέρας ἀναζητήσεις ἐπαναλαβὼν ὁ ἰατρὸς Roth (2), εὔρεν ἀληθῆ τὴν ὑφ' ἡμῶν τὸ πρῶτον ἐξαγγεληθεῖσαν φυσιολογικὴν γνῶσιν, ὅτι τὸ θερμογόνον ταχύνει τὴν τῶν λαχνίων τῆς παλλομένης ἐφυμενίδος κίνησιν. Ἐπίσης καὶ ὁ ἐν Δορπάτῃ ἐπαναλαβὼν τὰς ἀπενεγκούσας ἡμῖν τὰς περὶ τὴν ἐφυμενίδα φυσιολογικὰ πορίσματα πειράσεις βαρῶνος Ἀλέξανδρος Stuart (3) διαρρήδην ἀποφαίνεται, ὅτι τὸ περιγεγόμενον, ὅπερ ἔσχεν ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως ταύτης τῶν ἡμετέρων φυσιολογικῶν πειραμάτων «ἀπέβη ἐντελέστατα ἐπικυρωτικὸν αὐτῶν» («.fielen durchaus bestätigend aus»). Καὶ ὁ Engelmann ἐκδὸς σπουδαίαν μονογραφίαν (4), ἐν ἣ κατέθετο τὰ πορίσματα τῶν περὶ τὴν φυσιολογίαν τοῦ εἰρημένου ὄργανου ἰστοῦ πειραματικῶν αὐτοῦ ἀναζητήσεων, προσπαρατίθεται ὡς ἀποδεδειγμένα τὰ ὑφ' ἡμῶν ἀποληφθέντα.

Ἡ καθολικὴ γνῶσις, ἥτις προήλθεν ἐκ τῆς

(1) Claude Bernard Leçons sur les propriétés des tissus vivants, Paris, 1866 (σελ. 145, 146, 152, 189, 190).

(2) Ueber einige Beziehungen des Flimmerpithels zum contractilen Protoplasma, ἐν τῷ Ἀρχαίφ Οὐίρχοβόιου, Τόμ. ΑΖ', σελ. 184—195.

(3) Ueber die Flimmerbewegung, ἐν Δορπάτῃ, 1867, σελ. 41, 42.

(4) Th. W. Engelmann, über die Flimmerbewegung, ἐν Δειψίᾳ, 1868, σελ. 4, 5.

ὑφ' ἡμῶν ἐπικειραμένης καθυποβολῆς ταύτης εἰς πειραματικὴν βάσκανον τῶν κυριωτέρων ἐκ τῶν εἰς συστολὰς μεταστασίμων ζωικῶν ἰστών ὅσον ἐπὶ τῇ ἐπιρρῳῇ τοῦ θερμογόνου ἐπὶ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς συστατικότητος αὐτῶν, ἢ ἐντεῦθεν, λέγομεν, προελθούσα καθολικὴ ἐν τῇ φυσιολογίᾳ γνῶσις ἐστίν, ὅτι οἷα ἢ βούβησις ἔχει σχέσιν πρὸς τὰ τῆς ζωικῆς λεγομένης ζωῆς μυϊκὰ ὄργανα (ἐξαιρέσει τῆς καρδίας), τοιαύτην ἔχει, ὅσον ἐπὶ τοῖς μυϊκοῖς ὄργανοῖς τῆς φυσικῆς ζωῆς ἢ τοῦ θερμογόνου ἐγερτήριος ἐπίδρασις. Ὅπως, ὁσάκις αἱ ἐξωτερικαὶ ἀνάγκαι ἀπαιτήσωσι τοῦτο, κινούμενα κατὰ βούβησιν, προσφόρως τῷ ἐκάστοτε σκοπῷ, τὰ γυῖα ἡμῶν, οὕτως, ὁσάκις αἱ τῆς φυτικῆς ζωῆς ἀνάγκαι χρήσωσιν ἐπιτάσεως, ἢ ὑποστολῆς, ἢ προκλήσεως τῶν κινήσεων τινὸς τῶν διαλειτουργούντων τὰ περὶ αὐτὴν φαινόμενα ὄργανων, αἱ τοῦ θερμογόνου ἀξομειώσεις ἐπιτείνουσιν, ἢ ὑποστέλλουσιν, ἢ προκαλοῦνται τὰς συστολὰς αὐτοῦ. Ἴνα ὁ στομάχος, ὡς ἐν παραδείγματι, τελέσῃ τὴν περὶ τὸ μηχανικὸν μέρος τῆς πέψεως λειτουργίαν αὐτοῦ, μεθ' ἣν, εἰλούμενος ἢ εἰλυσπόμενος, συναναμίγνυσιν τὰ εἰς αὐτὸν εἰσηνηνεγμένα σιτία καὶ ποτά, καὶ φέρῃ τὸν πεπτέον πόλτον εἰς ὅσον οἷον τε συναφρεστέραν καὶ μεζζονα συνεπαφῆν μετὰ τῆς ἔνδον ἐπιφανείας τῶν τοιχωματίων αὐτοῦ, καὶ συναναφύρῃ τῷ ὑπ' αὐτῶν ἐκκρινόμενῳ γαστρικῷ ὑγρῷ τὰς πεπτεὰς ὕλας, — ἵνα, λέγομεν, ταῦτα γένωνται, ἀνάγκη διεγερθῆναι, ἢ ἐπιταθῆναι (προδιεγνηγεμένης οὐσας) τὰς εἰλύσεις ἢ εἰλητικὰς συστολὰς. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐχρηζε κατὰ τὴν εἰς αὐτὸν εἰσαγωγὴν τῆς τροφῆς ἐγερτηρίου τινός, ἀναπληροῦντος τὴν ἔλλειψιν τῆς ἐξαρτήσεως τοῦ ὄργανου τούτου ἐκ τῆς βουλήσεως, ἢς ἢ ἐπὶ τὴν προβίβασιν τοῦ ἐγκάφου ἐπιρρῳῇ ἐξακολουθεῖ μόνον μέχρι τινός, οὕτω καθορισθέντος, χωρίου τοῦ οἰσοφάγου.

Ὅτι ὁ δραστὴρ οὗτος ὑπῆρχε προσωκονομημένος τῇ μηχανικῇ τοῦ στομάχου λειτουργίᾳ ἦν ἐκ τῶν ὑστέρων γνωστών, ἅτε παρατηρηθέντος ἐπὶ τε ὑποδεσπέρων ζώων καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ (ἐν περιπτώσει, καθ' ὅς ὑπῆρχε σωματικὸν συρίγγιον), ὅτι, εἰσκαμισθεῖσαν εἰς αὐτὸν τὴν τροφὴν ὁ στομάχος, μεθίστάμενος εἰς εἰληματικὰς συστολὰς, πρῶτον μὲν φέρει ἐπὶ τ' ἀριστέρι, εἶτα δέ, διὰ τοῦ μεγάλου στομαχικοῦ τῆσος, κομίζει αὐτὴν μέχρι τοῦ πυλωροῦ, κελκυσμένου ἐν ἀρχῇ τῆς ἐν τῷ στομάχῳ πέψεως, εἶτα δὲ ἀπὸ τοῦ πυλωροῦ ἐπανάγει αὐτὴν ἐπὶ τὴν καρδιακὴν αὐτοῦ

Οὗτος οὖν, τυγχάνων σοφὸς διάσημος, παρα-
χρῆμα ἀναγνωρίσας αὐτούς, ὡς ἀνήκοντας εἰς
τὸ φοινικικὸν ἀλφάβητον, ἔσπευσε νὰ ποιήσῃ τὰ
ἀναγκαῖα διαβήματα πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ λίθου
διὰ τὸ μουσεῖον τοῦ Βερολίνου· ὅθεν διὰ τῆς
μεσολαβήσεως τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρε-
σβείας αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ λάβῃ βεζυρικὴν ἐ-
πιστολὴν πρὸς τὸν παστῆν τῆς Ἱερουσαλήμ, δι'
ἧς ἐδίδετο αὐτῷ ἐξουσία νὰ λάβῃ τὸν λίθον
ἰδίαις αὐτοῦ δαπάναις. Δυστυχῶς ταῦτα τὰ
διαβήματα εἰς οὐδὲν εὐχάριστον ἀποτέλεσμα
ἀπέληξαν· αἱ διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν διοι-
κητῶν τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τῆς Νεαπόλεως
(Nablus) ἀφ' ἑνός, καὶ μετὰ τῶν Βεδουϊνῶν
ἐτέρωθεν, παρετείνοντο ἐπὶ μήκισον, καὶ μετὰ
ἐν ἔτος ἔτι ἡ ὑπόθεσις εὐρίσκειτο εἰσέτι ἐν τῷ
αὐτῷ σημείῳ, ἐν ᾧ καὶ κατὰ τὰς ἀρχάς. "Α-
μα ὅτε ἡ Ὀθωμανικὴ κυβέρνησις, πρὸς ἣν οἱ
Βεδουῖνοι τῆς πέραν τοῦ Ἰορδάνου χώρας ἀεί-
ποτε ἐχθρικῶς ἔχουσιν, ἀνεμίχθη εἰς τὴν κτήσιν
τοῦ λίθου, οὗτοι ἐπειδὴ εὐρίσκειτο ὁ λίθος ἐν τῇ
χώρα αὐτῶν, ἐφάνησαν δύστροποι καὶ πείσμονες,
νομίσαντες ὅτι συνέφερον αὐτοῖς μᾶλλον νὰ πω-
λήσωσιν ἀμέσως καὶ ἄνευ μεσολαβήσεως, ἢ νὰ
παραδώσωσιν αὐτὸν εἰς τὰς Ἀρχάς.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Γκαννώ ἔλαβε γνῶσιν τῆς
ὑπάρξεως τοῦ λίθου διὰ τινῶν Ἀράβων τῆς Πα-
λαιστίνης, καθ' ἃ λέγεται. Βλέπων δὲ ὅτι ὁ
Πέτερμαν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ
αὐτοῦ, ἐνόμισε καθήκον νὰ πράξῃ πᾶν τὸ ἐπ'
αὐτῷ, οὐδὲ κόπου, οὐδὲ ἀργυρίου φειδόμενος,
ὅπως μὴ ἀφήσῃ νὰ ἀπολεσθῇ μνημεῖον, οὗ ἐ-
μάντευσεν ἤδη τὴν ἀξίαν ἐκ τῆς ἀορίστου περι-
γραφῆς, ἧτις ἐγένετο αὐτῷ.

Κατ' ἀρχάς ὅπως σχηματίσῃ ἰδέαν ἀκριβε-
στέραν περὶ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ὡς ἔγγιστα
ἐποχῆς τῆς ἐπιγραφῆς, ὡς καὶ περὶ τοῦ εἶδους
τῆς γραφῆς αὐτῆς, ἔπεμψεν Ἀραβὰ τινὰ ἐξ Ἱε-
ροσολύμων εἰς Δαιβὸν εἰς τοὺς Beni-Ha-
mide ἰδιοκτείας τοῦ λίθου, ὅστις ἀντέγραψεν
ἀγροίκως γραμμὰς τινὰς τῆς ἐπιγραφῆς· ἡ ἀν-
τιγραφὴ, καίτοι γενομένη λίαν ἀδεξίως, ἤρκε-
σεν ὅμως εἰς τὸν Γκαννώ, ὅπως ἐνόησεν τὴν με-
γάλην ἀρχαιολογικὴν σπουδαιότητα τοῦ μνη-
μείου. Μὴ ἔχων τὸν καιρὸν νὰ μεταβῇ αὐτο-
προσώπως εἰς τὴν πέραν τοῦ Ἰορδάνου χώραν
ἐνετείλατο αὐτῷ ἐτέρῳ Ἀραβί, ὅστις ὑπηρετεῖ
ἐν τῷ προξενίῳ, ἀνθρώπῳ νοσημονεστάτῳ καὶ
ἐπιτηδείῳ, ἵνα μεταβὰς εἰς Δαιβὸν λάβῃ ἐκ
τοῦ λίθου ἐκτύπωμα χάρτινον καλόν· ὁ Ἀραβ
οὗτος ἐξεπλήρωσε τὴν ἐντολὴν μεθ' ἱκανῆς ἐ-
πιτηδειότητος, καίτοι κατὰ τὸ ἥμισυ ἐπιτυχών·

ἐπέθετο δηλαδὴ τὸν χάρτην ἐπὶ τοῦ ὀλοτρόχου
λίθου, ἀλλ' ἔριδος ἐπελθούσης μεταξὺ τῶν
ἀνθρώπων τοῦ Ganneau καὶ τῶν ἐπιχωρίων
Βεδουϊνῶν, ὑπολαβόντων ὅτι ὁ λίθος ἕνεκα τῆς
ἐπὶ τοῦ χάρτου ἐκτυπώσεως τῶν γραμμάτων
ἔμελλε νὰ ἀπολέσῃ τὴν μαγικὴν δύναμιν, ἣν
ἀπέδιδον εἰς αὐτὸν ἀφελῶς, ὁ νέος Ἀραβὶ τοῦ
Ganneau τραυματισθεὶς διὰ λόγχης παρ' ὀλίγον
ἀπόλεσε τὴν ζωὴν του, εἰ μὴ ἐτρέπετο παρα-
χρῆμα εἰς φυγὴν μετὰ τῶν περὶ αὐτόν· ἀλλ'
ἀγαθὴ τύχη, προλαβὼν ἀπέσπασε τὸ ῥάκος τοῦ
ἔτι ὑγροῦ χάρτου ἀπὸ τοῦ λίθου, οὗ ἕνεκα τὸ
ἀποτύπωμα διεφύλαξε εἰς ἑπτὰ τεμάχια, καὶ
συνεθλίβη πολλαχοῦ, καὶ ἐκόμισε τοῦτο οὕτως ἔ-
χον τῷ Ganneau. Μικρὸν μετὰ ταῦτα οἱ Βεδουῖ-
νοι θερμάναντες τὸν λίθον, καὶ θερμοῦ ἔτι ὄντος
χύσαντες ψυχρὸν ὕδωρ ἔθραυσαν αὐτὸν εἰς τεμά-
χια. Τὸ αἶτιον τῆς βανδαλικῆς ταύτης πράξεως
δὲν ἐσαφηνίσθη εἰσέτι ἱκανῶς· φαίνεται ὅτι οἱ
κάτοικοι τῆς Δαιβὸν κατανοήσαντες τὴν με-
γάλην ἀξίαν τοῦ λίθου ἤρισαν πρὸς ἀλλήλους
περὶ τῆς κατοχῆς αὐτοῦ· ἕνεκα δὲ τούτου τι-
νὲς αὐτῶν τελειπῶντες κατέσρεψαν αὐτόν, ὅ-
πως μὴ ἀφήσωσιν αὐτὸν νὰ περιπέσῃ εἰς τὰς
χεῖρας τῶν ἄλλων, οὔτινες μόνοι θὰ ὠφελοῦντο
ἐκ τούτου.

Μετά τινὰς μῆνας ὁ Ganneau ἠτύχησε ν'
ἀγοράσῃ ἀντὶ ἀδράς πληρωμῆς δύο τῶν μεγί-
στων τεμαχίων τοῦ τεθραυσμένου λίθου, βρα-
δύτερον δὲ νὰ ἀποκτήσῃ καὶ τινὰ τῶν μικροτέ-
ρων τεμαχίων. Βοηθεία τούτων τῶν συντριμ-
μάτων καὶ τοῦ ἐκ τῆς πέτρας ὀλοκλήρου λη-
φθέντος ἐκτυπώματος ἐπελήφθη τῆς ἐπιπόνου
ἐργασίας τοῦ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ κείμενον
τῆς ἐπιγραφῆς. Ἐγὼ αὐτός, κατὰ τὴν ἐν Ἱε-
ροσολύμοις διατριβὴν μου, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ
1870, ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ πεισθῶ περὶ τῶν
δυσχερειῶν τούτου τοῦ ἔργου καὶ τῶν προσκομ-
μάτων, ἃ ὄφειλέ τις νὰ ὑπερνήκησῃ, ὅπως ἐ-
πιτύχῃ τοῦ κειμένου. Ἄλλ' οἱ ἀγῶνες τοῦ K.
Ganneau ἀντημείφθησαν λαμπρῶς· ἐγκρατέ-
στατος τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης καὶ τῆς ἱστορίας
τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατώρθωσε ν' ἀναγνῶ
σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἐπιγραφὴν, καὶ διε-
κοίνωσε τὰ ἐξαγόμενα τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ δι'
ἐπιστολῶν πρὸς τὸν κόμητα Vogué. Ἡ πρώτη
τούτων τῶν ἐπιστολῶν ἀπὸ τῆς 10 Ἰανουαρίου
1870 ἐξετυπώθη ἐν Παρισίοις ἐπιμελεῖα τοῦ
κ. Vogué, ταύτη δὲ ἠκολούθησαν δύο ἄλλαι
δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀρχαιολόγου ἐν
τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐπιθεωρήσει τοῦ 1870.

Ἡ ἀγγελία ταύτης τῆς ἀνακαλύψεως παρή-

Ἡ στήλη τοῦ Μέσα ἑβραϊκὴ ἐπιγραφή τοῦ 896^{ου} ἔτους π.Χ.
εἰς τὸ ἐκτεμώριον τῶν διαστάσεων αὐτῆς.

γαγεν εικότως πανταχοῦ μεγίστην ἐντύπωσιν. Τοῦτο μαρτυροῦσιν αἱ πολυπληθεῖς δημοσιεύσεις αἱ κατόπιν τοῦ ἔργου τοῦ Ganneau γενόμεναι, ἐξ ὧν περιορίζομαι νὰ μνημονεύσω τὰ πολλοῦ λόγου ἄξια ἔργα περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου τοῦ Schlottmann καθηγητοῦ τοῦ ἐν Ἄλλῃ πανεπιστημίου, καὶ τὰ σχόλια δύο ἄλλων ἀσιανολόγων γερμανῶν, τοῦ Noeldecke καὶ τοῦ Levy, ὡς καὶ τὸ πόνημα τοῦ Derenbourg τοῦ ἐν Παρισίοις.

Ὁ τελευταῖος λόγος περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ἡμῶν δὲν ἐρρέθη εἰσέτι, καίτοι ἡ καθόλου αὐτῆς ἐννοιά ἐστι σαφεστάτη. Τὸ σχέδιον τοῦ πανομοιότυπου ἐπέξεργασθὲν ὑπὸ τοῦ Ganneau πρὸ δύο ἐτῶν σφριζομένου ἐπὶ τῶν συντριμμάτων καὶ τοῦ ἐκτυπώματος δὲν εἶναι ὀριστικόν. Βραδύτερον ἐπεδιωρθώθη ὑπ' αὐτοῦ πολλαχού, ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ πίνακος, ὅστις ἄλλη ἀπλῆ ἀντιγραφὴ εἶναι τοῦ πανομοιότυπου τοῦ Ganneau ἐσημείωσα ὑποδείξας, διὰ γραμμῶν κυανῶν, τὰ δύο μεγάλα τεμάχια, ἅπερ κατέχει ὁ Ganneau, καὶ εὐρίσκονται εἰσέτι ἀνέπαφα. Αἱ ἐπιδιορθώσεις, αἱ ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολόγου τούτου ἐπενεχθεῖσαι, εἰκότως ἀναφέρονται μάλιστα πρὸς τὰ χωρία τοῦ κειμένου, τὰ γνωστά μόνον ἐκ τοῦ ἐκτυπώματος, ληφθέντος πρὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ λίθου.

Ὁ Ganneau ἀσχολεῖται περὶ τὴν συγγραφὴν ἔργου ὀριστικοῦ περὶ τοῦ μνημείου τῆς Δαιβῶν. Τοῦτο τὸ ἔργον ἐκ τῶν φωτογραφικῶν εἰκόνων ἀπάντων τῶν ὑπαρχόντων συντριμμάτων καὶ τῶν τεμαχίων τοῦ ἐκτυπώματος αὐτοῦ συναπαρτιζόμενον ἐπαγγέλλεται ν' ἀποκαλύψῃ καὶ ἕτερα γερονότα πολλοῦ λόγου ἄξια.

Προκειμένου δὲ περὶ τῆς ἐρμηνείας ἀμφιβόλων τινῶν χωρίων τοῦ κειμένου τῆς ἐπιγραφῆς, δέον, ὅπως μὴ ἀφῶμεν τὴν φαντασίαν ἐλευθέραν εἰς ὑποθέσεις καὶ εἰκασίας, ἀλλ' ἵνα περιορισθῶμεν εἰς ὅ,τι εὐρίσκεται, ἢ εὐρίσκετο ἐγκεχαραγμένον ἐπὶ τοῦ λίθου διὸ ἀναγκαῖον ἐστὶ νὰ ἔχωμεν ἐνώπιον ἡμῶν ἀπείκασμα ἀκριβέστατον τῆς ἀκεραίου καταστάσεως τῆς ἐπιγραφῆς.

Ἴδου νῦν ἡ ἐξωτερικὴ περιγραφὴ τοῦ λίθου κατὰ τὰς σημειώσεις τοῦ Κλέιν, τοῦ μόνου εὐρωπαίου, ὅστις εἶδεν αὐτὸν ἀκέραιον καὶ ἀνέπαρον ὕψος μὲν ἔχει ἐν μέτρον καὶ δέκα ἐπτὰ ἑκατοστόμετρα, ἐπὶ πλάτους μὲν ἑβδομήκοντα, πάχους δὲ τριάκοντα πέντε ἑκατοστομέτρων τὸ κείμενον περιβάλλεται, ὡς εἰκός, κύκλω, ὡς δαίκεται τοῦτο ἐπὶ τοῦ πίνακος, ὑπὸ μικροῦ τινος πλαισίου, τὸ ὁποῖον πρὸς ἀ-

ριστερὰν ἐξηλείφθη, ὡς καὶ τὸ τέλος σχεδὸν ἀπασῶν τῶν γραμμῶν.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀναγινώσκεται, ὡς εἰκός, ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά, μία δὲ τῶν κάτω ἢ πρὸς τὰ δεξιὰ γωνία αὐτῆς, πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἤδη ἐξαλειφθῆ, πρὶν ἢ κατασυντριβῆ ὁ λίθος ὑπὸ τῶν Βεδουϊνῶν. Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει ἐν συνόλῳ τριάκοντα καὶ τέσσαρας γραμμὰς, τὸ δὲ σύνολον τῶν γραμμῶν, ἐξ ὧν ἀπαιρτιζέτο τὸ κείμενον, ὡς εἶχεν ἐν ἀρχῇ, ἀνήρχετο, κατὰ τὸν Ganneau εἰς χίλια περίπου ἐκ τούτων ἐναπελείφθησαν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ λίθου ἐγκεχαραγμένα ἐξακόσια δώδεκα, τουτέστι πλέον τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου. Ἐκ τῶν δύο μεγάλων τεμαχίων, τῶν ἐπὶ τοῦ πίνακος σημειωμένων, τὸ μὲν φέρει τριακόσια πεντήκοντα ὀκτὼ γράμματα, τὸ ἕτερον δέ, ὅπερ περιέχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιγραφῆς, ἑκατὸν πενήκοντα ἐκ τῶν μικροτέρων συντριμμάτων, ἅπερ δέκα καὶ ὀκτὼ ὄντα κατέχει ὁ Ganneau, τὸ ὀγκωδέστερον φέρει τριάκοντα καὶ ὀκτὼ, τὸ δὲ μικρότερον ἐν μόνον γράμμα. Ἄπαντα τὰ τεμάχια ταῦτα εὐρίσκονται καὶ νῦν ἐτι ἐν Ἱερουσολύμοις. Ἔτερα δὲ συντρίμματα τοῦ λίθου εὐρίσκονται ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ λοχαγοῦ Warren γνωστοτάτου ἐκ τῶν τοπογραφικῶν αὐτοῦ μελετῶν ἐν Ἱερουσαλήμ. Οὕτω κεκτῆμεθα πλέον τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ πρωτοτύπου μνημείου. Τὸ δὲ ἐλλείπον δυνατὸν ν' ἀποκαταστῆ δλόκληρον διὰ τοῦ ἀποτυπώματος.

Πολλοὶ συνείθισαν ν' ἀποκαλῶσι τὸν λίθον τῆς Δαιβῶν στήλην. Κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Κλέιν τὸ σχῆμα τοῦ λίθου εἶναι μᾶλλον τραπέζιον, πλάξ, ἢ στήλη φανείται ὅτι ἦν ἐγκεκλεισμένος ἐν τινὶ τοίχῳ, ἴσως δὲ ἐν αὐτῷ τῷ τοίχῳ τοῦ ναοῦ, οὗ μνηεῖον ποιεῖται ἡ ἐπιγραφὴ ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ διὰ τῶν λέξεων (veas habamat), ἧτοι καὶ ὠκοδομησάμην τοῦτο τὸ θυσιαστήριον (Sanctuaire).

Ἐξετάσωμεν νῦν αὐτὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ μνημείου ἡμῶν. Τί ἀφηγεῖται ἡμῖν; Τίς ἐποίησεν αὐτό; Ταῦτα λοιπὸν μανθάνομεν ἐκ τῶν πρώτων λέξεων τῆς ἐπιγραφῆς ἀρχομένης οὕτως: «ἐγὼ εἰμι ὁ Μέσα υἱὸς τοῦ Khamoschgad βασιλέως τοῦ Μωάβ γεννηθεὶς ἐν Δαιβῶν. Anok Mescha ben Kemoschgad ha Diboni» ὁ ὀμιλῶν ἄρα ἦν βασιλεὺς τις τοῦ Μωάβ, καλούμενος Μέσα, ἢ μᾶλλον Μέσχα.

Ἀναγινώσκων τις τοῦτο τὸ ὄνομα παραχρῆμα ἀναμνησθεῖται τοῦ Μωσᾶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, βασιλέως τοῦ Μωάβ, συγγενοῦ τῶν βασιλέων τοῦ Ἰσραὴλ Ἀχαάβ, Ὁχοζίου καὶ

εις τὸν πληθυντικὸν λέγει ὡς φοινικιστὶ καὶ ἀραβιστὶ εἰς *at* Π καὶ ἀπολύτως ἔτι, ἐνῶ ἐβραϊστὶ τὸ τελικὸν τ δὲν διετηρήθη, εἰμὴ ἐν τῇ *מחנה הלחם* δηλονότι πρὸ τῆς γενικῆς.

Ἡ πρωτοπρόσωπος ἀντωνυμία ἀποκ' ἐγώ, ἀντισημασιολογία πρὸς τὸν ἐβραϊκὸν τύπον ἀποκ' παρουσιάζει ἡμῖν ἀναλογίαν πρὸς τὴν φοινικικὴν ἢ χαναναϊαν διάλεκτον. Ἄλλ' αὐταὶ αἱ διαλεκτικαὶ διαφοραὶ εἰσὶν ἀσημανταὶ ἀπέναντι τῆς μεγάλης συμφωνίας, τῆς ἀπανταχοῦ τῆς ἐπιγραφῆς ἡμῶν ἀναδεικνυμένης, μετὰ τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσης. Ἡ σημιτικὴ γράφη, ἔστιν ἀληθὲς, δὲν ἐκφράζει, εἰ μὴ ἀτελέστατα τὴν γλώσσαν, γράφουσα μόνον τὰ σύμφωνα οὐχὶ δὲ καὶ τὰ φωνήεντα· ἐπομένως λίαν πιθανὸν εἶναι, ὥστε αἱ διαφοραὶ αἱ μεταξὺ τῶν γλωσσῶν μωαβιτικῆς καὶ ἐβραϊκῆς νὰ ὡσι τῇ ἀληθείᾳ μερίζουσες, ἢ ὅσον ἡ ἐπιγραφή τοῦ Μέσα παρίστανται ἡμῖν, ἀλλ' οὐχ ἔπαινον εἶναι ἀναμφήριστον, ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐδέμια διάλεκτος σημιτικὴ, πρὸς ἣν τὸ μωαβιτικὸν ἴδιωμα νὰ μὴ ἔχη συγγένειαν τοσοῦτον γενήν, ὅσην πρὸς τὴν γλώσσαν τῶν ὁμοίων αὐτῆς Ἰσραηλιτῶν, δηλονότι πρὸς τὴν χαναναϊαν γλώσσαν, ἣν παρεδέξαντο οἱ Ἰσραηλιταὶ μεταναστεύοντες εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

Τὸ ὄνομα τῆς ἐπιγραφῆς ἡμῶν εἶναι ἐντελὸς Βιβλικόν. Εἶναι σαφὲς καὶ εὐληπτον, μᾶλλον ἐπιμελημένον, ἢ π. χ. τὸ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Eschmunazar ἐπιγραφῆς, καὶ τοιοῦσης τοῦλάχιστον κατὰ τρεῖς αἰῶνας μεταγενεστέρως τοῦ μνημείου τοῦ Μέσα.

Ἐξετάσωμεν νῦν τὴν ἡμετέραν ἐπιγραφήν ὑπὸ τὴν παλαιογραφικὴν αὐτῆς ἐποψιν. Ὁ γραφικὸς αὐτῆς χαρακτήρ εἶναι ἄξιος ἰδίας μελέτης, ἅτε λίαν σπουδαῖος διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ φοινικικοῦ ἀλφαβήτου. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δύσκολα ζητήματα τῆς παλαιογραφίας ὀλιγίτους τῶν ἀρχαιολόγων ἐνδιαφέρουσι, θέλω περιορισθῆναι ἐκθέσω ἡμῖν ἐν κεφαλαίῳ τὰ ἀξιολογώτερα ἀποτελέσματα, ἃ ἐκέρδησεν ἡ ἱστορία τοῦ φοινικικοῦ ἀλφαβήτου ἐκ τῆς εὐρέσεως τῆς στήλης ἡμῶν.

Ἡ ἡλικία τῆς στήλης τῆς Δαιβῶν ὄριστα ἀκριβῶς γινώσκουμε ἤδη, ὅτι αὕτη ἀνιέρθη ὑπὸ τοῦ Μέσα, βασιλέως τοῦ Μωάβ, συγχρόνου τοῖς βασιλεῦσι τοῦ Ἰσραὴλ Ἀχαάβ, Ὀχοζίου καὶ Ἰωράμ, καὶ τῷ Ἰωσαφάτ βασιλεὶ τοῦ Ἰούδα, κατὰ τὴν πρώτην δεκαετηρίδα ἢ δεκαπενταετηρίδα τοῦ ἐνάτου π. Χ. αἰῶνος. Ὡστε κατέχομεν νῦν δειγμὰ ἀλφαβήτου φοινικικοῦ ἀρχαίου, οὗ ἡ χρονολογία εἶναι ἀναμφίβητος. Ἐπομένως ἡ ἐπιγραφή τοῦ Μέσα δύναται ἀπὸ τοῦδε

νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σταθερὸν σημεῖον ἐν τῇ κλίμακῃ ἀπασῶν τῶν μεταμορφώσεων καὶ τῶν ἀλληλοδιεδόχων μεταβολῶν τοῦ ἀρχαίου φοινικικοῦ ἀλφαβήτου, τῶν δυναμένων νὰ σκοτίσωσι, καὶ ἐμβάλωσιν εἰς ἀμηχανίαν τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαιολόγων. Κατέχομεν νῦν θεμελιὸν ἱστορικῆς κατατάξεως κειμένων παρομοίων, καὶ μέσον ὅπως ἐκτιμῶμεν μετὰ βεβαιότητος κατὰ προσέγγισιν τὴν ἡλικίαν ἐτέρων φοινικικῶν ἐπιγραφῶν, ὑπολογίζοντες κατὰ πόσον προσεγγίζουσιν ἢ ἀφίστανται ἀπὸ τοῦ γραφικοῦ συστήματος τῆς στήλης τῆς Δαιβῶν.

Τὸ σχῆμα τῶν χαρακτήρων τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς εἶναι ἀρχαϊκώτατον καὶ σύμφωνον πρὸς τοὺς ἀπωτάτους χρόνους, εἰς οὓς αὕτη ἀνέρχεται, οὕσα τὸ ἀρχαϊκώτατον πάντος ἐτέρου σημιτικοῦ κειμένου. Ἄπασαι αἱ γνωσταὶ φοινικικαὶ ἐπιγραφαὶ παρουσιάζουσιν σχήματα γραμμάτων μεταγενέστερα. Πρὸ τῆς ἐν Δαιβῶν ἀνακαλύψεως ὁ διάσημος ἐπιτάφιος τοῦ Eschmunazar, βασιλέως τῆς Σιδῶν, ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν σημειολόγων ὡς τὸ ἀρχαϊκώτατον κείμενον, τὸ διὰ φοινικικῶν χαρακτήρων γεγραμμένον, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν λίθους τινὰς γεγλυμένους, ἀσσυριακῆς τέχνης, καὶ πολλὰς κεράμους τῆς Νινεὺθ φερούσας ἀραμαϊκά σύμβολα. Ἄλλα τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Eschmunazar ἔχουσιν ἤδη σχῆμα πολὺ μεταγενέστερον καὶ νεώτερον τῆς μωαβιτικῆς στήλης, ἀνήκοντα ἤδη εἰς τὸ σχῆμα τῆς φοινικικῆς γραφῆς, τῆς καλουμένης *σιδωνίας*, ἣτις δὲν ἀνέρχεται εἰς ἐποχὴν προγενεστέραν τοῦ 5^{ου} ἢ τοῦ 4^{ου} αἰῶνος π. Χ.

Ἡ χρονολογία τοῦ μνημείου τοῦ Μέσα ἀπὸ τῆς τοῦ Eschmunazar ἀπέχει τοῦλάχιστον τρεῖς αἰῶνας. Ἐπομένως ἡμῖν ἐνταῦθα τρία πανομοιότυπα τὸ πρῶτον παρίστανται τὴν ἐπιγραφήν τῆς Δαιβῶν, τὸ δεύτερον τὴν τοῦ Eschmunazar, βασιλέως τῆς Σιδῶν, περὶ ἧς ἀρτί ἐπονησάμην τὸν λόγον, καὶ τὸ τρίτον τὴν διάσημον φοινικικὴν ἐπιγραφήν τῆς Μασσαλίας, ἣτις περιέχει τιμολόγιον θυσίων προσνεχθεισῶν εἰς τὸν ἐν Μασσαλίᾳ ναὸν τοῦ Βήλου, καὶ ἀνέρχεται εἰς ἐποχὴν πιθανῶς ἔτι μεταγενεστέραν τῆς τοῦ σαρκοφάγου τοῦ Eschmunazar. Αἱ τρεῖς αὐταὶ φοινικικαὶ ἐπιγραφαί, αἱ διεξοδικώτεραι ὡν κεκτήμεθα, ὑποδεικνύουσιν, ὡς ἐκ τοῦ γραφικοῦ χαρακτήρος αὐτῶν, τρεῖς διαφορῶν ἐποχῶν. Ἡ τῆς Δαιβῶν εἶναι δειγμὰ τῆς ἀρχαϊκῆς φοινικικῆς γραφῆς, δηλονότι τοῦ ἀλφαβήτου ἐκείνου τοῦ γνωστοῦ εἰς ἅπαντας τοὺς σημιτικούς λαοὺς περὶ τὸν δέκατον καὶ τὸν ἕνατον αἰῶνα, πρὶν ἢ ἀποχωρισθῆναι εἰς διαφορῶν κλά-

δους· ἢ τοῦ Eschmunazar παρίστανται τὴν σιδωνίαν γραφήν, τὴν ἀνὰ τὴν Φοινικίαν ἐν χρήσει κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα· ἢ δὲ τῆς Μασσαλίας, ἣν προθύμως θὰ ἔθετον εἰς τὸν πέμπτον αἰῶνα, θεωρητέα ὡς δειγμὰ τῆς καρθαγενικῆς γραφῆς κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς ἐν τῇ Ἀφρικῇ φοινικικῆς ταύτης πόλεως· ἢ γραφὴ αὕτη, ὡς βλέπετε παραβάλλοντες τὴν ἐν Μασσαλίᾳ ἐπιγραφήν πρὸς τὴν ἐν Σιδῶν, δὲν διαφέρει οὐσιωδῶς ἀπὸ τῆς φοινικικῆς, τῆς καλουμένης σιδωνίας, καὶ περ κλίνουσα ὀλίγον πρὸς τὴν δξυγραφίαν.

Πρᾶγμα τι μεγίστου ἐνδιαφέροντος καὶ ἄξιον νὰ ἐφελέκηται ἰδίᾳ τὴν ὑμετέραν προσοχὴν ἔστιν, ὅτι ἡ ἐπιγραφή τῆς Δαιβῶν εἶναι τὸ ἀρχαιότατον δειγμὰ, οὐ μόνον τῆς φοινικικῆς γραφῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς καθαρῶς ἐν γένει ἀλφαβητικῆς γραφῆς, ἣν χρώνται νῦν ἅπαντες οἱ λαοὶ τῆς γῆς, ἐκτὸς τῶν κατοίκων τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας, τῶν Σινῶν, Ἰαπωνῶν, τοῦ συστήματος ἐκείνου, ἐξ οὗ παρήχθησαν τὰ ἀλφάβητα, ἑλληνικὸν καὶ λατινικόν, συριακόν, ἀραβικόν, Ἰνδικόν, Θηβητικόν, σιαμικόν, βραμάνικόν, ἰαβανικόν καὶ πλῆθος ἄλλων γραφῶν.

Ἐπέδειξα τὴν ἐπιγραφήν τῆς Δαιβῶν ὡς τὸ ἀρχαιότατον δειγμὰ τῆς ἀλφαβητικῆς γραφῆς. Ἄλλὰ δύναται τις ἀμφισβητῆσαι τοῦτο, ἀντιτάσσων τὴν ἱερογλυφικὴν καὶ σφηνοειδῆ γραφήν. Οὐδένα λανθάνει, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐπιγραφαὶ ἐκ τῶν δύο τούτων συστημάτων πολλῶ ἀρχαιότεραι τῆς στήλης τοῦ Μέσα. Ἄλλα τὰ σφηνοειδῆ κείμενα κατ' οὐδὲν δύνανται νὰ διασείωσι τὴν θέσιν μου, ἐπειδὴ ἡ γραφὴ τούτων δὲν εἶναι καθ' αὐτὸ ἀλφαβητικὴ, ἀλλὰ μᾶλλον *συλλαβική*, ἐκαστοῦ σημείου ἐν τούτοις παριστῶντος μίαν συλλαβήν.

Ὡς πρὸς τὴν αἰγυπτιακὴν δὲ γραφήν, δὲν ἀρνοῦμαι παντάπασιν, ὅτι τὸ σύστημα τῶν ἱερογλυφικῶν, παρὰ τοὺς χαρακτήρας τοὺς καθαρῶς ἰδιογραφικούς καὶ συμβολικούς, δηλονότι παρὰ τὰ εἰκονικὰ ἰδιογράμματα ἢ τοὺς γρίφους, περιέχει ὡσαύτως τὰς ἰδιοσημείων, ἅτινά εἰσι χαρακτήρες ἀληθῶς ἀλφαβητικοί. Ἄλλ' αὕτη ἡ περίπτωσις οὐχ ἔπαινον δὲν δύναται ν' ἀλλοιωσῇ τὸ ἀληθὲς τῆς διαβεβαιώσεώς μου, ἧς τὴν ὀρθότητα ὅπως παραστήσω ἡμῖν, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ κάμω μικράν τινα παρέκκασιν περὶ τῶν διαφορῶν συστημάτων τῆς γραφῆς ἐν γένει. Ἡρανισάμην δὲ τὰς σκέψεις ταύτας ἐκ τῶν λεπτῶν καὶ σοφῶν ἐρευνῶν τοῦ διασημοῦ παλαιογράφου Φραγκίσκου Λενορμάν.

Ὅπως ὄρισωσι τὴν ἑκφρασίαν τῶν ἰδεῶν αὐτῶν δι' ὕλικῶν σημείων οἱ ἄνθρωποι μετεχει-

ρίσθησαν δύο γραφικὰ ἀρχαῖα· ἢ μὲν εἶναι ἡ ἰδιογραφικὴ, ἢ διὰ ζωγραφικῶν παράστασις τῶν ἰδεῶν, ἢ δὲ ἡ *φωνητικὴ*, ἢ παραστατικὴ τῶν φθόγγων. Ἡ *φωνητικὴ* διαιρεῖται εἰς δύο βαθμοὺς· εἰς τὸν *συλλαβισμόν*, παριστῶντα δι' ἐνὸς μόνου σημείου τὴν συλλαβὴν, συκκιμένην ἐκ συμφώνου καὶ φωνήεντος, καὶ εἰς τὸν *ἀλφαβητισμόν*, χωρίζοντα τὸ σύμφωνον ἀπὸ τοῦ φωνητικοῦ ἤχου, καὶ χρησιμεύοντα αὐτῶ ὡς κινήσεις, δηλονότι παριστῶντα διὰ διακριτικῶν σημείων τὸ σύμφωνον καὶ τὸ φωνῆεν.

Ἄπαντα τὰ συστήματα τῆς γραφῆς ἤρχισαν ἀπὸ τῆς ἰδιογραφικῆς, τῆς διὰ ζωγραφίας παριστώσεως τῶν ἰδεῶν, καὶ κατήντησαν εἰς τὴν *φωνητικὴν* διὰ βαθμιαίας προόδου. Ἡ χρεῖσι τοῦ γρίφου ἤγαγεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς *συλλαβικῆς* γραφῆς. Ὁ γρίφος εἶναι, οὕτως εἶπεῖν, ἢ γέφυρα ἢ διαβιβάσασα ἀπὸ τῆς ἰδιογραφικῆς εἰς τὴν *φωνητικὴν* κατ' ἀρχὰς μετεχειρίζοντο εἰκόνας ἰδιογραφικὰς, ὅπως παραστήσωσι τὴν προφορᾶν, ἣτις ἦν προσκεκολλημένη εἰς τὴν εἰκονικὴν αὐτῶν ἔννοιαν, μηκέτι λαμβανομένη ὑπ' ὄψιν τῆς ἐννοίας ταύτης. Περιεργον παράδειγμα γραφῆς, ἢ ὁποῖα ἔζη ἐν τῷ γρίφῳ, καὶ οὐδὲ βῆμα προέβη εἰς τὴν πραγματικὴν *φωνητικὴν*, παριστῶσι τὰ μεξικανικὰ ἱερογλυφικά, σύστημα γραφικόν, ὅπερ μετεχειρίσθησαν οἱ Ἀζτέκοι τῆς Anahuac. Ἡ *σφηνοειδῆς* γραφή, παρὰ τὴν αὐτὴν ἐξ εἰκονικῆς τινος γραφῆς, περιῆλθεν εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν, ἀλλὰ δὲν ἐξῆλθεν αὐτῆς, μείναςα γὰς αἰῶνας, οὕτως εἶπεῖν, ἀποκρυσταλλωθεῖσα εἰς τὸν συλλαβισμόν, καὶ μὴ φθάσασα μέχρι τῆς ἀποσυνθέσεως τῆς συλλαβῆς, δηλ. εἰς τὸν ἀλφαβητισμόν. Ὅσοι λαοὶ μετεχειρίσθησαν αὐτήν, Σκύθαι, Πέρσαι, Ἀσσύριοι, οὐδέποτε ἔσχον γράμματα, καθ' αὐτὸ εἶπεῖν, ἀλλὰ μόνον σημεία συλλαβικά.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων γραφικῶν συστημάτων κατὰ τὴν ἱερογλυφικὴν ἢ ἰδιογραφικὴν γραφήν, ἅτινά εἰσι τέσσαρα τὸν ἀριθμὸν, δηλονότι τὰ αἰγυπτιακὰ ἱερογλυφικά, ἢ σινικὴ γραφή, ἢ σφηνοειδῆς γραφή καὶ τὰ μεξικανικὰ ἱερογλυφικά, ἐν μόνον κατήντησαν εἰς τὴν ἀλφαβητικὴν μέθοδον, τὰ αἰγυπτιακὰ ἱερογλυφικά. Οἱ κάτοικοι τῆς κοιλάδος τοῦ Νεῖλου, λαὸς οὐσιωδῶς φιλόσοφος, ἐποίησαντο τελευταίαν καὶ ὀριστικὴν πρόοδον ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ γράφειν, εἰσαγοντες εἰς τὸ γραφικὸν αὐτῶν σύστημα χαρακτήρας ἀληθῶς ἀλφαβητικούς· μετεχειρίσθησαν, λέγω, παρὰ τὰ εἰκονικὰ σημεία τῶν συμβολικῶν ἰδιογραμμάτων, τῶν γραφικῶν τρόπων καὶ τῶν συλλαβικῶν σημείων, καὶ ἀληθῆ γράμ-

ματτα, δηλονότι συλλαβικά σημεῖα. Τούτο τὸ γεγονός ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Lepsius. Οὕτως οἱ Αἰγύπτιοι παρέστησαν π. χ. τὸν φθόγγον α

δι' ἐνός καλάμου ἢ δι' ἐνός αἵτου

τὸ σύμφωνον μ δια μιᾶς γ.λαυκός

τὸ ρ δι' ἐνός στόματος

τὸ λ δι' ἐνός λόγος

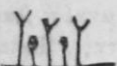
τὸ η δια

σχοίνιου ἐστριμμένου

τὸ sch δι' ἐ-

νός κήπου

τὸ d δια τῆς χειρός

καὶ τλπ.

Ἀλλὰ παρὰ τὴν κυριωτέραν ταύτην πρόδοτον ἐν τῇ γλωσσικῇ ἀναλύσει, ἥτις πολλὴν φιλοσοφικὴν σκέψιν ὑποτίθησιν, ἢ αἰγυπτιακῇ γραφῇ οὐδέποτε κατέστη γραφὴ καθαρῶς ἀλφαιτική, μείνασα, καὶ μετὰ τὴν παραδοχὴν τῆς φωνητικῆς, οὐσιασθῶς παράστασις τῶν ἰδεῶν διὰ ζωγραφίας· ἐπειδὴ αἱ εἰκόνες, αἱ ὑποδεικνύουσαι γράμματα, δὲν ἀπεξεδύθησαν πάσης ἀξίας ἰδιογραφικῆς· ἢ αὐτὴ εἰκόν, π. χ. δύναται νὰ ἔχη, ἐν τῷ αὐτῷ κειμένῳ, σημασίαν εἰκονικὴν, συμβολικὴν, συλλαβικὴν καὶ ἀλφαιθητικήν. Τοιοῦτόν τι σύστημα, καίπερ τὸ τελειότατον τῶν ἀρχικῶν γραφικῶν συστημάτων, τῶν ἀρχαίων ἐκ τῆς ἀπλῆς ἰδιογραφικῆς, πόσον ἐστὶν εἰσέτι ἀγροίκον, συγκεχυμένον καὶ ἀτελές. Παρηκολουθεῖτο δὲ εἰκότως ὑπὸ περιπλοκῆς τοσοῦτον ἀπεριορίστου, ὥστε ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ὤφειλε νὰ διατελῆ αἰετοτε ἀποκλειστικὸν κτῆμα τῶν ἱερέων καὶ τῶν σοφῶν, μὴ δυναθεῖσα πώποτε νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ πλήθη.

Ἐναπελείπετο ἄρα ἀπειρομεγέθης ἀπόσασις, ὅπως ἡ γραφὴ προσλάβῃ τὴν ἀπλότητα καὶ σαφήνειαν, τὴν μόνην κατάλληλον, ὅπως καταστήσῃ αὐτὴν ὄργανον ἐφαρμοσῆσιμον εἰς πᾶν ἰδιω-

μα καὶ εἰς τοὺς κοινούς τῶν ἀνθρώπων εὐχρηστον. Ἐδεῖ νὰ μεταμορφωθῇ ἡ γραφὴ κυρίως εἰς ζωγραφίαν, παραστατικὴν τῶν φθόγγων, ν' ἀποβάλῃ πᾶν ἵχνος ἰδιογραφικῆς, καὶ ἐκτός τούτου νὰ περιορισθῶσι τὰ διάφορα φωνητικὰ αὐτῆς σημεῖα εἰς ἓνα μόνον χαρακτηριστὴν ἀμετάβλητον δι' ἐκάστην ἐνάθρωσον τοῦ ὄργανου.

Ἄλλως ἡ γραφὴ οὐδέποτε θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκπληρωθῇ ἐπαξίως καὶ ἐντελῶς τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν αὐτῆς ἐν τῇ ἰστορίᾳ τῆς ἀνθρωπίνης σπουδῆς.

Ἡ ἀπειρομεγέθης αὕτη ἀπόστασις δὲν διηλύθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Φοινίκων, πᾶν γειτόνων αὐτῶν. Οἱ Φοίνικες ἄρα θεωρητέοι ὡς οἱ ὀριστικοὶ εὑρεταὶ τοῦ ἀλφαιθητοῦ ἡμῶν. Οἱ Ἕλληνας καὶ Ῥωμαῖοι συγγραφεῖς ὁμοφώνως ἀπονέμουν εἰς αὐτοὺς ταύτην τὴν δόξαν. Πολλοὶ ἀναμιμνήσκονται τοὺς συχνότατα ἀναφερθέντας στίχους τοῦ ποιητοῦ Lucan. (Phars. III, 220—222).

Phoenices primi, famae si creditur, [ausi, Mensuram rudibus vocem signare figuris]

καὶ τὰς λέξεις τοῦ Πλινίου· Ipsa gens Phoenicum in magna gloria litterarum inventionionis. Hist. Nat. V, 12. 13. Κλήμης Ἀλεξαν. Στρῶμ. I, 16, 75. «Φοίνικας καὶ Σύρους γράμματα ἐπινοῆσαι πρώτους κτλ.»

Τὰ Φοινικικὰ γράμματα δὲν ἐπινοήθησαν, εἶναι ἀληθές, ὑπ' αὐτῶν τῶν Φοινίκων, ἀλλ' ἔχουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐξ Αἰγύπτου. Δὲν δύναμαι νὰ θίξω σήμερον τοῦτο τὸ πολλοῦ λόγου ἄξιον ζήτημα ἀρκούμαι μόνον νὰ εἶπω, ὅτι ἀπεδείχθη ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ διασήμου αἰγυπτιολόγου, τοῦ Rougé (Πρακτ. τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφ. καὶ τῆς φιλολογίας ἐν Παρισίοις), διὰ τρόπου πειστικῆς, ὅτι τὸ φοινικικὸν ἀλφαιθητον ἐξήχθη ἐκ τῆς αἰγυπτιακῆς ὀξυγραφικῆς γραφῆς, τῆς καλουμένης ἱερατικῆς, ἥτις ἦν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ἐν τοῖς χειρογράφοις. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ Φοίνικες πρώτοι πάντων κατέστησαν τὴν γραφὴν ἀποκλειστικῶς ἀλφαιθητικήν, ἐκκαθάραντες ἀπ' αὐτῆς πᾶν ἵχνος μὴ φωνητικόν, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀληθεῖς εὑρεταὶ τοῦ ἀλφαιθητοῦ.

Ὁ ἀρχαιώτατος δὲ τῶν τύπων τοῦ ἀλφαιθητοῦ τούτου ἀποκαλύπτεται ἡμῖν ἐκ τῆς στήλης τῆς Δαιβίων, οὗτης, ἐνεκα τούτου, τὸ ἀρχαιότατον δείγμα τῆς ἀλφαιθητικῆς γραφῆς. Πᾶσα μελέτη τῆς συγκριτικῆς παλαιογραφίας καὶ τῆς ἰστορίας τῆς ἀναμίξεως τῶν διαφορῶν ἀλφαι-

θήτων, ἄπερ ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ φοινικικοῦ ἀλφαιθητοῦ, ὀφείλει ἀπὸ τούτου νὰ ἔχη ὡς ἀφετηρίαν τὴν μωαβιτικὴν ἐπιγραφὴν τῆς Δαιβίων.

Δὲν εἶναι κατάλληλος ὁ τόπος ἐνταῦθα, ὅπως κατέλθω εἰς σημεϊτικὰς παλαιογραφικὰς λεπτομερείας· παραπέμπω ἐκ τῶν ἀκρατῶν μου, οἷς μέλει τούτων τῶν ζητημάτων, εἰς τὰ θεμελιώδη πονήματα τοῦ Kopp καὶ τοῦ Gesenius, ὧν αἰ γινώμαι ἐπεκυρώθησαν ἐσχάτως ὑπὸ τῶν λεπτολόγων καὶ σοφῶν ἐρευνητῶν τοῦ κόμητος Vogué· τὰ ἔργα τοῦ ἐπισήμου τούτου, ἄπερ εὐρίσκει τις ἐν τῷ πονήματι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφομένῳ «Σύμμικτα ἀνατολικῆς ἀρχαιολογίας», παρέσχον νέαν ὄψιν εἰς τοῦτον τὸν κλάδον τῆς παλαιογραφικῆς ἐπιστήμης, καὶ διεφώτισαν τὴν ἰστορίαν περὶ τῆς ἀλληλοδιαδόχου ἀναπτύξεως τοῦ φοινικικοῦ ἀλφαιθητοῦ.

Ὁ Vogué μετεχειρίσθη λίαν εὐδοκίμως τὴν παλαιογραφίαν, ὅπως ὀρίσῃ τὴν ἠλικίαν ἐκάστης τῶν διαφορῶν σημεϊτικῶν ἐπιγραφῶν.

Περιορίζομαι ἵνα σημεϊώσω ἐνταῦθα τὸ σχῆμα γραμμάτων τινῶν τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς.

Τὸ Mim καὶ τὸ Schin ἔχουσι σχῆμα χαρακτηριστικώτατον. Ἐν ταῖς πλείσταις τῶν φοινικικῶν ἐπιγραφῶν τὰ δύο ταῦτα γράμματα παριστῶνται ὑπὸ τὸδε τὸ σχῆμα ἢ ἔχοντα τὴν κεφαλὴν κυκλοτερῆ   ἀπ' ἐναντίας ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Δαιβίων ἡ κεφαλὴ παρίσταται διὰ γραμμῆς τεθλασμένης ἑλικιοειδῶς.

Ὁ κόμης Vogué, ἐν τινὶ ὑπομνήματι περί τινων φοινικικῶν ἐπιγραφῶν τῆς νήσου Κύπρου, συνεστήσατο ἤδη ὡς γενικὸν κανόνα, ὅτι αἱ τεθλασμέναι γραμμαῖ, ἢ, ὅπως αὐτὸς ἐκφράζεται, ἡ κύμανσις γραμμάτων τινῶν, ἰδίᾳ τοῦ W καὶ τοῦ P ἦν ἰδιαιτέρον χαρακτηριστικὸν τοῦ φοινικικοῦ ἀρχαίκοῦ ἀλφαιθητοῦ, καὶ ὅτι π. χ. πᾶσα ἐπιγραφὴ παρισῶσα τὸ Mim καὶ τὸ Schin τεθλασμένον ἦν προγενεστέρᾳ τοῦ ζ'. αἰῶνος.

Ἡ στήλη τῆς Δαιβίων ἐδικαίωσεν αὐτὸν πληρέστατα. Ἐν τῷ φοινικικῷ ἀλφαιθητῷ, ὑπὸ τοῦ Vogué καλουμένου σιδωνίῳ, ἡ διακύμανσις ἀπώλετο, ταύτην δὲ ἀντικατέστησαν μικραὶ γραμμαῖ ἐγκάρσιοι, βραδύτερον δὲ κυκλοτερεῖς.

Ἄλλ' ὅπερ θαυμαστὸν καὶ λίαν ἐνδιαφέρον εἶναι, ὅτι οἱ χαρακτηριστῆρες τῆς Δαιβίων ὁμοιάζουσι καταπληκτικῶς πρὸς τὸ ἀρχαικὸν Ἑλληνικὸν ἀλφαιθητον, τὸ ὀνομαζόμενον ἀλφαιθητον τοῦ Κάδμου, γράμματα καθμήια, καὶ συγκείμενον ἐξ εἰκοσι καὶ δύο γραμμάτων, ὡς τὸ φοινικικόν.

Ἐσχεδίασα συγκριτικὸν πίνακα τοῦ φοινικικοῦ ἀλφαιθητοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀρχαίκοῦ· ὁ πίναξ οὗτος θέλει καταδείξει ὑμῖν τὴν μεγάλην ὁμοιότητα, ἵνα μὴ εἴπωμεν ταυτότητα, τῶν δύο τούτων ἀλφαιθητῶν. Ἐν τῇ πρώτῃ στήλῃ ἐθέμην τὴν τετράγωνον ἐβραϊκὴν γραφὴν, δι' ἧς ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι τανῦν τετυπωμένη. Τῆς γραφῆς ταύτης ἡ χρονολογία εἶναι λίαν πρόσφατος, καὶ συνδέεται μετὰ τὴν ἀραμαϊκὴν γραφὴν, μεταγενεστέρᾳ τῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατεχώρησα δὲ αὐτὴν ἐνταῦθα, ἐπειδὴ εἶναι κοινοτάτη μεταξὺ ὄλων τῶν σημεϊτικῶν ἀλφαιθητῶν. Ἡ δευτέρα στήλη παρίσταται τὸ ἀλφαιθητον τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Μέσα, ἢ τρίτη τὸ σιδωνίον ἀλφαιθητον, δηλαδή τὸ μεταγενεστέρων τοῦ ἔκτου αἰῶνος ἀλφαιθητον, ἢ τετάρτη δὲ ἐπὶ τέλους τὸ ἀρχαίκον ἑλληνικόν (1).

Ἵπεδείξαμεν ἐνταῦθα δύο διαφορὰ σχήματα δι' ἕκαστον γράμμα· τὸ πρῶτον παρέλαβον ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν φοινικιστὶ γεγραμμένων, ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά, ἢ τοῦλάχιστον βουστροφθόρον, δηλονότι ἀλληλοδιαδόχως ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά καὶ τὰνάπαλιν.

Τὸ δεύτερον παρέλαβον ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, ἐν αἷς αἱ γραμμαῖ ἔχουσι τὴν συνήθη διεύθυνσιν, ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιά. Ἄλλως αἱ δύο αὐτὰι τάξεις τῶν γραμμάτων εἰσιν ὅμοιαι, ἐκτός τῆς ἀνεστραμμένης διεύθυνσεως τῶν γραμμῶν.

Τὴν εἰς Ἑλλάδα εἰσαγωγὴν τῆς φοινικικῆς γραφῆς ἢ παράδοσις ἀποδίδει εἰς τὸν Κάδμον, ἤρωα Φοίνικα ἐξ ἐκείνων, ὧν τὰ ὀνόματα στενωδὸς εἰσὶ συνδεδεμένα μετὰ τῶν πρώτων φοινικικῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει ἀποικήσεων. Οἱ Ἕλληνας διετήρησαν μέχρι τῆς σήμερον τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα τοῦ φοινικικοῦ ἀλφαιθητοῦ· τὸ Αλφα π. χ. ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ φοινικικὸν ἀλφαιθητον, καὶ σημαίνει «βοῦν», τὸ Βῆτα εἶναι τὸ φοινικικὸν bet Π^β οἰκία, τὸ Γάμμα

(1) Ἐξήχθη ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ὧν κατέχομεν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν τῶν νήσων Θήρας καὶ Μήλου, ἔνθα τὰ καθμήια γράμματα ἦσαν ἐν χρήσει ἐπὶ μακρότατον. Αἱ τῆς Θήρας εἰσὶ γεγλυμμένα ἐπὶ μεγάλων ὀγκων λάβας ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις νεκροπόλεσιν, αἱτινες κεῖνται μεταξὺ τῶν χωρίων Μέσα Βουῶν καὶ Ἐξωμύτη ἐπὶ τῆς νήσου Σαντορίνης, ἀνεγγράφθησαν δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ βαρῶνου Πρόκεξ Ὄστεν. Ἡ σπουδαιότερα τούτων τῶν ἐπιγραφῶν μετεκομίσθη εἰς Ἀθῆνας· εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ τοῦ Ross. εὐρίσκειται δὲ ἐν πανομοιότητῳ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἀρχαιοτάταις τοῦ Ῥαγκαδῆ.

μα, φοινικιστί gaml, έβραϊστί גמל άραβιστί gemil (κάμηλος), τὸ Δέλτα προϋφέρετο φοινικιστί délet Πήτ και έσήμαινε «θύραν,» τὸ Ἰώτα είναι τὸ φοινικικὸν jod (άραβιστί jed) ἢ «χειρ,» τὸ Ἡτα Π'Π «κλεισιμον» Η, τὸ Θῆτα ὁ «ὄφις» (συνεσπειρωμένος) κτλ.

Συγκρίνοντας τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἀλφάβητον πρὸς τὸ φοινικικὸν παρατηρεῖτε, ὅτι οἱ Ἕλληνες μετεμόρφωσαν τὰ πνεύματα και τὰ σημιτικά ἡμισύμφωνα, τὸ Alef τὸ He τὸ cheth τὸ ain, τὸ vav εἰς φωνητικά σημεῖα. Τοῦτο ἐστὶν εὐεξήγητον. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα και ἡ φοινικικὴ εἰσι δύο πάντη διάφοροι γλῶσσαι οὐδὲν πρὸς ἀλλήλας κοινὸν ἔχουσαι. Ἡ μὲν ἀνήκει εἰς τὸ στέλεχος τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἡ δὲ εἰς τὸ σημιτικόν, και δὲν ἔχουσι τὰς αὐτὰς ἐναρθρώσεις. Αἱ σημιτικαὶ γλῶσσαι εἶναι πλουσιώταται κατὰ τὰ πνεύματα, ἐνῶ παρ' αὐταῖς τὰ φωνήεντα κείνται ἐν δευτέρῃ μοίρᾳ, ὄντα οἰονεὶ συμπληρωματικά. Αὕτη ἡ διακύμανσις, τοῦτο τὸ κενὸν τῶν φθόγων παρὰ τοῖς Σημίταις, ὑπῆρξε τὸ αἷτιον, δι' ὃ οὗτοι κατήργησαν πᾶσαν σημείωσιν τῶν ἐπιθετικῶν φωνηέντων τῆς λέξεως, γράφοντες μόνον τὰ σύμφωνα, ἅπερ ἐσχημάτιζον τὸ μόνιμον και σταθερὸν στοιχεῖον τῆς γλώσσης αὐτῶν. Πᾶν τὸναντίον ἀπέβη ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ τὰ πνεύματα ἐν αὐτῇ εἰσὶν ὀλιγάριθμα, τὰνάπαλιν δὲ τὰ φωνήεντα ἐπικρατοῦσι σταθερῶς και οὐσιωδῶς. Οὐδὲν ἄρα φυσικώτερον τοῦ ὅτι οἱ Ἕλληνες, ὅτε παρεδέξαντο τὸ χαναναῖον ἀλφάβητον, ἐχρήσαντο τοῖς φοινικικοῖς σημείοις τῶν τελικῶν και ἀρκτικῶν πνευμάτων διὰ τὴν παράστασιν τῶν φωνηέντων, ἐπειδὴ ὑπάρχει ὀργανικὴ πρὸς ἀλλήλα συγγένεια τῶν πνευμάτων και τῶν συμφῶνων. Οὕτω προΐόντι τῷ χρόνῳ, τὸ πνεῦμα Ἄλῆφ (τὸ ἐλίφ

τῶν Ἀράβων **X** μετετρέπη εἰς α, τὸ ξιν Ο

εἰς ο μικρόν, τὸ χέ **Ξ** εἰς ε ψιλόν, τὸ ναν

Υ εἰς υ ψιλόν και τὸ **Η** chéth εἰς τοὺς

φθόγους ε, ι και ἦτα. Ἄλλὰ τὸ τελευταῖον

τοῦτο, τὸ cheth, εἶναι εἰς χρῆσιν και εἰς τὰς ἀρχαῖκὰς ἐπιγραφὰς ὡς σημεῖον πνευματισμοῦ

ΜΑΥΑΞΘ Ἑρμάς

ΔΕΛΡΗΣΜ Δελφίς

ἐνθα τὸ πῖ και τὸ ἦτα παριστῶσι τὸ χειλεόφωνον πνεῦμα φ, φῖ.

Ὅπως ἀποδείξω διὰ προφανοῦς παραδείγματος τὴν συμφωνίαν τοῦ ἀρχαῖκου ἑλληνικοῦ ἀλφάβητου μετὰ τοῦ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Μέσα, θέλω μεταγράψαι τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν Ἑρμάς διὰ μωαβιτικῶν χαρακτήρων, ἀντικαθιστῶν ἕκαστον γράμμα διὰ τοῦ ἀντιστοιχοῦντος χαρακτήρος τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ μνημείου τοῦ Μέσα.

ΜΧΥΑΞΗ

ἢ ὅπως παράσχω ὑμῖν ἄλλο παράδειγμα (ἐπιγραφὴ Θήρας)

ΜΧΞΖΔΟΔ Δωριεὺς

μεταγεγραμμένον διὰ μωαβιτικῶν χαρακτήρων

ΜΥΞΖΔΟΔ

Παρατίθημι ἐνταῦθα παραδείγματα τινὰ ἰδοῦ ἐπιγραφὴ τῆς νήσου Θήρας, ἐνθα τὸ ἀρχαῖκὸν ἀλφάβητον παρέμεινεν ἐν χρῆσει ἐπὶ μακρότατον.

Ἐπάγατος ἐποίει.

**ΜΟΤΑΓΑΞΞ
ΞΖΟΞΞ**

Νῦν θέλω ἀντικαταστήσει ἕκαστον γράμμα ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς μετὰ τὸ ἀντιστοιχοῦν γράμμα τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Μέσα

ΠΡΩΤΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ ΑΛΦΑΒΗΤΟΥ.

Ἡ ἀρχαιοτέρα μορφή τοῦ ἀλφάβητου, εἴτε τῶν εἰκοσι δύο πρώτων χαρακτήρων. (Κατὰ τὸν πίνακα τοῦ Κ. Clermont-Ganneau.)

Τάξις και ἀριθμὸς τῶν γραμμάτων.	Ὄνόματα τῶν γραμμάτων Ἑβραϊστί.	Ἀριθμητικὴ δύναμις τῶν Ἑβραϊκῶν γραμμάτων.	Ὄνόματα τῶν γραμμάτων Ἑλληνιστί.	Ἀριθμητικὴ δύναμις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων.	Γράμματα Ἑβραϊκά κατὰ τὴν στήλην τοῦ Μέσα.	Γράμματα Ἑλληνικά ἀρχαῖκά.	Γράμματα Ἑλληνικά κλασσικά.	Γράμματα Λατινικά.
1	Aleph	1	Ἄλφα	1	Ⲁ	Α	Α	A
2	Beth	2	Βῆτα	2	Ⲃ	Β	Β	B
3	Guimel	3	Γάμμα	3	Ⲃ	Γ	Γ	C
4	Daleth	4	Δέλτα	4	Ⲅ	Δ	Δ	D
5	Hé	5	Ε(ψιλόν)	5	Ⲅ	Ε	Ε	E
6	Vau	6	*Vau (Αλοικόν)	6	Ⲇ	Υ	Ι	F
7	Zain	7	Ζῆτα	7	Ⲇ	Ζ	Ζ	G
8	Het	8	Ἡτα	8	Ⲇ	Η	Η	H
9	Tét	9	Θῆτα	9	Ⲇ⊕	⊕	Θ	—
10	Yod	10	Ἰώτα	10	Ⲇ	Ι	Ι	I
11	Kaph	20	Κάππα	20	Ⲇ	Κ	Κ	K
12	Lamed	30	Λάμβδα	30	Ⲇ	Λ	Λ	L
13	Mim	40	Μι	40	Ⲇ	Μ	Μ	M
14	Noun	50	Νι	50	Ⲇ	Ν	Ν	N
15	Samech	60	Ξι	60	Ⲇ	Ξ	Ξ	—
16	Ain (o)	70	Ο (μικρόν)	70	Ⲇ	Ο	Ο	O
17	Phé	80	Φι	80	Ⲇ	Ϝ	Ϝ	P
18	Tsadi	90	—	—	Ⲇ	Ϛ	Ϛ	—
19	Qoph	100	*Qoppa	90	Ⲇ	Ϙ	Ϙ	Q
20	Roch	200	Ὶω	100	Ⲇ	ϙ	ϙ	R
21	Chin	300	Σιγμα	200	Ⲇ	Ϝ	Ϝ	S
22	Tau	400	Ταῦ	300	Ⲇ	Χ	Χ	T

(ΕΛΛΗΝ. ΦΙΛΟΛΟΓ. ΣΥΛΛΟΓΟΣ. Ἰδ. σελ. 136.)

WYΞZAOΔ
W O X 4 7 4 1 3
3 2 0 1 3

Ἐπιγραφή τις τῆς Κρήτης εὑρεθεῖσα ἐν Ἐρμουπόλει εἶναι γεγραμμένη οὕτως

Ξ Μ Ε Θ Α Γ Ε Μ Ο Υ Ζ Τ

τοῦθ' ὅπερ ἀναγνωστέον· Τίμων ἔγραφέ με.
Ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπιγραφῆς ἐλλείπουσι δύο
γράμματα, τὸ ταῦ καὶ τὸ ἰῶτα.

Εἶεν τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην, ἣτις προφανῶς
εἶναι ἑλληνικὴ, ἐξέλαθεν Ἀσιανολόγος τις ὡς
φοινικικὴν.

Ὅπως κατασκευάσῃτε τὰ συνήθη ἑλληνικὰ
γράμματα, ἀρκεῖ μόνον νὰ σρέψῃτε τοὺς μω-
αβιτικὸς χαρακτῆρας ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά.
Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες συνειθίσαντες ἑνωρὶς νὰ γρά-
ψωσι, παρὰ τὸ ἔθος τῶν διδασκάλων αὐτῶν
Φοινίκων, ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ, ἔδωσαν
σύναμα εἰς τὰ γράμματα αὐτῶν διεύθυνσιν ἀν-
τίστροφον.

Οὕτως, ἐν παραδείγματι, τὸ σημειτικὸν

4 ὅπερ ἐν ταῖς βουστροφηδὸν γε-

γραμμέναις ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς παρίσταται

ἔτι κατὰ τὸ αὐτὸ σχῆμα, δηλονότι Α Α

τάχιον προσλαμβάνει τὸ ἀντίστροφον σχῆμα

Α Α Α ἔνθα καὶ τὸ ἔψιλον

δὲν εἶναι, εἰμὴ τὸ φοινικικὸν χε ἐσραμμένον

⌒

Τὸ Καφ ἔχει πάντοτε ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπι-

γραφῇ τοῦτο τὸ σχῆμα 4 ὅπερ προ-

δήλως εἶναι τὸ ἑλληνικὸν Κάππα Κ.

Τὸ Μι 4 4 — Μ

δίδωσιν ἑλληνιστὶ τὸ Μ

(ΕΛΛΗΝ. ΦΙΛΟΛΟΓ. ΣΥΛΛΟΓΟΣ. ΤΟΜΟΣ 5.)

Τὸ Νῦ Ν Ν βραδύτερον Ν

Τὸ Πι 1 α 1 ρ ρ

Τὸ Βῆτα 9 οἱ Ἕλληνες ὅπως διακρί-

νωσιν αὐτὸ κάλλιον τοῦ Ῥῶ 4 μετεσχημά-

τισαν τὴν κατωτέρω αὐτοῦ καμπύλην γραμ-

μὴν εἰς κύκλον. 9 - Β

Τὸ Ζῆτα ἐν τῇ ἐπιγραφῇ Μέσα Ζ

ἑλληνιστὶ Ζ.

Τὸ Δέλτα Δ — Δ

Τὸ Σίγμα Σ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ φοι-

νικικοῦ γράμματος Σάδ.

Ξ Ξ

Τὸ Ἰῶδ Ζ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν

Ζ, ζ, ι, ι

Περαίνων τὸν λόγον δεφείλω ἔτι νὰ σημειώ-

σω τι ἄξιον οὐ μικρᾶς σπουδαιότητος ὡς πρὸς τὴν παλαιογραφίαν ἐν γένει, τὸ ἐξῆς ἄπασαι αἱ λέξεις ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἡμῶν ἀνεξαίρετως χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ στιγμῶν, αἱ δὲ φράσεις διὰ γραμμῶν καθέτων, τοῦθ' ὅπερ πλεῖστον συμβάλλεται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ φιλολογικὴν ἐρμηνείαν τοῦ κειμένου. Τοῦτο τὸ γεγονός ἐν μνημείῳ τοσοῦτον ἀρχαίῳ ἀποδείκνυσιν ὡσαύτως, ὅτι ἡ διαίρεσις τῶν λέξεων καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν φράσεων διὰ σημείων στίξεως, δὲν εἶνε ἐφεύρεσις νεωτέρα, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα.

Κύριοι! πρὶν ἢ καταπαύσω τὸν λόγον δὲν δύναμαι νὰ μὴ ποιήσω γενικὴν τινα παρατήρησιν περὶ τῶν μελετῶν τῆς ἀνατολικῆς παλαιογραφίας. Ἐξήντησα τὴν ὑμετέραν ὑπομονὴν διὰ συζητήσεως ζητημάτων καὶ λεπτομερειῶν παλαιογραφικῶν, ἅπερ ἴσως θὰ ἐφαίνοντο ἀνωφελῆ καὶ ἐστερημένα γενικοῦ τινος ἐνδιαφέροντος. Τί τὸ ὄφελος τοῦ νὰ ἀσχολῆται τις περὶ ζητήματα τοσοῦτον μάταια; διὰ τί νὰ καταδαπανᾷ τις τὸν χρόνον εἰς τοιαύτας ἐρεῦνας οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσας πρὸς τὰ ζητήματα τὰ ταράττοντα τὸν κόσμον, καὶ οὐδεμίαν ὄφελειαν προξενούσας εἰς τὴν ἀνθρωπότητα; Ἀλλὰ νομίζω, κύριοι, ὅτι δὲν ἔχω ἀνάγκη νὰ εἶπω, ὅτι αἱ ἐρεῖναι τῆς συγκριτικῆς παλαιογραφίας δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀπλῆς περιεργείας, παίγιον ψυχαγωγικὸν ἀνευ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος. Οὐχί, κέκτληται ἀληθῆ σπουδαιότητα ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Ἡ γραφὴ εἶναι τὸ ὑλικὸν ὄργανον τῆς στάσεως τῆς διανοίας. Φρονεῖτε, ὅτι λαὸς τις ἠδυνήθη νὰ συγκοινωνήσῃ καὶ νὰ διδάξῃ ἕτερον τὴν γραφὴν αὐτοῦ, χωρὶς νὰ ἐπιδράσῃ ἰσχυρῶς ἐπὶ τῶν ἰδεῶν, τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς θρησκείας τούτου, τέλος, χωρὶς νὰ κοινοποιήσῃ εἰς αὐτὸν τὰς ἄλλας ἐφευρέσεις, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας αὐτοῦ;

Ἡ διαβίβασις τῆς γραφῆς λαοῦ τινος πρὸς ἕτερον οὐδέποτε ἐστὶν ἐρικτὸν τι ἀνευ τῆς διαβιάσεως ἰδεῶν. Ἡ ἐρεῖνα τῆς συγγενείας καὶ τῆς διαδόσεως ἀλφαβήτου τινὸς ἐστὶν ἄρα μερὶς σπουδαία τῆς γενικῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης, δεικνύουσα ἡμῖν ἂς ἡ διάνοια καὶ ὁ πολιτισμὸς κατὰ τοὺς ἀρχαίους αἰῶνας ἐτρέπη τρίβους.

Πρὸς τὴν ἐπιστήμην τῆς συγκριτικῆς παλαιογραφίας, δηλ. πρὸς τὰς ἐρεῦνας περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς διαδόσεως τῆς γραφῆς, σχετίζονται ζητήματα σοβαρώτατα καὶ σπουδαιότατα.

P. SCHROEDER.
(Μετάφρ. Πληθωνίδου).

ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΤΩΝ ΓΕΝΟΥΗΝΣΙΩΝ ΕΝ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΙ ΚΑΙ ΕΥΞΕΙΝΩ ΠΟΝΤΩ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ.

(Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ΤΠΗ' καὶ ΤΚ'. Συνεδριάσει).

Α'.

Ἡ φίλη Ἰταλία, ἥτις ἄλλοτε τοσοῦτον συνεμπορεύετο μετὰ τῶν Βυζαντινῶν, δημοσιεύει σήμερον τ' ἀφορῶντα τὸ ἐμπόριον τῆς ἔγγραφας, μέχρι τοῦδε κεκρυμμένα εἰς τ' ἀρχεῖα καὶ τὰς βιβλιοθήκας αὐτῆς. Τούτων τινὰ μὲν βέβηλοι χεῖρες ἀφήρπασαν, τινὰ δὲ ἠφάνισαν ἢ ὑγράσασιν, ὁ κονιορτὸς καὶ οἱ σῆτες.

Οἱ Ἰταλοὶ βιοῦντες σήμερον βίον ἐλευθεριώτερον σπουδάζουν μετὰ πολλοῦ ζήλου τὴν πάτριον ἱστορίαν καὶ τὴν ἀτρόμητον θαλασσοπλοῖαν τῶν πατέρων αὐτῶν, καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον. Πιθανὸν τὰ ἱστορικὰ μελετήματα ἐτέρων εὐνομουμένων ἐθνῶν διηρέθισαν αὐτούς, ποθοῦντας νὰ μάθωσι οὐχὶ μόνον τοὺς πολέμους, ἀλλὰ τὰ ἥθη, ἔθιμα καὶ τὴν πολιτείαν τῶν πατέρων αὐτῶν.

Τὸν ἡμέτερον μεσαιωνικὸν βίον, μέχρι τοῦδε ἀνιστόρητον, σαφηνίζουν περισπούδαστα συγγράμματα τῶν ἡμετέρων καὶ ἀλλοδαπῶν. Ἀπὸ τῆς τελευταίας ἀλώσεως μέχρι σήμερον οἱ ἱστοροῦντες τὴν πολιτείαν καὶ τοὺς πολέμους τῶν Ὀθωμανῶν, σπανιώτατα ἀναμνησκονται τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, ἀσήμου καὶ ταπεινοῦ. Ἐνεκα τούτου οὐδένα ἱστορικὸν τῶν Τουρκικῶν πραγμάτων Εὐρωπαϊὸν γινώσκω, ἀρμόδιον νὰ μεταφρασθῇ εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν. Ὁφείλομεν ἐκ τῶν ἐσχάτως δημοσιευθέντων ἡμετέρων καὶ ξένων ἐγγράφων καὶ συνθηκῶν νὰ ἱστορήσωμεν ἡμεῖς τοὺς ἄρχοντας Ὀθωμανούς, συνάμα δὲ τὸν βίον καὶ τὰ παθήματα τοῦ ἀρχομένου Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Συγγράμματα δυσανάγνωστα καὶ ἀσυνάρτητα, ἀφηγούμενα βιωτικὰς φροντίδας, παραδόσεις, μύθους καὶ παροιμίας, μαρτυρούσας τὴν ἀμάθειαν καὶ τὰς ἐπιβλαβεῖς θρησκευτικὰς προλήψεις τοῦ λαοῦ, μεγάλως διαφωτίζουν τὸν πολιτικὸν βίον παντὸς ἔθνους. Τεκμήριον τοῦ λόγου μου εἶναι τὰ ἐν Βιέννῃ ἐκδοθέντα ἔγγραφα, ἀφορῶντα τὰς σχέσεις τῶν Βενετῶν μετὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, τὰ Βυζαντινὰ χρο-

σόβουλλα καὶ ἔγγραφα τῶν πρὸ τῆς ἀλώσεως ἀκμασάντων ἡμετέρων Πατριαρχῶν (1). Ἐδῶ καταφαίνονται αἱ ἐπικρατοῦσαι ἐν Κων/πόλει δεισιδαιμονίαι τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ, ἡ ἀκόρεστος οἰνοφλυγία ἰδιωτῶν καὶ ἱερωμένων (2), ἡ ἀτιμωρησία τῶν εὐνοουμένων καὶ οἰκείων τοῦ Αὐτοκράτορος ἀρχόντων, ἀφόβως σφετεριζομένων χρήματα καὶ κτήματα ἰδιωτῶν. Οἰκίαι, ἐργαστήρια, χωράφια καὶ ἀμπέλωνες ἀφιεροῦνται εἰς ἐκκλησίας καὶ μονὰς, ἵνα διασωθῶσιν ἀπὸ πλεονέκτας ἄρχοντας. Ἀνεγείρονται καὶ κοσμοῦνται εὐκτήρια καὶ μοναὶ ἐν τῇ μεγαλοπόλει καὶ ἀλλαχόσε, ἵνα καλύψωσιν οἱ ἱδρυταὶ τὴν ἀνομίαν τοῦ προτέρου βίου, καὶ ἀποφύγωσιν τὴν τιμωρίαν τοῦ νόμου. Πάμπολλοι διεμάχοντο περὶ εἰκόνων καὶ σεπτῶν λειψάνων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνδρωτὶ προσεπορίζοντο βίον ἄνετον (3). Ταῦτα πάντα προσμαρτυροῦν πλεῖστοι τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἄεργοι καὶ φυγόπονοι κατέφευγαν εἰς τὰς μονὰς, τῶν ὁποίων τὴν πολιτείαν περιέγραψεν ὁ Πτωχοπρόδρομος μεσοῦντος τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος (4). Ταύτας ὁσημέραι ἐπλούτιζαν καὶ ἰδιῶται καὶ αὐτοκράτορες, καὶ διὰ χρυσοβούλλων καὶ ἀρῶν ἐκήρυτταν ἀσυδότης, καὶ πάσης ὑποτελείας ἐλευθέρους (5). Οὐδὲν παράδοξον λοιπόν, ἂν ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς τελευταίας ἀλώσεως μόνις εὑρέθησαν ἐν ὅλῃ τῇ Κ/πόλει, κατὰ τὸν Φραντζήν, πεντακισχίλιοι μαχηταί, ἐνῶ πλήρη ἦσαν τὰ μοναστήρια μοναχῶν (6). Ἡ Ἱερά Σύνοδος, οὐχὶ ἄπαξ, ἀλλὰ πολλάκις προτρέπει τὸν λαὸν τῆς Κ/πόλεως, ἵνα προφυλάττηται ἀπὸ μαγείας καὶ μαγγανείας, ἀπατώσας αὐτόν (7). Ἡ Σύνοδος

αὕτη, εἰς τὴν ὁποίαν κατέφευγεν ὁ λαὸς, χάριν τῆς εὐθυδικίας αὐτῆς, μετὰ λύπης ἠναγκάζετο νὰ καθυποβάλλῃ τοὺς ἀναιδῶς ψευδομένους διάδικους εἰς ὄρκους, ἵν' ὁμολογήσωσι τὴν ἀλήθειαν. Ἀπροκαλύπτως ἐλέγχει καὶ καθαιρεῖ ἱερεῖς ἀσέμνους καὶ οἰνόφλυγας (1), ἐπισκόπους καὶ ἀρχιεπισκόπους παρανομοῦντας (2), ἐπιπλήττει μετὰ πολλοῦ θάρρους καὶ τοὺς ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῶν Βλαχερνῶν ἱερουργοῦντας ἱερεῖς, ἀπειλοῦσα καὶ πλειότερα ἐπιτίμια, ἂν ἐνοχλήσωσι τὰ «ὄτα τοῦ αὐτοκράτορος» (3).

Ἐνῶ ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων καταφαίνονται ἡ ἀμάθεια τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ, ἡ πλεονεξία καὶ καταδυναστεία τῶν ἀρχόντων, μόνη ἢ Ἱερά Σύνοδος πολιτεύεται ὀρθῶς, κηδομένη τῆς ἐκκλησίας, καταδικάζουσα τὴν αὐθαιρησίαν τῶν ἀρχείων αὐλικῶν, καὶ μετὰ παρρησίας ἀποβάλλουσα τὰς ἀλόγους αἰτήσεις τῶν αὐτοκρατόρων (4).

Ὁ διερχόμενος τὰ πολιτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ταῦτα ἔγγραφα, τὰ συμπληροῦντα τοὺς πολιτικούς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, ἐννοεῖ, ὅτι ὅπου ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι συμπολιτεύονται ἐν ἀπάτῃ καὶ δόλῳ, ἀμφότεροι μέλλουν τάχιστα ν' ἀπολέσωσι καὶ πολιτείαν καὶ πατρίδα. Ἐκ τῆς διαφθορᾶς ταύτης προήλθε καὶ ἡ ἀνικανότης αὐτοῦ εἰς μάχας καὶ πολιορκίας, τὴν ὁποίαν προφανῶς ὁμολογεῖ ὁ λαὸς τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης, κηρύττων, ὅτι κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ 1224 οὐχὶ ἡ ἀνδρία αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ Παναγία ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀπεδιώξε τοὺς πολιορκοῦντας Τούρκους.

Ἔτερα ἔγγραφα, ἀφορῶντα τὰς σχέσεις τῆς Γενούης μετὰ τῶν ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ ἐμπορικῶν αὐτῆς ἀποικιῶν, ἐξετυπώθησαν πρὸ ὀλίγου ἐν Γενούῃ (5). Πάντες γινώσκουν, ὅτι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κ/πόλεως οἱ Γενουήνσιοι

τῶν Ἑλλήνων δὲ μᾶλλον φανερώς λατρεύων τοὺς δαίμονας. Ἰδ. Τόμ. Α'. 545.

(1) M. καὶ M. τόμ. Α'. 319. 324.

(2) Ἐπεὶ δὲ εἶδον αὐτόν (δηλ. τὸν ἐπίσκοπον Ἀλαίαν) προδήλως μὲν καὶ τὰς συνοδικὰς ψήφους καὶ ἀποφάσεις περιφρονοῦντα καὶ ἀθετοῦντα κτλ. M. καὶ M. Τόμ. Α'. 357. 358.

(3) M. et M. Τόμ. Α'. 56.—Τόμ. Β'. 540.—ὁ ἀπὸ τοῦ εὐαγοῦς βασιλικοῦ κλήρου τῶν Βλαχερνῶν οἰκονόμος.—Τόμ. Α'. 369.

(4) Ἰδ. Τόμ. Α'. 507.

(5) Codice Diplomatico delle Colonie Tauro-Liguri, durante la signoria dell' ufficio di S. Giorgio 1453—1475. Ordinato ed illustrato dal P. Amedeo Vigna. Genova. 1868—1870—1874.

(1) Fontes Rerum Austriacarum. Urkunden zur "Alteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig—ἐν Βιέννῃ—τόμ. Α'. καὶ Β'. 1856—Τόμ. Γ'. 1857. Acta et Diplomata Graeca Mediaevi, Sacra et Profana collecta, ediderunt Franciscus Miklosich et Josephus Müller. ἐν Βιέννῃ, Τόμ. Α'. 1860—Τόμ. Β'. 1862—Τόμ. Γ'. 1865—Τόμος Δ'. 1871.

(2) M. καὶ M. Τόμ. Α'. 187—319. Τόμ. Β'. 76, 140. 141, 158, 535.

(3) M. καὶ M. Α'. 52.

(4) Κορ. Ἄτ. Τόμ. Α'.

(5) Πρὸς M. καὶ M. Τόμ. Δ'. ὅπου ἐμπεριέχονται ἅπαντα τὰ πρόνοια τῆς βασιλικῆς μονῆς τῶν Λέμβων.

(6) Τὸ 1100 εἶχεν ἡ Κων/πολις 1200 ἐκκλησίας; καὶ 360 μοναστήρια, Const. Christ. III. 8.

(7) M. et M. Τόμ. Α'. 186. 188—Τόμ. Β'. 84.

* Ἰδοὺ γὰρ ὅπερ ἐκάλυπτες οὐ τὴν ἀρχὴν, φανερώς ἀνωμολογήθη, μὴ τὰ τῶν χριστιανῶν πρεσβεῶν, τὰ

δὲν ἀπώλεσαν τὰς ἀποικίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου, οὐδ' ἐπτόθησαν ἀπὸ τὴν καταπληκτικὴν καὶ νικηφόρον πορείαν τοῦ πορθητοῦ. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα διεσώζοντο μέχρι σήμερον εἰς τ' ἀρχεῖα τῆς τραπέζης τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τῆς Γενούης (1). Τινὰ μετεκομίσθησαν εἰς Παρισίους ἐπὶ Ναπολέοντος τοῦ Μεγάλου, καὶ ἐκεῖσε ἐδημοσιεύθησαν (2). Τινὰ ἄλλα κλαπέντα, ἢ πωληθέντα εὐρίσκονται εἰς χεῖρας πολιτῶν. Ἄπαντα ταῦτα, ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1453 καὶ λήγοντα τὸ 1475, ἐκδίδει ὁ ἐν Γενούῃ Λιγυρικὸς Σύλλογος τῆς πατρίδος ἱστορίας, ἐπιστατοῦντος τοῦ ἐμβριθοῦς Ἡγουμένου Ἀμεδαίου Βίγνα. Μέχρι τοῦδε ἐδημοσιεύθησαν τέσσαρα ὀγκώδη φυλλάδια, ἱστοροῦντα τὰ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1464 συμβάντα ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, Γαλατᾶ, Λέσβῳ, καὶ Χίῳ. Εἶναι σχεδὸν ἅπαντα Λατινιστὶ γεγραμμένα, ἄνευ πολλῆς ὀρθογραφίας, ἐξαιρουμένων τῶν ἐγγράφων τῆς παπικῆς αὐλῆς. Τινὰ εἶναι Ἰταλιστί (3), καὶ ὀλίγιστα Γαλλιστί. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἐκδοθέντα μετ' ἄλλων ἱστορικῶν ὑπομνημάτων, διὰ δαπάνης τοῦ φιλομούσου Ἰταλικοῦ Συλλόγου τῆς Γενούης, εἶναι, κατ' ἐμέ, διδακτικώτατα ἔγγραφα διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων τούτων, καὶ ἰδίως διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, τοῦ ὁποίου ὀλίγιστα ἱστορικὰ μνημεῖα τῶν χρόνων ἐκείνων διεσώθησαν. Ἄπας ὁ φιλολογικὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης μεγάλως ἐπήνεσε τὴν συλλογὴν ταύτην. Ἡμεῖς δὲ πρὸ πάντων εὐγνωμονοῦμεν τὴν φίλην Ἰταλίαν, διαφωτίζουσαν διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐγγράφων τούτων τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν.

Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἀφορῶσι κυρίως τὸν τότε εὐδαίμονα καὶ πολυάνθρωπον Καφᾶν, τὴν ποτὲ Θεοδοσίαν, κείμενον ἐπὶ τῶν νοτίων παραλίων τῆς Κριματίας. Διαφωτίζουν συνάμα καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν πολυαριθμῶν ἀποικιῶν τῶν Γενουησίων, εὐρισκομένων εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ καὶ Ἀσιατικὰ παράλια τοῦ Πόντου. Καθὼς εἰς τὰ ἄνω μνημονεύμενα Πατριαρχικὰ ἔγγραφα καταφαίνεται ὁ ἰδιωτικὸς βίος τῶν Βυζαντινῶν, οὐ-

τω καὶ τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἀφηγοῦνται μετὰ πολλῆς ἀφελείας τὰς ἀρπαγὰς τῶν ἀρχόντων, τὸν δόλον τῶν ἐμπορευομένων καὶ τοὺς ἀγῶνας τῆς Γενούης ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν πόλεων τούτων, ἐπαπειλουμένων ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ τοὺς γείτονας Τατάρους, θρασυτέρους γενομένους κατὰ τῶν Χριστιανῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κ/πόλεως. Οἱ κλαυθμοὶ τῶν κινδυνουμένων ἐν τῷ ἀπομεμονωμένῳ Εὐξείνῳ Γενουησίων, ἢ μέριμνα τῶν ἐν Γενούῃ πολιτῶν, οἱ δειλιῶντες ὑποτελεῖς Γραικοὶ καὶ Ἀρμένιοι συζῶντες μετὰ τῶν Γενουησίων, ἀπεικονίζονται μετὰ πολλῆς ἀληθείας. Ἐδῶ οὐδεὶς ἱστορικός, χαριζόμενος εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, καλύπτει τὰς παραφορὰς, ἢ ἐξυμνεῖ τὰς ἀρετὰς τῶν συμπολιτῶν του.

Ταῦτα τὰ ἔγγραφα ἀνέγνω πολλὰκις, ἵνα ἐκ τούτων συλλέξω τ' ἀφορῶντα κυρίως τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν. Ἄλλ' ἵνα γίνῃ τὸ ἔργον εὐληπτον εἰς τοὺς μηδέποτε μελετήσαντας τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων τούτων, ἐνόμισα καλὸν ἵνα ἰσορῆσω ἀπ' ἀρχῆς τὰς πολλὰς ἐμπορικὰς ἀποικίας τῶν Γενουησίων ἐν Κ/πόλει, Γαλατᾶ καὶ Εὐξείνῳ Πόντῳ, καὶ προσφέρω εἰς τὸν ἡμέτερον Σύλλογον ἅπασαν τὴν ἱστορίαν τοῦ Γενουησίου ἐμπορίου εἰς τὰς χώρας ταύτας. Μανθάνομεν ἐκ τῆς μελέτης ταύτης τὰ κτήματα, τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰς ἀποβάθρας ἐντὸς τῆς Κ/πόλεως, τὰς ὁποίας ἐχορήγησαν εἰς τοὺς Γενουησίους καὶ ἄλλους Ἰταλοὺς οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες. Μολονότι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους συνέγραψαν πολλοὶ Γερμανοὶ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἰταλοὶ περισπούδαστα συγγράμματα περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐμπορευομένων, Ἰταλῶν δηλ., Βενετῶν, Ἀμαλφηνῶν, Γενουησίων, Πισαίων καὶ ἄλλων, νομίζω ὅτι καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες εὐγνωμόνως ἀποδεχόμενοι τὰ φιλόμουσα ταῦτα ἔργα, οὐχὶ ματαίως συνεργαζόμεθα πρὸς πληρεστέραν κατάληψιν τῆς περιέργου ταύτης ἱστορίας, καὶ διασάφεισιν ἀγνώστων τινῶν τόπων.

Τὴν ἐμπορίαν τῶν Ἰταλῶν ἐν Ἀνατολῇ καὶ Εὐξείνῳ Πόντῳ, καὶ τὴν μεθ' ἡμῶν πολυετῆ αὐτῶν ἐπιμιξίαν οὐδεὶς ἐκ τῶν ἡμετέρων μέχρι τοῦδε συνέγραψε. Ἐξαιρουμένων τῶν ἡμετέρων Βυζαντινῶν ἱστορικῶν τοῦ δεκάτου τρίτου καὶ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ἀφηγοῦμένων τὰς ἔριδας τῶν ἐν Γαλατᾶ Γενουησίων μετὰ τῶν Αὐτοκρατόρων, καὶ τὰς λεηλασίας αὐτῶν καὶ τῶν Βενετῶν εἰς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος, τὰ ἐπίλοιπα ἀρῶμεθα ἀπὸ τοῦ ἀλλοδαποῦ συγγραφεῖς. Οὗτοι δέ, μετὰ φιλοπονίας

θαυμαστῆς, ἀνεσκάλευσαν, ἀντέγραψαν καὶ ἐμελέτησαν τὰ πολιτικὰ καὶ ἐμπορικὰ ἔγγραφα τὰ πρὸ αἰῶνων τεθησαυρισμένα εἰς τ' ἀρχεῖα τῶν ἄλλοτε ἐμπορικωτάτων πόλεων τῆς Ἰταλίας, Ἰσπανίας καὶ Γερμανίας. Αἱ βιβλιοθηκαὶ τῆς Ἰταλίας, τῆς Βιέννης καὶ τῆς Πέστης, παρέδωσαν εἰς τοὺς φιλομαθεῖς ἀρχαιολόγους πάντα τὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα κατεσπίλων οἱ κοινωτοί, καὶ μετὰ τὸσαύτης ἀνέσεως κατεβίβρωσκον οἱ σκώληκες.

Ἔτερα λίαν περισπούδαστα ἔγγραφα εἶναι καὶ αἱ ἐκθέσεις τῶν προξένων, πρέσβων καὶ βασιούλων τῆς Βενετίας, ἐκδοθεῖσαι πρὸ τινος χρόνου ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν χάριν τῆς πατρίδος ἱστορίας.

Τὰ ἔγγραφα ταῦτα δὲν εἶναι ἱστορία, ἀλλὰ βοηθήματα, ἐκ τῆς μελέτης τῶν ὁποίων φωτίζεται ὁ ἱστορικός· καὶ μετὰ τὴν προσήκουσαν σπουδὴν καὶ παραβολὴν αὐτῶν μετ' ἄλλων ἱστορικῶν, καταδεικνύει τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς συνέπειας τῶν γεγονότων, καὶ τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων. Ἐγγραφα, ὡς τὰ ἡμέτερα Πατριαρχικὰ, καὶ τὰ Ἰταλικὰ τοῦ Καφᾶ, ἀφηγοῦμενα ἄνευ στόμφου τὰς φροντίδας καὶ βιωτικὰς μερίμνας τοῦ λαοῦ καὶ τὰ κατὰ τῶν ἀρχόντων παράπονα αὐτοῦ, διαφωτίζουν πολλὰ ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα εἴτε ἐκ προθέσεως, εἴτε ἐξ ἀγνοίας διαστρέφουν οἱ γνωστοὶ ἱστορικοί.

Πολυχρόνιον ἔργον, Κύριοι, εἶναι ἡ ἱστορία τῶν ἐμπορικῶν ἀποικιῶν τῶν Ἰταλῶν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ὄφειλε ὁ ἱστορικός νὰ μελετήσῃ τοὺς Σταυροφορικοὺς πολέμους καὶ τὰς διαμάχας τῶν Λατίνων ἡγεμόνων εἰς τὴν Συρίαν καὶ Κύπρον (1). Προὔτιμησα νὰ ἰσορῆσω τὰς ἀποικίας τῶν Γενουησίων, διότι ἡ Βενετία ἐποφθαλμιῶσα εἰς τὴν παράλιον Ἡπειρον, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους αὐτῆς, ἀπεδίωξεν ἐκεῖθεν τοὺς ἀντιζήλους Γενουησίους εἰς τὸν Βόσπορον καὶ Εὐξείνου Πόντον, ὅπου οὗτοι βοηθούμενοι ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς, ὠχύρωσαν τὰς πόλεις αὐτῶν, καὶ τέλος ἐκάλυον καὶ αὐτοὺς τοὺς Βενετοὺς ἀπὸ τὸ ἐπικερδὲς ἐμπόριον τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Εἰς τὸσαύτην ἀγερῶσαν ἐφθασαν οἱ μεθ' ἡμῶν συμβιωῦντες Γενουησίοι, ὡς

νὰ μὴ συγχωρῶσι καὶ αὐτοὺς τοὺς Βυζαντινοὺς νὰ πλέωσιν ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ. Συναπωλέσθησαν δὲ μετὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἐνῶ ἡ Βενετία, διὰ τινος καιρῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἐνέμετο πολλὰς ὑποτελεῖς χώρας, καὶ τινὰς αὐτῶν, καθὼς τὴν Ἐπτάνησον, ἐξουσίαζε μέχρι τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Πρὸς τούτοις, Κύριοι, βιοῦντες σήμερον ἐν μέσῳ πόλεων ἄλλοτε ὑπὸ τῶν Γενουησίων κατοικουμένων, δυνάμεθα, καθὼς προεῖπα, νὰ διαφωτίσωμεν τὴν ἱστορίαν αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν Ἑλληνιστῶν συγγραφέων. Γράφω ὅμως χάριν τῶν ἡμετέρων, καὶ ἂν ἐνίοτε μακρηγορήσω, ἢ παρεκβῶ τὰ ὅρια, τοῦτο ποιῶ, ἵνα πλείοτερον διαφωτίσω τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν τῶν μέσων αἰῶνων, καὶ δικαιοῶσω τοὺς ἡμετέρους προγόνους, τῶν ὁποίων ἀξιωμακρόνεντα ἔργα καὶ τινὰς ἀρετὰς ἀπεσιώπησαν οἱ ξένοι, ἐνῶ διὰ ῥητορικοῦ στόμφου καὶ μετὰ πολλῆς πικρίας διετράνωσαν ὑπὲρ τὸ πρέπον τὰς κακίας αὐτῶν. Οὐχὶ περὶ τῶν Γενουησίων μόνον μέλλω νὰ λαλήσω, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐτέρων Ἰταλῶν, μετὰ τῶν Βυζαντινῶν συνεμπορευομένων, καὶ δίκην ληστῶν καὶ πειρατῶν ἀρπασάντων τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς πλείεστας νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν νομίμων ἀρχόντων, τῶν Βυζαντινῶν. Αἱ εὐφοροὶ καὶ εὐάεροι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔγειναν κυλινδήθρα τῶν Ἰταλῶν, καὶ ὁ ἐκεῖσε λαὸς βαρυνόμενος τὰς ἀλεπαλλήλους ἀλλαγὰς, πολιορκίας καὶ φόρους, προσεδέχετο νέους ἡγεμόνας μετὰ πλείεστης ἀδιαφορίας (1).

Δι' ἡμᾶς δὲ διδακτικὴ εἶναι ἡ ἱστορία πάντων τῶν ἐν Ἀνατολῇ Ἰταλῶν, διότι πολλὰ ἡμέτερα ἱστορικὰ γεγονότα ἐσαφηνίσθησαν, καθὼς π. χ. ἡ παρακμὴ τοῦ Βυζαντινοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου, μὴ δυναμένου νὰ συναγωνισθῇ μετὰ τῶν Ἰταλῶν, καὶ ἡ ἐπιζήμιος συνεργία τῶν Βενετῶν καὶ Γενουησίων, κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Τῆς πολυετοῦς συνοικίσεως τῶν Ἰταλῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων τεκμήρια σώζονται μέχρι σήμερον εἰς τινὰς πόλεις, πύργους καὶ ὀχυρώματα, τινὰ μὲν σῶα, τινὰ δὲ ῥειπωμένα. Τὸ κύριον δὲ καὶ προφανὲς μαρτύριον τῆς μεθ' ἡμῶν συμβιώσεως αὐτῶν εἶναι, ἀτυχῶς, ἡ ἀδιάλλακτος ἔχθρα Γραικῶν καὶ Λατίνων (2).

(1) La pomme de discorde entre Gènes et Venise, ce fut toujours le commerce du Levant—Depping Histoire du Commerce entre le Levant et l'Europe. Paris. 1830—Τόμ. Α'. 204—Miltitz. Manuel des Consuls. Londres. 1838. Τόμ. Β'.

(1) Νικ. Χων. 813.

(2) Ο Ροκοκε, λαλῶν περὶ τῶν Κοπτῶν, λέγει.

(1) Cod. Diplomatico Vol I. σελ. X.

(2) Sauli Della Colonia dei Genovesi in Galata. Torino. 1834. Τόμ. Α'. XVI. Ταῦτα ἐξέδωκε μετὰ σοφῶν σημειώσεων ὁ πολυμαθὴς Silvestre de Sacy.

(3) Λίαν δυσανάγνωστα καὶ πολλὰκις ἀκατάληπτα εἶναι τὰ Ἰταλικὰ ἔγγραφα, γεγραμμένα τὰ πλεῖστα εἰς γλῶσσαν Γενουησίαν. Δι' ἡμᾶς τοὺς ξένους ἢ ἑλληφεις σημειώσεων εἶν' ἀτύχημα.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Βυζαντινῶν, καὶ πολλὰ ἔτη μετέπειτα, πρὶν δεχθῶσιν οἱ Γερμανοὶ τὰς δοξασίας τοῦ Λουθήρου καὶ Καλθίνου, οἱ μέσον ἡμῶν βιούντες ξένοι ἦσαν ὅλοι Καθολικοὶ. Οἱ Σταυροφόροι, οἱ μεθ' ἡμῶν ἐμπορευόμενοι Ἴταλοί, καὶ οἱ συγγράψαντες περὶ Ἑλλήνων ἱερωμένοι καὶ ἰδιῶται, καλοῦν ἡμᾶς ἀπίστους, ἀνάνδρους καὶ ψεύστας. Ὅσοι ἐκ τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης μετέπειτα περιήρχοντο τὰς χώρας ταύτας χάριτι ἐμπορίου, προσηλυτισμοῦ, ἢ ἀρχαιολογικῆς μελέτης, τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνουν. Κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, οἱ περιηγούμενοι τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἀνατολὴν διαμαρτυρούμενοι Γερμανοὶ καὶ Ἄγγλοι ἐλάλησαν γλώσσαν ἀλλοίαν, συμπονοῦντες λαὸν ἄλλοτε μὲν περιώνυμον καὶ νοήμονα, νῦν δὲ κατατρυχόμενον ἀπὸ δουλείαν καὶ ἀμάθειαν. Οἱ μετὰ τῶν Γραικῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ συγκατοικοῦντες Καθολικοὶ, ἀπόγονοι οἱ πλείονες τῶν Ἴταλῶν τυχοδιωκτῶν, ἀρωγούς προθύμους ἔχοντες τὴν Γαλλίαν καὶ τὸν Πάπαν, διηρέθιζαν τοὺς τότε ὑποτελεῖς νησιώτας.

Ἀπὸ τὰς ἡμέρας τοῦ Φωτίου μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, οἱ Πάπαι καλοῦντες ἡμᾶς σχισματικούς καὶ σκληροτραχήλους, ἐξέκλειαν τὸ καθ' ἡμῶν σφοδρὸν πάθος τῶν Καθολικῶν. Πρὶν εἰσεῖτι φθάσωσιν εἰς τὰς πόλεις τῆς Κ/πόλεως οἱ Σταυροφόροι, ἀναφάνεται εἰς τὰς προκηρῦξεις καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν ἢ κατὰ τῶν ἀπίστων Γραικῶν δυσπιστία. Οὐδεμία ὑπὲρ τῶν τότε Γραικῶν συμπάθεια εἰς τοὺς συγγραφεῖς τῶν Σταυροφοριῶν. Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, ἅπαντες οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου, καὶ αὐτὸς ὁ λαὸς τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς Κ/πόλεως, ἦσαν κατ' αὐτοὺς κατάπτυστοι ἀπατεῶνες καὶ ἄξιοι πάσης τιμωρίας. Αἱ λεηλασίαι τῶν Σταυροφόρων διαδαινόντων διὰ τῆς Θράκης, καὶ τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κ/πόλεως τὸ 1204 συμβάντα, περιγραφέντα ἀπὸ μάρτυρα ἀσύσπτην τὸν Χωνιάτην, εἶναι ἔργα ἐχθρῶν πρὸς ἐχθρούς· βέβαιον εἶναι, ὅτι καὶ πρὸ τῶν Σταυροφοριῶν Λατῖνοι καὶ Γραικοὶ ἐμίσουν ἀλλήλους. Οἱ ὑπὸ τὴν ἱεραρχίαν τοῦ Πάπα λαοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης πᾶν ἐπίστευον, καὶ πᾶν παρεδέχοντο, προερχόμενον ἐκ τοῦ Πάπα· ἰδίως δὲ, ἀφ' οὗτοᦰ Κάρλοσ ὁ Μέγας ὑπερετίμησε καὶ ὑπερύψωσεν

•La haine qu' ils conservent encore aujourd' hui pour les Francs et les Grecs, mais surtout pour les premiers, à cause des efforts qu' ils ont fait pour les convertir». Voyages. Paris, 1772. Τόμ Β'. 249—Μετ. γαλλική.

αὐτόν. Οἱ πατέρες ἡμῶν, διὰ πολλῶν ἀγώνων καὶ πολλῶν θλίψεων, ἀπέφυγαν τὴν αἰσχρὰν ταύτην δουλείαν τῶν δυτικῶν λαῶν· οὐδέποτε προσέφεραν τὸν τράχηλόν των εἰς τὸν ζυγόν, ὡς βόες πειθήνιοι, οὐδ' ἠκολούθουν ὡς ἄλαλα κτήνη τὸν ἀρχηγόν των. Τὰ πατριαρχικά ἔγγραφα τεκμαίρουν τὴν πολλὴν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας μέριμναν τῶν ἱεραρχῶν μας, ἐκκλησίας τότε πανταχόθεν κατατρυχομένης, ἀπὸ τε τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ τοὺς Λατίνους (1). Ἐνεκα τούτων, εἰς τοσαύτην ἀπορίαν ἐφθασεν ἡ ἐκκλησία τὸ 1384, ὥστε « τὸ περιλειφθὲν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἐπέτειον εἰσόδημα, οὐδ' εἰς μικρὸν μέρος τῆς καθόλου φωταγωγίας ἦν ἀρκετόν » (2). Οὐδέποτε ἐτόλμησαν οἱ ἡμέτεροι ἀρχιερεῖς νὰ θέσωσι τὸν πόδα αὐτῶν ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ λαοῦ· ἀπ' ἐναντίας γενναίως πολλακίς ἠγωνίσθησαν, ἵνα σώσωσιν αὐτὸν ἀπὸ τὴν κακεντρέχειαν καὶ ἀφροσύνην τῶν αυτοκρατόρων.

Ποτὲ δὲν ἐνόησαν οἱ δυτικοὶ τὴν καλουμένην παλιμβουλίαν τῶν Βυζαντινῶν ἡγεμόνων, ζητούντων τὴν μετὰ τῆς Λατινικῆς ἐκκλησίας ἔνωσιν μόνον καὶ μόνον, ἔν' ἀποσοβήσωσι τοὺς πανταχόθεν ἐπικειμένους κινδύνους. Ὅσάκις οἱ Βυζαντινοὶ ἐζήτουν τῶν Λατίνων τὴν βοήθειαν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐχαρίζετο ἢ βοήθεια, ἂν ὑπετάσσοντο εἰς τὰ δόγματα τοῦ Πάπα. Οἱ Βυζαντινοὶ ἡγεμόνες καὶ τινες ὁμοφρονούντες ἱεράρχαι συνεφώνησαν, ἵνα γίνωσι Καθολικοὶ, τὰ πάντα δεχόμενοι, ἀλλ' ὁ λαὸς οὐδέποτε παρεδέχθη τῶν Λατίνων τὰ δόγματα καὶ τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸν Πάπαν, ἔν' ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ τὸν κίνδυνον προφανοῦς δουλείας. Ἐπιστρέφοντες ἐξ Ἰταλίας, πλήρεις χαρᾶς καὶ ἐλπίδων, δὲν ἠδυνήθησαν οἱ Βυζαντινοὶ ἄρχοντες νὰ συμπαρασύρωσιν εἰς τοιαύτην δουλείαν τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, τὸν μισοῦντα τοσοῦτον τοὺς Λατίνους. Ὅσον συνεπικνουῦντο περὶ τὴν Κ/πολιν οἱ Ὀθωμανικοὶ στρατοί, ἐξ Ἀσίας καὶ Θράκης, ὅσον πλείωτερον ἠκούοντο ἐν Εὐρώπῃ αἱ φωναὶ τῶν κινδυνευόντων Βυζαντινῶν, τοσοῦτον προσαπήτουν οἱ Καθολικοὶ τὴν εἰς τὸν Πάπαν ὑποταγὴν παντὸς τοῦ σχισματικοῦ πληρώματος (3).

Πᾶσα βοήθεια τῆς Εὐρώπης ἦτο τότε ματαια, οἱ πολέμοι οἱ κατακτῆσαντες τὸ Βυζαντινὸν κράτος, καὶ διὰ πολλὰ μετέπειτα ἔτη

(1) M. et M. Τόμ. Α'. 69. 79. 143. 234.

(2) M. et M. Τόμ. Β'. σελ. 62.

(3) Ville-Hardouin, Paris. 1870. 32. 67.

κατανικῶντες τοσοῦτους χριστιανικοὺς στρατούς, ἤθελαν ἀναμφιβόλως κατισχύσει ἔθλους ἰσχυροτέρου τῶν ἀφιλοπολέμων Βυζαντινῶν.

Ἐνθ' οἱ Βυζαντινοὶ ἐβλεπαν τοὺς Ὀθωμανοὺς προσεγγίζοντας, ὑπέφεραν συγχρόνως δεινὰ μέγιστα ἐκ τῶν πολλῶν ἐν τῷ κράτει ἐμπορευομένων Ἴταλῶν, τῶν ὁποίων τοὺς μετ' ἀλλήλων πολέμους ἐβλεπαν καὶ ὑπὸ τὰ τεῖχη αὐτὰ τῆς πρωτεύουσας. Οἱ Ἴταλοὶ ἐμποροὶ, πλούσιοι καὶ ναυτοπόροι θρασεῖς, ἐκδικούμενοι τοὺς αυτοκράτορας, δι' ὅσα ὑπέφεραν δικαίως ἢ ἀδίκως ἐν Βυζαντίῳ, ἐπέπιπτον ἐπὶ τῶν ἀθῶων νήσων, ἀρπάζοντας τὰ ὑπάρχοντα καὶ κτήνη τῶν νησιωτῶν, καὶ σύροντες εἰς αἰσχρὰν δουλείαν τοὺς νέους καὶ τὰς εὐειδεῖς νέας.

Τίνας τοσοῦτον ἠδικήσαμεν ἡμεῖς, ὥστε διὰ πολλοὺς αἰῶνας νὰ διασύρηται τὸ ἡμέτερον ὄνομα ἐν πάσῃ τῇ Εὐρώπῃ ὡς ἀπίστων καὶ κατὰ Θεοῦ ἀσεβοῦντων; Διεφυλάττομεν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἂν ἐγινόμεθα Καθολικοὶ; ἠθελαν ἀποσύρει ἀπὸ τὰ ὕδατα τῆς Ἑλλάδος τοὺς τυχοδιώκτας ὑπηκόους αὐτῶν ἢ Γένουα καὶ ἢ Βενετία, αἱ θηρεύουσαι τὰ ἴδια συμφέροντα, καὶ κωφεύουσαι πολλακίς εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Πάπα; Πότε ἐξεδικήθημεν ἡμεῖς τὴν φθοράν, τὴν ὁποίαν ὑπέφερον ἡ μεγαλόπολις αὕτη, ὅτε ὑπ' αὐτῶν ἐκυριεύθη τὸ 1204 (1); Ἐξεγύμνωσαν ἅπασαν τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, κατέβριψαν τὰ καλλιτεχνήματα τοῦ λουτροῦ τοῦ Ζευξίππου, ἐπυρόλησαν τὰ πλεῖστα μέρη τῆς πόλεως, ἠρήμωσαν οἰκίας καὶ ἐκκλησίας, καὶ ἀπώλεσεν ἡ Κ/πολις εἰκόνας, ἀνδριάντας καὶ μέγαν ἀριθμὸν πολυτίμων χειρογράφων.

Δὲν ἐννοῶ ἐκ τούτων ν' ἀποδείξω, ὅτι ἀθῶοι καὶ πάσης ἀνομίας ἄμοιροι ἦμεθα καὶ ἡμεῖς. Οὐτὲ καλὸν νομίζω εἶναι νὰ κρίνωμεν τὰ ἔθιμα καὶ τὴν πολιτείαν τῶν ἡμετέρων Βυζαντινῶν ἡγεμόνων κατὰ τὰ φῶτα τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος. Θαυμάζω τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἡμετέρου Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καθ' ὅλον τὸν τελευταῖον βίον τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Οὐτε προφανεῖς κίνδυνοι, οὔτε τὰ θέλητρα τῆς λεγομένης ἐλευθερίας ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Πάπα, δὲν ἐδελέασαν αὐτόν. Ἐλεύθερος ἐδουλώθη, τῆς δουλείας τὸν πικρὸν ἄτρον κατέφαγε, καὶ λοιδορούμενος σήμερον ἀνέστη, καὶ εἶδε τοὺς πάλαι του ἐχθροὺς κατὰ τοῦ ἱεράρχου των παλαιόντας, καὶ χεῖρα ἀδόλου ἀγάπης τείνοντας πρὸς λαὸν

ἀείποτε ἀγαπῶντα τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἀνεξάρτησίαν, οὐχὶ μόνον ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ θρησκείᾳ.

Ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἐν τῷ Συλλόγῳ ἡμῶν μετὰ πολλῆς εὐφραδείας ἱστορήσεν ὁ Π. Ζάνος, καὶ πρὸ αὐτοῦ ἐξέθηκεν ὁ ἀείμνηστος Κοραῆς (4), ἀναμιμνήσκω σήμερον, ἵνα καταδείξω ὅτι κυρία αἰτία τῆς ἀδυσωπότητος ἐχθρας τῶν Λατίνων καθ' ἡμῶν καθ' ὅλον τὸν ἡμέτερον Βυζαντινὸν βίον, ἦτο τὸ κατ' αὐτοὺς ἡμέτερον πείσμα, καὶ ἡ ἐγκαρτέρησις εἰς τὰ πάτρια.

Πρώτιστοι τῶν Ἴταλῶν, τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἐμπορευομένων, ἦσαν οἱ Ἀμαλφίνοι (2), τοὺς ὁποίους εὕρισκομεν μεσοῦντος τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος ἔχοντας ἐργαστήρια καὶ ἐκκλησίας (3). Οὗτοι μετέφεραν εἰς Ἰταλίαν τὰ ποικίλα μεταξωτά, διὰ τῶν ὁποίων ἐκόσμουσαν τοὺς ναοὺς των οἱ Ἴταλοὶ (4).

Ὅταν ὁ Δεσιδέριος, Ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Μόντε Κασίνου, Πάπας μετέπειτα γενόμενος Βίκτωρ Ὁγδὸς, διενεοῖτο νὰ μεγαλύνῃ καὶ καλλωπίσῃ τὴν μονὴν ταύτην, προσεκάλεσεν ἐκ Βυζαντίου διὰ προσθετῶν τεχνίτας Βυζαντινοὺς. Ἦνοιξε σχολὰς ὑπὸ τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν, ὅπου ἐδιδάσκοντο οἱ Ἴταλοὶ τὴν χρυσοουργίαν, ἀργυροουργίαν, ὑέλουργίαν, ξυλοουργίαν καὶ λιθοουργίαν, τέχνας σχεδὸν ἀπολεσθεῖσας ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ σώζομένας, καίτοι παρακμαζούσας, ἐν Βυζαντίῳ (5). Τὸ λατινικὸν κείμε-

(1) Ὁ ἐν Κ/πόλει, Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος. Ἔτος Α'. 225.—Εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν ὁμοῦ ταύτην (ἂν ἐγέννησέ ποτὲ τι καλὸν ἢ δεισιδαιμονία) χρεωστοθῆμεν οἱ σημερινοὶ Γραικοὶ τὴν ὑπαρξίν μας. Κοραῆς Ἀτακτα. Τόμ. Α'. κέ.

(2) Une petite ville Napolitaine Amalfi, avait devancé toutes ces republicues dans le commerce du Levant. Depping. Α'. 238, 239. Miltitz, Manuel des Consuls. Londres. Τόμ. Β'. 8. Παρ' Ἰταλοῦ Amalfitani. Ἀτυχῶς τὰ πλείωτερα ἱστορικὰ ἔγγραφα τῆς Ἀμάλφης ἀπωλέσθησαν. Heyd. Α'. 3. Illustrazioni di una carta del Mar Nero. Serristori. Firenze 1856. σελ. 2. Byzantinische Geschichten τοῦ Ofrörer. Graz. 1872. Τόμ. Α'. 295, 367.—Histoire de l' Eglise Latine de Constantinople. Belin. 1872 σελ. 3.

(3) Ἀναφέρεται ἡ ἐκκλησία, S. Maria Amalfitanorum de Latina. Const. Christ. I. 82. Μελετοῦ Γεωργ. ἐν Βενετίᾳ. Τόμ. Γ'. 74.

(4) I Codici et le Arti a Monte Cassino, ὑπὸ τοῦ D. Andrea Caravita Monte Cassino. 1869. Τόμ. Α'. σελ. 172. •Indumenta autem ipsius altaris. . . cooptoria serica Constantinopolitana. σελ. 173. •super ipsum altare, una lena serica Constanti-nopolitana.

(5) Caravita, σελ. 181—249. •Di qui la chia-

(4) Ὁ Νικήτας ἀπὸ σελ. 757—770 ἱστορεῖ τὰς λεηλασίας τῶν Λατίνων. πρῶ. καὶ σελ. 855—868.

νον, τὸ ἱστοροῦν τὰ ἔργα τοῦ περιφανοῦς τοῦτου Ἰγουμενοῦ, λέγει ὅτι πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα, ἡ Ἰταλία εἶχεν ἀπολέσει τὰς τέχνας ταύτας (1). «Ἐκ τούτων κατὰ μέγα μέρος ἀνεβλάστησεν ἡ φιλοκαλία τῆς Βυζαντινῆς σχολῆς ἐν Ἰταλίᾳ». Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Καραβίτα, οἱ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν τούτων τεχνιτῶν διδασκόμενοι Ἰταλοί, προσεκλήθησαν τὸ 1084 ἀπὸ τοῦ Βενεδικτίνου τῆς Κάβας, καὶ ἐκόσμησαν τὴν ἐκκλησίαν τῆς μονῆς ταύτης μὲ μωσαϊκὰ καὶ εἰκόνας (2).

Κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, ἀμφιβολία δὲν εἶναι, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ οὗτοι μεγάλως ὠφέλησαν τὰς τέχνας ταύτας ἐν Ἰταλίᾳ (3), καὶ ἐξ-όχως τὴν τέχνην τοῦ μωσαϊκοῦ, μολοντί κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Θεοδορίου ἐγένοντο τινὰ μωσαϊκὰ ἀπὸ τεχνίτας Ἰταλοῦς (4).

Ὁ Δεσιδέριος, ὅστις ἄλλοτε εἶχεν ἴδει τὰς ὀρειχαλκίνας πύλας τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τῆς Ἀμάλφης, γενομένης ἐν Βυζαντίῳ, καὶ μέχρι σήμερον θαυμάζομένης διὰ τὸ κάλλος αὐτῶν, ἐζήτησεν ὁμοίαν διὰ τὴν ἀνεγειρομένην ἐκκλησίαν τῆς μονῆς τοῦ Μόντε Κασσίνου (5). Αἱ πύλαι αὗται, παραγγελοῦσαι ἐν Βυζαντίῳ πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς ἐκκλησίας, ἀτυχῶς ἐγιναν μικραῖ. Ἐμεγεθύνθησαν δὲ καὶ ἐβλήθησαν εἰς τὸν τύπον τῶν, ἡγουμενεύοντος τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ὀδερσίου (6). Ἐπὶ τῶν πυλῶν τούτων ἐνεχαράχθησαν τὰ ὀνόματα τῶν γαιῶν καὶ ἐκκλησιῶν τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου. Αἱ χαραγαὶ ἐπληροῦντο δι' ἀργύρου (7).

ὑπὸ τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας, εἶν' ἑτέρα λέ-

γούσα, ὅτι ταύτας τὰς πύλας ἐποίησε Μαῦρος ὁ υἱὸς τοῦ Παντολέοντος . . . τὸ 1066. Εἰς ἑτέραν ἐκκλησίαν τῆς Ἰταλίας, πλησίον τῆς Ῥώμης, ὑπάρχουν ὁμοίαι πύλαι (1), ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐνεχαράχθη ἡ ἀκόλουθος ἐπιγραφή. «Τὸ 1070 ἔτος ἀπὸ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Κυρίου, ἐπὶ τοῦ ἀγιωτάτου Πάπα Ἀλεξάνδρου τετάρτου καὶ κυρίου Ἰλδεβράνδου εὐσεβοῦς μοναχοῦ καὶ ἀρχιδιακόνου, κατεσκευάσθησαν αἱ πύλαι αὗται ἐν τῇ βασιλικῇ πόλει τῆς Κ/πόλεως (2), συνεργούντος τοῦ κυρίου Παντολέοντος, προξένου, ὅστις διέταξε νὰ γίνωσι».

Ἐτεροι δὲ εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν τῆς Ἀμάλφης φέρουν τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφήν, «τὸ ἔργον τοῦτο διέταξε νὰ γίνῃ πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὁ Παντολέων τοῦ Μαύρου Παντολέοντος (3).»

Ἐκ τούτων καταφαίνεται, ὅτι ἅπασαι αἱ πύλαι αὗται, τῶν ὁποίων τὴν τέχνην ἐθαύμαζον οἱ Ἰταλοὶ (4), κατεσκευάσθησαν, μεσοῦντος τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος ἐν Βυζαντίῳ, ἐπιστατούντων Ἀμαλφηνῶν ἐμπόρων, κατοικούντων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Δὲν φρονῶ, ὅτι Ἀμαλφῆνοι τεχνῖται κατεσκευάσαν τὰς πύλας ταύτας ἐν Βυζαντίῳ, ἀλλὰ τεχνῖται Βυζαντινοὶ, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ βαθυπλοῦτου Παντολέοντος, διότι οἱ Ἰταλοὶ ἐν Βυζαντίῳ ἦσαν ἔμποροι, καὶ δὲν συνεχωρεῖτο εἰς οὐδένα ξένον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς συντεχνίας τῶν ἐγχωρίων (5) πρὸς τούτους, ἂν οἱ ἐν Βυζαντίῳ Ἀμαλφῆνοι κατεσκευάζον τοιαύτας πύλας, ἡδύνατο πορευόμενοι εἰς Ἰταλίαν, νὰ διδάξωσι τοὺς Ἰταλοῦς. Ἀπὸ τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας μανθάνομεν, ὅτι οἱ Ἀμαλφῆνοι εἶχον ἐν Βυζαντίῳ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἐκκλησίαν, ἀποθήκας καὶ ἀποβάθρας, καὶ πρόξενον τὸν Παντολέοντα. Τὰ χρονικὰ τῆς Ἀμάλφης μνημονεύουν καὶ προσφορὰς τετρακοσίων τα-

(1) Caravita Τόμ. Α. 192, ἐν τῇ καλουμένῃ Basilica Ostiense.

(2) «Regia urbe Constantinopolitana».

(3) Ὁ Παντολέων οὗτος, ἦτον Ἀμαλφηνὸς ἐμπορευόμενος ἐν Κ/πόλει.

Hoc studiis Mauri . . .

Gentis Melfigene . . .

Consule Melfigeeno.

Pro Pantaleone . . . Caravita Τόμ. Α' 192. Τὸν Ἀμαλφηνὸν τοῦτον περιγράφει ὁ Heyd ἐν τῷ Deutschen Kunstblatt. Σεπτ. 1858. Τόμ. Α' 233.

(4) «Portas aereas pulcherimas» Caravita Τόμ. Α' 195.

(5) Σφάλλει ὁ Depping, Α' 414 λέγων, les Francs osèrent même établir des ateliers au milieu du peuple grec.

ρίων τοῦ αὐτοῦ Παντολέοντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Τροφιμένης τῶν Ἐλασσόνων(1).

Μετὰ τὰ ἐγκαίτια τῆς περιφανοῦς ἐκκλησίας τῆς μονῆς τοῦ Μόντε Κασσίνου, ὁ Δεσιδέριος ἐπεμψε μοναχόν τινα εἰς Βυζαντίον μετὰ τριάκοντα ἑξ λιτρῶν χρυσοῦ, ἵνα κατασκευάσῃ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τράπεζαν χρυσῆν κεκοσμημένην διὰ λίθων πολυτίμων καὶ ἐγκαύσων, ὡς ἐπι κάλυμμα τοῦ ἐμπροσθινοῦ προσώπου τοῦ μείζονος βωμοῦ. Τὰ ἐγκαύστα ἀπεικόνιζαν γεγονότα τινὰ τοῦ βίου τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου. Ἀτυχῶς, τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, μετὰ τῶν Βυζαντινῶν αὐτῆς κοσμημάτων, αἱ πολιτικαὶ ταραχαὶ καὶ οἱ ἀδιάλειπτοι σεισμοὶ (2) τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος κατέβριψαν καὶ ἐξηφάνισαν.

Οἱ τεχνῖται οἱ Βυζαντινοὶ, τοὺς ὁποίους ὁ Δεσιδέριος προσεκάλεσεν εἰς Ἰταλίαν, πιθανὸν ἔμειναν ἐκεῖ, καὶ μετὰ τῶν μαθητευόντων Ἰταλῶν ἔγραψαν ἀπάσας τὰς ἱεράς εἰκόνας, κατὰ τὸν τύπον τῶν τότε Βυζαντινῶν ζωγράφων. Τὰ μωσαϊκὰ τῆς Ῥώμης, τὰ ἐντελέστερα τῆς Φλωρεντίας, καὶ ἡ ἐντεχνος συναρμογὴ ποικίλων μαρμάρων ἐπὶ τοῦ δαπέδου πολλῶν Ἰταλικῶν ἐκκλησιῶν, εἶναι διδάγματα τῶν τότε εἰς Ἰταλίαν προσκληθέντων Βυζαντινῶν καλλιτεχνῶν.

Ἄνω τῆς μεγάλης πύλης τοῦ ναοῦ τοῦ Μόντε Κασσίνου εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς δευτέρας παρουσίας (3), τὸ μόνον σχεδὸν λείψανον τῆς τέχνης τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος, τὸ ὁποῖον ἂν καὶ προφανῶς Βυζαντινόν, κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ τὰ ἱμάτια τῶν ἱερωμένων, ἔχει πλειοτέραν κίνησιν τῶν κοινῶν Βυζαντινῶν εἰκόνων. Ἡ εἰκὼν αὕτη ὁμοία πολλῶν ἑτέρων σωζομένων μέχρι σήμερον εἰς τὰς ἡμετέρας Ἑλληνικὰς ἐκκλησίας, εἶναι ἀναμφιβόλως ἔργον τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Ἰταλῶν μαθητῶν αὐτῶν.

Εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν τοῦ Μόντε Κασσίνου φυλάττεται σταυρὸς ἀργυροῦς, μετὰ χρυσοῦ μαργαριτῶν καὶ πολυτίμων λίθων, ἐγκλείων ἕτερον μικρότερον, φέροντα τεμάχιον τιμίου ξύλου. Ὁ σταυρὸς οὗτος, φέρει τ' ἀκόλουθα γράμ-

(1) S. Trofimenia di Minori. Caravita Τόμ. Α' 194. Ἴνα μὴ ἐπανέρωμαι εἰς τὰ αὐτὰ, λέγω ὅτι ὅπου ἐτερόθρησκοι εἶχαν συνοικίας ἐμπορικὰς, εἰς πόλεις ὑποκειμένας εἰς Γραικοὺς καὶ Μοσουλμάνους, εἶχαν συγχρόνως καὶ ἐκκλησίαν καὶ κοιμητήριον.

(2) 9. Σεπτ. 1349—Caravita Τόμ. Α' 335.

(3) Caravita Τόμ. Α' 245.

ματα· «ξύλον τὸ λῦσαν τὴν φθορὰν τὴν ἐκ ξύλου, κοσμεῖ Ῥωμανὸς εὐπρεπῶς τῷ χρυσίῳ» (ἴδ. ἔμπροσθεν). Κατὰ τὰ χρονικὰ τῆς μονῆς ταύτης, εὐπατρίδης τις Ἀμαλφηνὸς ἐδωρήσατο τὸν σταυρὸν τοῦτον εἰς τὴν μονὴν, ὅπου ἐγινε καὶ μοναχός· ἀφῆρπασε δ' αὐτὸν ἀπὸ τὸ παλάτιον τῆς Κ/πόλεως εἰς τὴν συνομοσίαν κατὰ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παραπινάκη, ὅταν ἔλαβε τὸν θρόνον Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης τὸ 1078. Τὸ Βυζαντινὸν τοῦτο ἔργον, κατὰ τὸν Καραβίτα, φαίνεται ἔργον Ῥωμανοῦ τοῦ δευτέρου.

Οἱ Ἀμαλφῆνοι κατόικουν ἅπαντες ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῇ αὐτῇ ἐνορίᾳ, ὑπ' ἀρχηγὸν ἴδιον καλούμενον πρόξενον, ἔχοντες καὶ ἐκκλησίαν (4).

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν Βενετῶν καὶ Πισαίων ἐν Βυζαντίῳ, τῶν ὁποίων τὴν ἱστορίαν ἀφηγοῦνται ἅπαντες οἱ Ἰταλοὶ ἱστορικοὶ, ἀναφαίνονται καὶ οἱ Γενουήνσιοι (2), πλούσιοι ἔμποροι καὶ τολμηροὶ θαλασσοπόροι. Προσῆρχοντο δὲ πρὸ πολλοῦ εἰς Βυζαντίον μετὰ τῶν Πισαίων καὶ Βενετῶν χάριν ἐμπορίου· ἐπλήρωναν ὅμως τελωνιακὰ δέκα τοῖς 100, ἐνῶ οἱ Πισαῖοι ἐπλήρωναν τέσσαρα τοῖς 100, καὶ οἱ Βενετοὶ ἦσαν παντὸς τέλους ἐλεύθεροι (3). Μανουὴλ ὁ Κομνηνός, ὅστις ἐπεθύμει νὰ συμπαραλάβῃ βοήθους τοὺς θαλασσινοὺς Ἰταλοῦς, κατὰ τῶν ἐν Σικελίᾳ Νορμάννων, ἀπέστειλεν εἰς Γένουαν, «Δημήτριόν τε τινὰ Μακροβολίτην» (4), ἐπικυροῦντα ὅσα πρότερον ἀνήγγειλαν οἱ εἰς Ἰταλίαν προσταλέντες Παλαιολόγος καὶ Δούκας (5), καὶ προτείναντα τῷ κοινῷ τῆς Γε-

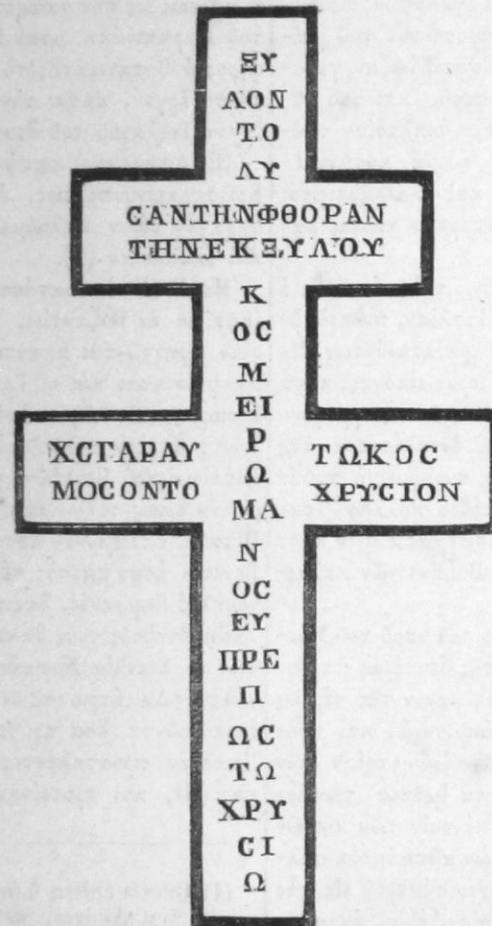
(1) Questa chiesa è forse identica con la chiesa di Sant' Andrea, detta più tardi la chiesa principale degli Amalfitani in Constantinopoli, o con uno dei conventi, S. Salvatore, o S. Maria de Latina colà, che amende appartenevano agli Amalfitani—Heyd Τόμ. Α' 7.

(2) Gènes avait devancé Venise dans ses établissements commerciaux au Levant. Depping Α' 203. Ὁ Χαλκοκονδύλης σελ. 284 καλεῖ τοὺς Γενουήνσιους Ἰανυίους. Κοινῶς οἱ Βυζαντινοὶ ἐκάλουσαν αὐτοὺς Γενουίτας.

(3) Οἱ Γενουήνσιοι δὲν εἶχαν ἕως τότε συνοικίαν ἴδιαν ἐν Κ/πόλει. Heyd Τόμ. Α' 29. «Μόνον (δηλ. οἱ Βενετοὶ) τε τῶν ἀπάντων διὰ τοῦτο τὰς κατ' ἐμπορίαν δεκάτας οὐδενὶ Ῥωμαίων ἐξ ἐκείνου παρέσχοντο».—Κίνναμος 280.

(4) Κίνναμος 67.

(5) Κίνναμος 135—136. Ἀρχήτερα, τὸ 1142, ὁ Καλοϊωάννης ἐδωρήσεν τινα προνόμια εἰς τοὺς Γενουήνσιους. Miltitz Τόμ. Β' 80.

νούης σύμβασιν μετά του αυτοκράτορος. Υπεσχέθη ο Μακρεμβολίτης (1), ότι ο αυτοκράτωρ θέλει εισακούσει τὰ παράπονα τῶν ἐν τῷ κράτει ἀδικηθέντων Γενουησίων, καὶ ἱκανοποιήσει, κατὰ τὸ δίκαιον, τοὺς ἀδικηθέντας πρὸς τούτοις εἰς οὐδὲν μέρος τοῦ κράτους νὰ μὴ δίδωσιν οἱ Γενουήνσιοι τέλος πλείωτερον τῶν Πισαίων. Ὁ αυτοκράτωρ χαρίζει εἰς τὸ κοινὸν τῆς Γενούης κατ' ἔτος ὑπέρπυρα πεντακόσια καὶ δύο βλαττία, εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον ὑπέρπυρα ἑξήκοντα καὶ ἓν βλαττίον. Δίδει δὲ ἔμβολον καὶ ἀποβάθραν ἐν Κ/πόλει, μετὰ τελωνείου καὶ τελωνιακῶν δικαιωμάτων, καθὼς ἔχουν οἱ Πισαῖοι (2). Ἐὰν ὁ Παλαιολόγος ἢ ὁ Σεβαστός (3), ὑπεσχέθησαν ἤδη εἰς ἡμᾶς ἴδιον ἔμβολον καὶ ἰδίας ἀποβάθρας, ὁ ἡμέτερος αυτοκράτωρ θέλει παραχωρήσει αὐτάς. «Ταῦτα ἔγιναν ἐν τῇ πόλει Γενούῃ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου τὴν 12 Δεκεμβρίου 1155» (4).

Τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφο εἶναι ἡ παραδοχὴ τῶν ἄνω συμφωνιῶν. «Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος... ἡμεῖς οἱ ἄρχοντες τῶν Γενουησίων μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ, ποιούμεν εἰρήνην μετὰ τοῦ Κυρίου Ἐμμανουὴλ αυτοκράτορος Βυζαντίου Πορφυρογεννήτου Κομνηνοῦ καὶ μετὰ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, καὶ ὑποσχόμεθα ἐν ἀληθείᾳ, ὅτι δὲν θέλομεν βουλεύεσθαι, οὐδὲ συνεργάζεσθαι μετὰ τῶν ἡμετέρων ἢ ἀλλοτρίων, ἢ ἀπολέσει χώραν εἴτε τιμὴν, τὴν ὅποιαν νῦν ἔχει, ἢ θέλει ἔχει... Ἐάντινες προσβάλωσιν ἢ πολιορκήσωσιν τὰς γαίας

αὐτῶν, οἱ ἐν ταῖς γαίαις αὐτῶν ἐνοικοῦντες Γενουήνσιοι, μετὰ πίστεως καὶ ἄνευ δόλου, νὰ ὑπερασπίζωνται καὶ προφυλάττωσι τὰς γαίας ταύτας εἰς τιμὴν τοῦ Κυρίου αυτοκράτορος Ἐμμανουὴλ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ».

«Οἱ ζημιώσαντες τὸν αυτοκράτορα ἢ τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ νὰ τιμωρῶνται, καθὼς τιμωροῦνται οἱ Πισαῖοι. Ἐὰν Γενουήνσιος εἰς τὸ ἐξῆς ζημιώσῃ τὸ κράτος ἢ τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ, οἱ ἄρχοντες τῆς Γενούης ὑπόσχονται νὰ πράξωσιν ὅ,τι ἀπαιτεῖ ἡ δικαιοσύνη. Τὰ ἄνω γεγραμμένα ἐν πλήρει βουλή, οἱ ἄρχοντες τῶν Γενουησίων ἐνόρκως ὑπεσχέθησαν νὰ φυλάττωσι.»

Δύο ἔτη μετὰ ταῦτα, κατὰ τὸν Ἰταλὸν ἱστορικὸν Κάφφαρον, ἐπεμψαν οἱ Γενουήνσιοι εἰς Κ/πολιν πρεσβευτὴν (1), τὸν Ἀμίκον δὲ Μούρταν, ἵνα αἰτήσῃ τὸν ἔμβολον καὶ τὰς ἀποβάθρας, καὶ νὰ μάθῃ τὰ προνόμια τὰ προδωρηθέντα εἰς τοὺς Πισαίους. Κατὰ τὴν ἔγγραφον μετὰ τοῦ Μούρτα σύμβασιν, δίδει ἡ βασιλεία (2) ἔμβολον, σκάλαν καὶ ἐκκλησίαν ἐντὸς τῆς μεγαλοπόλεως. Μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν καλουμένων σολεμνίων (3) —«διορίζεται κομμερεύεσθαι αὐτὸς οὕτως, ἡγουν, ἐν μὲν τῇ μεγαλοπόλει, » εἰς τὰ ἑκατὸν τέσσαρα, ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς » χώραις τῆς Ῥωμανίας, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ » Λατῖνοι, οἱ δίδοντες κομμέρικια ὀφείλουσι » δὲ φυλάσσεσθαι οἱ Γενουῖται καὶ τὰ πράγματα αὐτῶν σὺν ἐν πάσαις ταῖς χώραις τῆς » βασιλείας μου... ἵνα δὲ ἔχωσιν ἐπ' αὐτῶν » δεῖας τὰ Γενουῖτικὰ πλοῖα πραγματεύεσθαι » ἐν πάσαις ταῖς ὁποῦδήποτε χώραις τῆς βασιλείας μου, ἄνευ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῶν Ματράχων (4), εἰ μὴ ἴσως ῥητῶς ἔστιν, ὅτι καὶ

(1) Ἐν τῷ Λατινικῷ κειμένῳ γράφεται «Macropolit» εἰς τινὰ ἄλλα Ἰταλικά, Metropolit, Macrapolitus.—Heyd Τόμ. Α'. 35 ἐν σημ.—Macrampoliti—Sauli Τόμ. Β'. 186.

(2) Embolum et Scalam et Ecclesiam ultra (γρ. inter) Constantinopolim, in loco qui dicitur Orea (γρ. orea) in loco bono et placabili—Sauli Τόμ. Α'. 23 ἐν σημ.—Ἡ πόλις τοῦ Νεωρίου, νῦν Βαγτζὲ καπουσοῦ, ἑκαλεῖτο καὶ ὠραια. Constantiniade—1846. 47. «ἀπὸ μέρους τῆς πόλεως τῆς πόλεως τῆς καλουμένης ὠραιας εἰς τὸ τοῦ Γαλατᾶ μέρος.»—Δούκας Κεφ. 38. Τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον. (Μ. καὶ Μ. Τόμ. Γ'. 35) λέγει «ἔμβολον καὶ σκάλαν καὶ ἐκκλησίαν ἐντὸς τῆς μεγαλοπόλεως.» Ὁ Sauli μεταφράζει «al di là di Cjli». —Πρὸς καὶ τὸν Miltitz Β'. 81. ἐν σημ.

(3) Τὸ Λατ. κείμενον λέγει Si vero Paleologus vel subitus—ὀρθῶς γράφει Σεβαστός ὁ Heyd Τόμ. Α'. 35.

(4) Sauli Τόμ. Β'. 181. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ χρυσοβούλλου τοῦτου ἀπωλέσθη.

(1) Ὁ Κίνναμος καλεῖ τοὺς Γενουησίους Λομπάρδους. σελ. 40 «Λιγούρων ἱπέων, οὗς Λομπάρδους ἡμῖν ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι».—282.

(2) Μ. καὶ Μ. Τόμ. Γ'. 35.

(3) Λέξις Λατινικὴ συνήθης παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, σημαίνουσα τὰ δῶρα τῶν αυτοκρατόρων πρὸς τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας, κοινὴ εἰς τὰ χρυσοβούλλα ταῦτα.—Solenne, Solemne, ἑορτὴ κατ' ἔτος τελομένη, ἑπετηρίς, δῶρον κατ' ἔτος διδόμενον. Ἐν τῷ ἔγγραφῳ τῷ Λατινικῷ τοῦ Sauli Τόμ. Β'. 186. γράφεται pro sollempniis.

(4) Son tentato di leggere Meotica—Sauli Τόμ. Α'. 24. ἐν σημ. Περὶ τῆς πόλεως ταύτης θέλω λαλήσει εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν Λατινικῶν ἀποικιῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην κατεχομένην ὑπὸ βαρβάρων δὲν προσωρμίζοντο τὰ Ἑλληνικά πλοῖα. Εἰς τὸ Λατινικὸν κείμενον τοῦ χρυσοβούλλου τοῦτου, δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Sauli Τόμ. Β'. 192. γράφεται Matica.

» τούτο ἐκχωρηθῆ τούτοις παρὰ τῆς βασι-
» λείας μου».

Οἱ περὶ ναυαγούντων Γενουησιῶν πλοίων λόγοι τοῦ βασιλέως ἐν τούτῳ καὶ ἐν ἐτέρῳ τῶν Πισαίων χρυσοβούλλῳ, ἐπέσυραν τὴν προσοχὴν τῶν ἀλλοδαπῶν συγγραφέων. «Καὶ ἐὰν πλοῖον Γενουετικὸν ἀφ' οἰουδήτινος τόπου ἐρχόμενον εἰς Ῥωμανίαν κινδυνεύσῃ, καὶ συμβῇ τινὰ τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων ἀφαιρηθῆναι ὑπὸ τινῶν, ἵνα γίνηται πρὸς ταῦτα τῆς βασιλείας μου ἐκδίκησις καὶ ἐπανάσωσις τῶν τοιούτων πραγμάτων.» Λέγει ὁ Νικήτας (1), ὅτι συνήθεια τῶν Ῥωμαίων ἦτον ἀνέκαθεν, ν' ἀρπάζωσι ἀτιμωρητὰ τὰ ἐμπορεύματα καὶ λείψανα τῶν ναυαγούντων πλοίων. Πρῶτος ὁ Ἀνδρόνικος ὁ τύραννος ἀπηγόρευσε διὰ νόμου τὴν τοιαύτην ἀρπαγὴν (2). Ταῦτα προσεπιμαρτυρεῖ τὸ παρὸν χρυσοβούλλον. Τὰ τελευταῖα γραφόμενα τοῦ χρυσοβούλλου ἀποβλέπουν τὴν ἐν τῷ κράτει πολιτείαν τῶν Γενουησιῶν «εἰ δ' ἴσως συμβῇ πταίσει τινὰς Γενουίτας, ὅπωςδήποτε, οὐκ ὀφείλουσι κρίνεσθαι παρὰ τινος ἐτέρου ἀλλογενοῦς, εἰ μὴ παρὰ τῆς αὐτῆς τῆς βασιλείας μου, προκαθημένων δηλονότι Ῥωμαίων, συγγενῶν ἢ καὶ ἀνθρώπων τῆς βασιλείας μου» καὶ ἵνα μὴ κατέχεται εἰς φυλακὴν ὁ πταίσας πρὸ κρίσεως, εἴπερ δίδωσιν ἐγγυητὴν εἰ δὲ μὴ δίδωσιν ἐγγυητὴν, ἵνα κατέχεται μὲν εἰς φυλακὴν, ἐκβάλλεται δὲ καὶ κρίνεται, μέχρις ἂν γίνηται ἀπόφασις ἐπ' αὐτῷ σὺν τούτοις ἵνα ἀποστέλλεται μετὰ παραδρομὴν πέντε ἐνιαυτῶν βεστιαρίας τῆς βασιλείας μου, εἰς ἐκδίκησιν τῶν Γενουιτῶν, καὶ οἱ τοιοῦτοι ἐγκαλῶσι τῇ βασιλείᾳ μου». Τὸ κοινὸν τῆς Γενουῆς παρακαλεῖ νὰ ἦναι ὁ ἔμβολος καὶ αἱ ἀποβάθραι ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τόπον μέσον τῆς συνοικίας τῶν Βενετῶν καὶ τοῦ παλατιοῦ τοῦ δεσπότη Ἀγγέλου (3), ἂν τούτο

(1) 423. 427.

(2) Questo per avventura è il più antico patto dove si deroghi al barbaro diritto di naufragio. Sauli Tόμ. Α'. 24. ἐν σημ. Ὁ συγγραφεὺς ἀγορεύει τὰς διατάξεις τοῦ Ἀνδρόνικου. «può essere una prova di più per dimostrare che l'Europa va debitrice ai Greci e al commercio non solamente del rinascimento delle lettere, ma eziandio degli ordini civili. Prό. Depping Tόμ. Β'. 45.

(3) Ὁ Heyd Tόμ. Α'. σελ. 37. ἐν σημ. λέγει, —la casa della famiglia Angelo secondo Niceta 444, si trovava accanto al convento della Periblepte. Λέγει ὁ Νικήτας, «οὐκοῦν εἰς τὴν οἰκίαν Ἰ-

ἀδύνατον, νὰ αἰτήσωσι τὸν τόπον τὸν καλούμενον τρυπητὸν (1). Ἄν ὅμως καὶ τόπος κατάλληλος δὲν εὑρίσκειται ἐντὸς τῆς πόλεως, νὰ αἰτήσωσι τόπον πέραν τοῦ λιμένος, ἐν Γαλατᾷ.

Πότε οἱ Γενουῆσιοι κατὰ πρῶτον κατέκρησαν τὴν συνοικίαν αὐτῶν ἐν Κ/πόλει, ἀγνοοῦμεν. Τοῦτο μόνον γινώσκουμεν, ὅτι τὸ 1162, πέντε ἔτη μετὰ τὴν εἰς Κ' πόλιν ἀποστολὴν τοῦ ἀνω μνημονευομένου Μούρτα, οἱ Πισαῖοι προσέβαλον τὴν συνοικίαν τῶν Γενουησιῶν, συγκεκμημένην ἐκ τριακοσίων περίπου ἀνθρώπων. Τὴν ἐπιούσαν ἀπεδιώξαν τοὺς Γενουησίους, καὶ ἤρπασαν καὶ τριάκοντα χιλιάδας ὑπερπύρων. Οἱ ἐν Γενουῇ ἐτιμώρησαν τοὺς Πισαίους ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν. Μόνος ὁ Ἰταλὸς ἱστορικὸς Κάφφαρος ἀναφέρει τὰ συμβάντα ταῦτα (2). Ἡ ἐγκατάστασις τῶν Γενουησιῶν ἐν Βυζαντίῳ πιθανὸν ἐγένετο τὸ 1158, διότι οὐδένα λόγον εἶχεν ὁ αὐτοκράτωρ ν' ἀρνηθῆ τὰ διὰ τοῦ Μακρεμβολίτου ὑποσχθέντα.

Τὸ 1160 οἱ Γενουῆσιοι ἐπεμψαν ἐκ νέου καὶ ἕτερον πρεσβευτὴν τὸν Ἐρρίκον Γουέρκιον (3).

Ὅταν ὁ Μούρτας ἐπανῆλθεν εἰς Γένουαν, ἀνέγνω εἰς ἐπήκοον τῆς κοινότητος ἐκτενέστερον ἐγγράφον, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι παρεδέχθη ἡ κοινότης. «Ἐγὼ ὁ Ἀμίκος δὲ Μούρτας πρέσβυς τῆς Γενουῆς, ὑπόσχομαι τὸν Κύριον Ἐμμανουὴλ αὐτοκράτορα Κ/πόλεως, Πορφυρογέννητον Κομνηνόν, καὶ τοὺς κληρονόμους καὶ διαδόχους αὐτοῦ, καὶ τὸν μετ' αὐτὸν αὐτοκράτορα, ὅτι ἡμεῖς οὐδέποτε, εἴτε ἐν λόγῳ, εἴτε ἐν ἔργῳ, εἴτε διὰ ἐστεμμένων ἢ μὴ ἐστεμμένων, θέλομεν πράξει τι, διὰ τοῦ ὁποῖου ν' ἀπολέσωσι ὁ Κύριος Ἐμμανουὴλ ὁ ἀγιώτατος

σαακίου παραγενόμενος, ἐγγὺς οὖσαν τῆς μονῆς τῆς Περιβλέπτου· ἀλλ' ἡ οἰκία αὕτη οὐδόπως εἶναι ἡ οἰκία τοῦ δεσπότη Ἀγγέλου. Εἰς τὸ χρυσοβούλλον τὸ δοθὲν εἰς τοὺς Πισαίους, ἀναφέρεται μαγκοπικὸν ἐργαστήριον τῆς Περιβλέπτου, δηλ. μετόχιον· τοῦτο πιθανόν ἐπλάνησε τὸν Heyd. Μ. καὶ Μ. Τόμ. Γ'. 49.— «Τὰ οἰκήματα τῆς Περιβλέπτου». Ἰδ. 52.

(4) Perforum, ὁ τόπος οὗτος, λέγει ὁ Heyd Tόμ. Α'. 37. ἐν σημ. εἶναι πιθανώτατα, il lapis perforatus ὁ τρυπητὸς λίθος· ὁ ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Νικήτα. 749—742. «Τῷ Κοσμιδίῳ ἐφίστανται... περὶ τὴν ἐκεῖ που γέφυραν καὶ τὸν λεγόμενον τρυπητὸν λίθον» ἡ γέφυρα αὕτη ἦτο πλησιέστατα τοῦ παλατιοῦ τῶν Βλαχερνῶν, καὶ ὄχι alla parte estrema del corno d'oro nell'imboccatura delle acque dolci in esso. Περί τῆς γεφύρας ταύτης θέλω λαλῆσαι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κ/πόλεως.

(2) Heyd Tόμ. Α'. σελ. 54.

(3) Heyd Tόμ. Α'. 38 ἐν σημ.

αὐτοκράτωρ καὶ οἱ αὐτοῦ διάδοχοι, χώραν ἢ τιμὴν, τὴν ὁποῖαν νῦν ἔχουν ἢ θέλουν ἔχει, ἐξαιρουμένων τῶν ἡμετέρων κτημάτων τῆς Συρίας. Οἱ πρόξενοι τῆς Γενουῆς ἐν καλῇ πίστει νὰ πράττωσι κατὰ τῶν κακούργων ὅτι ἀπαιτεῖ ἡ δικαιοσύνη, ἅμα καταμηνυθῶσιν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὑπόσχομαι, ὅτι θέλομεν περιποιεῖσθαι τοὺς πρέσβεις αὐτοῦ, τοὺς ἀποστελλομένους εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν, καὶ ἂν ποτὲ εἰς ἑκάτον τριήρων προσβάλλῃ, ἢ πολιορκήσῃ τὰς γαίας τοῦ κράτους, οἱ ἐν τῷ κράτει ἐνοικοῦντες Γενουῆσιοι νὰ ἐπιβαίνωσιν ἐπὶ τῶν τριήρων τοῦ αὐτοκράτορος, μὲ τὸν συνήθη μισθὸν τῶν Λατίνων ναυτῶν, καὶ νὰ ὑπάγωσι κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, καὶ συμπληρώσωσιν αὐτόν, ἐκτὸς εἰκοσι ἀνδρῶν ἀναγκαίων πρὸς προφύλαξιν τῶν ἰδίων πλοίων. Ταῦτα ἅπαντα οἱ πρόξενοι καὶ ὁ λαὸς τῆς Γενουῆς ἐν ὀρκῶς ὑπεσχέθησαν νὰ τηρῶσι. Λέγω προσέτι, ὅτι ὅσον ὁ αὐτοκράτωρ θέλει τηρεῖ τὴν σύμβασιν ταύτην πρὸς τοὺς Γενουησίους, τόσον θέλουν τηρεῖ ταύτην καὶ οἱ Γενουῆσιοι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα» (1).

Ταῦτα τὰ εἰς τοὺς Γενουησίους διδόμενα πρόνομια, καθὼς καὶ τὰ εἰς τοὺς Βενετοὺς καὶ πολίτας τοῦ Ἀγκῶνος, προσεπιμαρτυροῦν τὰ περὶ τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ γραφόμενα τοῦ Νικήτα Χωνιάτου (2), «ἀμέλει Βενετίαν καὶ Γένουαν» Πίσαν τε καὶ τὸν Ἀγκῶνα, καὶ ὅσα παρὰ θάλατταν ἔθνη ἕτερα διακέχεται, φίλια Ῥωμαίοις ἐτίθει κατεμπεδῶν ὄρκους, καὶ παντοδαπαῖς φιλοφροσύναις ὑποποιούμενος, καὶ καταγωγαῖς αὐτὰ δεξιούμενος ἐν τῇ ἀρχούσῃ τῶν πόλεων».

Ἐκτὸς τούτων εἰς πλείστας ἄλλας Ἰταλιώτιδας πόλεις εἶχεν ὁ Ἐμμανουὴλ φίλους καὶ πιστούς, καὶ τὴν εὐνοίαν αὐτῶν ἀπέκτα σπαταλῶν τὰ δημόσια χρήματα... «Τὰ δὲ πλεῖστα ταῖς τῶν ἐθνῶν μεταγιζόμενα πανσπερμῖαις, καὶ μάλιστα ταῖς Λατινικαῖς ἐκρέοντα ὀμηγύρεσι» (3). Κατὰ τῆς σπατάλης ταύτης συνεχῶς ἐγόγγυζαν οἱ ὑπήκοοι, λοιδοροῦντες τὸν Ἐμμανουὴλ, καὶ ἀποστρεφόμενοι τοὺς ἐν Κ/πόλει ἐνοικοῦντας Ἰταλοὺς, χαίροντας πλείονα αὐτῶν πρόνομια, ταχύτερον πλου-

(1) Φαίνεται ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ὑπεσχέθη ν' ἀποζημιώσῃ τινὰς ζημίας τῶν Γενουησιῶν, τὰς ὁποίας δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀποτίσει κατὰ τὸ 1175. Sauli Β'. 185. quod Amico de Murta hanc perditam imperialis celsitudo restituere promisit.

(2) Ἰδ. σελ. 260. (3) Ἰδ. σελ. 266.

τοῦντας καὶ ἀλαζονευομένους (4). Τὰ χρήματα τὰ δημόσια δωρούμενα εἰς ξένους, χάριν τῆς ἐκτάσεως τοῦ κράτους, ἢ μᾶλλον τῆς ἀκορέστου φιλοδοξίας τοῦ Ἐμμανουὴλ (2), ἐβάθυναν τὸν φορολογούμενον λαὸν μὴ ἐνοσοῦντα τὰς βουλὰς τοῦ βασιλέως. Ὀνειδιζαν δὲ αὐτόν, μὴ ἀρκοῦμενον εἰς τὸσαῦτα πρὸς τοὺς ἀλλοθρήσκους δωρήματα, ἀλλ' ἔχοντα προσέτι καὶ εἰς τ' ἀνάκτορα «έτερογλώττους ὑποβαρβαρίζοντας ὑπηρέτας» (3).

Χρόνους τινὰς μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν Γενουησιῶν ἐν Κ/πόλει, περὶ τὸ 1171ον, οἱ Βενετοί, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κιννάμου, ἐλεηλάτησαν τὰ κτήματα τῶν Γενουησιῶν. Κατὰ τὴν γνώμην δὲ τοῦ Heyd (4), ἦτο τέχνασμα τοῦ Ἐμμανουὴλ, ζητοῦντος νὰ ἐκδικηθῆ τοὺς Βενετοὺς, τοὺς ὁποίους κατηγόρησεν ὡς πρωταιτίους τῆς φθορᾶς, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἐρρίψεν εἰς τὰς φυλακὰς τῆς πόλεως. Ἐνεκα τῆς ἀπωλείας τούτων πραγματειῶν, καὶ τῶν δεινῶν παθημάτων τῶν Βενετῶν εἰς τὰς φυλακὰς, ἀνεφύησαν ἀκολούθως μακροχρόνιοι ἐριδες μεταξὺ Βενετίας καὶ Βυζαντίου. Οἱ Βενετοὶ μετὰ στόλου πολυαρίθμου, λεηλάτησαν τὰς ἀφρορήτους νήσους τοῦ Ἰονίου Κόλπου καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἀνέλαβαν μετὰ τινὰ χρόνον τὰ ἐν Κ/πόλει κτήματα αὐτῶν καὶ χρηματικὴν ἀποζημίωσιν. Ἄν οἱ Βενετοὶ ἦσαν ἀληθῶς οἱ ζημιώσαντες τοὺς Γενουησίους, οὗτοι ἤθελαν αἰτήσῃ ἀποζημίωσιν διὰ τὴν ἀπώλειαν ταύτην ἀπὸ τὸν λατινοφρονούντα Ἐμμανουὴλ, διὰ τοῦ εἰς Βυζάντιον σταλέντος πρέσβους Γρημάλδη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1175ου.

Τὸ ἐγγράφον τῶν πρεσβέων τούτων, δημοσιευθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Sauli (5), ἐμπεριέχει τὰς διαταγὰς τῆς κοινότητος τῆς Γενουῆς, προσέτι ἀμύπολλα ἀφορῶντα τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν. Ἐνεκα τούτου μεταγλωττίζω τινὰ μέρη αὐτοῦ.

(1) «Καὶ τὸ ἀσυμμέτρως ἐντεθεὲν πλουστὴν ταχὺ εἰς ἀλαζονείαν αὐτοὺς ἤρην» (δηλ. τοὺς Βενετοὺς). Κιννάμος. 281. ἢ Ναύπακτος· τὸ 1285 ἀπεσπάρθη ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἐπὶ τῶν ἀλαζόνων καὶ ἀγερώχων τούτων καὶ πλεονεκτῶν Ἰταλῶν.» Μ. καὶ Μ. Τόμ. Α'. 469.

(2) (Manuel) jam conceperat malum in corde suo contra Venetos, videns eos divitiis abundare, Heyd Tόμ. Α'. 41. ἐν σημ.

(3) Νικ. 266—Heyd Tόμ. Α'. 64.

(4) Tόμ. Α'. 40.

(5) Tόμ. Β'. 483.

«Φροντίσατε ἐπιμελῶς ν' αὐξήσητε καὶ με-
 » γεθύνητε τὸν ἔμβολον καὶ τὴν ἀποβάθραν,
 » καὶ νὰ ἔχητε τὴν ἐκεῖσε ἐκκλησίαν καὶ τὰς
 » οἰκίας μέχρι θαλάσσης, καὶ προσέτι ἑτέραν
 » ἀποβάθραν, καὶ ὅσα μείζονα καὶ πλείονα,
 » Θεοῦ βοηθοῦντος, δύνασθε ν' ἀποκτήσητε.

«Ἀπὸ τῆς συμβάσεως μετὰ τοῦ Δημητρίου
 » Μακρεμβολίτου παρῆλθαν 19 ἔτη, δικαιοῦ-
 » μεθα ὅθεν νὰ λάβωμεν δι' ἕκαστον ἔτος
 » ὑπέρπυρα ἐξήκοντα διὰ τὸν ἡμέτερον ἀρχιε-
 » πίσκοπον, καὶ δύο βλαττία μεταξωτὰ διὰ
 » τὴν ἡμέτεραν κοινότητα, καὶ ἕν βλαττίον
 » διὰ τὸν αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον, τῶν ὁποίων
 » βλαττίων τὴν τιμὴν θέτομεν εἰς ὑπέρπυρα
 » ἑκατὸν δι' ἕκαστον λοιπὸν ἔτος ὑπέρπυρα
 » ἑκατὸν ἐξήκοντα, καὶ διὰ δεκαεννέα ἔτη τρεῖς
 » χιλιάδας καὶ τεσσαράκοντα, τῶν ὁποίων τὰ
 » χίλια ἐπτακόσια ἐξήκοντα τρία εἶναι διὰ
 » τὸν ἀρχιεπίσκοπον, καὶ τὰ χίλια διακόσια
 » ἑβδομήκοντα ἐπτὰ διὰ τὴν κοινότητα (1).

«Ἴν' ἀνεγείρωμεν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου
 » Λαυρεντίου αἰτήσατε ἀπὸ τὸν Ἁγιον αὐ-
 » τοκράτορα τὰ ἑννέα χιλιάδας καὶ πεντα-
 » κόσια ὑπέρπυρα, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὅ,τι ἐγκρί-
 » νει, μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἔργου.
 » Πρὸς τούτοις φροντίσατε νὰ λάβητε τὰ κατ'
 » ἔτος ὀφειλόμενα πεντακόσια ὑπέρπυρα καὶ
 » τὴν ἀξίαν τῶν δύο βλαττίων, ἄνευ δόλου.

«Αἰτήσατε ἐπιμελῶς νὰ λάβητε ἀμοιβὴν δι'
 » ὅσας ζημίας ὑπέφεραν οἱ ἡμέτεροι συμπολιταὶ
 » εἰς τὸν ἔμβολον τοῦ Σταυροῦ (2), καθὼς εἶ-
 » ναι σεσημειωμένοι εἰς τοὺς ἰσολογισμοὺς τοῦ
 » κράτους, διότι ἀλόγως καὶ ἀδίκως ὑπέφεραν
 » ζημίαν οἱ πολῖται ἡμῶν, οἱ ἐνδαισιώμενοι ἐν

» τῇ μεγαλοπρεπεί πύλει τῆς Κ/πόλεως, ὑπὸ
 » τὴν αἰγίδα καὶ τὰς πτέρυγας τοῦ αὐτοκρά-
 » τορος (1) τὸν ἔμβολον τῆς Κωπαρέας ἀφαι-
 » ρθέντα νὰ αἰτήσητε.

«Τὴν ζημίαν τῶν πλοίων τῶν ἡμετέρων πο-
 » λιτῶν, πυρποληθέντων ὑπὸ τῶν Βενετῶν ἐν
 » Ἀλμυρῷ, ὅταν ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης ἐ-
 » μάχοντο χάριν τοῦ αὐτοκράτορος, νὰ αἰτή-
 » σητε.

«Δι' ὅλας τὰς ζημίας τὰς γενομένας ἀπὸ τὸν
 » καιρὸν τῆς συμβάσεως τοῦ Δημητρίου Μα-
 » κρεμβολίτου, αἰτήσατε ἀμοιβὴν ἀρμόζουσαν
 » εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς Γενούσης.

«Περὶ δὲ τῶν ζημιῶν τῶν γενομένων πρὸ τῆς
 » συμβάσεως τοῦ Δημητρίου, φροντίσατε καὶ
 » μοχθήσατε ἐν καλῇ πίστει, ἵν' ἀποκτήσητε ὅ,τι
 » δύνασθε ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ αὐτοκράτορος.»

Τὸ ἔγγραφο τοῦτο μνημονεύει καὶ ἑτέρας
 » ζημίας τῶν Γενουησίων, διὰ τὰς ὁποίας ἔμελλ-
 » λεν ὁ πρέσβυς νὰ αἰτήσῃ ἀμοιβὴν. Ὁ ὄρκος τοῦ
 » Γρηγόριου ἐνώπιον τῶν ἀρχόντων τῆς Γενούσης
 » ἐγένετο τὴν 8ην Δεκεμβρίου 1474 (2), ὥστε ἐ-
 » φθασεν εἰς Κ/πολιν τὸ ἔαρ τοῦ 1475.

Ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου μανθάνομεν, ὅτι
 » ὁ Ἐμμανουὴλ μετὰ παρέλευσιν 19 ἐτῶν δὲν
 » εἶχεν ἐκτελέσει τὰ πρὸ τοσοῦτων ἐνιαυτῶν ὑπο-
 » σχθέντα. Ὁ Ἐμμανουὴλ ἐπεμψεν εἰς Γένουαν
 » τρεῖς πρέσβεις μετὰ χρημάτων, ἀλλ' ἡ Γένουα,
 » διὰ λόγους εἰς ἡμᾶς ἀγνώστους, ἀπέρριψεν
 » αὐτὰ (3).

B'.

Ἀδύνατον νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἱστορίαν τῶν
 » ἐν Βυζαντίῳ Γενουησίων καὶ τῶν ἄλλων Ἰ-
 » ταλῶν, ἂν πρότερον δὲν ὀρίσωμεν τὸν τόπον
 » ἢ τοὺς τόπους, ὅπου ἅπαντες συγκατώκουν.

Ὁ πολυμαθὴς Heyd (4), ὁ ἱστορῆσας πρὸ

(1) Ὁ ἔμβολος οὕτως ἐκαλεῖτο, διότι ἐδῶ ἐργάζον-
 » το τὰ κωπία. Εἰς τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Ἀλεξίου, τὸ
 » 4202, (M. καὶ M. Τόμ. Γ'. 49) ἀπαντῶμεν «τὰ
 » κατώγεα εἰς κωπαρικὸν ἐργαστήριον» — «οἶκημα ἀνώ-
 » γεον εἰς κωπαρικὸν ἐργαστήριον» — «τοῦ ῥηθέντος
 » κωπαρικοῦ οἰκήματος» — «κατώγεα εἰς κωπαρικὰ ἐρ-
 » γαστήρια.» Πρὸς καὶ τὸν Heyd Τόμ. Α'. σελ. 60.
 » ἐν σημ. Εἰς τὸν τόπον τοῦτον σήμερον κωπία δὲν
 » ἐργάζονται. Πιθανὸν μετὰ τῶν Γενουησίων μετέβη-
 » σαν οἱ τούτων ἐργάται εἰς Γαλατῶν.

(2) Heyd Τόμ. Α'. 55. — Sauli Τόμ. Β'. 188.

(3) Sauli Τόμ. Β'. 188.

(4) Τόμ. Α'. 40.

μικροῦ τὰς ἐμπορικὰς ἀποικίας πάντων τῶν
 » Ἰταλῶν ἐν Ἀνατολῇ, λαλῶν περὶ τοῦ ἐμβόλου
 » τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Κωπαρέας, ἀνήκοντος εἰς
 » τοὺς Γενουησίους, λέγει: «Ἐνεκα τῆς ἀτελοῦς
 » ἡμῶν γνώσεως τῆς τοπογραφίας τῆς Κ/πό-
 » λεως κατὰ τὸν μεσαιῶνα, δὲν δυνάμεθα νὰ
 » μάθωμεν, ποῦ ἦσαν αἱ κατοικίαι τῶν Γενουη-
 » σίων. Μολοντί εἰς τὰ χρυσόβουλλα μνημο-
 » νεύονται ὀνόματα δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν
 » τόπων ἐν Κ]πόλει, ἀνηκόντων εἰς τὰς συνοι-
 » κίας τῶν Βενετῶν, Πισαίων καὶ Γενουησίων,
 » ἐντὸς ἢ πλησίον τῶν ὄριων αὐτῶν, εἶναι
 » σχεδὸν ἀδύνατον νὰ καταδειξώμεν ὡς ἐγ-
 » γιστα τὴν θέσιν τῶν συνοικιῶν (1).

Περὶ τούτων ὅλων θέλω λαλήσει, ὅταν συμ-
 » μελετήσωμεν τὰ καλούμενα χρυσόβουλλα τῶν
 » Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, ὀρίζοντα τὰς συνοι-
 » κίας καὶ τὰ ὅρια αὐτῶν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ λατινοφρονούντος
 » Ἐμμανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, τὸ 1180, ἡ χήρα
 » αὐτοῦ καὶ ὁ εὐνοούμενος αὐτῆς Ἀλέξιος, ἐπέ-
 » συραν διὰ τῆς ἀφρονος διοικήσεως τῶν πραγ-
 » μάτων τὴν ἔχθραν τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ, βλέ-
 » ποντος τὴν αὐτὴν φιλοφροσύνην, τὴν ὁποίαν
 » καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἐδείκνυε πρὸς
 » τοὺς Λατίνους ὁ Ἐμμανουὴλ. Οἱ Βυζαντινοὶ συγ-
 » γραφεῖς ἀναμνησκονται τοῦ κατὰ τῶν Λα-
 » τίνων σφοδροῦ μίσους τοῦ λαοῦ, καὶ πικρότα-
 » τα κατὰ τῶν Λατίνων καταβοῶσι (2). Οὐχὶ
 » μόνον κατώκουν οἱ Ἰταλοὶ τὰς ἐμπορικωτάτας
 » παραλίας τῆς Κ]πόλεως, ἀλλὰ προὔτιμώντο τῶν
 » ἰδίων Κωνσταντινουπολιτῶν, χαίροντες πλείονα
 » αὐτῶν προνόμια, καὶ τινας, καθὼς οἱ Βενετοί,

» παντελῆ ἀτέλειαν (1). Πιθανὸν ὁ λαὸς ἐφθό-
 » νει τὴν πολυτέλειαν, τὰ πλούτη καὶ τὰ βα-
 » ρύτιμα αὐτῶν ἐμπορεύματα, συσσωρευόμενα εἰς
 » τὰς ἐκτενεῖς αὐτῶν ἀποθήκας.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἀποστρεφόμενοι τὸν Ἀλέξιον,
 » καὶ βλέποντες αὐτὸν ὁσημέραι χαριζόμενον εἰς
 » τοὺς Λατίνους, ἐμήνυσαν τὸν Ἀνδρόνικον νὰ
 » ἔλθῃ εἰς Κ]πολιν, ἵνα ἐξώσῃ τὴν χήραν καὶ τὸν
 » εὐνοούμενον πρωτοσεβαστὸν Ἀλέξιον (2), καὶ λά-
 » βῃ τὸν θρόνον. Ὁ Ἀλέξιος δέ, βλέπων τὴν ἐκδη-
 » λουμένην ἔχθραν τοῦ λαοῦ, παρέλαβεν ἐκ τῶν
 » ἐν Κ]πόλει Λατίνων ἐπικούρους πολλοὺς, πολ-
 » λὰ ὑποσχόμενος μετὰ τὴν νίκην. «Τριήρεις
 » τοίνυν τὴν Προποντίδα ἐκάλυπτον, αἱ μὲν
 » Ῥωμαίους ἔχουσαι . . . αἱ δὲ τῶν κατὰ
 » πόλιν διαφορογενῶν Λατίνων, ὅ,τι περ κρά-
 » τιστον μέρος καὶ μαχημώτατον, οἷς καὶ χρεῖ-
 » ματα ποταμηδὸν ἐπεχέοντο, ἐπεὶ καὶ τού-
 » τοις ἐπεποιθεῖ μᾶλλον ὁ χρώμενος πρωτοσε-
 » βαστός» (3).

Ἐμφανισθέντος τοῦ Ἀνδρονίκου εἰς τὰ προά-
 » στεια τῆς πόλεως, ἅπαντες οἱ πολῖται ἐπευφή-
 » μησαν, καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Ἀλέξιον στρατιῶται
 » ἐλειποτάκτησαν πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον. Οἱ δὲ
 » Λατῖνοι, πιστοὶ εἰς τὸν Ἀλέξιον, ὑπέφεραν τὰ
 » πάνδεινα ἀπὸ τὸν λαὸν τὸν Βυζαντινόν. Οἱ μι-
 » σούμενοι Λατῖνοι ἐθανατόνοντο εἰς πάσας τὰς
 » ἀγυῖας τῆς πόλεως, κυρίως δὲ εἰς τὰς συνοι-
 » κίας αὐτῶν, ὅπου κατέφυγαν (4). Ἐσφάγησαν
 » δὲ γυναῖκες καὶ τέκνα, καθὼς καὶ οἱ νοσηλεύ-
 » μενοι εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῶν ἵπποτῶν τοῦ Ἀ-
 » γίου Ἰωάννου (5). Παντοίας κακώσεις ὑπέφε-

(1) «Μόνοι τε (δηλ. οἱ Βενετοὶ) τῶν ἀπάντων διὰ
 » τοῦτο τὰς κατ' ἐμπορίαν δεκάτας οὐδενὶ Ῥωμαίων
 » ἐξ ἐκείνων παρέσχοντο» τοίνυν καὶ τὸ ἀσσημέτρως ἐν-
 » τεῖθεν πλουτεῖν, ταχὺ εἰς ἀλαζονείαν αὐτοὺς ἦρεν.»
 » Ἰδ. 284 «Τὴν ἐμπορίαν αὐτοῖς ἀζήμιον ἐποίησαν ἐν
 » πάσαις ταῖς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Ῥωμαίων χώραις, ὡς-
 » τε ἀνέτως ἐμπορεύεσθαι καὶ κατὰ τὸ αὐτοῖς βουλη-
 » τόν.» κτλ. Ἄννα Κομν. Ἀλεξ. 6.

(2) Graeci indigne ferentes quod Imperator eo-
 » rum Francos eis praeponeret, Andronicum man-
 » dant ut veniet.» Heyd Τόμος Α'. 63. ἐν σημ.

(3) Νικ. Χων. 324. κατωτέρω 325 ὁμολογεῖ, ὅτι
 » τῶν Λατίνων τὸ ὀπλιτικὸν ἦτον ἐπικρατέστερον τοῦ
 » Ῥωμαϊκοῦ ναυτικοῦ — «πάγχαλκον καὶ ὄλον αἰμο-
 » χάρεις.»

(4) «Ὅποσοι δὲ συνελήφθησαν, θανάτῳ ὑπεδικά-
 » σθησαν, πάντες μὲνοι τὰς οὐσίας ἀπεδύλοντο.» Νικ.
 » Χων. 326. Κατὰ τὸν Βιλέμον τῆς Τύρου, ἐσφάγη-
 » σαν ἐξακισχίλιοι Λατῖνοι. Belin Hist. de l' Eglise
 » Latine à Constantinople. 6.

(5) Const. Christ. Βιβλ. Δ'. 463. Τὸ νοσοκομεῖον
 » τοῦτο μνημονεύει καὶ ὁ Βιλλαρδουίνος. Paris 1870
 » —73.

(4) «Anche solo approssivamente.» ἰδ. 60. Ἄ-
 » κολούθως, σελ. 408, λαλῶν περὶ τῶν Βενετῶν μετὰ
 » τὴν ἄλωσιν λέγει: «Ma non siamo meglio informa-
 » ti intorno al possesso dei Veneziani in Constanti-
 » nopoli, nell' epoca del dominio Latino, di quello
 » che lo siamo per il tempo anteriore.» — Malheu-
 » reusement, les passions politiques ou religieuses,
 » le feu, et surtout celle indifference affectée de
 » pact et d' autre pour les dissidents et leurs éta-
 » blissements religieux, n' ont laissé que peu ou
 » point de traces, sur les localités occupées par les
 » Latins dans la ville de Constantinople, et ren-
 » dent ainsi plus que difficile, toute recherche ten-
 » dant à en déterminer l' emplacement.» Histoire
 » de l' Eglise Latine de Constantinople ὑπὸ τοῦ Bel-
 » lin. Paris. 1872. σελ. 3. Miltitz Β'. 84.

(2) «Ἔστι δὲ τὸ ἔθνος (δηλ. τῶν Βενετῶν) ἤθει
 » μὲν διεσθωρός, βωμολόχον εἶπερ τι καὶ ἀνελεύθε-
 » ρον, ἄτε καὶ ἀπειροκαλίας μεστὸν ναυτικῆς.» Κίν-
 » ναμος. 280.

ραν οί μοναχοί και Ιερωμένοι Λατίνοι. Πολλοί επωλήθησαν εις ξένους, εκ των οποίων ακολουθώς τετρακισχίλιοι εξηγοράσθησαν. "Απασαι αί συνοικίαι αὐτῶν, ἐντὸς τῶν οποίων ἦσαν αἱ ἐκκλησίαι, τὰ νοσοκομεία, τὰ προξενεία και αἱ ἐμπορικαὶ ἀποθήκαι, ἐληλατήθησαν και ἐπωπολήθησαν (1). Οἱ Γενουήνσιοι ἀπώλεσαν «ὑπερπύρων χιλιάδας διακοσίας εικοσιοκτώ» (2).

Πολλοὶ στρατιῶται και ἐμποροὶ διέφυγαν τὴν ὄργην τοῦ λαοῦ, καταφυγόντες εἰς τὰς παραλίους συνοικίας αὐτῶν, κεκλεισμένας διὰ θυρῶν ἰδιαιτέρων. Ἐπέβησαν ἐπὶ τῶν Λατινικῶν πλοίων προσωρμισμένων παρά τὰς ἀποβάθρας, και οὕτω διέφυγαν τοὺς παρά πόδας διώκοντας αὐτοὺς πολίτας. Τὴν σφαγὴν αὐτὴν, τὴν ὁποίαν ἐξεδικήθησαν οἱ Λατίνοι μετὰ εἴκοσι δύο ἔτη, ἀφηγοῦνται οἱ ἡμέτεροι και ἀλλοδαποὶ συγγραφεῖς.

Ἐκ τῆς ἀπωλείας τῶν Γενουησιῶν, τὴν ὁποίαν ὁμοῦ μόνον ὑπέλογισαν, καταφαίνεται τὸ ἐν Κων]πόλει ἀκμάζον ἐμπόριον τῶν Λατίνων. Οἱ Βενετοὶ ἦσαν πολυπληθέστεροι τῶν Γενουησιῶν, και πιθανὸν ὑπέφεραν πλειότερας ζημίας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Λατίνων ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο περίπου ἐξήκοντα χιλιάδες (3).

Παρά τὴν παραλίαν τῶν Λατινικῶν συνοικιῶν προσωρμίσθησαν, κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀδυσωπήτου σφαγῆς, τεσσαράκοντα τέσσαρα Λατινικὰ πλοῖα, εὐρισκόμενα χάριν ἐμπορίου εἰς τὸν λιμένα. Ἐπὶ τούτων ἐπέβησαν οἱ φυγάδες, και ἀπέπλευσαν μετὰ τινῶν ἄλλων πλοίων πρὸς τὰς Πριγκηποννήσους (4), διενυ-

(1) «Τὰς οἰκίας ἀνέντες πλήρεις πλοῦτος και πολυειδῶν ἀγαθῶν . . . τοῖς βυλομένοις προνόμειμα.» Νικ. Χων. 326.

(2) «Δευτέρως ἐζητήσαμεν ἀποθεραπεῖσθαι ἡμῖν τὰς ζημίας, ἃς ἐν τῷ καιρῷ τῆς εἰς τὴν μεγαλόπολιν Ἰσπελεύσεως τοῦ δηλωθέντος τοράννου ἐκείνου Ἄνδρονίκου ἐπέστημεν, και αὐτὰ τὰ σώματα τῶν προστάζει ἐκείνου ἀποσφαγέντων συνεποικῶν ἡμῶν, ἃς δὴ ζημίας και συνεποσοῦμεν διὰ τοῦ δοθέντος παρ' ἡμῶν καταστήτου, εἰς νομισματα ὑπέρπυρα χιλιάδας διακοσίας εικοσιοκτώ.» Μ. και Μ. Γ'. 27.

(3) Καταγράφω τοὺς ἀριθμοὺς τούτους κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν. Ἐν Ἀνατολῇ τότε, καθὼς και τώρα, οἱ τῶν ἐγκατοίκων ἀριθμοὶ εἶναι ἀσαφεῖς ἢ μάλλον ἐσφαλμένοι.

(4) «Τὸ μὲν λείπον τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὰς νήσους προσωρμηκῶται ἐξέπεσαν . . . τὴν δ' ἐπιούσαν τινὰ τῶν ἐν αὐταῖς ἱερῶν φροντιστηρίων πορπολήσαντες ἐξῆραν ἐκεῖθεν.» Νικ. Χων. 326.

κτέρευσαν ἐκεῖ, και τὴν πρῶταν λεηλατήσαντες οἰκίας και μοναστήρια τινὰ τῶν νήσων, ἀπέπλευσαν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ὁ μὲν Νικήτας ἀποσιωπᾷ τὰς πράξεις τοῦ στόλου τούτου, ἡσύχως πλέοντος πρὸς τὴν Μεσόγειον, ὁ δὲ Βιλέλμος τῆς Τύρου λέγει, ὅτι ἀνέτως, και ἄνευ οὐδενὸς κωλύματος ἐκ μέρους τῶν Βυζαντινῶν, κατέκαυσαν οἱ διασωθέντες Ἴταλοὶ οἰκίας, κωμοπόλεις, μοναστήρια και πλοιαῖα κατὰ τὸν διάπλου αὐτῶν. Ἐξ αὐτῆς τῆς Κ]πόλεως ἐφαίνονται αἱ φλόγες εἰς τ' ἀντικρυ παράλια, χωρὶς νὰ δύνανται οἱ πολῖται νὰ τιμωρήσωσι τοὺς φυγάδας, ἐκδικουμένους τὸν φόνον τούτων γυναικῶν και παιδῶν, και τὴν ἀπώλειαν τούτου πλοῦτου.

Ἐνεκα τῆς ἀφρονος και ἀνάνδρου σφαγῆς τῶν Λατίνων ἐν τῷ Βυζαντίῳ, ἀκαταλόγιστοι ἦσαν αἱ μετέπειτα ζημίαι τῶν Βυζαντινῶν. Ἄνευ στόλου, ἄνευ ἐμπείρων ναυτῶν, κατεπολέμησαν και κατέσφαξαν εἰς τὰς ἀγυῖας τῆς Κ]πόλεως τοὺς θρασεῖς και ἐμπείρους ναύτας τῆς Μεσογείου, και ἠγέρθη ἐν Ἰταλίᾳ γοερὰ φωνὴ ἐκδικήσεως κατὰ τῶν ἀπίστων και ἀμαρτανόντων Βυζαντινῶν. Οἱ Ἴταλοὶ κατὰ τὸν διάπλου τῶν, πιθανόν, ἐζημίωσαν τοὺς ὑπηκόους τοῦ Ἄνδρονίκου πλειότερον τῶν ἰδικῶν τῶν ζημιῶν ἐν τῷ Βυζαντίῳ. Σωφρονεσττέρα ἦτον ἡ πολιτεία τοῦ Ἐμμανουὴλ Κομνηνοῦ, ζητούντος διὰ προνομίων και δωρημάτων νὰ ἐλκύσῃ τοὺς Λατίνους. Σωφρονεσττέρα ἠθελεν εἶσθαι και πάντων τῶν αυτοκρατόρων ἡ πολιτεία, ἂν μιμούμενοι τοὺς Ἴταλοὺς ἐνεψύχωναν τὴν ναυτιλίαν τοῦ κράτους, και συνερίζοντο μετὰ τῶν ἐμπορευομένων και δραστηρίων Ἰταλῶν οἱ ὑπήκοοι τῶν ἐν τῇ ξηρᾷ και τῇ θαλάσῃ. Δὲν ἐγίνωσκαν οἱ Βυζαντινοὶ, ὅτι οἱ Ἴταλοὶ πολλὰ παθόντες, και τὰ πάντα ἐν Κ]πόλει ἀπολέσαντες, ἐμελλαν πικρότατα νὰ ἐκδικηθῶσι τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον μετὰ τῶν αὐτῆς εὐχερείας κατεκράτησαν τὸ 1204;

Γνωστὴ εἶναι ἡ πολιτεία Ἄνδρονίκου τοῦ ἐπιχαλουμένου *ευράγγου*. Οἱ ἐξωσθέντες Ἴταλοὶ, φθάσαντες εἰς Ἰταλίαν και διασαλπίσαντες τὰ δεινὰ αὐτῶν, παρεκίνουον τῆς Δύσεως τοὺς δεσπότης, ἵνα ἐκστρατεύσωσι κατὰ τοῦ Ἄνδρονίκου τοῦ σφετερισθέντος τὰ κτήματα αὐτῶν. Προσέτι, ἡ ἀπανθρωπία τοῦ βασιλέως τούτου, και ἡ ἀτιμώρητος ἀγωγή τῶν ἀρχόντων και εὐνοουμένων αὐλικῶν, παρόργιζαν ὁσημέραι τὸν Βυζαντινὸν λαόν. Μόνος τῶν Ἰταλῶν ἡγεμόνων ὁ Γουλιέλμος Β'. τῆς Σικελίας, ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Ἄνδρονίκου, ἀνακρεθέντος

μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ (1) κατὰ τὰ γραφόμενα τοῦ Νικήτα.

Ὁ διάδοχος τοῦ Ἄνδρονίκου, Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος, φρονιμώτερα ἐπολιτεύετο πρὸς τοὺς Λατίνους. Οἱ Βενετοὶ, ἐμποροὶ ἀκάματοι, πρῶτοι ἐπεμψαν πρέσβεις εἰς Βυζάντιον, ἀνεκτήσαντο τὰ ἀρπαγέντα κτήματα, και ἔλαβαν και χρηματικὴν ἀποζημίωσιν. Οἱ Πισαῖοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ λάβωσι τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀπαιτουμένην ἀποζημίωσιν, διότι μετὰ τὴν ἐκ Βυζαντίου ἐξωσιν αὐτῶν σκληρότερον πάντων τῶν ἄλλων Ἰταλῶν ἐληλάτησαν τὰς γαίας τοῦ Κράτους.

Μετὰ τούτους προσῆλθαν και οἱ Γενουήνσιοι πρέσβεις, Γουλιέλμος Τορνέλλος και Γουίδος Σπινόλας, και μετὰ πολυήμερους διαπραγματεύσεις ἔγινε σύμβασις μετὰ τοῦ Ἰσαακίου. Περὶ τῶν ζημιῶν τῶν γενομένων εἰς τὴν συνοικίαν τῶν Γενουησιῶν, βασιλεύοντος τοῦ Ἄνδρονίκου, οὐδεὶς λόγος. Ἐδώρησεν ὁ Ἰσαάκιος, κατ' αἴτησιν αὐτῶν, ἑτέραν ἀποβάθραν πλησίον τῆς μονῆς τοῦ Παντελεήμονος, ἰδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἐμμανουὴλ, ἐκτὸς τοῦ παλατίου τοῦ καλουμένου Καλαμάνου ἤτοι τοῦ Βοτανειάτου, και ἑτέρα τινὰ οἰκήματα. Ἡύξησεν ὁ αυτοκράτωρ τὰ πρὸς τὴν κοινότητα τῆς Γενουῆς δωρήματα αὐτοῦ, δίδων σήμερον ἀντὶ τῶν πεντακοσίων ἐξακόσια ὑπέρπυρα, και ἑκατὸν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἀντὶ τῶν ἐξήκοντα. Ἐζήτησαν πρὸς τούτους οἱ πρέσβεις νὰ ἐλαττώσῃ τὸ ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων μέχρι τούτου διδόμενον τέλος 4 τοῖς 100 εἰς 2 τοῖς 100, ἀλλ' ὁ αυτοκράτωρ ἦτον ἀδυσώπητος (2).

Περὶ τὸ 1186, βασιλεύοντος τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου, Γενουήνσιοι τις, Καφούρης τὸ ὄνομα, μετὰ πλοίων δικρότων και στρογγύλων ἐληλάτη τὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας και τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους (3). Τοῦτον ἄλλοτε ἐλθόντα εἰς Βυζάντιον, χάριν ἐμπο-

ρίου, ἐζημίωσεν ὁ τότε ναύαρχος Μιχαὴλ ὁ Στρυφνὸς (1) δι' αἰτίας, τὰς ὁποίας ἀγνοοῦμεν. Ταύτην τὴν ζημίαν ἐξεδικεῖτο λεηλατῶν τὰς γαίας τοῦ κράτους. Κατ' αὐτοῦ ἀπῆλθεν ὁ Στειριόνης Ἰωάννης, «πειρατὴς μὲν ποτε γενονῶς, και πειρατῶν ὁ χεῖριτος, ἐκ Καλαθρίας ὄδρωμένος, Ἰσαακίῳ δὲ τῷ βασιλεῖ προσφύεις ἐπὶ μεγίστοις φιλοτιμήμασι, και Ῥωμαίοις πλειστάκις ὠφελικῶς ἐν τοῖς κατὰ θάλασσαν ἀεθλεύμασι». Ὁ Στειριόνης μετὰ τῶν πλοίων του ἠγχυροβόλησεν εἰς τὸν Ἐλλησποντον «περὶ Σηστόν», φρονῶν δὲ ὅτι ὁ Καφούρης διέπλεε τὸ Αἰγαῖον, συνεχώρησε τοὺς ναύτας του, ἵνα ἀποβῶσιν εἰς τὴν ξηρὰν. Ὁ Καφούρης περὶ μεσημβρίαν ἐπέπεσε κατὰ τῶν πλοίων κενῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα ἐκυρίευσε. Ἐξηκολούθει τότε θρασύτερον ληστεύων τὰς νήσους και τὰ παράλια. Μὴ ἔχων ὁ Ἰσαάκιος δυνάμεις ἀξιωμαχούς, ἵνα καταβάλλῃ τὸν Καφούρη, ἐπεμψεν εἰς αὐτὸν Γενουησίους τινάς, κατοικοῦντας ἐν Βυζαντίῳ, και γνωρίζοντας τὸν Καφούρη ἀπὸ τῶν καιρῶν τῆς ἐδῶ ἐνδημίας αὐτοῦ. Συγχρόνως καταρτίσας νέας τριήρεις ὑπὸ τῶν ναύαρχων Στειριόνη, ἀπέστειλεν αὐτὰς κατὰ τοῦ Καφούρη. Διὰ τῶν Γενουησιῶν προσέφερον εἰς αὐτὸν ἐξ κεντηνάρια χρυσοῦ, και χώραν εἰς τὸ κράτος ἱκανὴν νὰ διατρέφῃ ἑπταπλασίους, ὅσων ὀπαδῶν εἶχε σήμερον μετ' αὐτοῦ. Τὰς προσφοράς ταύτας ἐδέχθη ὁ Καφούρης ὁ δὲ Στειριόνης, παραλαβὼν και τινὰ πλοῖα Πισαϊκά, ἐπέπεσε ἀίφνης κατὰ τοῦ πειρατοῦ, τὸν ὁποῖον ἐθανάτωσε, κυριεύσας πάντα τὰ πλοῖα αὐτοῦ, ἐκτὸς τεσσάρων διαφυγόντων μετὰ τοῦ ἀνεψιῦ αὐτοῦ (2).

Μόνος ὁ Νικήτας διηγεῖται τὴν πειρατείαν αὐτὴν, τὴν ὁποίαν, ὡς και πλείστας ἄλλας, ἀποσιωπῶσι τὰ Ἰταλικά χρονικά. Τεκμαίρει δὲ τὴν ἀθλιότητα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, λαμβάνοντος εἰς ὑπηρεσίαν αὐτοῦ πειρατὴν γνωστόν, ὡς τὸν Στειριόνην (3). Εἰκάζω ἐκ τῶν

(1) Ἐκ πολλῶν Βυζαντινῶν συγγραφῶν καταφαίνεται, ὅτι ὁ Λατινικὸς λαὸς συνεμειγνύετο μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ. «Τινὲς δὲ ἐκ τοῦ Λατινικοῦ γένους ἔτυψαν τὸν τύραννον Ἄνδρονίκον.» Νικ. Χων. 458. Πολλοὶ Βενετοὶ ἐν Βυζαντίῳ συνεζεύχθησαν μετὰ τῶν θυγατέρων ἐπισήμων Βυζαντινῶν. Tafel και Thomas Τόμ. Α'. 54 ἐν σημ. Depping Β'. 60.

(2) Τοῦτο καταφαίνεται ἀπὸ τὰς ὁδηγίας τὰς δοθείσας εἰς τὸν Ὁτομπόνον. Sauli Τόμ. Β'. 496. «Et quod Januenses non dent nisi de centum duo.» «Τὸ τέλος τὸ διδόμενον ἀπὸ τοῦ Γενουησίου εἶναι 4 τοῖς 100· προσπαθήσατε νὰ τὸ ὀλιγοστεύσητε εἰς 2 τοῖς 100, και ἂν και τοῦτο δὲν ἐπιτύχητε, εἰς 3 τοῖς 100.

(3) Νικ. Χων. 936.

(1) Μ. και Μ. Τόμ. Γ'. 27. «ἐπὶ τοῦ σεβαστοῦ Κυρ. Μιχαὴλ τοῦ Στρυφνοῦ και ἑτέρων ἀνθρ' ὄντων τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἀφαιρεθέντων χάριν κομμερκίου ἢ ἄλλως πως».

(2) Μέχρι τοῦ 1201 φαίνεται, ὅτι ἦσαν εἰσέτι ἐν ταῖς φυλακαῖς συνεργοὶ τινες τοῦ Καφούρη. Sauli Τόμ. Β'. 498.

(3) Ὁ Βιλλαρδουῖνος σελ. 481, 483. λέγει περὶ τούτου τὰ ἐξῆς. «Et alors (1207) lui vint une nouvelle qui était bien triste, qu' Esturion, qui était amiral des galères de Theodore Lascaris, était entré avec dix—sept galères en bouche d' Avie» etc.

γραφομένων του Νικήτα, ότι ο Καφούρης, δελεασθείς από τὰ χρήματα του βασιλέως και τὴν δωρομένην χώραν, ἔγινε θύμα του Στειρόνη.

Περὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν συνέβη ἑτέρα πάλῃ κατὰ τῶν ἐν τῇ πόλει κατοικούντων Λατίνων. Ὁ Ἰσαάκιος βλέπων ὅτι δὲν ἠδύνατο μόνος νὰ καταβάλῃ τὸν ἀποστατήσαντα Ἀλέξιον Βρανῶν, προσεκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν ἐν Βυζαντίῳ διατρίβοντα γυναικᾶδελφόν του Κορράδον τὸν Μομφεράτου. Οὗτος δέ, εἴτε διότι δὲν ἐνεπιστεύετο τοὺς Κων/πολίτας, εἴτε διότι ἦσαν ἀμαχιώτεροι τῶν Λατίνων (1), ἐστρατολόγησεν ἐκ τῶν ἐν Κων/πόλει Ἰταλῶν διακοσίους πεντήκοντα ἱππεῖς, πεντακοσίους πεζοὺς καὶ τινὰς «ἀπὸ Ἰσραηλιτῶν καὶ ἑσῶν Ἰσθῆρων» τῶν κατ' ἐμπορίαν στυλαμένων εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων (2). Δικαίως λέγει ὁ Heyd (3), ὅτι οὗτοι ἦσαν στρατιωτικοὶ τυχοδιώκται περιφερόμενοι ἐν Βυζαντίῳ, ζητοῦντες στρατιωτικὴν ἐργασίαν, καὶ ὄχι φιλήσυχοι ἔμποροι Ἰταλοί. Ἄν ὁ Κορράδος ἠδυνήθη νὰ συλλέξῃ, ἢ μᾶλλον νὰ στρατολογήσῃ ἑπτακοσίους πεντήκοντα Λατίνους μαχητὰς ἐντὸς τῆς Κ/πόλεως, δικαιούμεθα λέγοντες, ὅτι οἱ Κ/πολίται ἀπεστρέφοντο τὰ ὄπλα, διανοούμενοι μετὰ τοῦ λατινοφρονούντος Ἰσαακίου νὰ σώσῃσι τὸ κράτος, ὅλον ἐν προσευχόμενοι εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήρια.

Ὁ Κορράδος μετὰ τοῦ Ἰταλικοῦ του στρατοῦ κατετρόπωσε τὸν στρατὸν τοῦ Βρανῶ, καὶ ἐθανάτωσε καὶ τὸν ἴδιον. Τότε «τὸ ἀγελαῖον καὶ πτωχεῦον πλῆθος τῆς πόλεως» μετὰ τῶν ὀπλοφόρων τοῦ Κορράδου παντοίας κακώσεις ἐπέφεραν ἐπὶ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν.

Ὁ λαὸς τοῦ Βυζαντίου ληστευόμενος ἀπὸ τοὺς μισθοφόρους Λατίνους καὶ τὸν ἀκολουθοῦντα αὐτὸν ἄεργον καὶ καπηλικὸν ὄχλον, ὤρμησε μετ' ὀλίγον κατὰ τῶν συνοικιῶν τῶν Λατίνων, καὶ κατ' αὐτῶν τῶν μισθοφόρων τῶν ἐκ τῆς νίκης μεθυσθέντων. Ἐνόμιζαν οἱ Βυζαντινοί, ὅτι ἤθελαν ἀποδιώξαι τοὺς Λατίνους ἐκ τῶν οἰκημάτων αὐτῶν, καὶ ἀρπάσαι τὰ εἰς τὰς ἀποθήκας πολλότατα ἐμπορεύματα, πράττον-

τες ὅσα ἔγιναν κατὰ τοὺς χρόνους Ἀνδρονίκου τοῦ τυράννου. Οἱ Λατίνοι ἔφραζαν τὰς ῥύμας τῶν συνοικιῶν αὐτῶν διὰ θυρῶν (1), ἀνήγειραν ἐν βίᾳ ὀδοφράγματα καὶ παντοῖα ἐμπόδια εἰς τὴν πρόδον τῶν Κ/πολιτῶν. Ὅλοι οἱ μισθοφόροι ἐχύθησαν εἰς τὰς συνοικίας ταύτας, διότι κατ' αὐτῶν κυρίως ἐμαίνετο ὁ λαός. Κατὰ τὸν Νικήταν, οἱ Βυζαντινοὶ «ἀσιδήρωτοι γὰρ καὶ γυμνοὶ πρὸς ὀπλισμένους μαχόμενοι, οἱ πλείστοι δὲ καὶ οἰνόφυγες ὄντες», οὐδόλως ἐζημίωσαν τοὺς Λατίνους. Τὴν ἐπιούσαν ὁ λαὸς ἠτοιμάζετο ἐκ νέου νὰ προσβάλῃ τοὺς Λατίνους, ὅταν ὁ βασιλεὺς διὰ τινος ἀξιωματικοῦ διέταξε αὐτὸν νὰ ἡσυχάσῃ.

Ἔρχομαι τώρα, κύριοι, νὰ ἐρευνησῶ τὴν θέσιν τῶν συνοικιῶν τούτων ἐν Βυζαντίῳ καὶ νὰ ὀρίσω, ἂν ἦναι δυνατόν, τὸν τόπον, ἢ καθὼς προεῖπα, τοὺς τόπους, ὅπου ἐμπορεύοντο.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν χρυσοβούλλων τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου, ὀρίζοντων τοὺς τόπους αὐτῶν, δυνάμεθα νὰ διευκρινήσωμεν τὰς συνοικίας καὶ τὰς ἀποβάθρας. Τότε πλείστα ἄλλα μέρη τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας γίνονται καταληπτά (2).

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1191 ὁ Ἰσαάκιος ἀποκρινόμενος εἰς ἐπιστολὴν τοῦ πρέσβεως τῆς Γενούης Τάντου, διακηρύττει, ὅτι πρόθυμος εἶναι ἢ βασιλεία αὐτοῦ, ἢ ἀκούσῃ καὶ παραδεχθῆ, ὅσον τὸ κατὰ δύναμιν, τὰς αἰτήσεις τῆς Γενούης, καὶ ἐπικυρώσῃ τὰ προδωρηθέντα προνόμια τῶν Γενουησίων ἐν Ῥωμανίᾳ.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1192 ὁ Ἰσαάκιος ἐπεκύρωσε τὰ προνόμια τῶν Πισαίων, καὶ τὸ αὐτὸ ἔτος κατ' Ἀπρίλιον τὰ τῶν Γενουησίων. Ἀμφότερα τὰ πολύτιμα ταῦτα ἔγγραφα διεσώθησαν εἰς τ' ἀρχεῖα τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐκ τούτων κυρίως μέλλομεν νὰ ὀρίσωμεν τοὺς τόπους τῶν Ἰταλῶν, βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους Βυζαντινοὺς ἱστορικούς.

Εἰς τὸ ἔγγραφο τὸ δοθέν πρὸς τοὺς Πισαίους δίδει ὁ βασιλεὺς «σκάλαν (3), ἐν ᾗ μέλλουσιν

(1) Ἐκ ταύτης καὶ ἐξ ἑτέρας μαρτυρίας μαθάνομεν, ὅτι αἱ συνοικίαι τῶν Λατίνων ἐκλείοντο διὰ θυρῶν. Τοιαύτας θύρας βλέπομεν εἰσὶ εἰς τινὰς πόλεις τῆς Αἰγύπτου.

(2) Τὰ χρυσοβούλλα ὀρίζουν ἅπαντα τὰ ὄρια τῶν συνοικιῶν τούτων. Ἐνίοτε ὑπερέβαιναν ταῦτα οἱ Λατίνοι, «γυναιξί τε Ῥωμαίαις ἑαυτοὺς συνοικίζοντες» (δηλ. οἱ Βενετοὶ) καὶ οἰκίας ταῖς αὐτῶν, ὡσπερ οἱ ἄλλοι Ῥωμαῖοι ἐξω τῆς ἐκ βασιλέως δεδομένης αὐτοῖς ἀναστρεφόμενοι διατρίβῃς.—Κίνναμος. 284.

(3) Ὁ αὐτοκράτωρ Καλοϊωάννης ἐπεμφε πολίτι-

καταίρειν τὰ πλοῖα ὑμῶν, καὶ ὁ φόρτος ἐκβάλλεσθαι τούτων, καὶ κατατόπιον τοῦ πραγματοποιέσθαι ἐπιτήδειον καὶ ἐνδεχόμενον μετὰ οἰκημάτων, ἵνα ἀποτεθῆτε τὰς πραγματείας ὑμῶν καὶ καταμένητε ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, δοθήσεται ὑμῖν παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου τόπος (1) εἰς γάσιν, καὶ εἰς τὸν Ἰπποδρόμον ἵνα δοθῆ ὑμῖν κατατόπιον, ἔνθα μέλλετε καθῆσθαι ἐν ἡμέρᾳ ἰπποδρόμου (2). «Πλοῖον ὑμῶν εἰ ναυαγήσῃ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τῆς βασιλείας μου, τὰ πράγματα ὑμῶν, ἃ ὑμεῖς ἐλευθεροῦτε καὶ ἐκβάλλετε σεσωσμένα, ἵνα ἔχητε ἀμερίμωτος, καὶ ἃ δὲ ἐκβάλλουσιν οἱ Ῥωμαῖοι βοηθήσαντες, ἵνα ἔχητε κἀκεῖνα, παρὰ τὸν τύπον τοῦ τόπου πρὸς αὐτοὺς τὸν μισθόν, εἰ μὴ ἴσως ἐκουσίως μέσον ὑμῶν κἀκεῖνων ἕτερόν τι συμφωνηθῆ». Ἀπὸ τὸ ἴδιον ἔγγραφο μαθάνομεν, ὅτι πρὸ καιροῦ διὰ τινὰς αἰτίας ἠθέλησεν ἢ βασιλεία μου ἐναλλαγῆναι αὐτοὺς τοὺς τοῖους τόπους, καὶ δοθῆναι αὐτοῖς ἀντὶ τούτων ἑτέρους ἐν τοῖς πέραν μέρεσιν ἀντικρὺ τῆς μεγαλοπόλεως (3), οἱ δὲ προσελθόντες ἐδεήθησαν τῆς βασιλείας μου μὴ οὕτω γενέσθαι, ἀλλ' εἶναι αὐτοὺς ἐν κατοχῇ ὧν εἶχον καὶ πρότερον (4) εὐδόκησεν ἢ βασιλεία μου οὕτω γενέσθαι καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον, «ἐπεὶ γὰρ συνέβη διὰ τινὰς λόγους μετακινήθῃναι ἡμᾶς πρὸς μικρὸν τῆς ἐκκλησίας, τοῦ ἐμβόλου καὶ τῆς σκάλας (5), ἅπερ εἶχομεν ἐν τῇ με-

γαλοπόλει, ὡς ἀντιδοθέντων ἡμῖν ἀντισηκῶν ἐν τοῖς πέραν μέρεσιν, νῦν δὲ ἐξ ὀρισμοῦ τοῦ βασιλέως ἀποκατέστημεν εἰς ταῦτα, ἅπερ εἶχομεν πρότερον ἵνα» κτλ.

Ταῦτα ἀναφέρω ἵνα καταδείξω, ὅτι οἱ Πισαῖοι εἶχον τὴν κατοικίαν αὐτῶν ἐντὸς τῆς μεγαλοπόλεως· προσέτι ἐκ τῆς παραχωρήσεως τόπων ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ καὶ Ἰπποδρόμῳ, εἰκάζω ὅτι δὲν κατόικον μακρὰν τῶν τόπων τούτων.

Εἰς τὰ χρυσοβούλλα τὰ ὀρίζοντα τοὺς τόπους τῶν Λατίνων, καὶ εἰς πολλὰ Ἰταλικά ἔγγραφα τῶν τότε καιρῶν, ἐκδοθέντα ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, λόγος γίνεται πολλάκις περὶ ἐμβόλου ποτὲ μὲν ἀπλῶς τοιούτου, ποτὲ δὲ δημοσίου. Ὁ ἀναγινώσκων τὰ ἔγγραφα ταῦτα μὴ λησμονήσῃ τὰ γραφόμενα λέοντος τοῦ Διακόνου (1) «ἐκτίσε δὲ ὁ αὐτὸς καὶ τέσσαρας ἐμβόλους ἀπὸ τοῦ παλατίου μέχρι τῶν χερσαίων τεῖχων, ἐγχορήγους θόλους» ὁ μὲν εἰς ἤρχετο ἀπὸ τοῦ Ἰζουανιστηρίου, καὶ τῶν Μαγγάων καὶ τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ διήρχετο μέχρι τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου». Ὁ ἐμβόλος οὗτος εἶναι, νομίζω, ὁ τοσάκις μνημονευόμενος εἰς τὰ χρυσοβούλλα ταῦτα. Τὴν ἔκτασιν τῶν συνοικιῶν πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολάς, πρὸς ἀρκτον καὶ νότον ἀγνοοῦμεν, διότι τὰ χρυσοβούλλα μνημονεύουν ναῶν, οἰκημάτων, ῥυμῶν καὶ ῥυμίδων, ἀφανισθέντων σήμερον πάντων.

Τὸ χρυσοβούλλον τῶν Πισαίων ἀναφέρει πρῶτον τὰ προκατεχόμενα κτήματα αὐτῶν, τὰ πλείστα πυρποληθέντα ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρονίκου μετέπειτα ἀπαριθμεῖ «τὰ νῦν ἐπιφιλοτιμηθέντα, ἐν οἷς συνεισάγονται καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ ἐκπαλαὶ ἐδάφη»... Μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν γαιῶν καὶ ῥυμίδων ἀναφέρεται καὶ μετόχιον τῶν Τριχιναρῶν καὶ τῶν Ὀλοβώων (2), εἶτα λέγει, «ἐκεῖθεν τοῦ ἐμβόλου πρὸς ἀρκτον ἕδαφος ἄνετον, τὸ νῦν φαινόμενον εἰς κάμπον (3) τῶν ποτῶν οἰκημάτων, ἔχον μῆκος ἀπὸ τοῦ δημοσίου ἐμβόλου, καὶ μέχρι τοῦ τείχους τοῦ κάστρου τοῦ

της ναοῦ τὰ ἔσοδα τῶν ἐν Κ/πόλει ἐκκλησιῶν τῆς τοῦ νοσοκομείου καὶ τῶν ἀποβαθρῶν· πρὸς τούτοις, τινὰ τελωνιακὰ καὶ ἐνοίκια. Heyd Τόμ. Α' 53. ὁ ἐπὶ τῶν ἀποβαθρῶν φόρος ἐκαλεῖτο σκαλλιᾶτικον «scallaticum»—Tafel καὶ Thomas Α' 257.

(1) Σελ. 79.

(2) Μ. καὶ Μ. Τόμ. Γ' σελ. 48 καὶ 49. Μοναὶ πάντῃ ἀγνωστοὶ εἰς ἐμέ.

(3) Κάμπον ἐκάλουσαν οἱ Βυζαντινοὶ τὸν κῶρον, ἐπὶ τοῦ ὀποίου ἀνήγειραν οἱ Λατίνοι τὰ κτίρια αὐτῶν. Γ. Ἀκροπόλις σελ. 192.

μα δῶρα διὰ τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Πίσσης. Heyd Τόμ. Α' 28.

(1) «ὄπισθεν τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου Σοφίας διακείμενον μονῆριον τῆς Θεομήτορος, ἐπικεκλημένον τῆς Βραγχιωτίσσης». Μ. καὶ Μ. Τόμ. Α' 423. ἦτον ἄρα Λατινικὴ ἐκκλησίαι αὕτη;

(2) Κατὰ τὸν Roncioni σελ. 364. «la circostanza che i Pisani nell'ippodromo ebbero luogo superiore ai Veneziani, fu posteriormente causa di dissapori fra le due nazioni». Heyd Τόμ. Α' 25 ἐν σημ. Ἄν οἱ Βενετοὶ εἶχαν τόπον «ἐν ἡμέρᾳ ἰπποδρόμου» πιθανόν τὸ αὐτὸ πρόνομιον ἐχάρινον καὶ οἱ Γενουήσιοι.—Miltitz Β' 423 Κατὰ τὸν Saracini ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Miltitz Β' 463 ἐν σημ. φαίνεται ὅτι τὸ 1372 οἱ ἐγκάτοικοι τοῦ Ἀγκῶνος, καθὼς καὶ οἱ Βενετοὶ Γενουήσιοι καὶ Καταλάνοι, εἶχαν τόπον ὀρισμένον ἐν τῇ ναφ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

(3) Πρὸς τὸν Heyd Τόμ. Α' 51. ὅπου ἀφηγεῖται τὰς αἰτίας ταύτας, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν Ἰταλῶν ἱστορικῶν.

(4) Μ. καὶ Μ. Τόμ. Γ' 44.

(5) Ἡ Πίσσα ἀφιέρωσεν εἰς ἀνέγερσιν τοῦ μεγάλου

» φαινομένου κατ' εὐθείαν ἀπὸ τῆς πόρτας τοῦ
» Νεωρίου καὶ πρὸς δύοσιν, πήγεις ἑκατὸν ὀκτώ,
» καὶ πλάτος ἀπὸ τοῦ νεροδρόμου τοῦ πρὸς
» δύοσιν μὲν τῆς μονῆς τοῦ ἀπὸ Λογοθετῶν ὄν-
» τος, πρὸς ἀνατολὰς δὲ τοῦ εἰς κάμπον φαι-
» νομένου ἐδάφους, τοῦ ἐξάγοντος τὸ ὕδωρ ἐν
» τῇ πόρτῃ τοῦ Νεωρίου, καὶ πρὸς δύοσιν μέχρι
» καὶ τοῦ νεροδρόμου τοῦ κατερχομένου ἀπὸ
» τῶν Ἀμαλφηνῶν, καὶ ἐξάγοντος τὸ ὕδωρ ἐν
» τῇ πόρτῃ τῆς Ἰκανατίσσης, πήγεις ἑκατὸν
» δεκαπέντε, ἄνευ τοῦ ἄνωθεν τῆς πόρτης τοῦ
» Νεωρίου θολωτοῦ πύργου, ὡς ὄντος τοῦ ἀπὸ
» Λογοθετῶν ἑκκαλί» (1). Αὗται αἱ γραφαὶ
μαρτυροῦν, ὅτι πλησίον τῆς πύλης τοῦ Νεω-
ρίου, σήμερον Βαγτζὲ καπουσού, ἔκειντο τὰ
κτῆματα τῶν Πισαίων. Ἀναφέρεται πάλιν μετ'
ὀλίγον τὸ τεῖχος καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ τείχους πόρτα
τῆς Ἰκανατίσσης (2), περὶ τῆς ὁποίας οὐδεμίαν
μνείαν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς.

Μετὰ τὴν ἀπαρίθμησην τῶν οἰκημάτων καὶ
τῶν δύο ἐκκλησιῶν τῶν Πισαίων, τοῦ Ἁγίου
Πέτρου καὶ Ἁγίου Νικολάου (3), ὀρίζει τὰς
ἀποβάθρας. Μνημονεύει ἀποβάθρας (« ἡ ἀπὸ πα-
» λαιοῦ, ἡ καὶ ἐξῶθεν τῆς πόρτας τοῦ Νεω-
» ρίου, ἡ καὶ φαινομένη καὶ λεγομένη Διπλῆ»)
κτῆμα οὐσίας τῶν Πισαίων, ἐχούσης πρὸς ἀνα-
τολὰς τὴν σκάλαν τῆς μονῆς τῆς ἀπὸ Λο-
γοθετῶν (4), καὶ πρὸς δύοσιν τὴν ἑτέραν σκά-
λαν τῶν αὐτῶν Πισαίων, τὴν καὶ πρὸς δύοσιν
τῆς « πόρτας τοῦ Νεωρίου διακειμένην». Ἡ
σκάλα αὕτη δὲν εἶχεν οἰκῆματα παρὰ τὸ τεῖ-
χος, διότι ταῦτα ἦσαν ἅπαντα κτῆματα τῆς
μονῆς τῆς ἀπὸ Λογοθετῶν. Ἀπὸ ταύτης τῆς
Διπλῆς σκάλας πρὸς δύοσιν « ἕτεραι σκάλαι τρεῖς

» αἱ διήκουσαι μέχρι καὶ τῆς σκάλας τῆς νῦν
» κατεχομένης παρὰ τῆς μονῆς τοῦ Κύρ Ἀν-
» τωνίου» (1). « αἱ τοιαῦται δὲ τρεῖς σκάλαι
» κέκτηνται ὡς πρὸς τὸ τεῖχος, ἐδάφη καὶ οἰ-
» κήματα, ὧν ἡ μία, ἡ πρὸς δύοσιν τῆς Πόρτας
» τοῦ Νεωρίου, κέκτηται ἔδαφος ἄνευτον, ἀπο-
» φρασσόμενον διὰ ἐξαπήχων, χρησιμεῖον ὡς
» ἀπόθετον μέχρι καὶ τῆς πόρτης τοῦ Νεω-
» ρίου» (2).

Τῶν πρὸς δύοσιν τῆς Διπλῆς σκάλας τριῶν
σκαλῶν κατείχετο ἡ μὲν πρώτη, ἡ πρὸς δύοσιν
αὐτῆς, ἀπὸ τοὺς Πισαίους, ἡ μεσαία ἀπὸ τοὺς
Ἀμαλφηνούς, καὶ ἡ τρίτη ἀπὸ τὴν μονὴν τοῦ
Κύρ Ἀντωνίου. Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἡ
ἐξῶ τῶν τευχῶν δημοσία ὁδὸς δὲν εἶχεν, εἰ μὴ
χαμηλὰ οἰκῆματα παρὰ τὸ τεῖχος, καὶ τινὰ
παραπήγματα ἐπὶ τῶν ἀποβάθρων (3).

Μαθόντες ἐκ τοῦ χρυσόβουλλου τούτου τὰς
κατοικίας τῶν Πισαίων ἐν Κ]πόλει, εὐκόλον
θεωροῦμεν τὴν διασάφησιν τῶν θέσεων τῶν
ἄλλων Ἰταλῶν (4).

Τὸ χρυσόβουλλον τῶν Γενονησίων κατεγρά-
φη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1492 (5). Τοὺς ἄνω μνη-
μονευθέντας πρέσβεις ὁ Ἰσαάκιος « εὐμενῶς τε
» αὐτὸς παρεδέξατο, καὶ περὶ ὧν ἐζήτουν,
» τρακταῖσαι διωρίσατο». Τὸ χρυσόβουλλον τῆς
βασιλείας ἀπεστάλη εἰς Γένουαν διὰ τῶν πρέ-
σβειων, τοῦ γραμματικοῦ Νικηφόρου τοῦ Πεπα-
γωμένου, καὶ τοῦ διερμηνευτοῦ Γεράρδου τοῦ
Ἀλαμανοπούλου, ἵνα παραδεχθῆ καὶ ἐπικυ-
ρωθῆ ἀπὸ τὴν κοινότητα τῆς Γενοῦης. Τοιοῦ-

(1) Προσεπιφιλοτιμεῖται δὲ τούτοις ἡ βασιλεία μου, καὶ τὰ ἐνοικιὰ τῆς μονῆς τοῦ Κύρ Ἀντωνίου, τὰ ἐν τῇ γεννησομένῳ αὐτοῖς πρακτικῇ δηλωθησόμενα». Μ. καὶ Μ. Τόμ. Γ'. 46. Ταῦτα ἦσαν πιθανώτατα ἐντὸς τοῦ τείχους, διότι ἐπὶ τῆς παραλίας ἡ ἀποβάθρα τῶν Ἀμαλφηνῶν ἦτο μέσον τῆς τῶν Πισαίων καὶ τῆς μονῆς τοῦ Κύρ Ἀντωνίου.

(2) Ὁ Militz B'. 122, ἀναφέρει μίαν μόνην ἀποβάθραν τῶν Πισαίων.

(3) Δύσκολον εἶναι νὰ μάθωμεν πόσων ἀπέβαν τὰ παραλία τελεῖ ἀπὸ τὸ γέλιος τῆς θαλάσσης. Ὁ Βιλ-λαρδουίνος Paris. 1870. σελ. 87. λέγει, ὅτι κατὰ τὴν ἑφοδὸν τῆς 9ης Ἀπριλίου 1204, οἱ Βυζαντινοὶ ἐπὶ τῶν πύργων καὶ τοῦ τείχους διὰ τῶν λογγῶν ἐπλητταν τοὺς ἐπὶ τῶν πλοίων Λατίνους, « de main à main ».

(4) Πλανᾶται νομίζω ὁ Heyd τόμ. Δ'. λέγων, noi veniamo a sapere che i Pisani avevano un possedimento molto esteso in Constantinopoli, che andava dalla porta della Darsena (porta Neorii) fino al corno d'oro, rimpetto à Galata, ed era attiguo al quartiere degli Amalfitani.

(5) Μ. καὶ Μ. Τόμ. Γ'. 24—25.

των ἐγγράφων ἐγένοντο δύο ἀντίγραφα, τὸ μὲν
τούτων « τοῖς τοῦ Λογοθέτου τοῦ δρόμου (1)
» χαρτίοις τῆς Βασιλείας μου ἐναποτεθῆναι, τὸ
» δὲ ἕτερον ἀποκομισθῆναι ὑμῖν παρὰ τῶν ἀ-
» ποκρισιῶν τῆς Βασιλείας μου».

Πρὶν ἱστορήσω τὰ χαρισθέντα, ἢ, κατὰ τὰ
χρυσόβουλλα, φιλοτιμηθέντα εἰς τοὺς Γενονη-
σίους, καὶ τινὰ ἄλλα ἀφορῶντα τὴν ἡμετέραν
ἱστορίαν, καλὸν εἶναι νὰ συμμελετήσωμεν τὰ
οἰκήματα καὶ τὰς ἀποβάθρας τῶν Γενονη-
σίων, ὡφελούμενοι ἀπὸ τὰς θέσεις τῶν Πισαίων.

Ἐδώρησεν ὁ βασιλεὺς τοῖς Γενονησίοις « τὴν
» τε προκατεχομένην παρ' αὐτῶν παράλιον
» σκάλαν, καὶ τὸν ἔμβολον καὶ τὴν πλησιάζου-
» σαν τῇ προτέρῃ αὐτῶν σκάλα ἑτέραν σκά-
» λαν, τὴν τῇ σεβασμῇ μονῇ τῇ ἐπ' ὀνόματι
» τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος παρὰ τοῦ Μα-
» νοῦλ ἐκείνου ἀνεγερθείση διαφέρουσαν (2),
» ἀλλὰ δὴ καὶ τὰ ἐκατέρωθεν τοῦ παλαιοῦ
» ἐμβόλου αὐτῶν συναπτόμενα οἰκήματα, ἢ-
» γουν τὰ τῆς μονῆς τῆς ἀπὸ Λογοθετῶν καὶ
» τῆς μονῆς τοῦ πατρικίου Θεοδοσίου» (3).

Ἐκ τοῦ χρυσόβουλλου τῶν Πισαίων ἐμάθα-
μεν, ὅτι ἡ μονὴ τῶν ἀπὸ Λογοθετῶν ἔκειτο
πλησίον τῆς πύλης τοῦ Νεωρίου, καὶ πρὸς ἀνατο-
λὰς αὐτῆς (4). Εἶχε δ' ἡ μονὴ καὶ ἀποβάθραν
καλουμένην τὴν ἀπὸ Λογοθετῶν. Ἡ ἀποβάθρα
λοιπὸν τῶν Γενονησίων ἦτο πρὸς ἀνατολὰς
τῆς ἀποβάθρας τῆς ἀπὸ Λογοθετῶν καὶ τῆς
Διπλῆς, διότι πρὸς δυσμὰς ὄλαι αἱ παράλιοι
σκάλαι κατείχοντο ἀπὸ τοὺς Πισαίους, τοὺς

Ἀμαλφηνούς, καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κύρ Ἀντω-
νίου. Πρὸς ἀνατολὰς δὲ τῆς πύλης τοῦ Νεωρίου,
ἐντὸς τοῦ τείχους, ἦσαν τὰ οἰκήματα ἢ μετό-
χια τῆς μονῆς τῆς ἀπὸ Λογοθετῶν καὶ τῆς
μονῆς τοῦ πατρικίου Θεοδοσίου (1).

Ἐπέκεινα δὲ τούτων, « δωρεῖται τούτοις ἡ
» βασιλεία μου καὶ τὸν ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῶν
» Καλυβίων διακείμενον οἶκον τοῦ Καλαμά-
» νου (2) ἤτοι τοῦ Βοτανειάτου, μετὰ τῶν
» ἐμπερικλειομένων τῷ περιτειχίσματι τούτου
» οἰκημάτων, τῆς κινστέρης καὶ τῶν δύο αὐ-
» λῶν, καὶ αὐτῶν τῶν ἐν τῷ οἴκῳ ἐκκλησιῶν
» καὶ τοῦ λουτροῦ». Ἐκ τούτων καταφαίνε-
ται, ὅτι οἱ Ἰταλοὶ δὲν ἀνήγειραν πάσας τινὰς
ἰδίας αὐτῶν ἐκκλησίας, ἀλλὰ παρέλαβάν τινὰς
Ἑλληνικὰς, μνημονευόμενας εἰς τινὰ Πατριαρ-
χικὰ ἐγγράφα. Αἱ πλείστα τοποθεσίαι, ἀναφε-
ρόμεναι εἰς τὸ χρυσόβουλλον τῶν Γενονησίων,
εἶναι ἄγνωστοι. Ἡ ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Καλα-
μάνου μνημονευομένη κινστέρινα ἐκαλεῖτο κιν-
στέρινα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ
Ἀντιφωνητοῦ (3), ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχον ἄδειαν
οἱ Γενονησιοὶ, ἵν' ἀνεγείρωσι τὰ καταπεσόντα
οἰκήματα καὶ « ἀντλώσιν ὕδωρ εἰς οἰκίαν
χρησιν, . . . ἄνευ μέντοι λουτροῦ καὶ ποτοῦ
ἀλόγων». Ἐπειδὴ αἱ κινστέρινα τῆς Κ]πόλεως
ἦσαν εἰς ἀνωφερῆ τόπον, εἰκάζω ὅτι οἱ τόποι
τῶν Γενονησίων ἐπεξετείνοντο ἱκανὸν διάστημα
πρὸς νότον τοῦ παραθαλασίου τείχους καὶ
πλησίον τῆς Ἁγίας Σοφίας (4).

Περὶ τῶν χορηγηθέντων τούτων τόπων λέ-
γει τὸ χρυσόβουλλον « ἀλλ' οὐδὲ ἡ κατοχὴ
» καὶ νομῆ τῶν ἀναγεγραμμένων παραλίων,
» σκαλῶν καὶ τῶν οἰκημάτων καὶ τοῦ ἐμβό-
» λου, καὶ αὐτοῦ τοῦ οἴκου τοῦ Βοτανειάτου,
» ἀφαιρηθήσονται ἐξ αὐτῶν, ὡς τῆς βασιλείας
» μου κατὰ τὴν δοθείσαν αὐτῇ ἔννομον ἐξου-

(1) Ἦτο τότε λογοθέτης τοῦ δρόμου, Κύρ Δημήτριος ὁ Τορνίκης. Μ. καὶ Μ. τόμ. Γ'. 26. 32. Οὗτος « ἔγραψε πρὸς τὸν Λατίνον Ἐπίσκοπον Στραγγόμου περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐξ ὀνόματος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου». Δημητρακοπούλου Ὁρθόδοξος. Ἑλλάς. Ἐν Λειψίᾳ. 1872. 33.

(2) δηλ. ἀνήκουσαν.

(3) Μ. καὶ Μ. Τόμ. Γ'. 34. Ἐκ τῶν ὀδηγιῶν τοῦ πρέσβειος Ὀττομόνου, Sauli τόμ. Β'. 496, καταφαίνεται ὅτι οἱ Γενονησιοὶ ἦσαν πλησίον τῶν Πισαίων. Possessionem emboli nostri . . . cum domibus duabus in quibus molendina . . . fiunt usque embolum Pisanorum.

(4) Εἰκάζω ὅτι ἡ θέσις τῆς μονῆς ταύτης εἶναι ἐκεῖ, ὅπου μετέπειτα ἀνηγέρθη τὸ Ὄθωμανικὸν κτίριον, τὸ ἀνῆκον εἰς τὸν τάφον τοῦ Σουλτάν Χαμιδ, ἀριστερῶθεν τῆς πύλης τοῦ Νεωρίου, καλούμενον Χαμιδιὲ Ἰμαρεσί. Πρὸ τῆς Κ]πολιν τοῦ Βυζαντίου, Τόμ. Α'. 525. Ἡ μονὴ αὕτη εἰς τὰ χρυσόβουλλα καλεῖται τῆς ἀπὸ Λογοθετῶν, τοῦ ἀπὸ Λογοθετῶν καὶ τῶν ἀπὸ Λογοθετῶν. Μελετίου Γεωργ. ἐν Βενετίᾳ. 1807, Τόμ. Γ'. 74.

(1) Αἱ μὲν αὗται, καθὼς καὶ ἡ πολλάκις μνημονευομένη τοῦ Κύρ Ἀντωνίου, οὕτως ἐκαλοῦντο ἀπὸ τοῦ ἰδρύσαντος αὐτάς.

(2) Ὁ Νικήτας σελ. 483 μνημονεύει « τὸν σεβαστὸν Κωνσταντίνον τὸν Καλαμάνον, ἄνδρα καὶ τόλμησιν λελογισμένης μεστόν καὶ τὸ γενναῖον εὐτοχεύοντα στάσιμον», ἀκμάσαντα ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Τὸ ὄνομα Καλαμάνος σήμερον εἰτέτι σώζεται εἰς τινὰς οἰκογενείας τῆς Κ]πόλεως.

(3) Μ. καὶ Μ. τόμ. Γ'. 57.

(4) Ut possideant ejusmodi Embolum et scalam in magna civitate, sicut illis tradita sunt, vice illorum quae data fuerunt eis in transmarinis partibus. Semini ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Γαλατᾶ τοῦ Sauli τόμ. Α'. 25 ἐν σημ. Ἀγνωστί ἐννοεῖ ὁ Semini γράφων « in transmarinis partibus ».

» σίαν ἀφαιρουμένης τὰ τοιαῦτα πάντα ἀπὸ
 » τῶν κατεχόντων αὐτά, καὶ δωρουμένης τῶ
 » κοινῷ τῆς Γενούης διὰ τὸ συμφέρον καὶ
 » χρήσιμον τῇ Ῥωμανίᾳ· κερδανούσι δὲ οἱ Γε-
 » νοῦται καὶ πᾶσαν τὴν ἐξ αὐτῶν εἴσοδον,
 » τὴν τε νῦν οὖσαν καὶ τὴν ἐπομένην ἐξ ἐπι-
 » πονήσεων αὐτῶν, ἐντὸς τῶν παρὰ τῶν παρα-
 » διδομένων αὐτοῖς συνόρων γενομένων, μέχρις
 » ἂν τὴν πρὸς τὴν βασιλείαν μου καὶ τοὺς
 » κληρονόμους καὶ διαδόχους αὐτῆς, καὶ πρὸς
 » αὐτὴν τὴν Ῥωμανίαν συντηρῆ πίστιν καὶ
 » δουλείαν τὸ κάστρον καὶ ἡ χώρα τῆς Γε-
 » νοῦης, καὶ αὐτὸ τὸ κοινὸν αὐτῆς, ἀπαράθραυ-
 » στον καὶ ἀκολόθωτον κατὰ τὴν παρὰ τῶν
 » ἀναγεγραμμένων ἀποκρισιῶν αὐτῶν γε-
 » γονυῖαν ἐγγραφὸν συμφωνίαν, τὴν καὶ ἀ-
 » νωτέρω συνταχθεῖσαν τῶν ἀφαιρεθέντων ταῦ-
 » τα τὸ ἱκανὸν σχεῖν μελλόντων ἀπὸ τοῦ δη-
 » μοσίου καὶ μὴ σχῶσι δέ, μὴ κατὰ τῶν Γε-
 » νοῦται ὀφειλόντων ἐνάγειν, ἀλλὰ κατὰ τοῦ
 » δημοσίου αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ νενομισμένου και-
 » ροῦ καὶ μὴ τύχῳσιν ἀντιστικώσεως, ἔχειν
 » τὸ ἱκανὸν διὰ τοῦ δοθέντος, καὶ μὴ τύχῳσι
 » δέ, στέργειν, ὡς τῆς βασιλείας μου ἐπ' ἀ-
 » δείας ἐκ τῶν νόμων ἐχούσης ἐν εἰδήσει δω-
 » ρεῖσθαι καὶ τὰ ἀλλότρια, καὶ οὕτω δωρου-
 » μένης τὰ τοιαῦτα τῷ τῆς Γενούης πληρῶ-
 » ματι».

Ἀντέγραφα ταῦτα, ἵνα κατανοήσῃτε τὴν
 αὐθαίρεσίαν τοῦ ἀνοήτου Ἰσαακίου. Ὅσακις
 ξένοι χάριν ἐμπορίας κατώκησαν εἰς τὴν ἀλ-
 λοδαπήν, συνήθως ἠγόραζαν διὰ πολλῶν χρη-
 μάτων παραλίους τινὰς τόπους, ὅπου ἀνήγει-
 ραν ἀποθήκας, περιέσκαπταν τάφρον, καὶ ἀ-
 νέκτιζαν τείχη, ἵνα διαφυλάττωσι τὰ ἐμπο-
 ρεύματα αὐτῶν ἀπὸ γείτονας ἄρπαγας. Ἐν
 Κ]πόλει ὁμως εὐρύχωρα παλάτια, καὶ ἀποθά-
 θραι ἐδωροῦντο εἰς ξένους ἑτεροδόξους καὶ ἑτε-
 ρογλώττους (1), καὶ τὸ δημόσιον ἐπλήρωνε
 τοὺς ἰδιοκλήτας. Κατὰ τὸν Ἰσαάκιον, ἂν τὸ
 δημόσιον δὲν ἱκανοποιήσῃ, ἢ μᾶλλον ἂν ἡ ἀ-
 ποζημίωσις φανῇ ἀνεπαρκής, οὐδέποτε νὰ ἐνά-
 γωσιν εἰς δίκην τοὺς Γενουήσιους, ἀλλὰ τὸ
 δημόσιον αὐτὸ, τέλος ἂν καὶ τοῦτο δὲν ἀπο-
 ζημιώσῃ, νὰ γνωρίζωσιν οἱ κτήτορες τῶν δω-

(1) Περὶ τὸ 1180, κατὰ τὸν Εὐστάθιον, εὐρίσκον-
 το ἐν Κ]πόλει 60,000 Λατίνου. Heyd Τόμ. Α'. 62.
 Ὁ Ville-Hardouin Paris. 1870—74. λέγει «une
 mêlée commença entre les Grecs et les Latins qui
 étaient habitants de Constantinople et il y en a-
 vait beaucoup». ταῦτα τὸ 1203.

ρηθέντων οἰκημάτων, ὅτι ἡ βασιλεία δικαιοῦ-
 ται ἐκ τῶν νόμων νὰ δωρῆται καὶ τ' ἀλλότρια.

Ἀπὸ τοῦδε ἅπασα ἡ ἱστορία τοῦ Βυζαντι-
 νοῦ κράτους σαφηνίζει τὰ τοσαῦτα δωρήματα,
 νόμιμα καὶ ἄνομα, τὰ ὅποια οὐδέποτε ἐγίνον-
 το ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν καὶ ἀνεξαρτήτων αὐτο-
 κρατόρων τοῦ 9ου καὶ 10ου αἰῶνος. Οἱ προσ-
 εγγίζοντες Ὀθωμανοί, τῶν δυτικῶν ἡγεμόνων
 ἢ γνωστῆ φιλοκτημοσύνη, παρεκίνοῦν ἀπὸ τοῦ-
 δε τοὺς Βυζαντινοὺς, ἵνα κολακεύωσι τοὺς θα-
 λασσινοὺς καὶ τολμητίας Ἰταλοὺς. Ἡ ῥήτρα
 δὲ τοῦ Ἰσαακίου εἰς τὸ χρυσοβούλλον τοῦτο,
 καθὼς καὶ εἰς τὸ τῶν Πισαίων, ὅτι ἔχει ἐκ
 τῶν νόμων ἐξουσίαν νὰ δωρῆται καὶ τ' ἀλλό-
 τρια, εἶναι ῥήτρα ἀθάδους βασιλείως εἰς ὧτα
 ἐξηρειωμένου ὑπηκόου (1).

Ἐκ τῶν ἄνω εἰρημένων γίνεται πρόδηλον,
 ὅτι κατὰ τὸ 1192 ἅπασα ἡ παραλία τοῦ Βυ-
 ζαντίου, ἡ ἐκτεινομένη ἀπὸ τὴν μονὴν τοῦ
 Κύρ Ἀντωνίου, πλησίον τοῦ νῦν Βαλοῦκ παζάρ
 καπουσοῦ, μέχρι τῆς πύλης τοῦ Νεωρίου, νῦν
 Βαγτζε καπουσοῦ, εἶχε τέσσαρας ἀποθάθρας,
 τὴν πρώτην τῆς μονῆς τοῦ Κύρ Ἀντωνίου, τὴν
 δευτέραν τῶν Ἀμαλφηνῶν, τὴν τρίτην τῶν Πι-
 σαίων, τὴν τετάρτην τὴν καλουμένην Διπλῆν,
 ἀπέναντι τοῦ Βαγτζε καπουσοῦ. Πρὸς ἀνατο-
 λὰς ταύτης ἦτον ἡ ἀποθάθρα τῆς μονῆς τῶν
 ἀπὸ Λογοθετῶν ἀνατολικώτερον δέ, δύο ἑτε-
 ραι ἀποθάθραι, ἀνήκουσαι εἰς τοὺς Γενουήσιους.
 Μέσον τῆς πύλης τοῦ Νεωρίου καὶ Βαλοῦκ πα-
 ζάρ καπουσοῦ ἦτον ἐπὶ τοῦ τείχους πύλη δη-
 μοσία, καλουμένη τῆς Ἰκανατίσσης (2), πῆχεις
 ἑκατὸν δεκαπέντε μακρὰν τῆς πύλης τοῦ Νεω-
 ρίου

Ἄπαντα τὰ ἐντὸς τοῦ τείχους οἰκήματα
 τῶν Ἰταλῶν ἦσαν ἀπέναντι τῶν ἀποθαθρῶν
 αὐτῶν. Εἰς τὰς ἀποθάθρας ταύτας προσωρμί-
 ζοντο τὰ πλοῖα αὐτῶν, καὶ ἐδῶ ἤρχοντο οἱ
 βασιλικοὶ τελῶναι, ἵνα εἰσπράττωσι τὰ συμφω-
 νηθέντα 4 τοῖς 100 ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων
 ἐμπορευμάτων. Τελῶναι Ἰταλοὶ ἐλάμβαναν ἐκ
 τῶν ὁμοθηρήσκων τέλος τι χάριν τῆς κοινότη-
 τος τὰς θέσεις ταύτας τῶν Ἰταλῶν σαφηνίζον

(1) Ὁ Ἄγγελος: «ἐκυβέρνησεν ὡς δεσπότης δημο-
 «δόρος, ἢ μᾶλλον, ὡς ἤθελε πράξει ληστής σπουδά-
 «ζων νὰ μὴν ἀφήσῃ τίποτ' εἰς τὸν ληστευόμενον, διὰ
 «φόβον μὴ δὲν εὕρη καιρὸν νὰ τὸν ληστεύσῃ καὶ δεύ-
 «τερον.» Κοραῆ Ἄτακτα. Τόμ. Α'. σελ. 14.

(2) Μετὰ καὶ τοῦ πλάτους τῆς δημοσίας πόρτας
 Ἰκανατίσσης. Μ. καὶ Μ. Τόμ. Γ'. 23.—Ὁ Δάριος
 ἔκτισε τῆς Κανατίσσης τοῦ Σκληροῦ.—Κωδ. 11. Ἐ-
 χεῖ ἄρα σχέσιν μετὰ τῆς ἄνω πύλης;

καὶ ἕτερα χρυσοβούλλα τῶν βασιλέων, τὰ ὁ-
 ποῖα ἀναφέρω μετ' ὀλίγον, ἵνα συμπληρώσω
 τὴν ἱστορίαν τῶν ἐθνῶν τούτων ἐν Κ]πόλει.

Ἐρχόμεθα τώρα καὶ εἰς ἕτερα γραφόμενα
 τοῦ ἄνω χρυσοβούλλου. Οἱ Γενουήσιοι πρέ-
 σβεις ἀπήτουν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα ἀποζη-
 μίωσιν δι' ὅσα ἔπαθαν «ἐν τῇ τοῦ τυράννου
 » ἐκείνου Ἀνδρονίκου εἰς τὴν μεγάλῃπολιν ἐ-
 » πεισφρήσει, » ὅταν «Ῥωμαῖοι καὶ Λατῖνοι
 » εἰς ἐχθροὺς μεταταξάμενοι ἔσφατον καὶ ἐ-
 » σφάττοντο, ἐζημίουν καὶ ἐζημιούντο». Τέλος
 οἱ πρέσβεις, ἀκούοντες ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπῆτει,
 ἵν' ἀποζημιώσῃ καὶ οἱ Λατῖνοι τὰς ὅσας
 ζημίας ἐπροξένησαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὸν
 ἀπόπλουν αὐτῶν, συνεφώνησαν, οἱ μὲν Γενου-
 ἠσιοι ἵνα λησμονήσῃ τὰς ζημίας αὐτῶν ἐν
 τῇ μεγαλοπόλει, ὁ δὲ βασιλεὺς τὰς λεηλασίας
 τοῦ στόλου (1).

Ἡ παρακμὴ τοῦ Βυζαντινοῦ ναυτικοῦ, ἐμ-
 πορικοῦ καὶ πολεμικοῦ, ἄρχεται ἀπὸ τοὺς χρό-
 νους τῆς συνοικήσεως τῶν Λατίνων ἐν Κ]πόλει.
 Οἱ Λατῖνοι οὐχὶ μόνον μετεκομίζαν ἐκ τοῦ
 Εὐξείνου Πόντου ἐμπορεύματα εἰς Κ]πολιν, καὶ
 διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς Εὐρώπην, ἀλλ'εἶχαν
 καταστήματα εἰς τὰς παραλίους πόλεις τοῦ
 Βυζαντινοῦ κράτους, πλουτοῦντα διὰ τῆς ἐπι-
 κερδοῦς ἀκτοπλοίας, καὶ χαίροντα πλείονα
 προνόμια τῶν ἐγχωρίων Βυζαντινῶν ἐμπόρων.
 Ἄλλως, ἀδύνατον νὰ καταλάβωμεν διὰ τί τὰ
 παράλια τοῦ κράτους ἐγίνοντο λεῖα ἄνετος εἰς
 τοὺς τυχοδιώκτας Ἰταλοὺς, τῶν ὁποίων τὰς
 πειρατείας καὶ κακώσεις δὲν ἠνείχοντο πάν-
 τοτε καὶ αὐταὶ αἱ μητροπόλεις τῆς Ἰτα-
 λίας (2).

Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ ἄνω
 χρυσοβούλλου, πλοῖον Γενουήσιον (3), πλοιαρ-
 χούμενον ἀπὸ τὸν Γουλιέλμον Γράσσον, μετὰ
 τινος Πισαϊκοῦ, κατέπλευσεν εἰς Ῥόδον, καὶ ἐ-
 πέπεσε κατὰ τῶν ἀόπλων κατοίκων, τῶν ὁποίων

(1) Ἐκ τούτων καταφαίνεται, ὅτι ὁ Νικήτας Ἰσχωρῶν
 τὴν σφαγὴν τῶν Λατίνων ἀποσιωπᾷ τὰς πράξεις τοῦ
 στόλου. α ἀμνησίαν πάσης ζημίας: ἔν τε τῇ ἐπισφρή-
 » σει τοῦ τυράννου καὶ πρὸ τούτου καὶ μετὰ ταῦτα. καὶ
 » μέχρι καὶ νῦν τῇ χώρᾳ τῆς Γενούης ἀπὸ τοῦ μέρους
 » τῆς Ῥωμανίας μερικῶς ἢ καθόλου γενομένης καθυπι-
 » σχοῦμεθα. — Μ. καὶ Μ. Τόμ. Γ'. 29. Μὴ λησμο-
 » νῶμεν ὅτι κατὰ τὸν λόγον αὐτῶν αἱ ζημίαι ἀνέβαιναν
 εἰς ὑπέρπυρα, 228,000.

(2) Les Genoës et les Catalans se livraient plus
 que d'autres Latins à la piraterie. Depping Β'.
 201. 202.

(3) Μ. καὶ Μ. Τόμ. Γ'. 37.

τινὰς ἔσφαξε, καὶ ἄλλων τὰ χρήματα ἤρπασεν.
 Ἐκεῖσε εὐρίσκόμενοι ἀμφοτέροι οἱ πλοιαρχοὶ
 συνητηθήσαν μετὰ Βενετικῶν πλοίων, κομι-
 ζόντων εἰς Βυζάντιον πρέσβεις τοῦ Ἰσαακίου
 πρὸς τὸν Σαλαχατῖνον, ἐπανακάμπτοντας εἰς
 Βυζάντιον, καὶ ἐτέρους τοῦ Σαλαχατῖνου πρέ-
 σβεις πρὸς τὸν Ἰσαάκιον (1), κομίζοντας «φά-
 » ρια τε καὶ μουλάρια, καὶ ἄλλοια ζῶα κυνη-
 » γετικά, οἷα Λιβύη τρέφει καὶ Αἴγυπτος, καὶ
 » παντοῖα πολύτιμα πράγματα», καὶ τοὺς
 πρέσβεις τοὺς Ῥωμαίους, τοὺς Συρίους πραγ-
 ματευτὰς καὶ πάντας τοὺς Χριστιανοὺς καὶ
 Μουσουλμάνους ἐπιβάτας, «ἀπηνῶς καὶ ἀνη-
 » λεῶς διὰ μαχαίρων κατέσφαζαν» (2) διεσώ-
 θησαν μόνον οἱ Γενουήσιοι καὶ Πισαῖοι, οἱ εὐ-
 ρεθέντες ἐν τῷ πλοίῳ. Τυχόντες δὲ μετὰ ταῦ-
 τα καὶ πλοίου Λογγοβαρδικοῦ, εἰς τὰ μέρη
 τῆς Κύπρου ἀπερχομένου, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου
 ἐπέβαιναν πρέσβεις τοῦ Ἰσαακίου καὶ ὁ ἐπί-
 σκοπος Πάφου καὶ Ἰταλοὶ τινες, ἐπέπεσαν
 κατ' αὐτοῦ, ἐθανάτωσαν ἅπαντας τοὺς Λογγο-
 βάρδους, ἀφήκαν ἐλευθέρους τινὰς Πισαίους,
 καὶ ἐδέσμευσαν τὸν ἐπίσκοπον Πάφου. Τὸ χρυ-
 σόβουλλον ἀπαριθμεῖ τὰς ἀπωλείας ἐκάστου,
 καὶ τὰ ἀρπαγέντα χρήματα. Τὰ δῶρα τοῦ
 Σαλαχατῖνου πρὸς τὸν Ἰσαάκιον συμποσοῦν-
 ται εἰς νομίσματα ὑπέρπυρα 6675, τοῦ δὲ
 πρέσβεως εἰς ὑπέρπυρα 700, τὰ τῶν πραγμα-
 τευτῶν εἰς ὑπέρπυρα 39000, μεθ' ἑτέρων 193.
 Τοῦ δὲ σεβαστοκράτορος Κυροῦ Ἀλεξίου εἰς ὑ-
 πέρπυρα 50,000, τὸ ὅλον εἰς ὑπέρπυρα 96,
 568. Πολλῶν ἄλλων ἐμπορευμάτων σημειώ-
 σεις, λέγει τὸ χρυσοβούλλον, ἀπωλέσθησαν
 σφαγέντων τῶν κατόχων τῶν σημειώσεων. Τὰ
 δῶρα τοῦ Σαλαχατῖνου πρὸς τὸν Ἰσαάκιον ἦ-
 σαν φαρία, ξυλαλόη, βαλσαμέλαιον, ἀμπαράτα,
 βλαττία (3), σελοχάλινοι χρυσοὶ εἰκοσιν ἑπτὰ
 μετὰ λιθαρίων καὶ μαργαριταρίων.

(1) «Les deux princes (δηλ. ὁ Ἰσαάκιος καὶ ὁ Σα-
 λαχατῖνος) se firent mutuellement des présents, et
 pour marque de leur bonne intelligence, ils
 gardèrent respectivement dans leurs cours, les
 Ambassadeurs qu' ils s' étoient envoyés». M. Ma-
 rin Histoire de Saladin Paris. 1758. Τόμ. Β'.
 156.

(2) «Ὡς φίλοις προσεγγίσαντες τούτοις καὶ πρε-
 βένταν εἰρηνικῶς τάχα ἐξ αὐτῶν ἐπιζητούντες, ἐπα-
 πηδήσαν τε αὐτοῖς ληστρικῶς.» Μ. καὶ Μ. Τόμ.
 Γ'. 38.

(3) Βλαττίον ἀπὸ τῶ Ῥωμαϊκῶν Blatta, σκώληξ, ὁ-
 θεν τὰ πορφύρα φορέματα τῶν παλαιῶν ἐξαιρέτως τὰ
 μάλλινα. Βλαττία; (Λατ. Blattearius) ὁ τεχνίτης τῶν

Ἐπεμψεν ὁ Ἰσαάκιος εἰς τὴν Γένουαν τὸν Ἰγγλινον Πέτρον μετὰ τοῦ Γενονησίου Πέτρου Πανδάλου, ζητῶν ἱκανοποίησιν διὰ τὰς ζημίας ταύτας, τὰς γενομένας εἰς τὴν βασιλείαν καὶ τοὺς πραγματευτάς, καὶ μολοντί ἠδύνατο ὁ βασιλεὺς ν' ἀποζημιωθῆ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὰς πραγματείας τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἐμπορευομένων Γενονησίων, προτίμησε νὰ πέμψῃ εἰς Γένουαν τοὺς πρέσβεις, ἵνα ἱκανοποιήσῃ ἢ πόλις αὕτη τὰς ζημίας τῆς βασιλείας καὶ τῶν πραγματευτῶν. Τὸ χρυσόβουλλον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀρτυμέθη ὅλα ταῦτα, εἶναι τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1192ου.

Ἡ αὐθάδεια τοῦ Γενονησίου τούτου πειρατοῦ σφόδρα παρόργισε τὸν Βυζαντινὸν λαὸν κατὰ πάντων τῶν ἐν Κ/πόλει κατοικούντων Λατίνων. Οἱ πραγματευταί, ἐνῶ ἐθρήνουν τὴν ἀπώλειαν τοσούτων χρημάτων, ἐψέγαν τὸν Ἰσαάκιον, τὸν φιλοφρονούντα τοὺς Λατίνους. Ἠτοιμάζοντο ν' ἀρπάσωσι τ' ἀγαθὰ τῶν Λατίνων πρὸς ἀποζημιώσιν τῶν ἀπολεσθέντων χρημάτων καὶ ἐκδίκησιν τῶν φρονεθέντων. Δικαιῶς λέγει ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ χρυσόβουλλῳ τούτῳ, « τοσοῦτον δὲ τὸ φιλότιμον περὶ τὴν » κατ' ἡμᾶς χάραν ἐπιδειξαμένην ἡ βασιλεία μου, » ἀνάλογον καὶ τὴν ἐξ ὑμῶν δουλείαν ἐξείν » προσεδόκα, καὶ μὴ μόνον μὴ εἰς πολέμους » ὑμᾶς εὐρίσκω καὶ προφανεῖς ἐχθροὺς ἀν- » τικροὺς, ἀλλὰ καὶ συνερίθους καὶ συμμάχους » ἐν πᾶσιν, οἷς ἂν εὐρεθῆτε τόποις, εἴτε κατὰ » ξηρὰν εἴτε καὶ κατὰ θάλασσαν » (1).

Μετὰ τὴν εἰς Ἰταλίαν ἀποστολὴν τῶν ἄνω πρέσβεων ὁ Ἰσαάκιος, ἵνα περιστείλῃ τὴν ὄρμην τοῦ ἀγανακτούντος λαοῦ, διέταξε τοὺς Γενονησίους νὰ θέσωσιν « ἐν ἀσφαλεῖ » τὰς πραγματείας αὐτῶν, νὰ πωλήσωσι αὐτὰς εἰς ὅποιον θέλουν, καὶ « τὸ τίμημα αὐτῶν ἐναποτίθεσθαι », ἐωσότου φροντίσῃ ἡ Γένουα « περὶ

» τῆς ὀφειλομένης ἐπὶ τῷ τοιούτῳ ἀτοπήματι » ἐκδίκησεως, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων πάν- » των ἱκανοποιήσεως ».

Τὸ ἀκόλουθον ἔτος, κατ' Ἀπρίλιον, ἔφθασαν ἐκ Γενοῦης δύο πρέσβεις, ὁ Γουίδος Σπινόλας καὶ ὁ Γουλιέλμος Τορνέλλος, κομίζοντες τὴν περὶ τῶν προειρημένων πάντων ἀπόφασιν τῆς κοινότητος τῆς Γενοῦης. Τὸ ἐγγράφον, τὸ ἴστοροῦν τῆς ὑποθέσεως ταύτης τὴν σύμβασιν, χρονολογεῖται ἀπὸ Ὀκτωβρίου τοῦ 1193. Λέγει ὁ βασιλεὺς, ὅτι οἱ πραγματευταὶ οἱ ἀπολέσαντες τ' ἀγαθὰ τῶν καθ' ἑκάστην ἀνακαίονται, « τὴν » ἐκδίκησιν λιπαρῶς ἐξαίτουμένοι » δέδομενοι, ἵνα ἱκανοποιηθῶσιν ἐκ τῶν ἐνταῦθα εὐρισκομένων Γενονησίων. Ὁ βασιλεὺς συνεκάλεσε τοὺς ἐν Κ/πόλει Γενονησίους, ἵνα φροντίσωσι περὶ τῆς ἐκδίκησεως τοῦ κακοῦ, καὶ οὕτω καταπραῦνη τὴν ὀσημέραι ἀξάνουσαν ἀγανάκτησιν ἅπαντος τοῦ λαοῦ. Λέγει τὸ χρυσόβουλλον, « ὡς δὲ οὗτοι (δηλ. οἱ Γενονησίοι) τὴν τοῦ τη- » λικούτου πράγματος ἀνεβάλλοντο φροντίδα, » καὶ ἑαυτῶν ταύτην ἀποτινάσσεσθαι ἐπει- » ρῶντο, τὴν τῶν τολμησάντων τοῦτο κακίαν » προβαλλόμενοι, καὶ τὴν διὰ ταύτην ἀπὸ τῆς » χώρας αὐτῶν πρὸ χρόνων ἤδη πολλῶν ἀπο- » σόβησιν » κἀντεῦθεν αὐθις ἀγριώτερος αὐτοῖς » ὁ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν ἐπηγείρετο δη- » μος, καὶ θερμότερος ἐδεῖτο τῆς βασιλείας » μου ἐξ αὐτῶν ἱκανωθῆναι τὰ ἀπὸ τοῦ τοιού- » του πλοίου ἀφαιρεθέντα πράγματα αὐτῶν, » ἢ βασιλεία μου τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμα- » σιν ἐνδιδοῦσα, μέσως χωρεῖται, τοῖς τε Κ/πο- » λίταις τὸν θόρυβον καταστέλλουσα, καὶ τοῖς » Γενοῦταις τὸ ἀσφαλὲς ἐπὶ τοῖς πράγμασιν » αὐτῶν περιποιούμενη, καὶ τὴν προκυρωθεῖσαν » συμφωνίαν τῆς βασιλείας μου καὶ τῆς Ῥω- » μανίας, καὶ τοῦ κάστρου καὶ τῆς χώρας Γε- » νοῦας μὴ ἀκυρωθῆναι διοικονομοῦσα ».

Διηγεῖται ὁ βασιλεὺς τὴν ὑπὸ τῶν Γενονησίων παρακαταθήκην εἴκοσι χιλιάδων ὑπερπύρων. Τοιοῦτοτρόπως ὁ θόρυβος καταστέλλεται, καὶ οἱ Γενονησίοι διῆγον ἐν ἀφοβίᾳ καὶ ἐλευθερίᾳ.

Οἱ ἀφιχθέντες πρέσβεις τῆς Γενοῦης ἀνήγγειλαν εἰς τὸν Ἰσαάκιον, ὅτι οἱ ταῦτα πράξαντες Γενονησίοι πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τὴν πατρίδα « ἀπεδιώχθησαν διὰ τὸν ἐκδεδιητημένον » αὐτῶν βίον, καὶ τὴν ἐν οὐκ ἀγαθοῖς ἀνα- » στροφῆν » (1), ὅτι δὲν θέλουν παύσει διώκον-

(1) M. καὶ M. Τόμ. Γ'. 44.

τες αὐτούς, ἐωσότου συλλάβωσι καὶ παραδώσωσι αὐτούς εἰς χεῖρας τοῦ βασιλέως. Ἰκετεύουσαν δε αὐτόν, « μὴ διὰ δύο ἢ καὶ τριῶν ἀν- » δρῶν κακίαν » ἀποβάλλῃ ἀπὸ τὴν εὐνοίαν τοῦ τὴν Γένουαν, πιστὴν οὖσαν πάντοτε πρὸς τὴν βασιλείαν τῶν Βυζαντινῶν. Ἐκ τῶν λόγων τούτων ἐκάμφθη ὁ Ἰσαάκιος, καὶ διέταξε ν' ἀποδοθῶσι τὰ ὑπὸ τῶν Γενονησίων εἰς ἐγγυητὰς κατατεθέντα ὑπέρπυρα, καθὼς καὶ ἐπεδόθησαν (1).

Οἱ Γενονησίοι πρέσβεις φοβούμενοι μὴ μεταμεληθῆ ὁ βασιλεὺς, ἢ ἐπιπέσῃ κατ' αὐτῶν ὁ λαός, καὶ διωχθῶσι ἀπὸ τὰς συνοικίας αὐτῶν, ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν βασιλέα ἵνα ἐπικυρώσῃ διὰ νέου χρυσόβουλλου τὰ προνόμια αὐτῶν. Εἰς ταῦτα προθύμως συνήνεσεν ὁ Ἰσαάκιος· ἂν ὁμως ἔλαβον οἱ πραγματευταὶ τὸ τίμημα τῶν πραγματειῶν αὐτῶν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ταμείου, ἂν ὁ πειρατὴς συνελήφθη καὶ παρεδόθη εἰς τὸν βασιλέα πρὸς τιμωρίαν, ἀγνοοῦμεν. Ταῦτα, ἀφορῶντα τὸν Ἰσαάκιον καὶ τοὺς ὑπηκόους του, δὲν μνημονεύονται ἐν τῷ ἐγγράφῳ. Πιθανὸν μὲ φαίνεται ὁ βασιλεὺς καθησύχασε τὸν λαὸν μὲ χρήματα, διότι ἄλλως ἔμελλαν ἀθρόοι νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν Γενονησίων. Τὸ τέλος τοῦ χρυσόβουλλου σαφηνίζει τινα, τὰ ὁποῖα ἀπεσιώπησαν ἕτερα ἐγγράφα, « ἵνα μὴ κακόν τι μέγα » παρὰ τῶν Κων/πολιτῶν τοῖς ἐν τῇ μεγα- » λοπόλει Γενοῦταις συμβῆ, ὁποῖα ὁ πολὺς » ὄχλος οἶδε ποιεῖν, τὴν ἀγίαν αὐτοῦ βασιλείαν » τοῦτο οἰκονομῆσαι, καὶ οὐδέποτε μνήμην τῆς » τοιαύτης ὑποθέσεως ποιησόμεθα, μᾶλλον μὲν » οὖν καὶ ἐν τοῖς ὄρκοις . . . τοῦτο προστί- » θεσθαι, ἀμνηστείαν παντελῆ πάντας τοὺς » Γενοῦταις ἔχειν τοῦ τοιοῦτου σκανδάλου . . . » καὶ μηδέποτε ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν κατασχέσει » τινὸς τῶν Γενοῦιτῶν γενέσθαι μήτε διὰ τὴν » τοιαύτην αἰτίαν, μήτε δι' ἑτέραν οἰανδήποτε » μερικὴν ζημίαν ἢ βλάβην τῇ Ῥωμανίᾳ, ἢ τινι » τῶν ἐποίκων αὐτῆς εἰς τὸ ἐξῆς ἐπενεχθησο- » μένην παρὰ τινῶν Γενοῦιτῶν, πρὸ τοῦ δοῦναι » εἶδῃσιν τῷ κάστρῳ Γενοῦας, καὶ ἐξ ἐκείνου » τὴν ἐκδίκησιν ἀπαιτῆσαι, καθὼς ἀρχῆθεν » συνεφωνήθη ».

Ἰστορήσα κύριοι, τὴν πειρατείαν ταύτην καὶ τ' αὐτοκρατορικὰ χρυσόβουλλα, μαρτυροῦντα τὴν πολλὴν τοῦ Ἰσαακίου φιλοφροσύνην, ἢ

μᾶλλον ταπεινώσιν εἰς τὰς μετὰ τῶν Γενονησίων διαπραγματεύσεις αὐτοῦ. Πολλοὶ πιθανὸν κατακρίνουσαν τοσαύτας παραχωρήσεις, γενομένας πολλάκις πρὸς βλάβην τοῦ ἰδίου Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς χρόνους τούτους μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ κράτους, οἱ Βυζαντινοὶ βασιλεῖς ἐθώπευαν τοὺς Λατίνους, διὰ τῆς βοηθείας τῶν ὁποίων ἠλπίζαν ν' ἀποσοθῆσωσι τοὺς κινδύνους τῆς Ὀθωμανικῆς στρατιᾶς. Οὗτοι δὲ, τολμηρότεροι τῶν Βυζαντινῶν θαλασσοπόροι, καὶ πλείτερον τῶν Βυζαντινῶν πλουτοῦντες, οὐχὶ μόνον περιεφρόνουσαν, καὶ ἐχλεύαζαν ἀναφανδὸν τοὺς Βυζαντινοὺς, ἀλλὰ καὶ πολλῶν κακώσεων αἰτίοι ἔγιναν, ἀδιαλείπτως κατ' ἀλλήλων μαχόμενοι οὐχὶ μόνον εἰς τὰς Ἑλληνικάς καὶ Βυζαντινάς θαλάσσας, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ μεγαλοπόλει.

Ἡ παντελής ἔλλειψις ναυτικοῦ ὑπεκίνησε πολλοὺς Ἰταλοὺς πειρατὰς νὰ διαπλέωσι ἀφόβως τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Αἱ ἀφρούρητοι νῆσοι καὶ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐλθισταύοντο ποτὲ μὲν ἀπὸ Γενονησίων, ποτὲ δὲ ἀπὸ Βενετούς καὶ Σικελούς. Ἐξ ἐνός χρυσόβουλλου τοῦ Ἀλεξίου κατὰ τὸ 1204 μανθάνομεν, ὅτι πρὸς καταδίωξιν πλοίων καὶ κατέργων πειρατικῶν Γενονησίων « ἀπὸ τῶν μερῶν τῆς Σικελίας », ἀπερᾶλη ὁ Κακαλλάρος Γουλιέλμος Γενονησίου με αὐτοκρατορικὸν σιγγίλλιον, διατάττον πάντας τοὺς διοικητὰς νὰ τὸν βοηθήσωσι, ἵνα συλλάβῃ τὰ πλοῖα ταῦτα. Τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο τεκμαίρει τὴν ἔλλειψιν ναυτικοῦ καὶ ναυτῶν Βυζαντινῶν, ἱκανῶν νὰ ἀντιστρατεύωνται κατὰ τῶν Ἰταλικῶν πειρατικῶν πλοίων.

Δύω ἔτη πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κ/πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, ἐξεδόθη, βασιλεύοντος τοῦ Ἀλεξίου, ἕτερον χρυσόβουλλον εἰς τὸν ἀποσταλέντα εἰς Κ/πολιν πρέσβυν τῆς Γενοῦης, Ὁτομπόνον Δελακρόζα (1), ἐπικυροῦν τὰ ἤδη δωρηθέντα οἰκήματα, καὶ προσθέτον καὶ ἕτερα. Τὰ ἐν τῷ χρυσόβουλλῳ τούτῳ μνημονευόμενα καὶ τὰ προμελετηθέντα, σαφηνίζουν, κατ' ἐμέ, πληρέστατα τὰς μέχρι τοῦδε ἀγνώστους θέσεις τῶν Γενονησίων. Μολονότι αἱ πλείστα ὀνομασίαι εἶναι εἰς ἡμᾶς τὴν σήμερον ἀγνωστοί, καὶ οἱ μνημονευόμενοι ἔμβολοι, αἱ μοναὶ καὶ

(1) Ottenbuono di Croce, οὕτω γράφεται εἰς τὰ Ἰταλικά ἐγγράφα· quod praecedentes legati Willelmus Tornelli et Guido Spinola cum sancto imperio contraxerunt, sicut est inscriptum et redactum corroboret ac confirmet (δηλ. ὁ αὐτοκράτωρ). Sauli Τόμ. Β'. 195.—M. καὶ M. Τόμ. Γ'. 49.

(1) « Καὶ ἐλάβομεν ἡμεῖς τὰ τοιαῦτα νομίματα ἀπὸ χειρῶν τοῦ ὀξεδοβαφειπύλλου Ἰωάννου εἰς τὰς ἡμετέρας χεῖρας ». M. καὶ M. Τόμ. Γ'. 44.

βλατιῶν· καταβλατιᾶς. Κορ. Ἄτακτα. Τόμ. Α'. 192. Βλατιί(ου) λέγουσιν οἱ Χῖοι εἶτι σήμερον τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων, rougeole « Βλατιῆν τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς ». M. καὶ M. Δ'. 45. Ἐκ τούτων καὶ τὰ κύρια ὀνόματα « Βασίλειος ὁ Βλατιερός ». M. καὶ M. Δ'. 217. Θεόδωρος ὁ Τριβλατιετός. Ἰδ. Τόμ. Γ'. 58. Τὸ Βλατιῶν ἐλέγετο ἐνίοτε καὶ ἐξάμιτον. « mille iugerum et un examito cioè un pallio o veste tutta di seta ». Tafel καὶ Thomas Β'. 89. Ἐνίοτε ἢ το χρυσοκέντητον. « examitum auro textum ». Ἰδ. 90. Νικ. Χων. 908. καὶ τὰς σημειώσεις. Περὶ τοῦ Βλατιῶς, pallium, ἴδε τὰ γραφόμενα τοῦ Miltitz Β'. 80. ἐν σημ.

(1) M. καὶ M. Τόμ. Γ'. 37.

ρῦμαι πρὸ πολλοῦ ἠφρανίσθησαν, καὶ ἑτερόγλωσσοι ὀνόματα διεδέχθησαν τὰ ἡμέτερα Ἑλληνικά, ἀλλ' εἰσέτι διαμένουν θέσεις τινὲς γνωσταί, ἐκ τῶν ὁποίων δυνάμεθα μετὰ πλείστης βεβαιότητος νὰ ὀρίσωμεν τὰς συνοικίας ταύτας.

Τὸ χρυσόβουλλον διατάττει τὸν πανσέβαστον πρωτονοτάριον Κύρ Κωνσταντῖνον Πεδιαιδίτην καὶ τὸν λογοθέτην Κύρ Θεόδωρον Τριβλακτίτην μετὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Ἰωάννου τοῦ Ἀνζᾶ, ἵνα παραδώσωσιν εἰς τὸν πρέσβυν Ὀτομπόνον Δελακρόζα τὰ «παρὰ τῶν Γενοῦι» τῶν προκατεχόμενα ἐν τῇ μεγαλοπόλει ἐνοικιακὰ καὶ τὰς παραλίους σκάλας, τὰ καὶ «προδεδωρημένα αὐτοῖς» ἐτι δὲ παράδοτε αὐτῶ καὶ τὰ ἀρτίως ἐπέκεινα τούτων δωρηθέντα παρὰ τῆς βασιλείας μου τῶ αὐτῶ κἀσρῶ καὶ τῇ χώρᾳ τῆς Γενοῦας» κτλ... τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο ἀπαριθμεῖ ἰδιωτικὰ οἰκήματα μετὰ τῶν ἐνοικίων, εἶτα δὲ, οἰκήματα τῆς μονῆς τοῦ πατρικίου Θεοδοσίου, ἕτερον πλησιάζον τῇ μονῇ τῇ ἀπὸ Λογοθετῶν καὶ «τὴν μίαν παρὰ τὴν σκάλαν, τὴν διαφερούσαν τῇ σεβασμῇ» μονῇ τοῦ Μανουὴλ καὶ πλησιάζουσαν τῇ παρὰ τῶν Γενοῦιτῶν προκατεχομένη σκάλα» (1). Αὕτη ἔκειτο πρὸς ἀνατολὰς ταύτης, καὶ μετ' αὐτῆς μνημονεύονται καὶ τινὰ χαμαίγεια κτίρια παρὰ τὸ τεῖχος. Ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου μανθάνομεν, ὅτι ἀπέναντι τῆς πρὸ καιροῦ παραχωρηθείσης σκάλας ἦτο πύλη καλουμένη τοῦ Ῥαϊκτορος, μὴ μνημονευομένη εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς. Ἀδύνατον ἐκ τῶν γεγραμμένων νὰ ὀρίσωμεν, ἕως ποῦ πρὸς ἀνατολὰς ἐξετεινόντο αἱ δύο αὐταὶ ἀποβάθραι.

Ἐντὸς τοῦ τεύχους παρεχωρήθησαν πολλὰ οἰκήματα, τινὰ μάλιστα πλησίον τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, καὶ κατὰ τι ἐγγράφον Ἰταλικῶν, μέχρι τῆς Ἁγίας Σοφίας (2). Ἦτον ἄρα ἡ μονὴ αὕτη τοῦ Μεγαλοδημητρίου ἐν τῇ Ἀκροπόλει, περὶ τῆς ὁποίας τσαῦτα ἐγράψαν οἱ Βυζαντινοί; Ὁ οἶκος, ὁ ἐπιλεγόμενος τοῦ Βοτανειάτου, τοῦ ὁποίου ἐμνήσθη ἀνωτέρω, περιεῖχε καὶ ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας ἅπαντα

(1) Ἀναγινώσκωμεν ἐν τῷ δευτέρῳ Τόμῳ τῶν Πατρ. Ἐγγράφων σελ. 564. «Οἶκισμα περὶ τὴν Μαρμαρόπορταν ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ Εὐγενίου διακειμένου.» Ἡ πύλη αὕτη δὲν ἀναφέρεται ἀλλοῦ.

(2) Μεθ' ἑτέρων δύο οἰκιῶν μέχρι τῆς Ἁγίας Σοφίας (cum aliis duabus domibus usque Sanctam Sophiam). Sauli Τόμ. Β'. 496. Ἀναγινώσκονται ταῦτα εἰς τὰς ὁδηγίας τὰς δοθείσας εἰς τὸν Ὀτομπόνον, ἀπερχόμενον ἐκ Γενοῦης εἰς Κωνσταντινούπολιν.

τὸν κόσμον, ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν, λεπτομερῶς περιγράφει τὸ χρυσόβουλλον (1). Αὕτη ἡ ἐκκλησία ἀφαιρεθεῖσα πρότερον, πότε ἀγνοοῦμεν, ἀπεδόθη ἐκ νέου εἰς τοὺς Λατίνους.

Μνημονεύονται ἐν τοῖς χρυσόβουλλοις τούτοις πολλὰ ἕτερα εὐκτήρια, ἀγνωστα τὰ πλείωτερα τῆν σήμερον, τεκμαίροντα τὸ πλῆθος τῶν τοιούτων κτιρίων ἐν Κ/πόλει. «Οἰκήματα τοῦ δασίου Βασιανοῦ. Μετόχιον τῶν Ἐλιγμῶν. Μονὴ τῆς Ὑψηλῆς. Ναὸς τῶν Ἁγίων μεγάλων μαρτύρων Τεσσαράκοντα. Μονὴ τοῦ Μιχαήλ, ἐξουσιάζουσα τὰς δύο ἀποβάθρας τὰς δοθείσας εἰς τοὺς Γενοῦησίους. Ναὸς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ περὶ τὴν ἐνορίαν τοῦ Εὐγενίου. Ὁ θεῖος ναὸς τῆς Ἁγίας Δυνάμεως. Ἡ μονὴ τοῦ Μανδύλου κτλ.»

Πρὶν τελειώσω τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰταλικῶν συνοικίων ἐν Βυζαντίῳ, πρὸ τῆς ἀλώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Λατίνων, καλὸν εἶναι νὰ μάθωμεν ποῦ κατοικοῦν καὶ οἱ ὁμόφυλοι Βενετοί.

Οἱ Γενοῦησιοὶ διὰ τοῦ πρέσβους Μούρτα τὸ 1157ον ἤτησαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα ἔμβολον καὶ σκάλαν μέσον τῆς συνοικίας τῶν Βενετῶν καὶ τοῦ παλατιοῦ τοῦ δεσπότου Ἀγγέλου. Ἄννα ἡ Κομνηνὴ (2) λέγει, ὅτι πρὸς ἀμοιβὴν τῶν Βενετῶν, βοηθησάντων τὸν πατέρα αὐτῆς Ἀλέξιον κατὰ τῶν Νορμάννων, ἐδώρησεν οὗτος «τὰ ἀπὸ τῆς παλαιᾶς Ἑβραϊκῆς σκάλας» (3) μέχρι τῆς καλουμένης Βίγλας (4) διήκοντα ἐργαστήρια, καὶ τὰς ἐντὸς τοῦ διαστήματος τούτου ἐμπεριεχομένας σκάλας».

(1) Φαίνεται ἀπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Ὀτομπόνου, ὅτι τὸ παλάτιον τοῦ Καλαμάνου, ἦτοι τοῦ Βοτανειάτου, (ὅθεν τὸ Λατινικὸν κείμενον, Chalama καὶ Kalama) ἀφῆρθη ἀπὸ τοῦ Γενοσησίου, καὶ ἐδόθη εἰς τοὺς Γερμανοὺς (Alemanni), qui palatium ipsum penitus devastarunt. Παρακαλεῖ ἡ Γένουα, ἵνα ἐπισκευασθῇ δι' ἐξόδων τῆς βασιλείας, καὶ ἀποδοθῇ ἐκ νέου μετὰ τῆς ἐκκλησίας, τοῦ λουτροῦ καὶ τῆς κινστέρνης. Sauli Τόμ. Β'. 496. Miltitz Β'. 84.

(2) Ἀλεξ. Βιβ. Δ'. Οἱ κ. Tafel καὶ Thomas λέγουσιν ἐν τῷ τόμῳ Α'. 49, ὅτι τοῦ χρυσόβουλλου τούτου οὔτε τὸ πρωτόγραφον ἑλληνικόν, οὔτε ἡ λατινικὴ μετάφρασις εὐρέθησαν μέχρι τοῦδε.

(3) Il n'y a dans l'enceinte de la ville (δηλ. τῆς Κ/πόλεως) aucun Juif. Voyages en Asie par Bergeron. A la Haye. 1735. Ὁ Βενιαμίν τῆς Τουρδέλλης ἦτον ἐν Κ/πόλει περὶ τὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνος. Πιθανόν οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον ἐξωσθῆ ἐκ τῆς πόλεως.

(4) Εἰκάζω ὅτι ἡ ἐδῶ καλουμένη Βίγλα εἶναι ἡ πύλη τοῦ Δρουγγαρίου, νῦν Ζινδάν-καπουσοῦ. Πιθανόν ὁ ἐδῶ πύργος, ὅστις μετέπειτα ἐγένετο εἰρκητῆ, (Τουρκ. Ζινδάν) ἦτο Βίγλα.

Ὁ δὲ Κίνναμος (1) «καὶ στενωπὸς αὐτοῖς ἐν Βυζαντίῳ ἀποτέτακτο, ὃν ἔμβολον ὀνομάζουσιν οἱ πολλοί». Ἔχομεν καὶ ἕτερον μαρτυρίαν τοῦ Πτωχοπροδρόμου περὶ τῶν Βενετῶν (2).

Καὶ διάβα κ' εἰς τὸ πέραμαν, γοργὸν ὡς [ἐξαφτέρειν] Ἐρώτησε στὸ διάβα σου ἐπὶ τοὺς Βενετικούς, Τὸ πῶς πουλιέται τὸ τυρίν, τί ἔχει τὸ κεν- [τηνάριν] (3).

Ὁ Κοραῆς νομίζει, ὅτι οἱ ἐδῶ καλούμενοι Βενετικοὶ ἦσαν οἱ Βενετοί, οἱ ἀντιζήλιοι τῆς φατρίας τῶν Πρασίνων, οὕτω καλούμενοι «διὰ τὸ βένετον (4) χρῶμα τοῦ φορέματος».

Ὁ μὲν ὑπάγει ἐς ἀγορὰν ἱατρικῶν σπερμάτων, ἄλλος δὲ εἰς πέραμαν, ἄλλος εἰς ταῦ- [γενίου].

Πέραμα, λέγει ὁ Κοραῆς, ὠνομάζετο ὁ Γαλατᾶς, ὡς πέραν, ἦγον καταντικρὺ τοῦ Βυζαντίου. Ἄλλου στίχ. 223 λέγει ὁ ποιητής.

Νὰ μετερχόμεν πέραμαν ναύρισκα δκά τι [κέρδος, ὡς κωπηλάτης πρότερον, δεύτερον ὡς πλω- [ρήτης].

Εἰς τοὺς στίχους τούτους ὁ ποιητὴς ἐννοεῖ τῶν παλαιῶν τὸ πορθμεῖον (5). Ὁ Πτωχοπροδρόμος, γράφων πέραμα, ἐννοεῖ τόπον ἐντὸς τοῦ Βυζαντίου, ὅθεν συνήθως διέβαιναν εἰς τὸν ἀντίπεραν Γαλατᾶν, καὶ οὐχὶ τὸν ἴδιον Γαλατᾶν, ἄσημον τότε προάστειον καὶ ὅπου οὐδέποτε ἐκάθισαν οἱ Βενετοί. Μέχρι σήμερον οἱ ἀπὸ τὴν ἀποβάθραν τοῦ Γαλατᾶ, Καράκιοι καλουμένην, διαβαίνοντες εἰς Βυζάντιον ἀποβαίνουν εἰς τὴν ἀποβάθραν τὴν καλουμένην Βαλοῦκ-παζάρ, ἀπέναντι τῆς Βαλοῦκ-παζάρ καπουσοῦ. Ἐδῶ πωλοῦνται τὰ «ιατρικὰ σπέρματα», εἰς τὴν ὅπισθεν τῆς πύλης ταύτης θολωτὴν ἀγορὰν, καλουμένην Μισσῆρ-τζαρσῆ ἐδῶ εἶναι καὶ ἡ

πύλη τοῦ περάματος (1). Ὅλη αὕτη ἡ συνοικία ἐλέγτο τὴ πάλαι ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς πέραμα, διότι ἐδῶθεν τότε, καθὼς καὶ τὴν σήμερον, διαβαίνουν ἀπὸ τὴν Πύλιν εἰς τὸν Γαλατᾶν.

Ἐπειδὴ κατὰ τὰ προμελετηθέντα ἀπὸ τὴν ἐνορίαν τοῦ περάματος μέχρι τῆς πύλης τοῦ Νεωρίου κατοκοῦν οἱ Ἀμαλφῆνοι καὶ οἱ Πισαῖοι, ὑποθέτω ὅτι οἱ Βενετοὶ εἶχαν τὴν πρὸς δυσμὰς παραλίαν μέχρι τῆς ποτὲ πύλης τῶν Δρουγγαρίων, νῦν δὲ Ζινδάν-καπουσοῦ, καὶ κατὰ τὸν Λεουνκλάβιον, πύλην τῶν καραβίων μετὰ τριῶν ἀποβαθρῶν (2). Κατὰ τὰ γραφ-

(1) Porta Peramatis. Tafel καὶ Thomas Τόμ. Α'. 46. Λέγει ὁ Heyd Α'. 49. ὅτι ἡ πύλη αὕτη corrisponde probabilmente alla porta Neorii della quale Leunclavio dice, juxta portam hanc est scala Sydena, trajectusque Sydenus, vel Galatae Perama, sicut Graeci vocant. Ὁ Leunclavio ὀρθῶτα λαλεῖ περὶ τῆς Βαλοῦκ-παζάρ-καπουσοῦ Perama, fretum ipsum. Const. Christ. σελ. 9. Κ]πολις Σκ. Βυζαντίου Α'. 533. Μνημονεύεται καὶ ἔμβολος τοῦ Πέραματος εἰς λατινικὴν μετάφρασιν αὐτοκρατορικοῦ χρυσόβουλλου. Ad haec largitur eis (δηλ. τοῖς Βενετοῖς) ergasteria in embolo Peramatis, id est transitus, existentia, cum eorum solariis, quae introitum et exitum habent versus embolum, progredientia ab Hebraica usque ad locum qui dicitur Vigla. Tafel καὶ Thomas Α'. 50. in ipso nostro embulo, ἴδ. 56. vel in imbolo. ἴδ. 68. Πέραμα ἐλέγτο ἡ καταντικρὺ τῆς Κ]πόλεως παραλία. Ὁ Wolf ἐν ταῖς σημ. Νικ. Χων. 879. λέγει: utrum vero perama . . . nunc Peram sive Galatham vocent, affirmare non possum—τῇ περαιᾷ ἐναυλιζόμενος, ἦτις τοῦ Πικριδίου κατονομάζεται. Πικριδίων τὸ νῦν Χάσκι. Κ]πολις Σκ. Βυζαντίου Β'. 44. Portam Peramae. ἴδ. 56.

(2) Porta Carabiorum (τῶν καραβίων) Graecis recentioribus dicitur, quam Turci Gemiscle (γρ. Yemish iskelessi), ut auctor est Leunclavio. Cons. Christ. Α'. 47. Ἀναφέρεται καὶ porta Canavuci — à Vigla versus portam Canavuci. Tafel καὶ Thomas Α'. 412. 493. Μνημονεύεται τὸ 1324 Καναβούτζης δρουγγάριος. Μ. καὶ Μ. Α'. 414. 417. Πλησίον τοῦ Ζινδάν καπουσοῦ πρὸς ἀνατολὰς εἶναι πάμπολλα κηροπωλεῖα ταῦτα εἶναι τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος Ἐμμανουὴλ, τὸ δοθὲν εἰς τοὺς Βενετούς: versus Aquilonem tria ergasteria cerulariorum. ἴδ. Α'. 414. et maritimas III scalas, quae in predicto spatio terminantur. ἴδ. Α'. 57. Μία καλεῖται τοῦ Ἀγίου Μαρκαρίου. adhuc cum his comprehenditur et, quae est in litore scala sancti Marciani, quae hodie a Chrysiobasilio possidetur. ἴδ. Α'. 412. 483. Εἰκάζω ὅτι εἶναι ἡ ἄλλοτε καλουμένη porta S. Marci. ἴδ. Α'. 274. terra vacua posita in Constantinopoli foras muri civitatis, in scala majori in ripa de prima (οἱ κ. κ. Tafel καὶ Thomas Τόμ. Β'. 44. ὀρθῶς

(1) Σελ. 284.

(2) Κοραῆ Ἀτακτα Τόμ. Α'. Βιβλ. Β'. 413.

(3) Σήμερον εἰσέτι σώζονται πάμπολλα μεγάλα τυροπωλεῖα (κοινῶς χαβιαράδικα) πρὸς δυσμὰς τῆς πύλης Βαλοῦκ παζάρ.

(4) Bleu célesle. Κορ. ἔνθα ἀνωτέρω.

(5) Οἱ Χῖοι σήμερον καλοῦν τὴν ἀντικρὸ αὐτῶν πόλιν, τὸν Τεσμέ, πέραμα: καὶ περαματοῦσιν τὸν ἐκεῖσε κατοικοῦντα, καὶ τὸν ἐκεῖθεν ἐκπνέοντα ἀνετολὸν ἀνεμον.

μενα τῆς Ἀννης Κομνηνῆς, ἡ Ἑβραϊκὴ σκάλαια ἦτο πιθανότατα πλησίον τοῦ Βαλοῦκ παζάρ, διότι ἀνατολικώτερον ἦσαν αἱ ἀποβάθραι τῆς μονῆς τοῦ Κύρ Ἀντωνίου καὶ τῶν Ἀμακληνῶν (1).

Ἐσχάτως διὰ φροντίδος τοῦ σεβαστοῦ συναδέλφου κ. Μίλλιντζεν, καὶ ἀπὸ τινος Τουρκικῆς ἱστορικῆς ἐγγράφου ἐμάθαμεν, ὅτι τὸ γήπεδον, ἡ μέρος τοῦ γηπέδου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μεσοῦντος τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος ἀνιδρύθη τὸ βασιλικὸν τέμενος καλούμενον Γενί τζαμί (2), ἦτο κτήμα τῶν Ἑβραίων Καραϊτῶν, δωρηθὲν εἰς αὐτοὺς παρὰ τῶν Βυζαντινῶν αυτοκρατόρων. Ἐπὶ τούτου εἶχαν τὰς οἰκίας καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτῶν. Ἡ Ὀθωμανικὴ διοίκησις ἐδωκεν εἰς αὐτοὺς ἀντὶ τῶν ἐδῶ οἰκιῶν ἐτέρας εἰς Χάσκιοι, καὶ ἀσυδοσίαν εἰς τεσσαράκοντα μέλη τῆς κοινότητος καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτῶν. Μὴ δυνάμενοι οἱ Ἑβραῖοι νὰ πωλήσωσι ἢ ἀπαλλοτριώσωσι τὸ γήπεδον τῆς συναγωγῆς, λαμβάνουν τακτικῶς ὡς ἐνοίκιον αὐτοῦ μέχρι τῆς σήμερον γρόσια τριάκοντα δύο κατ' ἔτος κρατοῦν τὸ φερμάνιον τὸ ὀρίζον ταῦτα ὅλα (3).

Τὸ ἐγγράφον τοῦτο, μολοντί νεώτερον τοῦ 13 αἰῶνος, προσεπικυρώνει τὰ γραφόμενα τῆς Ἀννης Κομνηνῆς. Ἐκ τούτου εἰκάζω, ὅτι ἐδῶ πρέπει νὰ τοποθετήσωμεν τὴν Ἑβραϊκὴν σκάλαν ἀπέναντι τῆς ἐκεῖσε Ἑβραϊκῆς συνοικίας, τὴν ὁποίαν σημειοῦν εἰς τὸν χάρτην τοῦ ὁ Buondelmonte (4). Ἐκ τῆς μελέτης τῶν

γράφων ἐν σημ. an de Perama?). Ἐκ τούτου εἰκάζω ὅτι ἡ ἀποβάθρα αὕτη ἦτο πλησίον τῆς νῦν ἀποβάθρας Βαλοῦκ παζάρ Ἰσκειλεσί καλούμενης. Ἀναφέρεται καὶ ἡ σκάλα τοῦ Δρουγγαρίου ἢ τῶν Δρουγγαρίων pecie de terra posita in Constantinopoli foras muri civitatis in scala de Drongario. Ἰδ. Β'. 41, 60. Ἀπὸ τὴν ἀποβάθραν τοῦ Δρουγγαρίου, 77 πόδας πρὸς ἀνατολάς, ἦτον ἡ πύλη τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Ἰδ. 271. Περὶ τῆς scala major προβλ. τοῦς αὐτοῦς Τόμ. Α'. 57. Ἡ scala, quae vocatur Cacegalla (Ἰδ. 417) ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν Βενετῶν, μοι εἶναι ἄγνωστος.

(1) A porta Ebrayky usque ad murum. Tafel καὶ Thomas Β'. 5.

(2) Κ]πολις Πατρ. 1846. σελ. 437.

(3) Περὶ τούτων ὄλων οὐδὲν λέγει ὁ συγγραφεὺς τοῦ Χαδηνάτ-εὐλ-τζεδαμή, περιγράφων τὸ τέμενος τοῦτο. Τόμ. Α'. 21. «Ἡ πύλη τοῦ Νεωρίου ἐκαλετο καθὼς εἶδομεν καὶ Ἑβραϊά . . . πυρκαϊᾶς δὲ γενομένης τὸ 1589 ἐξώκηθησαν ἐκτοτε ἐντεῦθεν.» Κ]πολις Σκαρ. Βυζαντινοῦ. Τόμ. Α'. 531.

(4) Porta Judaica. Const. Christ. Ad portam Pe-

ἀποβαθρῶν τῶν Ἰταλικῶν ἐθνῶν πρόδηλον εἶναι, ὅτι ἡ συνοικία ἡ Ἑβραϊκὴ ἦτον ἐπὶ τῆς αὐλῆς τοῦ Γενί-τζαμί, πλησιέστατα τῆς πύλης τοῦ Βαλοῦκ παζάρ καὶ τῆς Ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Μισσὴρ τζαρσὴ καὶ ἐδῶθεν πρὸς δυσμὰς ἐξετείνετο ἡ συνοικία τῶν Βενετῶν, κεχωρισμένη ἐκ τῶν ἀντιζήλων Γενουησιῶν, μετὰ τῶν ὁποίων ἤριζαν μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ κράτους. Ἐν τῇ συνοικίᾳ ταύτῃ τῶν Βενετῶν ἐκτὸς τοῦ τείχους, ἦτον ὁδὸς καλούμενη ὁδὸς δημοσία (1), ἐκατέρωθεν τῆς ὁποίας ἀνηγέρθησαν οἰκίαι καὶ ἐργαστήρια. Τούτων τὰ πλείοτα ἦσαν μετόχια τοῦ πατριάρχου τοῦ Γράδου (2), καὶ ἡ σημείωσις αὐτῶν, γενομένη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 1206, εὐτυχῶς διεσώθη εἰς τ' ἀρχεῖα τῆς Βενετίας (3). Πλησίον τοῦ τείχους ἦσαν δεκατρεῖς οἰκίαι ἐνοικιαζόμεναι κατ' ἔτος ἀντὶ ὀγδοήκοντα ὑπερπύρων. Παρὰ τὴν πύλην τοῦ Δρουγγαρίου (4) ἦσαν ἔνδεκα, ἐνοικιαζόμεναι ἀντὶ τεσσαράκοντα ἐπτὰ ὑπερπύρων. Παρὰ τὴν θάλασσαν (5) ἦσαν εἴκοσι ἐπτὰ, ἐνοικιαζόμεναι ἀντὶ ἑκατὸν τριάκοντα ἐννέα ὑπερπύρων. Ἐντὸς τοῦ τείχους, παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀκινδύνου, ἦσαν ὀκτώ, ἐνοικιαζόμεναι ἀντὶ δεκατριῶν ὑπερπύρων. Ἐμπρὸς τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ἦσαν ἐπτὰ, ἐνοικιαζόμεναι ἀντὶ δέκα ὑπερπύρων. Πλησίον ἐτέρου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Κεράτων (6), ἦσαν οἰκίαι δεκατέσσαρες, ἐνοικιαζόμεναι ἀντὶ εἴκοσι ἕξ ὑπερπύρων. Ὁ κατέχων τὸ καντάριον τῆς ἀποβάθρας τοῦ Δρουγγαρίου ἐπλήρωνε κατ' ἔτος ἐβδομήκοντα δύο ὑπερπύρα (7). Τὰ κτήματα ταῦτα ἐνοικιάζοντο διὰ εἴκοσι ἐννέα ἔτη.

ramae usque ad Judecam. Ad prefatam Judecam. Tafel καὶ Thomas Α'. 56, 57. Ἡ πύλη αὕτη εἰς τὸν χάρτην τοῦτον ἐσφαλμένως τοποθετεῖται εἰς τὴν ἄκρην τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου ἡ πύλη τῆς Ἁγίας Βαρβάρας νῦν Τὸπ καπουσοῦ.

(1) Via publica.

(2) Bona Patriarcatus Gradensis posita in Constantinopoli.

(3) Tafel καὶ Thomas Β'. 4.

(4) Δρουγγάριος, ναύαρχος «μέγας δρουγγάριος τοῦ θεοσώστου στόλου.» Μ. καὶ Μ. Α'. 408.

(5) De ripa secus mare.

(6) S. Joannis de Cornibus. Ὁ Κωδινός σελ. 123 μνημονεῖ ἐκκλησίας καλούμενης «Τὸ Μοροκέρατον» . . . «καὶ ἐκτίσθη ἐν τοῖς χρόνοις Μαρκανοῦ τοῦ βασιλέως.» Μελετίου Γεωργ. ἐν Βενετία, 1807 Γ'. 93.

(7) «Pro statera medio (γρ. modio) et kila, pp. LXXII. Scala de Drongario.

Τοῦ ἐνιαυσίου ἐνοικίου τὸ μὲν ἤμισυ ἐπληρώνετο τὸν Μάρτιον, τὸ δ' ἕτερον τὸν Σεπτέμβριον. Μετὰ τὰ εἴκοσι ἐννέα ἔτη ἅπαν τὸ γήπεδον μετὰ τῶν ὑπὸ τῶν ἐνοικιαστῶν ἀνεγερθέντων νέων οἰκοδομημάτων ἐπανήρχετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου (1).

Ὁ μελετῶν τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰταλικῶν συνοικιῶν ἐν Κ]πόλει μὴ νομίση, ὅτι ἅπανα ἡ παραλία, ἐπὶ τῆς ὁποίας εὐρίσκοντο αἱ ἀποβάθραι τῶν Λατίνων, ἦτο κτήμα ἀπόλυτον αὐτῶν. Ἀναφέρουν οἱ ἱστορικοὶ τὴν ἀποβάθραν τῆς Ἀκροπόλεως, τὴν Χαλκηδονησίαν σκάλαν (2), καὶ τότε, καθὼς καὶ νῦν, πλησίον τῆς πύλης Βαγτζε καπουσοῦ, τὴν σκάλαν τοῦ Περάματος ἀντικρὺ τῆς Βαλοῦκ παζάρ πύλης. Προσέτι ἄς ἐνθυμηται ὁ ἀναγινώσκων τὰ Βυζαντινά, ὅτι πάμπολλα τῶν ἀρχαίων Βυζαντινῶν διετηρήθησαν ἀναλλοίωτα ἀπὸ τοὺς κυριάρχας Ὀθωμανούς.

Πλείοτα περὶ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ οἰκιῶν τῶν ἐν Κ]πόλει Ἰταλῶν θέλω ἱστορήσει, ὅταν συμμελετήσωμεν τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ὅτε οἱ Ἰταλοί, ποτὲ μὲν σύμμαχοι, ποτὲ δὲ πολέμιοι, μεγάλως ἐψηθῆναι τὸ κράτος. Ἄνευ ὅμως τῆς γνώσεως τῆς περὶ τὸ Νεώριον κατοικίας αὐτῶν τὰ ἐξῆς ἱστοροῦμενα εἶναι κατ' ἐμὲ ἀσαφέστατα.

Παράδοξον εἶναι, ὅτι μετὰ τοσοῦτους αἰῶνας ἡ κατοικία τῶν Γενουησιῶν ἐπῆλθεν ἐκ νέου εἰς χεῖρας τῶν Εὐρωπαίων. Εἰς τὸν χῶρον τοῦτον καλούμενον Σιρκετζὴ Ἰσκειλεσί, σταθμὸν σήμερον τοῦ σιδηροδρόμου, καθαριζόμενον καὶ ἀνασκαπτόμενον εἰς τινὰ μέρη, οὐδὲν λείψανον Λατινικῶν κτιρίων εὗρηκα.

Ταῦτα, κύριοι, εἶναι ὅσα ἐκ τῶν χρυσοβούλλων καὶ Ἰταλικῶν ἐγγράφων μανθάνομεν περὶ τῶν ἐν Κ]πόλει οἰκούντων Ἰταλῶν, πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων τὸ 1204. Ἡ ἔρευνα τῆς ἐκτάσεως τῶν ἐντὸς τοῦ τείχους κατοικιῶν αὐτῶν εἶναι σήμερον ἀληθῆς ματαιοπονία. Διὰ τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν ὅμως καλὸν εἶναι, ὅτι διὰ τῆς μελέτης καὶ παραβολῆς τῶν ἐγγράφων κατεδείξαμεν τὸν τόπον τῶν μεθ' ἡμῶν κατοικησάντων Λατίνων, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς πύλης τῶν Δρουγγαρίων καὶ

τῆς μονῆς τοῦ Κύρ Ἀντωνίου παρὰ τὴν Βαλοῦκ παζάρ πύλην μέχρι τῆς πρὸς Ἀνατολάς πύλης τοῦ Εὐγενίου, νῦν Γαλιῆ κλίσκ καπουσοῦ. Αἱ ἐμπορικαὶ αὐτῶν ἀποβάθραι σημειοῦνται μετὰ πολλῆς ἀκριβείας πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολάς τῆς γνωστῆς πύλης τοῦ Νεωρίου, νῦν Βαγτζε καπουσοῦ. Ταῦτα τὰ μελετήματα, τὰ σαφηνίζοντα τὴν πρώτην ἐν Κ]πόλει κατοικίαν τῶν Λατίνων, δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ ἀνταποδώσωμεν εἰς τοὺς φίλους Ἰταλοῦς, τοὺς φυλάξαντας καὶ ἐκδόντας τὰ πολύτιμα χρυσόβουλλα τῶν ἡμετέρων αυτοκρατόρων.

Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ.

ΤΟ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ.

(Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ΤΚΒ'. Συνεδριάσει.)

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ὁμιλήσω ὑμῖν περὶ τῆς ἐφευρέσεως τῶν νομισμάτων καὶ τῆς ἱστορίας τῶν ὀνομάτων τῶν ὡς καὶ περὶ τῆς ποσότητος τῶν πολυτιμῶν μετάλλων ἐν τῷ κόσμῳ· τὸ σημερινὸν ἀνάγνωσμά μου «τὸ χαρτονομίσμα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις», ἀποτελεῖ μέρος τοῦ μικροῦ μου ἔργου «ἱστορικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ μελέται περὶ τῆς τῶν νομισμάτων πιστώσεως καὶ τῶν τραπεζῶν κτλ.» Πρὶν εἰσελθῶ δὲ εἰς τὸ θέμα μου, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς εἶπω δίκην εἰσαγωγῆς ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν πιστωτικῶν καταστημάτων, καὶ γενικᾶς τινος ἀρχᾶς, μάλιστα περὶ νομισματος, ἄνευ τῶν ὁποίων πολλὰ πράγματα ἴσως θὰ ὦσι δύσληπτα εἰς τινὰς τῶν διὰ τῆς παρουσίας των τιμησάντων με.

Οἱ κυριώτεροι ἐκπολιτιστικοὶ μοχλοὶ παντὸς τόπου καὶ χώρας εἰσὶν, ἡ τῶν ἐπαγγελμάτων ἐκπαίδευσις, ἡ ἀνάπτυξις τῆς συγκοινωνίας καὶ τὰ πιστωτικὰ καταστήματα. Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις, ἥτοι ἡ εἰς τὰ πάντα εἰδικότης, δύναται νὰ καταστήσῃ εὐδαίμονα πάντα τόπον, διότι δι' αὐτῆς οὐ μόνον βελτιοῦται πᾶσα ἐργασία καὶ παραγωγή, ἀλλ' ἅμα αὐξάνει, καὶ κατὰ συνέπειαν εὐθηνοτέρα ἀποβαίνει. Μετὰ ταύτην παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη

(1) Tafel καὶ Thomas, Β'. 492, 493, 495.

(2) Ἀ'Εκομίσθη τὰ λείψανα τοῦ Ἁγίου Σεμουὴλ εἰς Κ]πολιν διὰ τῆς Χαλκηδονησίας σκάλας. Χρον. Πασχ. Τόμ. Α'. 569, 572.

της μετακομίσεως τῶν προϊόντων, τῶν ζώων καὶ ἀνθρώπων, ἤτοι ἡ ἀνάπτυξις τῆς συγκοινωνίας, δι' ἧς θέτομεν εἰς συνάφειαν τὰ προϊόντα καὶ ἄτομα, ἤτοι τὴν παραγωγὴν μὲ τὴν κατανάλωσιν. Ὁ ζωτικὸς ὁμῶς μοχλὸς πάντων τούτων εἶναι τὰ χρήματα, ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ ἐργασία ἀκίνηται, ἡ δὲ παραγωγὴ ἥρμεϊ. Ἀλλὰ τὰ χρήματα κυκλοφοροῦντα τυχαίως καὶ ἀκαταστάτως, ὅσον πολλὰ καὶ ἂν ᾖσι, δὲν ἐπαρκοῦσι ποτε εἰς τὰς ἀνάγκας τόπου τινός, διὸ καὶ παρουσιάζεται πάραυτα ἡ ἀνάγκη τῆς συστάσεως τῶν πιστωτικῶν καταστημάτων, ἐνθα συρρέοντα ἅπαντα τὰ ἀργὰ καὶ ὀλίγον παραγωγικὰ κεφάλαια, χάρις εἰς τὰ πλεονεκτήματα ἄτινα εὐρίσκουσι, διανέμονται ἐκεῖθεν διὰ διαφόρων καὶ ποικίλων ὁδῶν, κυκλοφοροῦντα μετὰ θαυμαστῆς ταχύτητος, καὶ μεταβαίνοντα ὅπου δεῖ, καὶ ἐπανερχόμενα πάλιν, ἅμα ὅταν ἀρχίσωσι νὰ ἀποβαίνωσιν ἄνευ παραγωγῆς, ἵνα τεθῶσι καὶ πάλιν εἰς παραγωγικωτέραν κίνησιν, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἡ ἰδρυσίς λοιπὸν οἰουδὴ ποτε πιστωτικῶν καταστημάτων ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χώρῳ, καὶ μάλιστα ἐν χώρῳ, ἐνθα τὰ τοιαῦτα ἐλλείπουσιν ἐντελῶς, ἢ ἐν μέρει, εἶναι εὐεργετική, καθὼς καὶ ἡ εἰδικὴ ἢ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ συγκοινωνία. Ὅταν μάλιστα ταῦτα πολλαπλασιάζωνται, ἀποβαίνουσιν εἰς εὐεργετικώτερα, διότι ἐπιφέρουσι τὸν συναγωνισμόν τὰ πιστωτικὰ π. χ. καταστήματα διὰ τοῦ συναγωνισμοῦ τῶν κεφαλαίων ἐπιφέρουσι τὴν εὐθηνείαν των, ἤτοι τὸν ἐκπεσμόν τοῦ τόκου, προσέτι δὲ καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἐργασιῶν ὥστε ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ κύκλος τῶν ἐργασιῶν των περιορίζετο κατ' ἀρχὰς εἰς θάνατον τῆς κυβερνήσεως, ἢ εἰς τοὺς μεγαλεμποροῦς, διὰ τῶν πιστωτικῶν καταστημάτων ὁ κύκλος οὗτος ἐξ ἀνάγκης εὐρύνεται εἰς πᾶσαν αὐξήσειν κεφαλαίων, ἢ εἰς πᾶσαν ἰδρυσίν νέου καταστήματος, καὶ κατὰ συνέπειαν καταβαίνει ἀπὸ τὰ ἀνώτερα εἰς τὰ κατώτερα κοινωνικὰ στρώματα, ὥστε ἡ ὠφέλεια εἶναι διττή. Ἐὰν δὲ αἱ ὠφέλειαι πολλάκις τῶν καταστημάτων τούτων εἴσιν ἐκπληκτικαί, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τοὺς εὐφροεστάτους καὶ ἐπιτυχεῖς συνδυασμούς τῶν ἰδρυσάντων καὶ διευθυνόντων ταῦτα διὸ καὶ τὰ κέρδη των εἶναι ὄχι ἀπλοῦς τόκος, ὅστις θὰ ἦτον ὑπέρογκος, ἀλλ' ἀμοιβὴ προσωπικῆς ἐργασίας ἄλλως τε τὰ πιστωτικὰ καταστήματα οὐδέποτε κυρίως δανείζουσι, τοῦτο θὰ τοῖς ἦτον ἐπιζήμιον, ἀλλὰ διαθέτουσι τὰ κεφάλαια τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως, ὧν εἰσὶν οἱ ἐνεργητικώτεροι πράκτορες. Ἡ σπουδὴ λοι-

πὸν καὶ μελέτη τῶν πιστωτικῶν καταστημάτων καὶ τῆς ἱστορίας των εἶναι βεβαίως ὠφελιμωτάτη καὶ ἀδιαφιλονίκητος.

Α΄.

Ἡ ἐφεύρεσις ἢ μᾶλλον ἡ πρώτη χρῆσις τοῦ νομίσματος δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς μέγα εὐεργέτημα τῇ ἀνθρωπότητι διότι ἡ συναλλαγὴ, ἄνευ νομίσματος, εἶναι δύσκολος καὶ ἐπιζήμιος. Ἐὰν τὸ νόμισμα δὲν ὑπῆρχεν, ἕκαστος ἡμῶν ἔπρεπε νὰ ἦ πράγματι ἔμπορος, διότι ἔπρεπε νὰ ἔχη ἀποθήκας καὶ πᾶν κατάλληλον μέτρον πρὸς διατήρησιν τῶν κεφαλαίων καὶ τῆς ἐτησίου παραγωγῆς του ἢ δὲ τιμὴ παντὸς προϊόντος θὰ ἦτον ἄστατος καὶ αὐθαίρετος, καὶ ἡ ἐργασία ἀπάντων ἡμῶν θὰ ἐκολοβοῦτο διαφθειρομένη. Ἀπάσας τὰς δυσκολίας ταύτας παρέστητα ὑμῖν ἄλλοτε διὰ τῆς ὠραιοτάτης καὶ ἐκφραστικωτάτης ἐπιστολῆς τῆς Mlle Zelie (1). Τὸ νόμισμα καὶ τοῖ ἐμπόρευμα κέκτηται προσέτι καὶ τὰ ἐξῆς πλεονεκτήματα, ὧν τινων γεροῦνται ἅπαντα τὰ ἄλλα ἐμπορεύματα, διὸ δικαίως θεωρεῖται ὡς ὄργανον, ὅπερ ἐν ταῖς συναλλαγαῖς εἶναι μέτρον ἴσης πραγματικῆς ἀξίας παντὸς ἐμπορεύματος. Καὶ τῶ ὄντι τὸ νόμισμα, ἀνεξαρτήτως τῆς νομισματικῆς του ἀποστολῆς, εἶναι ἐμπόρευμα, ἤτοι πρᾶγμα χρήσιμον εἰς τινὰς τῶν ἀναγκῶν μας εἶναι τὸ ἀφθαρτότερον ἐμπόρευμα, δυνάμενον νὰ διατηρηθῆ ἄνευ ἰδιαίτερον φροντίδων εἶναι δημογενές καὶ δημοσιδές, διαιρετὸν καὶ εἰς ἐλαχίστας ἀξίας, αἵτινες ὄχι μόνον ἐν τῇ διαιρέσει δὲν ἐλαττοῦσι τὴν ἀξίαν του, ἀλλὰ συνεννοῦνται ἐκ νέου ἄνευ ζημίας, εἶναι εὐμετακτόμιον ἕνεκα τῆς μικρότητος, τοῦ βάρους καὶ ὄγκου του ἢ ἀξία του μεταβάλλεται ὀλιγώτερον παντὸς ἄλλου ἐμπορεύματος, καὶ τέλος δύναται νὰ λάβῃ καὶ διατηρήσῃ λεπτόν τι ἐκμαγεῖον ἔχει προσέτι ἄλλας τινὰς διακριτικὰς ιδιότητας, ὡς τὸν ἦχον καὶ τὸ εἰδικὸν βᾶρος τῶν πολυτίμων μετάλλων. Ἐνεκα δὲ ἀπάντων τῶν πλεονεκτημάτων καὶ ἰδιοτήτων τούτων, ἅς τὰ πολυτίμα μόνον μέταλλα κέκτηνται, ἀνεκαθεν προετιμήθησαν ὡς τὰ καταλληλότερα διὰ νὰ γίνωσι νόμισμα.

Τὰ πολυτίμα δὲ ταῦτα μέταλλα εἰσὶν ὁ χρυ-

(1) Ὁρα τὴν De l'origine des monnaies et de leurs noms πραγματεῖαν μου σελ. 6.

σὸς καὶ ὁ ἄργυρος. Καὶ τί μὲν ἐστὶ νόμισμα εἰδομεν, νῦν δὲ εἴπωμεν τί ἐστὶ χαρτονομίσμα. Τὸ χαρτονομίσμα εἶναι ὑπόσχεσις, ἢ τίτλος τις, εἰς ὃν ἡ κυβέρνησις δι' ἰδιαιτέρου διατάγματος ἀποδίδει νομισματικὴν ιδιότητα.

Ἄεον νὰ διακρίνωμεν δύο χαρτονομίσματα, ἤτοι τὸ papier-monnaie, χαρτονομίσμα, ὅπερ ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ κράτους καὶ monnaie-papier, τραπεζιτικὰ γραμμάτια, ἐκ συνθηκῶν προερχόμενα. Καὶ τοῦτο μὲν ἀνταλλάσσεται ἀπέναντι νομισμάτων, ἐνῶ τὸ ἐκ τοῦ πολιτικοῦ κράτους προερχόμενον καθὸ οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχον, τότε μόνον ἀνταλλάσσεται, ὅταν ἔχη καταναγκαστικὴν κυκλοφορίαν, ὡς συνήθως γίνεται ἢ διαφορὰ τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τοῦ ἄλλου εἶναι μεγίστη, διότι τὸ μὲν ἐκδίδει ἡ κυβέρνησις, ὅταν εἰς μεγίστας ἀνάγκας εὐρισκομένη δὲν δυνηθῆ νὰ πορισθῆ ποθεν χρήματα, διὸ οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν τὸ δὲ δεύτερον ἐκδίδουσι τὰ προνομιοῦχα συνήθως πιστωτικὰ καταστήματα, ἅτινα ἀπέναντι αὐτοῦ ἔχουσιν ὠρισμένον παρακατατεθειμένον κεφάλαιον διὸ καὶ δικαίως ἀντιπροσωπευτικὰ νομίσματα ἢ δύναντο νὰ ἀποκαλεσθῶσιν. Ἐκ τούτων ἐξάγομεν τὰ ἐξῆς, ὅτι τὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου νόμισμα ἀνεξαρτήτως τοῦ νομισματικοῦ χαρακτῆρός του ἔχει πραγματικὴν intrinseque ἀξίαν, ἐνῶ τὸ χαρτονομίσμα οὐδεμίαν τοιαύτην ποτὲ ἀξίαν ἔχει, ἀλλὰ μόνον ὅταν ὑπὸ πιστωτικῶν καταστημάτων ἐκδιδόμενον ἀντιπροσωπεύῃ νομίσματα.

Ἀνεκαθεν ἐγένετο χρῆσις πρὸς κατασκευὴν νομίσματος ὄχι μόνον τῶν πολυτίμων μετάλλων, ἀλλὰ καὶ τοῦ χαλκοῦ καὶ ἄλλων τοιούτων μετάλλων ἐνίοτε, χάριν τῶν μικρῶν ἀξιών, αἵτινες δυσκόλως ἢ δύναντο νὰ παρασταθῶσι διὰ τῶν πολυτίμων μετάλλων ὥστε τὰ ἐκ χαλκοῦ ἢ ἐκ τοιούτων εὐτελῶν μετάλλων νομίσματα, billon, σημερινὰ τε καὶ ἀρχαῖα, ὡς τὰ παρ' ἡμῖν 1, 5, 10, 20, καὶ 40 παράδων χάλκινα νομίσματα, ἐθεωροῦντο καὶ λέγονται πάντοτε νομίσματα.

Ἐπάρχουσι καὶ ἄλλα τινὰ νομίσματα, ἅτινα μέρος μόνον τῆς ἀξίας των ἐμπεριέχουσιν, ὡς τὰ kreutzer καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ τὰ παρ' ἡμῖν μεταλλικὰ λεγόμενα, ἤτοι τὰ μπεσλίκια καὶ τὰ τῶν 10, 20, 40, καὶ 100 παράδων νομίσματα, ἅτινα εἰσὶ καὶ αὐτὰ νομίσματα εἰς ταῦτα δύνανται νὰ καταταχθῶσι καὶ τὰ ὁμοίας φύσεως ἐν ἅπασιν τοῖς κράτεσι κυκλοφοροῦντα, ὡς προχθὲς ἔτι.

Τὰ κίβδηλα εἰς οὐδεμίαν δύνανται νὰ ὑπα-

χθῶσι τάξιν ὡς ἐκ τῆς ἀπάτης, ἐφ' ἧς βασιζονται.

Τὰ περισσότερα σημερινὰ ἀργυρὰ νομίσματα, ἤτοι τὰ ἀγγλικά, γαλλικά, ἰσπανικά, ἰταλικά, ἐλβετικά, ῥωμικὰ, ἐλληνικά καὶ τοιαῦτα, δὲν ἔχουσιν ἐντελῶς πραγματικὴν ἀξίαν, ἐκτὸς τοῦ πεντοφράγκου, ἀλλ' 81/00 διὰ λόγους, οὗς δὲν δυνάμεθα νὰ ἀναπτύξωμεν σήμερον. Οὐχ ἦττον ὁμῶς τὰ νομίσματα ταῦτα εἰσὶν ἐπίσης πραγματικὰ νομίσματα.

Τὰ δὲ wampopeay καὶ cauris, εἰδὸς τι ὀστράκων στιλπνῶν, ἐν χρῆσει παρὰ τισὶ ἀγρίοις καὶ βαρβάροις λαοῖς, εἰσὶ πραγματικὰ νομίσματα, ὡς τὰ παρ' ἡμῖν χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ, ἕνεκα τῆς χρησιμότητος αὐτῶν παρὰ τοῖς ἀγρίοις, διὸ καὶ εἰσὶ παρ' αὐτοῖς νομίσματα.

Τὰ τῶν σαρθουριανῶν καὶ οἰκούρων δέρματα παρὰ τοῖς Ῥώσσοις ἐν χρῆσει ἄλλοτε ἦσαν ἢ νομισματικῶν μονᾶς πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ νομίσματος. Ἀλλ' ὅταν ἔφερον μέρος μόνον τούτων φέρον τὴν σφραγιδα τῆς κυβερνήσεως, ἰσοδυνάμει μὲ ὀλόκληρον δέρμα, καὶ ἐνὸς ἢ πρᾶγματι ἀντεπροσώπευε δέρμα, ἦτο βεβαίως τραπεζιτικὸν γραμμάτιον ὅταν δὲ δὲν ἀντεπροσώπευεν οὐδέν, τότε ἦτον ἀπλοῦν χαρτονομίσμα, ὡς ὅταν οἱ κατακτηταὶ Μογγόλοι δυσπιστοῦντες ἐπὶ τῇ ἀντιπροσωπευτικῇ των ἀξίᾳ, καὶ ζητήσαντες τὰ ἀντιπροσωπευόμενα δέρματα, ἅτινα δὲν ὑπῆρχον, ἐπῆλθε χρεωκοπία (1). Καὶ ταῦτα μὲν ἐν γένει περὶ νομίσματος καὶ τῆς διακρίσεώς του, ὡς καὶ περὶ χαρτονομίσματος, νῦν δὲ ἴδωμεν, ἐὰν τὸ χαρτονομίσμα ἐγίνωσκον οἱ ἀρχαῖοι.

Β΄.

Χωρὶα τινὰ ἀναφερόμενα παρὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων οὐδεμίαν ἡμῖν ἀφίνουσιν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς χρήσεως τοῦ χαρτονομίσματος παρ' αὐτοῖς καὶ ὁμῶς τὰ χωρὶα ταῦτα, καὶ τοι μνημονεύόμενα, ἔστιν ὅτε καὶ ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Eckel, μόνον ὁ Boeckh, ὁ Heerin καὶ ὁ Courselle Seneuil τὰ ἐξήτασαν, εἰ καὶ ἐσπευσμένως ἐὰν δὲ ἄλλοι τινὲς μνημονεύουσι ταῦτα, οἱ μὲν θεωροῦσι τὴν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὑπαρξίν τοῦ χαρτονομίσματος μῦθον, οἱ δὲ μνημονεύουσι ταῦτα ἀπλῶς καὶ ἄνευ οὐ-

(1) Wolowski L' or et l'argent σελ 404. Καρμυσίνου ἱστορία τῆς Ῥωσσίας, μετάφρ. Δ. Ν. Βερναρδάκη σελ. 266. Ἀθήνηαι 1855, τόμ. 4.

δενός σχολίου· μερικοί δὲ συγχέουσι ταῦτα μετὰ τῶν σιδηρῶν καὶ χαλκῶν νομισμάτων, διότι δὲν ἔκαμαν τὰς διακρίσεις, ἃς πρὸ ὀλίγου ἐποιησάμεθα.

Αἰσχίνης ὁ Σωκρατικὸς φιλόσοφος, ἐν τῷ β'. περὶ πλούτου διαλόγῳ αὐτοῦ (κδ') παρίσχει τὸν Σωκράτην λέγοντα· «Αὐτίκα γὰρ οὖν οἱ Καρχηδόνιοι νομισματι χρώνται τοιῶδες ἐν δερματίῳ σμικρῷ ἀποδέδεται ὅσον τε στατήρος τὸ μέγεθος μάλιστα· ὅ,τι δὲ ἐστὶ τὸ ἐναποδεδεμένον, οὐδεὶς γινώσκει, εἰμὴ οἱ ποιούντες· εἴτα κατεσφραγισμένῳ τούτῳ νομίζουσι· καὶ ὁ πλείστα τοιαῦτα κεκτημένοι, οὗτος πλείστα δοκεῖ χρήματα κεκτησθαι, καὶ πλουσιώτατος εἶναι. Εἰ δὲ τις παρ' ἡμῖν πλείστα τοιαῦτα κεκτημένος εἴη, οὐδὲν ἂν μάλλον πλούσιος εἴη, ἢ εἰ ψήφους πολλὰς τῶν ἐκ τοῦ ὄρου ἔχοι. Ἐν δὲ Λακεδαιμόνιοι σιδηρῶν σαθμῶν νομίζουσι, καὶ ταῦτα μέντοι τῷ ἀχρείῳ τοῦ σιδήρου· καὶ ὁ πολλὸν σαθμὸν σιδήρου τοῦ τοιοῦτου κεκτημένος πλούσιος δοκεῖ εἶναι, ἐτέρωθι δ' οὐδενὸς ἀξίον τὸ κτήμα. Ἐν δὲ τῇ Αἰθιοπίᾳ λίθοις ἐγγεγλυμένοις χρώνται, οἷς οὐδὲν ἂν ἔχοι χρῆσασθαι Λακωνικὸς ἀνὴρ.» ὁ δ' Ἀριστοῦ (1) λέγει «Βυζάντιοι σιδηρῶν νομίζουσι... Καρχηδόνιοι σκύτεσιν.»

Ἡ σαφήνεια τῶν χωρίων τούτων οὐδεμίαν ἀφίνει ἀμφιβολίαν, ὅτι τὰ νενομισμένα ταῦτα δερμάτια ἦσαν χαρτονομίσματα, ἀφοῦ ῥητῶς λέγει ὁ συγγραφεὺς, ὅτι ἐν μὲν τῇ Καρχηδόνι ταῦτα τοιαῦτα ἦσαν νομισματα ἐκτὸς δὲ τῆς Καρχηδόνος οὐδεμίαν εἶχον ἀξίαν. Ὅσον δὲ διότι τὸ χαρτονομίσμα τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἦτον ἐκ δέρματος καὶ ὄχι ἐκ χάρτου, ὡς σήμερον, τοῦτο οὐδὲν σημαίνει, διότι ὡς γινώσκωμεν ἅπαντες, ὁ χάρτης δὲν ὑπῆρχε τότε· τὰ ὑπὸ τοῦ χάρτου δὲ ἀντικατασταθέντα ἦσαν αἱ περγαμνῆαι, τὰ δέρματα, ἢ βίβλος κτλ. Τὸ χαρακτηρίζον δὲ τὸ χαρτονομίσμα εἶναι ὄχι ἡ ὕλη, ἐξ ἧς σύγκειται, ἀλλ' ἡ μηδαμινότης τῆς ἀξίας του, ἐφ' ἧς κυρίως καὶ βασίζεται τὸ θέμα ἡμῶν.

Νομίζω περιττὸν νὰ εἶπω, ὅτι ὁ Αἰσχίνης ἐνταῦθα συγγείει τρία διάφορα πράγματα, ἦτοι τὸ καρχηδονιακὸν χαρτονομίσμα, τὸ τῶν Λακεδαιμονίων νόμισμα, ἀντιστοιχοῦν μὲ τὰ σημερινὰ χάλκινα, billon, ἔχοντα μέρος μόνον τῆς ἀξίας των, καὶ μὲ τοὺς ἐγγεγλυμένους λίθους τῶν Αἰθιοπίων, οἵτινες φαίνεται νὰ ἦσαν

ἂν ὄχι πολῦτιμοι, τοῦλάχιστον σπάνιοι λίθοι, ἀντιστοιχοῦντες μὲ τὰ wamporeay τῶν Ἰνδῶν, μὲ τὰ sauris τῶν Ἀφρικανῶν καὶ τὰ τοιοῦτου εἶδους νομισματα, καὶ ἔχοντα κατὰ συνέπειαν πραγματικὴν ἀξίαν.

Περὶ τοῦ χωρίου τούτου ἰδοῦ τί λέγει ὁ διάσημος Heerin ἐν τῇ ἐμπορικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ. «Οἱ Καρχηδόνιοι δὲν ἐγνώρισαν τὸ χαρτονομίσμα, οὔτε τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια· οὐχ ἦτον εἶχον ἔθος τι, ὅπερ προήρχετο ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς, ὑπάρχον ἐπίσης εἰς τινὰς ἐμπορικὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, καὶ τινὰ σημερινὰ κράτη, δηλ. σημεία νομισμάτων» (1).

Τὸ πρᾶγμα τοῦτο μνημονεύεται ἀπλῶς καὶ ὑπὸ τοῦ Eckel (2) ἄνευ οὐδενὸς σχολίου.

Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι τὰ σιδηρᾶ τῶν Λακεδαιμονίων νομισματα διαφέρουσι κατ' οὐσίαν τοῦ τε χαρτονομίσματος τῶν Καρχηδονίων καὶ τῶν ἐγγεγλυμένων λίθων τῶν Αἰθιοπίων. Γινώσκωμεν ἅπαντες, ὅτι ὁ Λυκούργος ἀπηγόρευσε τὴν χρῆσιν τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων, καὶ ἀντ' αὐτῶν κατεσκεύασε σιδηρᾶ, ἅτινα ἦσαν ὀγκωδέστατα. «Πρῶτον μὲν γὰρ ἀκυρώσας πᾶν νόμισμα χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν, μόνῳ χρῆσθαι τῷ σιδηρῷ προσέταξε, καὶ τούτῳ δὲ ἀπὸ πολλοῦ σταθμοῦ καὶ ὄγκου δύναμιν ὀλίγην ἔδωκεν, ὥστε δέκα μῶν ἀμοιβὴν ἀποθήκης τε μεγάλης ἐν οἰκίᾳ δεῖσθαι καὶ ζεύγους ἄγοντος», λέγει ὁ Πλούταρχος (3)· ὁ δὲ Πολυδεύκης «σιδηρῶν δὲ νομισματι καὶ Λακεδαιμόνιοι χρώνται ἐκ πολλοῦ ὄγκου ὀλίγον δυναμένῳ» (4). «Ἐν δὲ Λακεδαιμόνιοι σιδηρῶν σταθμῶν νομίζουσι» (5). Ταῦτα ἀποδεικνύουσι σαφῶς, ὅτι τὰ νομισματα τῶν Λακεδαιμονίων ἦσαν ὀγκωδέστατα καὶ ἐλαχίστης ἀξίας· κατὰ συνέπειαν, ἐὰν δὲν εἶχον ἐντελῶς τὴν ἀξίαν, δι' ἣν ἐκυκλοφόρουσαν, ἦσαν ὅπως τὰ ἡμέτερα χάλκινα· διὸ καὶ δὲν δύνανται ποσῶς νὰ συγχυσθῶσιν οὔτε μὲ τὸ χαρτονομίσμα, οὔτε μὲ ἄλλα σιδηρᾶ νομισματα ὀνομαστικῆς ἀξίας, περὶ ὧν κατωτέρω.

Δερμάτινα νομισματα, ἦτοι χαρτονομίσματα, εἶχον ὄχι μόνον οἱ Καρχηδόνιοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Ῥῶσοι. Καὶ

(1) A. H. L. Heerin De la politique et du commerce des peuples de l'antiquité τόμ. δ'. σελ. 463 γαλλ. μεταφρ.

(2) Doctr. Num. vot. tom. I, pref. σελ. XX.

(3) Πλούταρχ. Βίοι Παράλλ. Λυκούργ. κεφ. XX.

(4) Πολυδεύκης ὀνομαστικῶν Θ'. 78 καὶ 79.

(5) Ὁρα Αἰσχ. Σωκρ. ἐνθα ἀνωτέρω.

περὶ μὲν τοῦ τῶν Ῥωμαίων ὁ Σενέκας λέγει· Aes alienum habere dicitur et qui aureos debet et qui corium forma publica percussum, quale apud Lacedaemonios fuit, quod usum numeratae pecunia praestat (1).

Ὁ δὲ Ἰσίδωρος de Liville λέγει· De corio enim pecudum nummi incidebantur et signabantur (2).

Ὁ Σουΐδας ἐν λέξει ἀσσάρια, λέγει· «Νουμᾶς ὁ πρῶτος βασιλεὺς μετὰ Ῥωμόλον Ῥωμαίων γεγονώς, ἀπὸ σιδηροῦ καὶ χαλκοῦ πεποιημένα — ἀσσάρια, — πρῶτος ἐχαρίσατο Ῥωμαίοις, τῶν πρὸ αὐτοῦ πάντων διὰ σκυτινῶν καὶ ὄστρακίνων τὴν χρεῖαν πληρούντων, ἅπερ ὠνόμασεν ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος νομμία, ὡς φησι Τραγκύλιος» (3).

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἀναχάρσιδος παρατηρεῖ ὀρθῶς τὰ ἐξῆς· «Πολλοὶ νομισματολόγοι βασιζόμενοι ἐπὶ τινος χωρίου τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοῦ (Orat. Paton.) λέγουσιν, ὅτι τὸ ἐκ δέρματος τοῦτο νόμισμα ἐδείκνυε τὰ παρ' αὐτοῖς ἐμπορευόμενα δέρματα, ὧν ἐγένετο μέγα ἐμπόριον» δηλ. ὅτι τὸ ἐκ δέρματος τοῦτο νόμισμα ἦτον ἐμπορικὸν δείγμα δερμάτων, ὡς σήμερον, καὶ οὐδὲν ἄλλο. Νομίζομεν ὅτι τὰ τοιαῦτα βεβαιωμένα συμπεράσματα στηριζόμενα ὅλως ἐπὶ ἐσφαλμένων βάσεων οὐδ' ἀπαντήσεως χρήζουσιν.

Ἐν τοῖς Πανδέκταις δὲ ἀπαντῶμεν τὰ ἐξῆς· «Eadem Lege exprimitur, ne quis nummos stagneos, plumbeos, emere, vendere, dolo malo vellet» (4).

Οἱ Ῥῶσοι κατήντησαν εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ἐκ δέρματος χαρτονομίσματος ὡς ἐξῆς. Εἶπομεν ἄλλοτε ἐκτενῶς, ὅτι πρὶν τῆς ἐφευρέσεως τῶν νομισμάτων ἕκαστος τόπος εἶχε τὴν νομισματικὴν μονάδα του, ἧτις ἦτο συνήθως τὸ κυριώτερον ἐμπόρευμά του, ἦτοι τὸ βάρος ἢ μέτρον του, ἢ καὶ ζῶν τι· ἡ νομισματικὴ αὕτη μονάδα ἐννοεῖται ὅτι εἶχε πραγματικὴν ἀξίαν·

(1) De benef. V, 44.

(2) Orig. XVI, 47. ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ I. B. A. A. Barthélemy, Nouveau Manuel complet de Numism. ancien. Paris 1851 παρὰ τῷ Βιβλ. Boret. σελ. 9.

(3) Λεξικὸν Σουΐδα.

(4) Pandect. Tit. X. Sect. IV. Οἱ δὲ Βυζαντινοὶ κατὰ τὸν Γεώργ. Κεδρινὸν μετεχειρίσθησαν καὶ ζῶνια νομισματα.

αὕτη δὲ παρὰ τοῖς Ῥῶσοις ἦσαν αἱ μὴλωταὶ ἢ δέρματα ζῶων κυκλοφορούντων ἀντὶ νομισματος· ἀλλ' ἐνεκα τῆς δυσκολίας, ἣν παρεῖχον κυκλοφοροῦσαι, ἢ κυβέρνησις, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, ἔκοπτε τεμάχιόν τι τοῦ δέρματος, καὶ σφραγίζουσα τοῦτο ἔθετεν εἰς κυκλοφορίαν χάριν εὐκολίας, καὶ ὅπερ ἐκπροσωποῦν ὀλοκλήρον τὸ δέρμα ἐκυκλοφορεῖ ἀνθ' ὀλοκλήρου τοῦ δέρματος ἢ τῆς ἀξίας του· καὶ ἐνὸς τὰ δέρματα ὑπῆρχον ἐν ταῖς ἀποθήκαις, καὶ ἐξ-επροσωποῦντο πραγματικῶς, τὸ πρᾶγμα εἶχε καλῶς, διότι τὰ τεμάχια ταῦτα ἦσαν πραγματικὰ τραπεζικὰ γραμμάτια· ἀλλ' ὅταν τοιαῦτα ἀποθήκῃ ἐμπιστευόμενα εἰς χεῖρας τῶν κυβερνήσεων, ἐννοεῖται ὅτι ἡ διατήρησις των εἶναι προβληματικὴ. Ἡ Ῥωσικὴ κυβέρνησις λαβοῦσα ἀνάγκην χρημάτων, ὡς συνήθως ἅπασαι αἱ κυβερνήσεις, τὰ ἐκπροσωπούμενα δέρματα ἐποίησεν τεμάχια δερμάτων, δὴθεν ἀντιπροσωπευτικῶν, πράγματι ὅμως ἰδανικῶν, καὶ ἐνὸς ὁ κόσμος ἐδέχετο τὰ τεμάχια ταῦτα ἀντὶ ὀλοκλήρων δερμάτων, τὰ πάντα ἔβαινον καλῶς· ἀλλ' οἱ κατακτηταὶ ἠρνήθησαν νὰ ἀναγνωρίσωσι τὰ δερμάτια ταῦτα εἰς τὰς συναλλαγὰς των, καὶ ὅταν ἀπῆτησαν ὀλοκλήρα τὰ δέρματα, ἐγένετο χρεωκοπία (1). Ἡ συνήθεια αὕτη, ὡς ὁ Wolowski (2) νομίζει, εἰσήχθη ἐκ Κίνας, ὅπερ ἐσφαλμένον καθ' ἡμᾶς· διότι οὐδὲν φυσικώτερον τούτου ὥστε νὰ ἦτο ἐπιχώριον ἔθιμον, ἅμα ὅτε ἡ νομισματικὴ μονάδα ἐν Ῥωσίᾳ ἦτο δέρματα, ὡς ἄλλοτε ἀπεδείξαμεν (3).

Εἶδομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Σουΐδας ἀναφέρει ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι πρὸ τοῦ Νουμᾶ μετεχειρίζοντο καὶ ὄστρακινα νομισματα. Ἰδόμεν τί ἦσαν τὰ νομισματα ταῦτα. Ὁ Barthélemy ἐν τῷ μνημονευθέντι αὐτοῦ συγγράμματι ὀμιλῶν περὶ τῶν σιδηρῶν νομισμάτων τῆς ἀρχαιότητος, περὶ ὧν κατωτέρω, λέγει· «καὶ περὶ τούτων μὲν, τῶν σιδηρῶν δηλαδ. νομισμάτων, οὐδὲν δείγμα ἔχομεν. Ἐπὶ πολλὸν χρόνον οἱ νομισματολόγοι ἐπίστευσαν εἰς τὴν ὑπαρξίν νομισματος κορινθιακοῦ ἐκ χαλκοῦ, ἀλλ' ἀπεδείχθη σήμερον, ὅτι ἦτο πλάνη βασιζομένη

(1) L' or et l'argent, 1870 τοῦ αὐτοῦ σελ. 104.

(2) Ἱστορ. τῆς Ῥωσσίας Καρμυσίνου μεταφ. Δ. Ν. Βερναρδάκη τόμ. α. 1855. Ἀθήνησι σελ. 266.

(3) Les finances de la Russie. 1864 σελ. 448 παρὰ τῷ Βιβλ. Guillaumin. 1864., σελ. 155.

(4) De l' orig. des monnaies et de leurs noms σελ. 8.

(4) Δόγ. XLVI (ὑπὲρ τῶν τεττάρων). Τόμ. Β'. σελ. 445.

ἐπὶ τοῦ ὅτι πολλοὶ ἀρχαῖοι ὀρεσίχαλκοι συνέκλειτο ἐκ μίγματος χαλκοῦ καὶ ἄλλων μετάλλων καὶ πρὸ πάντων ἐκ κασιτέρου. Ἀναφέρονται ἐπίσης ἀπλῶς περὶ τῶν ἐκ κασιτέρου νομισμάτων Διονυσίου τοῦ Συρακοῦσιου, τῶν ἐκ δέρματος τῶν Καρχηδονίων καὶ Σπαρτιατῶν καὶ τῶν ἐξ ὀστράκων, ἅτινα κατ' ἀρχὰς μετεχειρίσθησαν οἱ Ῥωμαῖοι, ὡς ἄγριοι τινες λαοὶ σήμερον» (1).

Ἐάν εἶναι ἀληθές ὅτι πρὸ τοῦ Νουμᾶ οἱ Ῥωμαῖοι μετεχειρίζοντο ὀστράκια νομίσματα, τὰ ὀστράκια ταῦτα ἔαν ἦσαν κοινά, ἦσαν ἐξ ἀνάγκης χαρτονομίσμα, ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερον. Ἐάν δὲ ἦσαν σπανιώτατα (καὶ τότε ἔπρεπε τοῦλάχιστον νὰ τὰ μετεχειρίζονται καὶ ὡς κοσμήματα ὅπερ δὲν φαίνεται πιθανόν), τότε θὰ εἶχον πραγματικὴν ἀξίαν μὴ διαφέροντα τῶν sauris καὶ wampopeay.

Ἐν τῇ Μετρολογία τοῦ Hultsche εἰς τὰ ἀποσπάσματα τῶν ἀνωνύμων ἀλεξανδρινῶν συγγραφέων, ὅπερ καὶ ἐν τῷ ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκου ἀναφέρεται, ἀναγινώσκουμεν τὸ ἐξῆς, ὅπερ ἄλλοτε ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν ἐνοήσαμεν καὶ ὅτι οὐδεὶς προσεπάθησε ποτε νὰ ἐξηγήσῃ, καθὼς οὐλάχιστον γινώσκουμεν. «Οἷδα δὲ καὶ ξυλικὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ τάλαντον ἕτερον ὃ μᾶς μὲν ἰδίας ἔχει ἕ'. ἐξαπλάσιον δὲ σχεδὸν τῷ τοῦ νομίσματος ἀριθμῷ τὸ δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ξυλικὸν τῷ πέμπτῳ διαφέρει πρὸς τὸ προειρημένον ἐπιχώριον περιττεύον» (2). Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὰ ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ ξυλικά ταῦτα τάλαντα διαφόρου ἀξίας ἦσαν χαρτονομίσματα.

Ἐκτὸς τῶν Λακεδαιμονίων σιδηρῶν νόμισμα, ὅπερ δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν μετὰ ἄλλα, ἔκοψαν καὶ οἱ Κλαζομένιοι, οἱ Ῥόδιοι καὶ οἱ Βυζαντινοί. Περὶ τῶν πρώτων ἰδοῦ τί λέγει ὁ Ἀριστοτέλης «Κλαζομένιοι δὲ . . . ὀφείλοντες στρατιώταις μισθὸν εἰκοσι τάλαντα καὶ οὐ δυνάμενοι, τόκον ἔφερον τοῖς ἡγεμόσι τέτταρα τάλαντα τοῦ ἑνιαυτοῦ ἐπεὶ δὲ τοῦ μὲν ἀρχαίου ἀπέκοπτον οὐδέν, αἰεὶ δὲ μάτην ἔδωκάνων, νόμισμα ἔκοψαν σιδηρῶν εἰς ἀργυρίου λόγον εἰκοσι τάλαντων εἶτα διδόντες τοῖς εὐπορωτάτοις ἐν τῇ πόλει κατὰ λόγον ἐκάστῳ, ἀργύριον παρ' ἐκείνων ἔλαβον ἴσον. Οἱ τε οὖν ἰδιῶται εἶχον εἰς τὰς καθ' ἡμέραν

χρείας ἀναλίσκειν, καὶ ἡ πόλις τοῦ χρέους ἀπηλλάγη. Δεύτερον δὲ ἐκ τῶν προσόδων ἐκείνοισ τὸν τε τόκον κατέφερον, αἰεὶ τε διαιρούντες ἐκάστῳ πρὸς μέρος διεδίδουσαν, τοὺς δὲ σιδηροὺς ἐκομίζοντο» (1).

Ἐκ τοῦ περιεργωτάτου τούτου χωρίου ἡ χρῆσις τοῦ χαρτονομίσματος ἀδιαφιλονεικῆτος καθίσταται ὡς ἐκ τῆς σαφηνείας τοῦ, «νόμισμα ἔκοψαν σιδηρῶν, εἰς ἀργυρίου λόγον εἰκοσι τάλαντων». Τὰ σιδηρὰ δὲ ταῦτα νομίσματα ὀνομαστικὴν ἀξίαν ἀργυρίου ἔχοντα δὲν ἐξεδόθησαν, ὅπως συνήθως, τεθέντα εἰς καταναγκαστικὴν κυκλοφορίαν, ἀλλὰ διενεμήθησαν μεταξὺ τῶν εὐπορωτάτων Κλαζομενίων, ἐκάστῳ ἀναλόγως τῆς περιουσίας του ὥστε ἦτο δάνειον ἐκ μετοχῶν, ὅπως τὰ σημερινὰ αἰ μετοχὰ μάλιστα αὐταῖ, δηλ. τὰ σιδηρὰ νομίσματα, ἦσαν ἀνώνυμοι, ἦτοι τῷ φέροντι, ἀφοῦ μετεχειρίζοντο ταῦτα διὰ τὰς καθημερινὰς τῶν ἀνάγκας «οἱ τε οὖν ἰδιῶται εἶχον εἰς τὰς καθ' ἡμέραν χρείας ἀναλίσκειν». Τὸ δάνειον δὲ τοῦτο ἔγεινε μόνον καὶ μόνον ἵνα ἡ πόλις ἀπαλλαγῇ τοῦ χρέους, διότι μόλις τὸν τόκον τῶν εἰκοσι τάλαντων ἠδύνατο νὰ πληρῶνῃ. διὸ καὶ λαθόντες εἰκοσι τάλαντα διὰ τῶν σιδηρῶν νομισμάτων τὰ ἔδωκαν ἀπέναντι τοῦ χρέους τῶν, καὶ οὕτω τοῖς ἔμειναν μόνον τὰ σιδηρὰ ταῦτα νομίσματα, ἅτινα ἀπέσυρον τῆς κυκλοφορίας βαθμηδόν, ἀγοράζοντες ταῦτα βεβαίως εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τῶν ἀξίαν, καὶ διὰ τῶν τόκων οὐς πρότερον ἐπλήρωνον ὥστε ἐνῶ πρότερον μόνον τὸν τόκον ἠδύνατο νὰ πληρῶναι μόνοντες αἰεὶποτε χρεώσαι, οὕτω ἔαν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ τόκος ἦτον $18 \frac{0}{100}$, ὡς συνήθως, ἀπηλλάχθησαν τοῦ χρέους ἐν διαστήματι 5 ἐτῶν 8 μηνῶν καὶ 20 ἡμερῶν, ἐπειδὴ ἦτον ἄνευ τόκου ὥστε ἦτον δάνειον ἄνευ τόκου, μὲ εἶδος χρεωλυσίου.

Τῶν δὲ Βυζαντινῶν τὸ σιδηρῶν νόμισμα πολλοὶ ἀναφέρουσιν ὅχι μόνον ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ὁ Ἀριστοφάνης ἐν ταῖς Νεφέλαις αὐτοῦ λέγει

«Ποίους θεοὺς ὁμῆι σύ; πρώτον γὰρ θεοὶ ἡμῖν νόμισμα οὐκ ἔστι. Στρ. τῷ γὰρ Ὁμνυτ' ἢ σιδαρῆοισιν, ὥσπερ ἐν Βυζαντίῳ;» (2).

Καὶ ἀλλαχοῦ

«Χαλεπῶς ἂν οἰκήσαιμεν ἐν Βυζαντίῳ,
Ὅπου σιδαρῆοισι χρωῖνται νομίσμασι».
Ὁ δὲ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους προσ

(1) Ἀριστοτέλ. Οἰκον. XVII.

(2) Στίχος 249.

θέτει «ἐδόκει τὸ τῶν Βυζαντινῶν νόμισμα ἐλάχιστον εἶναι πάντων καὶ φαυλότατον, ἄτε σιδηρῶν ὑπάρχον».

Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης «οὐδὲ γὰρ εἰ Βυζαντιοὶ σιδηρῶ νομίζουσι, τούτου χάριν εἰσι δίκαιοι τῶν Ἑλλήνων καταγελαῖν;» (1)

Τὸ τῶν Βυζαντινῶν σιδηρῶν νόμισμα ἀναφέρει καὶ ὁ Ἡσύχιος (2).

Ὁ δὲ Πολυδεύκης λέγει «Βυζαντινῶν γε μὴν σιδηρῶ νομίζοντων ἦν οὕτω καλούμενον σιδάρειος, νόμισμά τι λεπτόν ὥστε ἀντὶ τοῦ πρῶτον τριῶν χαλκῶν, λέγειν, πρῶτον τριῶν σιδαρῶν. Ὅθεν καὶ ἐν τοῖς Στράτιδος Μυρμιδόσι εἴρηται

Ἐν τοῖς βαλανεῖοις προσκέλευθος ἡμέρα,
ἀπαξάπασα γῆ στρατιᾶ σιδαρῶν»
σιδηρῶ δὲ νομίσματι καὶ Λακεδαιμόνιοι χρωῖνται ἐκ πολλοῦ ὄγκου ὀλίγον δυναμένῳ ὅξει δὲ αὐτοῦ τὴν ἀκμὴν εἰς τὸ ἄτομον κατασβέννουσιν (3).

Ἀπαντα τὰ χωρία ταῦτα καὶ τοὶ μὴ ἀρκούντες εὐκρινῆ, ἵνα μᾶς πείσωσι ὅτι τὰ νομίσματα ταῦτα ἦσαν ἄνευ ἀξίας καὶ κατὰ συνέπειαν χαρτονομίσμα, οὐχ ἦττον ἀναπτύξεις συγγραφέων τινῶν μᾶς πείθουσι περὶ τούτου, ὡς θέλομεν ἰδῆ κατωτέρω.

Ἐν τοῖς Οἰκονομικοῖς αὐτοῦ ὁ Ἀριστοτέλης (4) ἀναφέρει προσέτι τὸ ἐξῆς «Οὐκ εὐπορῶν δὲ ἀργυρίου (Διονύσιος ὁ Συρακοῦσιος) νόμισμα ἔκοψε κασιτέρου, καὶ συναγαγὼν ἐκκλησίαν πολλὰ τοῦ κεκομμένου νομίσματος ὑπερεῖπεν, οἱ δὲ ἐψηφίσαντο καὶ μὴ βουλόμενοι ἕκκστος ὃ ἀνείλετο ἔχειν εἰς ἀργυροῦν, ἀλλὰ μὴ κασιτέρινον».

Ὁ δὲ Πολυδεύκης (5) ἀναφέρει τὸ αὐτὸ ὡς ἐξῆς «τοὺς μὲν τοὶ Συρακοῦσιους κασιτέρῳ ποτὲ ἀντ' ἀργυρίου νομίσαι (6) Διονύσιος κατηνάγκασε καὶ τὸ νομισμάτιον τέσσαρας δραχμάς ἀπτικὰς ἴσχυεν ἀντὶ μιᾶς». Τὸ αὐτὸ ἀναφέρει

(1) Λόγ. XLVI (ὑπὲρ τῶν τεττάρων). Τόμ Β'. σελ. 145. οὐ χωρίου καὶ ἀνωτέρω (ἐν σελ. 168) ἐμνήσθημεν.

(2) Σιδάρειοι, παρὰ Ἀριστοφ. ἐν Νεφέλαις σιδάρειοι θεοί, ὡς ἐν Βυζαντίῳ . . . λεπτῶ νομίσματι, ᾧ σιδηρῶ ἐλάχιστῳ ἐχρῶντο Βυζαντιοί. Κατὰ δὲ τὸν Hultsche «εἶπε οἱ ἐν τῷ Βυζαντίῳ λεπτῶ οἱ νομισμάτιῳ σιδηρῶ καὶ ἐλάχιστῳ ἐχρῶντο» σελ. 325.

(3) Ὄνομαστ. Πολυδ. Θ'. 78 καὶ 79.

(4) XXI.

(5) Ὄνομαστ. Θ'. 78 καὶ 79.

(6) Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὸ νομίζω ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω μνημονευθεῖσι χωρίοις, σημαίνει κόπτω νόμισμα.

ἀπλῶς καὶ ὁ Barthélemy (1). Ἐννοεῖται δὲ ὅτι εἶναι καθαρὸν χαρτονομίσμα ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει ἐν τοῖς Οἰκονομικοῖς αὐτοῦ (2) καὶ τὸ ἐξῆς «Τιμόθεος Ἀθηναῖος πολεμῶν πρὸς Ὀλυνθίους καὶ ἀπορούμενος ἀργυρίου, κόψας χαλκὸν διεδίδου στρατιώταις ἀγανακτούντων δὲ τῶν στρατιωτῶν, ἔφη αὐτοῖς τοὺς ἐμπόρους τε καὶ ἀγοραῖους ἀπαντας ὡσαύτως πωλήσειν τοῖς δ' ἐμπόροις προσεῖπεν, ἂν ἂν τις λάβῃ χαλκόν, τούτου πάλιν ἀγοράζειν τὰ τ' ἐκ τῆς χώρας ὄνια καὶ τὰ ἐκ τῶν λειῶν ἀγόμενα» ὅς δ' ἂν περιλειφθῆ αὐτοῖς χαλκός, πρὸς αὐτὸν ἀναφέροντας ἀργύριον λαμβάνειν». Τὸ τοιοῦτον ἦτον ἐπίσης ἐμπρόθεσμος ἐκδοσις χαρτονομίσματος καταναγκαστικῆς κυκλοφορίας, ἐπαινετὴ μᾶλλον ἕνεκα τῶν περιστάσεων.

Ἰδοῦ τί περὶ τούτων λέγει ὁ Βοίχιος ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτοῦ Οἰκονομικῇ τῶν Ἀθηναίων. «Ἐνταῦθα (ἐν Λακεδαιμόνι) . . . ἡ χρῆσις τοῦ σιδηροῦ νομίσματος ἦτον ἀρχαία καὶ χάριν ἠθικῶν λόγων δὲν συνέβαινε ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ ἐν Βυζαντίῳ τὸ σιδηρῶν τῶν νόμισμα, ὅμοιον τῷ τῶν Κλαζομενίων (ὥστε τὸ τῶν Βυζαντινῶν νόμισμα εἶχεν ὀνομαστικὴν ἀξίαν δηλ. ἦτο χαρτονομίσμα) τότε λοιπὸν οὐδεμία σχέσις μεταξὺ τῶν σιδηρῶν Βυζαντινῶν νομισμάτων καὶ Λακωνικῶν, ἅτινα ἔφερον ὅπως δήποτε πραγματικὴν ἀξίαν), διέφερον κατὰ τοῦτο μόνον μὴ ἀναγνωρίζομενον ὡς χρέος. Μ' ὄλην τὴν εὐνοικίαν ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον θέσειν καὶ τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους τοῦ τὸ Βυζαντίον συχνότατα εὕρισκετο εἰς δυσαρέστους θέσεις. Ὑπέφερε πολλὰ δεινὰ διαρκούντων τῶν μετὰ τῆς Περσίας, Πελοποννήσου καὶ Μακεδονίας πολέμων τοῦ διαρκῶς εἰς διενέξεις εὕρισκόμενον μετὰ τῶν περιτοιχοῦντων αὐτὸ βαρβάρων, δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ οὔτε διὰ τῆς βίας οὔτε διὰ τῶν φόρων. Εἰς τὸ μαρτύριον τοῦ Ταντάλου προσετίθεντο καὶ τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, ὅταν ὁ ἐχθρὸς κατέστρεφεν ἢ ἠρπάξει τὰς πλουσίας ἐσοδίας του, ἢ μετὰ τόσων κόπων καὶ δαπανῶν προητοίμαζον ἐν τοῖς γονίμοις περιχώροις. Ἀπὸ τῆς 125 β'. Ὀλυμπιάδος ἐπλήρωσαν φόρον εἰς τοὺς Γαλάτας 3, 5 καὶ 10 χιλιάδας χρυσῶν καὶ μέχρι 80 τάλαντων, ἵνα ἐξαγοράσωσι τοὺς ἀγρούς των ἀπὸ τὴν καταστροφῆν.

(1) Αὐτόθι σελ. 9.

(2) XXIV.

(1) Ὁρα τὸ ἀνωτ. σύγγραμμα σελ. 9.

(2) Metrologicon Script. Reliq. edit. Fred. Hultsche σελ. 302. 1866 ἐν Λειψίᾳ.

Τὰ δευτὰ πύτυα τοὺς ἠνάγκασαν νὰ καταφύγῳσι εἰς πολλὰ ἔκτακτα μέτρα, καὶ τέλος νὰ ἐπιβάλλωσι φόρον ἐπὶ τῆς ναυτιλίας, ὅστις ἐπέφερε τὸν μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Ῥοδίων πόλεμον. Μεταξὺ τῶν πρώτων μέσων, ἅτινα μετεχειρίσθη ἡ πόλις αὕτη ἵνα ἐξέλθῃ τῶν δυσχερειῶν τούτων, εἶναι ἡ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ χρῆσις σιδηροῦ νομίσματος, ἵνα διατηρήσῃ τὸ ἀργυροῦν τῆς διὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου. Ἐκυκλοφόρει δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου φέρων τὸ δωρικὸν ὄνομα σιδάρεος, ὡς τὸ ἐκ χαλκοῦ ἐν Ἀθήναις νόμισμα, *χάλκεον*. Ἐπειδὴ ἦτο λεπτόν καὶ ἄνευ ἀξίας, ὡς λέγει ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους (ἐδόκει δὲ τὸ τῶν Βυζαντινῶν νόμισμα ἐλάχιστον εἶναι πάντων καὶ φαυλότατον, ἅτε σιδηροῦν ὑπάρχον), φαίνεται ὅτι ἦτο κατασκευασμένον ἐκ παχέος τινὸς φύλλου σιδηροῦ τετυπωμένον ἐξ ἐνὸς μόνου μέρους. Τὰ *μέταλλα* ἦσαν ἡ μόνη μετεχειριζομένη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὕλη διὰ τὰ νομισματικὰ σημεῖα. Δὲν εἴμεθα ποσῶς διατεθειμένοι νὰ ἀντικρούσωμεν τοὺς συγγραφεῖς ἐκείνους, ἐξ ὧν γινώσκουμεν ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔκαμαν χρῆσιν δερματίνων νομισμάτων· τοῦτο εἶναι μῦθος, ἐν δὲν πρέπει τις νὰ διασκεδάσῃ δι' ἀτυχῶν διορθώσεων τῶν συγγραφέων, ὡς κάμνει ὁ Saumaise εἰς τὸν Πλίνιον, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀπορρίπτῃ ἐντελῶς. Τὸ αὐτὸ λέγομεν καὶ διὰ τῶν Ῥωμαίων δερματίνων νόμισμα πρὸ τοῦ Νουμά. Μόνοι οἱ Καρχηδόνιοι εἶχον ὑποθετικὸν νόμισμα τοῦ εἶδους τούτου· μετεχειρίζοντο *σῶμά τι πάχους στατήρος ἀγνώστου φύσεως, κεκαλυμμένον ἐκ δέρματος καὶ ἐσφραγισμένον, διὰ τῆς τοῦ κράτους σφραγίδος* (1).

Νομίζω περιττὸν νὰ ἐπαναλάβω ὅσα εἶπον ἵνα καταδείξω τὴν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ διασημοῦ Βοικχίου ὑπάρχουσαν διαφωνίαν.

Ἴδου δὲ τί περὶ τούτων λέγει καὶ ὁ διάσημος οἰκονομολόγος Courselle Seneuil ἐν τῷ περὶ χαρτονομίσματος ἄρθρῳ του· «Θὰ ἦτο δυσκολώτατον νὰ ὀρίσῃ τις ἀκριβῶς τὸν χρόνον, καθ' ὃν πρῶτον ἐφαντάσθησαν νὰ ἀποδώσωσι αὐθεντικῶς καὶ διὰ κυβερνητικῆς πράξεως ἀξίαν ἀνεξάρτητον τῆς ὕλης, ἐξ ἧς συνέκειτο. Τὰ ἐν πολιορκίαις κοπέντα νομίσματα, περὶ ὧν πολλάκις ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία μνεῖται ποιεῖται, ἤρουντο τὴν ἀξίαν αὐτῶν μᾶλλον ἐκ τῆς πιστώσεως, ἢ ἐκ τοῦ περὶ τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν

θεσπίματος· ἦσαν ὑποσχέσεις ἀνταλλακταί μετὰ τὴν ἄρσιν τῆς πολιορκίας, οἷον τὰ σιδηρὰ νομίσματα, ἐκδοθέντα ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων ἀπέναντι τῶν ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν, τὰ νομίσματα ταῦτα ἐπλάσθησαν ἄλλως τε ὡς ἔκτακτον καὶ προσωρινὸν μέσον οἰκονομίας.

«Χωρὶον τι Αἰσχίνου τοῦ φιλοσόφου, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Heerin, βεβαιοῖ τὴν ὑπάρχον νομισματὸς τινος ἄνευ ἀξίας ἐν τῇ ἐμπορικῇ πόλει τῆς Καρχηδόνος. Ἡ ἀξία τοῦ δερματίνου τούτου νομίσματος προήρχετο ἐκ τῆς πιστώσεως ἢ ἐκ θεσπίματός τινος τῆς κυβερνήσεως; Ἦτον ὁ,τι ἀποκαλοῦμεν σήμερον χαρτονομίσμα; Πιθανόν· πλὴν εἶναι δύσκολον νὰ διαβεβαιώσωμεν τι μετὰ θετικότητος ἐπὶ τῆς περιέργου ταύτης λεπτομερείας τῆς ἀρχαιότητος.

«Τὸ ὑναντίον οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία περὶ τῆς γενικῶς παραδεδεγμένης χρήσεως τῆς νοθεύσεως καὶ παραποιήσεως τῶν νομισμάτων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κυβερνήσεων, ὥστε νὰ νοθεύωσι τὰ νομίσματα ἀλλάσσωσιν αὐθαίρετως τὸ βᾶρος καὶ τὸν τίτλον αὐτῶν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ Ἀθηναίαι, κατ' ἐξαίρεσιν, δὲν ἐνόθευσαν ποσῶς τὰ νομίσματά των, ὅπερ ὑπῆρξεν ἐν τῶν αἰτίων τοῦ ἐμπορικοῦ μεγαλείου των. Ἀλλαχοῦ, καὶ πρὸ πάντων ἐν Ῥώμῃ, ἡ τῶν νομισμάτων νόθευσις ἐθεωρήθη ὡς ἐντιμὸς καὶ συνήθης τακτικὸς πόρος. Ὁ Πλίνιος ἀπαριθμεῖ φιλοφρόνως τὰ ἐκ τοῦ τῆς νοθεύσεως μέσου προερχόμενα εἰς τὴν κυβέρνησιν κέρδη.

«Ἡ αὕτη γνώμη ἐπεκράτησε καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα· ἡ εὐκολία δι' ἧς παρεποιούντο τὰ νομίσματα ἐθεωρεῖτο ὡς δικαίωμα κυριαρχικόν, δικαίωμα, οὐτινος ἄπαντες οἱ βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες μεγάλην κατάχρησιν ἔκαμαν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἰ. αἰῶνος, καὶ μετ' αὐτὴν τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ χαρτονομίσματος, ὅτε ἡ γαλλικὴ ἐπαναστάσις ἐθεσε τέρμα εἰς τὴν κατάχρησιν ταύτην, ὡς καὶ εἰς τὸσας ἄλλας.

«Αἱ ὑπερβολικαὶ ἐκδόσεις τοῦ χαρτονομίσματος μὲ καταναγκαστικὴν κυκλοφορίαν εἶναι ἅμα τὸ ἔσχατον μέτρον τῆς παραποιήσεως τῶν νομισμάτων καὶ τῆς καταχρήσεως τῆς πίσεως. Ἄντι νὰ κόψωσι νομίσματα ἐκ μετάλλου βάρους καὶ τίτλου κατωτέρου, ἐξέδωκαν χάρτην ἄνευ οὐδεμιᾶς πραγματικῆς ἀξίας καὶ μὲ καταναγκαστικὴν κυκλοφορίαν. Ἡ τελευταία αὕτη ἐπιχειρήσις εἶναι λοιπὸν σοφωτέρα. Ἀποδεικνύει κατάστασιν πολιτισμοῦ πλέον προκεχωρημένην, διαδέχεται τὰ ὑποθετικὰ σημεῖα, ὡς ἡ παραποίησις τῶν νομισμάτων τὴν χρῆσιν τοῦ

νομίσματος· εἶναι ἡ κίβδηλεῖα τῆς πίσεως, διὸ καὶ πρέπει νὰ καταταχθῇ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν συνέχειαν τῶν ἐπιχειρήσεων, αἵτινες διεδέχθησαν τὰ νομίσματα» (1).

Ἐκτὸς λοιπὸν τοῦ Βοικχίου, τοῦ Heerin καὶ τοῦ Courselle Seneuil, οὐδεὶς ἄλλος, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω, ἐζήτησε τὸ θέμα τοῦτο· τὰς γνώμας τούτων, ὡς εἶδετε, ἀνέφερον καθ' ὁλοκληρίαν. Νῦν ἐξετάσωμεν τὸ χαρτονομίσμα καὶ παρ' ἄλλοις ἔθνεσι· διότι οἱ Κινέζοι, αἵτινες ἐγνωρίζον πρὸ ἡμῶν τὴν πυρίτιδα, τὴν μαγνητικὴν βελόνην, τὴν τυπογραφίαν καὶ τόσα ἄλλα πράγματα, ἐγίνωσκον ἐπίσης καὶ τὸ χαρτονομίσμα ἀπὸ τὸν β'. ἡδὴ π. Χ. αἰῶνα.

Γ'.

«Ὅτε πρὸ τετραετίας διέτριβον εἰς Nansy, ἔνθα κατὰ πρῶτον ἤρχισα κυρίως τὰς περὶ πιστώσεως, νομισμάτων καὶ τραπεζῶν μικρὰς μελέτας μου, χάρις εἰς τὰς πλουσιωτάτας βιβλιοθήκας τῶν κυρίων Ch. Cournault, de Metz-Noblat κτλ. συνδιελέχθη ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ μου θέματος πολλάκις μετὰ τοῦ συγγραφέως τῶν *Ῥήσεων τῆς Ἑλλάδος* κ. Lacroix· ἕως τότε δὲ μόνον τὸ χωρίον τοῦ Αἰσχίνου ἐγνωρίζον καὶ τὸ σύστημα τοῦ Law. Ἐνῶ δὲ ὠμιλοῦμεν περὶ τῆς πρώτης χρήσεως τοῦ χαρτονομίσματος ἐν Εὐρώπῃ ἠρώτησα αὐτόν, ἐὰν προτιμώτερον δὲν ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ ἀλλαχόσε, τότε μ' εἶπεν ἐν ὀλίγοις τὴν χρῆσιν αὐτοῦ ἐν Κίνῃ πρὸ πολλῶν αἰώνων, καὶ ὅτι περὶ αὐτοῦ ἔγραψε πρὸ τινος μονογραφίαν τινὰ ἣν καὶ μοι ἔστειλεν πραγματικῶς αὐθιμῆρον. Ἐκ τῆς πραγματείας ταύτης ἔμαθον, ὅτι οἱ Κινέζοι ἐγίνωσκον τὸ χαρτονομίσμα ἀπὸ τὸν θ'. ἡδὴ αἰῶνα μ. Χ. καὶ ὅτι ἔκαμον χρῆσιν αὐτοῦ ἐπὶ ὀλοκληρούς αἰῶνας ἤτοι μέχρι τοῦ 17. αἰῶνος. Τότε ἐκοινοποίησα αὐτῷ τὸ χωρίον τοῦ Αἰσχίνου, καὶ ἐλυπήθη διότι ἠγνόει αὐτὸ ὅτε περὶ τοῦ θέματος τούτου ἔγραψε. Μετ' οὗ πολὺ ὅμως ἐπέισθη, ὅτι καὶ οἱ Κινέζοι ἐγίνωσκον πολὺ προτιμώτερον τὸ χαρτονομίσμα ἀφ' ὅτι ὁ κ. Lacroix ἐνόμιζεν.

Κατ' Ἀγγλικὴν τινὰ ἐφημερίδα ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ κ. Wolowski (2), τὸ χαρτονό-

μισμα ἐκ χάρτου ἢ περγαμηνῆς ὑπῆρχεν ἐν Κίνῃ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους· ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν πρῶτον ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ ἀγνοεῖται, τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ὑπάρχον ἀποδείξεις περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ κατὰ τὸ 149 π. Χ. Ἄλλ' ἐκθέσωμεν συστηματικώτερον τὰ τοῦ ἐν Κίνῃ χαρτονομίσματος, ἀρνούμενοι τὰ δέοντα ἐκ τῆς μονογραφίας τοῦ Courselle Seneuil καὶ ἐκ τῆς ἀξιολόγου μνημονευθείσης πραγματείας τοῦ κ. Lacroix, ὅστις ἠρώσθη ἐπίσης τὰς πληροφορίας του ἐκ τοῦ περιφήμου Ἐνετοῦ περιηγητοῦ Μαρκοπόλου, τοῦ ἡμερολογίου τοῦ Biot καὶ τῆς περιηγήσεως τοῦ Cheik-Ibn Batoutah ἀναφερομένης ὑπὸ τοῦ Cantu ἐν τῇ Παγκοσμίῳ αὐτοῦ ἱστορίᾳ.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Won-Ty, ὅστις ἐβασίλευεν ἐν Κίνῃ κατὰ τὸ τέλος τοῦ β'. π. Χ. αἰῶνος, ἐπιθυμῶν νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς Hiong-Nou, καὶ ἀδυνατῶν νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς δαπανηράς του ἐκστρατείας, καὶ ἀγνοῶν διὰ τίνος μέσου νὰ προμηθευθῇ χρήματα, ἐσκέφθη νὰ συναθροίσῃ μέγαν ἀριθμὸν λευκῶν ἐλάφων, ἀπαγορευῶν ἅμα ἅπασιν τοῖς μεγιστᾶσι νὰ ἀνατρέψωσι τοιοῦτου εἶδους ἐλάφους· ὅταν μετέβαινον, κατὰ τὰς ἐπισήμους ἐορτάς, εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, ἔδιδεν αὐτοῖς εἰς ἀντάλλαγμα τῶν δώρων, ἅτινα προσέφερον αὐτῷ, τεμάχιον τοῦ δέρματος τῶν λευκῶν τούτων ἐλάφων, ὅπερ ἐτιμᾶτο 400,000 loien ἢ δηναρίων (1).

Ὁ Μαρκόπολος λέγει ἐν τῇ Περιηγήσει αὐτοῦ. «Ἐν τῇ πόλει Chan-Balikh εὐρίσκεται τὸ νομισματοκοπεῖον τοῦ μεγάλου Χάν, ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κάτοχος τῶν μυστηρίων τῶν ἀλχημιστῶν, διότι ἔχει τὴν τέχνην νὰ παραγάγῃ χρήματα διὰ τοῦ ἐξῆς τρόπου. Ἀφαιροῦσι τὸν φλοιὸν συκαμινέας, καὶ λαμβάνουσι τὸν ἐσωτερικὸν φλοιὸν, κείμενον μεταξὺ τοῦ ἐξωτερικοῦ φλοιοῦ καὶ τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου, τὸν κοπανίζουσιν ἐντὸς θυεῖας μέχρις ὅτου κατασταθῇ μίγμα τι, δι' οὗ κατασκευάζουσι χάρτην τινὰ ὅμοιον ἐκ βάμβακος, πλὴν βαθυτέρου χρώματος· ὅταν δὲ ἦναι πάντῃ ἑτοιμὸς, τὸν κόπτουσιν εἰς τεμάχια τετράγωνα διαφόρου μεγέθους, μικρότερα μᾶλλον ἢ πλατύτερα, καὶ ἅτινα ἔχουσι δῆθεν ἀξίαν ἐνὸς δηναρίου tournois, τὰ δὲ ἐνὸς gros de Venise κτλ.

«Ὁ χάρτης οὗτος κατασκευάζεται μετὰ τόσης πομπῆς, ὥστε ἐὰν ἦτο χρυσοῦν νόμισμα· οἱ

(1) Αὐτόθι, τόμ. β'. 458.

(1) Dict. de l'économ. polit. εἰς τὴν λέξιν papiermonnaie.

(2) Les Finances de la Russie, Paris, 1864 σελ. 448.

(4) Dict. de l'économ. polit. αὐτόθι.

ἐπὶ τούτῳ ἐπιστατοῦντες διάφοροι ἀξιωματικοὶ ὑπογράφουσι, θέτουσι τὰς σφραγίδας των, καὶ τέλος ὁ σφραγιδοφύλαξ τοῦ βασιλέως βάπτει τὴν ἐμπιστευμένην αὐτῷ σφραγίδα τοῦ βασιλέως ἐντὸς μίλτου, σφραγίζει ἅπαντα τὰ τοῦ χάρτου τεμάχια, καὶ τοῦτο ἀποδίδει αὐτοῖς αὐθεντικὸν χαρακτήρα. Τὸ χαρτονομίσμα τοῦτο πέμπεται εἰς τὸ κράτος, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ἀποποιηθῇ αὐτὸ ἐπὶ ποινῇ θανάτου.

Ὁ δὲ ὀθωμανὸς περιηγητὴς Cheik-ibn-Batoutah, λέγει «Οἱ κάτοικοι τῆς Κίνας δὲν μεταχειρίζονται εἰς τὰς ἐμπορικὰς των πράξεις οὔτε χρυσᾶ οὔτε ἀργυρᾶ νομίσματα. Ἄπαντα τὰ ἐξωθεν ἐρχόμενα νομίσματα ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἀναλύονται εἰς ἄσημον χρυσὸν καὶ ἀργυρον. Πωλοῦσι καὶ ἀγοράζουσι διὰ τεμαχίων χάρτου, ὧν ἕκαστον εἶναι ὅσον παλάμη χειρός, φέρου τὸ σημεῖον ἢ σφραγίδα τοῦ Σουλτάνου. Εἰκοσιπέντε τοιαῦτα γραμματία ὀνομάζονται bâlicht, ἢτοι ἀποτελοῦσι τὸ παρ' ἡμῶν δηνάριον ἢ χρυσὸν νόμισμα. Ἐὰν τις ἐχῇ ζεσχημένα ἢ ἐφθαρμένα τῶν γραμματίων τούτων, τὰ φέρει εἰς εἰδὸς τι νομισματοκοπέου, ἐνθα λαμβάνει ἀντ' αὐτῶν ἄλλα νέα. Οὐδὲν ὑφίσταται ἐξοδὸν διὰ τοῦτο (κατὰ τὸν Μαρκόπολον ἐπλήρῳν τις 3 0/0 κατὰ τινὰ δὲ ἀγγλικ. ἐφημερίδα 3 0/0) διότι οἱ κατασκευάζοντες ταῦτα πληρώνονται ἀπὸ τὸν Σουλτάνον. Τὸ μέγαρον τοῦτο διευθύνεται ἀπὸ τινὰ τῶν πρώτων ἐμίρς τῆς Κίνας. Ἐὰν ἄτομόν τι μεταβῇ εἰς τὴν ἀγορὰν μὲ νομίσματα ἀργυρᾶ ἢ καὶ χρυσᾶ, ἵνα ἀγοράσῃ τι, δὲν λαμβάνουσι ταῦτα, καὶ οὔτε προσέχουσι μάλιστα εἰς αὐτόν, μέχρις ὅτου ἀνταλλάξῃ ταῦτα μὲ bâlicht ἢτοι γραμματία, δι' ὧν δύναται νὰ ἀγοράσῃ ὅ,τι ἂν ἐπιθυμῇ.»

Ἐκτὸς ἄλλων λοιπὸν μαρτυριῶν ἔχομεν τὰς μαρτυρίας τῶν δύο τούτων περιηγητῶν οἵτινες κατὰ διάφορον ἐποχὴν ἐπισκεφθέντες τὴν Κίναν οὐδεμίαν ἡμῶν ἀφήνουσιν ἀμφισβόλιαν περὶ τῆς υπάρξεως τοῦ χαρτονομίσματος ἐν Κίνα καὶ περὶ τῆς καταναγκαστικῆς κυκλοφορίας, καὶ ὅτι τοῦ χαρτονομίσματος ἐγένετο πρῶτον χρῆσις ὄχι ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Thang κατὰ τὸ 807 μ. Χ., ὡς νομίζει ὁ κ. Lacroix, ἀλλ' ἀπὸ τὰ τέλη ἡδὴ τοῦ β' αἰῶνος π. Χ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην φαίνεται νὰ ἔγινε μᾶλλον συστηματικώτερα τὴν μεταρρυθμίσεις, διότι κατὰ τὰ χρονικά τῆς Μογγολικῆς δυναστείας ἢ κυβερνήσεως ὑπεχρέωσε τοὺς κεφαλαίουχοὺς νὰ καταθέσωσι πολυτίμητα τε μέταλλα καὶ νομίσματα εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον,

ἀπέναντι δὲ αὐτῶν τοῖς ἔδωκε εἰδὸς τι γραμματίων ὀνομαζομένων feytsien *εἰλαφρόν νόμισμα* ἐκπροσωποῦντων τὰ νομίσματα. Τὸ χαρτονομίσμα δὲ τοῦτο διήρκεσε μέχρι τῆς 21 πρώτης δυναστείας τῆς Κίνας ἢτοι μέχρι τῶν μεγάλων Ming, οἵτινες ἐκδιώξαντες τοὺς Μογγόλους ἐβασίλευσαν μέχρι τοῦ 15' αἰῶνος. Οἱ Ming παρεδέχθησαν ἐπίσης τὸ χαρτονομίσμα καὶ διατηρήσαντες αὐτὸ ἐπέκεινα τῶν 100 ἐτῶν τὸ κατήργησαν κατὰ τὸν 15' αἰῶνα. Τὸ χαρτονομίσμα καὶ σήμερον ὑπάρχει ἐν Κίνα, ἀλλ' εἰς τοιαύτην περιέπεσε περιφρόνησιν, ὡς σχεδὸν οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει, ὥστε οἱ Κινέζοι ἀφοῦ ἠνέχθησαν αὐτὸ ἐπὶ 17 περίπου αἰῶνας δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐκτιμῶσιν αὐτὸ καὶ νὰ ὠφελῶσιν αὐτοῦ δεόντως ὡς οἱ Εὐρωπαῖοι· διότι τὸ χαρτονομίσμα, ὅταν ἐν ὀρισμένῳ μέτρῳ γίνηται χρῆσις αὐτοῦ, παρέχει σπουδαϊότητα ὑπηρεσίας τῇ κοινωνίᾳ.

Πρὸ τοῦ 1' αἰῶνος ὑπῆρχεν σιδηροῦν τι νόμισμα ὀγκωδέσκατον, ὡς τὸ τοῦ Λυκούργου, διὸ καὶ μετεχειρίσθησαν ἀντιπροσωπευτικὰ αὐτοῦ γραμματία ἢ ὑποχρεώσεις (ἐνεκα τοῦ δυσμετακουίστου τοῦ νομίσματος), ἢ μᾶλλον κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Κινέζου, τρόπον τοῦ μετακομίζου τὸ νόμισμα· τὰ γραμματία δὲ ταῦτα, περὶ τῆς φύσεως τῶν ὁποίων οὐδεμία ἡμῶν μένει ἀμφισβόλια, ἐξεδόθησαν ὑπὸ ἰδιαίτερας τινὸς τραπέζης, ἢν βραδύτερον ἐμιμήθη ἢ κυβέρνησις.

Κατὰ τὸν 1' αἰῶνα ἐμπορικὰ τινὰ καταστήματα συνέστησαν ἐταιρικὴν τινὰ τράπεζαν, ἣτις ἐξέδιδεν εἰδὸς τι συναλλαγμάτων ἢ μᾶλλον γραμματίων εἰς διαταγήν, Kca-osten, πληρωτέαν κατὰ τριετίαν, ἢ δυνάμενα νὰ κυκλοφορῶσιν 65 ἔτη (ὥστε ἡ διάρκεια τῆς προνομιούχου ταύτης τραπέζης ἦτον ἐξηκονταπενταετής), ἀλλ' ἡ τράπεζα αὕτη διελύθη μετ' οὐ πολὺ ἀποτυχούσα, ἢ δὲ κυβέρνησις ἐσπευσε νὰ τὴν μιμηθῇ ἰδρύσασα ὁμοίαν κατὰ τὸ 1023, καὶ ἀπαγορεύσασα τὴν ἰδρύσασιν ἄλλης τοιαύτης, καὶ ἣτις διήρκεσε μέχρι τοῦ 1260· τὸ χαρτονομίσμα δὲ τῆς τραπέζης ταύτης διήλθεν ὅλας τὰς φάσεις, ἃς χαρτονομίσμα δύναται νὰ διέλθῃ.

Ἡ κατάχρησις τοῦ χαρτονομίσματος ἐν Κίνα, καίτοι κατέστη χρονικὴ ἀσθένεια ἐφ' ὀλοκλήρου αἰῶνας, δὲν ὑφίστατο ἄνευ γογγυσμῶν, ἂν καὶ ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν τοῦ Μαρκόπολου. Ὁ Ἀχμέτ ὅστις φαίνεται νὰ ἦτον ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Kholibaikhan, ἔδολε φρονήθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Αἱ κατακραυγαὶ δὲ αὗται δὲν περιορίσθησαν μόνον εἰς τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ σοφοί, ὅχι

ἄμμοροι ὀρθῶν τινῶν θεωριῶν τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ὕψωσαν τὴν φωνὴν των κατὰ τοῦ καταθλιπτικοῦ τούτου συστήματος. Ἴδου τί περὶ τούτου λέγει ὁ σοφὸς Κινέζος Μοντουαλὲν, συγγραφεὺς ἑκατοντόμου τινὸς ἐγκυκλοπαιδείας·

«Ὁ χάρτης δὲν ἔπρεπε νὰ ἦ νόμισμα, ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐν χρῆσει μόνον ὡς ἀντιπροσωπευτικὸν σημεῖον ἀξιῶν τινῶν ἐκ μετάλλου, ἢ προφίμων καὶ νὰ ἀνταλλάσσεται ταχέως διὰ μεταλλικῶν νομισμάτων χάριν τῆς οἰκονομίας τῆς μεταφορᾶς. Ἐν ἀρχῇ τοιαύτη ἦτον ἡ χρῆσις τοῦ χαρτονομίσματος παρά τοῖς ἐμπόροις. Ἡ κυβέρνησις οἰκειοποιουμένη τὴν ἐφεύρεσιν ταύτην τῶν ἰδιωτῶν, ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ ταῦτα ἀληθὲς νόμισμα, διὸ καὶ πάραυτα ὁ ἀρχικὸς του σκοπὸς παρεμορφώθη.»

Ἴδου δὲ καὶ διάλογός τις μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ὀγοδαή, ἐνὸς τῶν αὐτοκρατόρων τῆς δυναστείας τῶν Song καὶ τοῦ ὑπουργοῦ του Thson-Tsai. «Συνετέ ὑπουργέ, λέγει ὁ ἡγεμὼν, σήμερον μὲ προέτεινον νὰ ἐκδώσω χαρτονομίσμα· τί περὶ τούτου σκέπτεσαι; —Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Tshang-Soung, τῆς δυναστείας τοῦ χρυσοῦ, ἀπεκρίθη ὁ ὑπουργός, ἤρχισαν νὰ ἐκδίδωσι χαρτονομίσμα μετὰ τοῦ νομίσματος. Ὑπῆρχεν ὑπουργός τις ὅστις ἐκέρδισε πολλὰ κατὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ χαρτονομίσματος, εἰς δὲν ἔμεινε τὸ ὄνομα Seigneur-Billet χαρτονομισματοκύριος. Τὸ χαρτονομίσμα δὲ εἰς τοιοῦτον ἐξευτελισμὸν ἐφθασεν, ὥς μόνις μὲ 10 χιλ. γραμματία ἠδύνατό τις νὰ ἀγοράσῃ ἐν πλακούντιον ἐξ ὄρυζιου. Ὁ λαὸς ὑπέφερε πολὺ, τὸ δὲ κράτος κατεστράφη. Τὸ παράδειγμα τοῦτο δέον νὰ ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἐὰν νῦν πρέπη νὰ ἐκδώσωμεν χαρτονομίσμα, ἢ ἀξία του δὲν πρέπει νὰ ὑπερβῇ τὰς 750 χιλ. φρ.» Τὰς συνετάς ταύτας συμβουλὰς ἠκολούθησεν ὁ Ὀγοδαή.

Οἱ λόγοι τῆς ἐν Κίνα διαρκείας τοῦ χαρτονομίσματος εἰσὶν οἱ ἐξῆς· ἡ διαρκὴς ποσότης τοῦ χαρτονομίσματος δὲν ἦτο τόσον ὑπέρογκος, ὥστε νὰ ἐξαντλήσῃ πάντα πόρον· ὅτι ἡ ἐξαργύρωσις, ἢ ἡ διάρκειά του ὀρίζετο εἰς μακρὰς προθεσμίας· κατὰ τὴν λήξιν δὲ ἀντὶ νὰ ἐξαργυρωσῶσι ταῦτα ἐπέφερον μεταρρυθμίσεις τινὰς ὅτε μὲν ἀπαγορεύοντες τὴν χρῆσιν τῶν νομισμάτων ἢ καὶ νοθεύοντες ταῦτα, ἐνίοτε δὲ περιωρίζον καὶ αὐτὴν τὴν χρῆσιν τῶν πολυτίμων μετάλλων. Ἴδου δὲ πῶς περιγράφει ὁ Biot τὴν κατάστασιν τοῦ Οὐρανίου Κράτους ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Gengiskhanides.

«Ἡ δημοσία πίστις εἶναι κατεστραμμένη ἐξ ὀλοκλήρου, ὡς ἐκ τῆς ἀβεβαιότητος τῆς ἐξαργύρωσεως τοῦ χαρτονομίσματος· ἀγνοεῖται μάλιστα, ἐὰν σειρὰ τις τῶν ἀπὸ τοῦ 1160 ἐκδοθέντων γραμματίων ἐξηργυρώθη ποτὲ ὑπὸ τοῦ κράτους ἄλλως ἢ ὑπὸ ἄλλων χαρτονομισμάτων». Φόροι, μισθοί, προμήθειαι, δημοσία ἔργα, δημοσία ὑπηρεσία, τὰ πάντα ἐπληρώνοντο διὰ χαρτονομίσματος· οὐδεὶς λοιπὸν πύχαιρειτο, διὸ καὶ ἐπὶ τέλους οἱ κάτοικοι, πολιταί τε καὶ στρατιωτικοί, τῆς αὐτοκρατορίας ἐπανεστάτησαν καὶ ἀντικατέστησαν τοὺς κατακτητὰς διὰ τῆς ἐθνικῆς δυναστείας. Οἱ Soung δὲ καὶ Kin, οἵτινες προηγήθησαν τῶν Μογγόλων, κατεστράφησαν διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 15' αἰῶνος οἱ Μογγόλοι κατακτηταί, οἵτινες ἐβασίλευον ἐν Περσίᾳ, μετεχειρίσθησαν ἐπίσης καὶ αὐτοὶ χαρτονομίσμα.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν Κινέζων, Ἑλλήνων καὶ ἄλλων τινῶν ἀρχαίων ἐθνῶν. Ἐν Εὐρώπῃ δὲ κυρίως εἰσήχθη πρῶτον ὑπὸ τοῦ περιφήμου Σκώτου Law κατὰ τὸ 1716. Ἀκολούθως οἱ Εὐρωπαῖοι ἰδρυσαν διάφορα συστήματα χαρτονομίσματος ἐπὶ ποικίλων καὶ σοφῶν βάσεων ἐρειδόμενα, ὧν τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο τὸ αὐτό, δηλ. νὰ διαθέσωσιν ἅπαντα τὰ μεταλλικὰ νομίσματα εἰς τὴν διάθεσιν τῆς κυβερνήσεως, ἣτις νὰ διδῇ ἀπέναντι αὐτῶν σημεῖα ἄνευ ἀξίας, ἢτοι χάρτην. Δὲν ἐπιχειρῶ νὰ κάμω ἐνταῦθα τὴν ἱστορίαν ἁπάντων τῶν συστημάτων, διότι εἶναι θέμα ἀπαιτοῦν ἰδίαν πραγματείαν· τοῦτο μόνον λέγω, ὅτι ἐνόσω ἢ κυβερνήσις διατηρεῖ τὰ νομίσματα, ὁ χάρτης ἔχει τὴν ἀξίαν του, ἀλλ' ἅμα ἀφοῦ δαπανήσῃ τὰ νομίσματα καλῶς ἢ κακῶς, τὸ χαρτονομίσμα τοῦτο χάνει τὴν ἀξίαν του. Ἐν τέλει λοιπὸν τοῦ λόγου ἐπιτραπήτω ἡμῶν νὰ εἴπωμεν γενικὰ τινὰ περὶ χαρτονομίσματος.

Δ'.

Ἴσως ἐλαχίστη ποσότης χαρτονομίσματος ἐν τισὶ τόποις δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὅταν ὁ τόπος οὗτος εὐρίσκηται εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις καὶ ἀνάγκας. Ἐὰν δὲ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ χαρτονομίσμα τοῦτο γίνεται δεκτὸν ὑπὸ τοῦ κοινοῦ au pair εἰς ἴσην μοῖραν τῆς ἀξίας του, θὰ ὑποτιμηθῇ ἐξ ἀνάγκης ἐν τῇ ἐλαχίστῃ ἀνάγκῃ εἰσαγωγῆς, ἢ ἐν μεταλλικῇ ἐξαγωγῇ, ὅπερ τὸ αὐτό, ἢ ἐν οἰαδήποτε ἐμπορικῇ κρίσει ἢ πολέμῳ. Ἀλλὰ τὰ αἰτία ταῦτα δύναται νὰ θεωρηθῶσι ἀνύπαρκτα ὡς πρὸς τὴν μεταβολὴν

της τιμῆς τοῦ χαρτονομίσματος· ἐπειδὴ τὸ χαρτονομίσμα εἶναι ἀξία τεχνική, ἡ ἐκδοσις αὐτοῦ εἶναι ἀπεριόριστος, ὅπερ δὲν δύναται νὰ συμβῆ καὶ εἰς τὸ νόμισμα, διότι ἡ νομισματοποίησις δὲν εἶναι παραγωγικὴ ὡς ἐν τῷ χαρτονομίσματι, εἰς δὲ δίδεται ἀξία τῆς ἐστερείτου πρῖν. Κατὰ συνέπειαν τὸ χαρτονομίσμα ὑποτιμᾶται, ἢ τὸ νόμισμα ὑψοῦται.

Ἡ ὑποτίμησις αὕτη τοῦ χαρτονομίσματος ἠδύνατο νὰ λάβῃ τὸν ἐξῆς ἀπόλυτον καὶ μαθηματικὸν τύπον κατὰ τὸν Courcelle Seneuil: «Ἡ ἀξία τῆς ἐν κυκλοφορίᾳ ποσότητος τοῦ χαρτονομίσματος, οἰαδήποτε καὶ ἂν ᾖ, εἶναι ἰση πάντοτε τῇ ἀγνώστῳ, πλὴν βεβαίᾳ ποσότητι τῶν νομισματικῶν ἀξιών, ὧν ἡ κοινωνία ἔχει ἀνάγκη· ἡ ποσότης δὲ αὕτη εἶναι σχεδὸν ἀμετάβλητος ἐν δεδομένῳ χρόνῳ καὶ ἐμπορικῇ καταστάσει. Ἐὰν τὸ νομισματικὸν οὐ τις ἀνάγκη ἔχει π. χ. ἡ Γαλλία διὰ τὴν ἐνεργητικὴν ὑπηρεσίαν τῶν συναλλαγῶν τῆς ἧτον ἐν δισεκατομμύριον, ἡ ποσότης τοῦ χαρτονομίσματος, ἢν ἠδύνατο νὰ θέσῃ εἰς κυκλοφορίαν οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦτο, δὲν θὰ ἤξιζε ποτε πλεόν τοῦ ἐνὸς δισεκατομμυρίου. Κατὰ συνέπειαν πᾶσα ἐκδοσις, ἧτις θὰ ὑπερέβαινε τὸ ποσὸν τοῦτο θὰ ὑπέφερον ὑποτίμησιν ἀνάλογον, ἀναπόφευκτον, ὑποτίμησιν κατ' εὐθὺν λόγον εἰς τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐκδοθεῖσαν ἀξίαν. Ὑπεθέσαμεν πρὸ ὀλίγου τὸ ἐν Γαλλίᾳ ποσὸν εἰς ἐν δισεκατομ., ἐὰν ὁ τόπος εἶχε χαρτονομίσμα ἰσάζιον καὶ ἤθελε νὰ διπλασιάσῃ τοῦτο ἀναβιβάζων τὴν ἀξίαν του εἰς δύο δισεκατομ., τὸ χαρτονομίσμα θὰ ἔχανε τὸ ἡμισυ τῆς ἀξίας του· ἐὰν ἐγένετο ἐκδοσις 3 δισεκατομ. θὰ ἔχανε τὰ $\frac{2}{3}$ τῆς ἀξίας του, ἐὰν τέσσαρα τὰ $\frac{3}{4}$ καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς· εἰς 45 δὲ δισεκατ. θὰ ἤξιζε μόνον τὸ $\frac{1}{5}$ τῆς ὀνομαστικῆς του ἀξίας. Τοῦτο δὲ σχεδὸν κατὰ γράμμα ἀποδεικνύεται διὰ τῆς ἱστορίας.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν καιρῷ γαληνιαῷ ἄνευ μεταβολῶν καὶ ἐμπορικῶν κρίσεων, χωρὶς νὰ λαμβάνωμεν ποσῶς ὑπ' ὄψιν τὰ πάθη, τοὺς φόβους καὶ ἀνθρωπίνους ἐλπίδας, διότι τότε χάνει ἐντελῶς τὴν ἀξίαν του.

Τὰ αἷτια δὲ ταῦτα τῆς μεταβολῆς τοῦ χαρτονομίσματος οὐδεμίᾳ κυβερνήσει, ὅσον συνετὴ καὶ ἂν ἦναι, δύναται νὰ τὰ προΐδῃ καὶ ἐκτιμῆσιν ἀρκούντως καὶ πάντοτε. Ἄλλως τε ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι ἡ κυβερνήσις ἡ ἐκδίδουσα χαρτονομίσμα δὲν τὸ ἐκδίδει χάριν τοῦ γλίσχρου τόκου ὃν, ἐννοεῖται, ὠφελεῖται πάντοτε, καθ' ὅσον αἱ ἐκ τοῦ χαρτονομίσματος προκύ-

πτουσαι οἰκονομίαι συνεπάγουσι νέας δυσχερείας εἰς τὸ κράτος, ἀλλὰ μόνον εἰς κατεπειγούσας ἀνάγκας καταφεύγει εἰς τὸ μέτρον τοῦτο· ἐν τοιαύταις δὲ δυσχερείαις περιστάσεσι διατελοῦσα πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ καταχρασθῇ τοῦ μέσου τούτου, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον πᾶσα νέα ἐκδοσις θὰ προμηθεύει τῇ κυβερνήσει νέους πόρους, εἰς ζημίαν πάντοτε τῶν κατόχων τῶν προγενεστέρων τίτλων, εἰς ἐκάστην νέαν ἐκδοσιν ἐνὸς δισεκατομμυρίου χάνει τὸ ἡμισυ τοῦ προηγουμένου ποσοῦ, ἧτοι τὸ ποσοστὸν τοῦ αὐξήσαντος ἀριθμοῦ τοῦ ἐκδιδομένου δισεκατομ. δηλ. ἡ ἐκδοσις τοῦ β'. δισεκατομ. τὰ ἡμίση τοῦ α'. ἧτοι 500 ἑκατομ. ἡ ἐκδοσις τοῦ γ'. τὸ $\frac{1}{3}$ τῶν δ'. τὸ $\frac{1}{4}$ καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Εἶναι περιττὸν νὰ εἰπώμεν, ὅτι τὰ προσωρινὰ ταῦτα μέτρα, ἅτινα κυβερνήσις τις ἀπολαμβάνει διὰ τοῦ χαρτονομίσματος, τὰ πληροῖνε διὰ μεγάλων πάντοτε θυσιῶν καὶ παντοίων ἀταξιῶν, ὡς τὸ μέσον τοῦτο εἰσάγει εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰσὶν αἱ ἐξῆς περίπτου κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα.

«Κατ' ἀρχὰς οὐδεὶς ὑποφέρει· τὸναντίον ἡ διὰ τῶν ἰδανικῶν νομισμάτων ἡ σημεῖων ἀντικατάστασις τῶν νομισμάτων εἶναι πραγματικὴ τις πρόδοσις, ἐξ ἧς ἡ κοινωνία εὐαρεστεῖται· ἐν τῇ ἀντικατάστασι τοῦ μεταλλικοῦ νομισματος ὁ χάρτης θέτει εἰς ἐνέργειαν τὴν ἀξίαν, ἢν ἐξεπροσώπει, καὶ φαίνεται ὅτι ὀλόκληρος ἡ ἀξία αὕτη ἐρχεται πάραυτα καὶ αἰφνης εἰς αὐξήσιν τοῦ κοινωνικοῦ πλούτου. Ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ὑποθέσει ἡ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐκδοσις τοῦ πρώτου δισεκατομμυρίου παρέχει τῇ κοινωνίᾳ τὴν χρῆσιν ἰσης ποσότητος πλούτου, εὐρύνουσα τὸν κύκλον τῆς ἀγορᾶς. Συγχρόνως τὸ νόμισμα καὶ αὐτὸ τὸ μεταλλικὸν θὰ ὑφίστατο ὑποτίμησιν τινά, ἵνα διευκολύνη τὴν ἐκτέλεσιν ἀπάντων τῶν πιστωτικῶν συμβολαίων, ἀπάντων τῶν ἐμπορικῶν ὑποχρεώσεων, προσθέσατε εἰς ταῦτα τὴν ὑπερτίμησιν ἀπάντων τῶν ἐμπορευμάτων καὶ κέρδη φαινόμενά τε καὶ πραγματικά, καὶ ἔχετε πάραυτα ἅπαντα τὰ σημεῖα μεγάλης τινὸς εὐημερίας καὶ κατὰ συνέπειαν αὐξήσιν δαπανῶν ἐκ μέρους ἀπάντων τῶν ἰδιωτῶν.

«Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποτιμῆσεως τοῦ χαρτονομίσματος ἡ κίνησις ἀκολουθεῖ ἔτι καιρὸν τινά· ἕκαστος προσπαθεῖ νὰ ἀνταλλάξῃ τὸ χαρτονομισμὰ του δι' ἐμπορευμάτων· ἡ κερδοσκοπία ἰδρύεται ἐπὶ τοῦ ἐκπεσοῦ τοῦ χάρτου, καὶ δίδει εἰς τὰς ἐμπορικὰς πράξεις μεγάλην κίνησιν· περιουσίαι σχηματίζονται ταχέως ἐπὶ τινῶν ἐρειπίων. Ἄλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἡ σκηνὴ

μεταβάλλεται, ἡ κίνησις τοῦ ὕψωμοῦ καὶ ἐκπεσοῦ τοῦ χαρτονομίσματος, προελθούσα ἐκ τῆς κερδοσκοπίας, καὶ ἡ πρόδοσις τῆς ὑποτιμῆσεως, καθ' ἐκάστην αὐξάνουσα φέρουσι πανικὸν φόβον· οὐδεὶς πλέον δέχεται ὑποχρεώσεις μετ' ἐπιτοίαν, ἢ πιστώσει δὲν ὑπάρχει πλέον, οὔτε ἐργασίαι καὶ ἐπιχειρήσεις ἐμπρόθεστοι· ὁ ὄριζων τοῦ ἐμπορίου καθ' ἐκάστην σμικρύνεται, πλησιάζων αὐτὸν ὡς ἐν καιρῷ καταγιγῶσ· τὸ μέλλον καὶ ἡ ἐλπίς ἐξαλείφονται.

«Ἐν τούτοις ἡ καταστροφὴ πάντων τῶν ἰδιωτῶν, ὧν ἡ περιουσία βασιζέται ἐπὶ συμφωνητικῶν μακρᾶς προθεσμίας, ἀρχίζει νὰ γίνηται ἐπαισθητὴ. . . Ἡ κυβερνήσις ὑπερτιμῶσα τὸ νόμισμα ὑπερετίμησε πᾶσαν ἀξίαν ἐκτιμωμένην διὰ νομισμάτων. Δὲν ἐπωφελήθη δὲ οὔτε ἐξ αὐτῶν σχεδὸν τῶν νομισμάτων ἧτοι τῶν ὅσα οἱ ἰδιῶται ἀπόλεσαν. . . ἡ περιουσία τῶν πιστωτῶν περιήλθεν εἰς χεῖρας τῶν ὀφειλετῶν· εἶναι εἰδός τι καταργήσεως τῶν χρεῶν, ὡς ἐν ταῖς δημοκρατίαις τῆς ἀρχαιότητος, κατάργησις παρακολουθουμένη πάντοτε ἀπὸ τὴν καταστροφῆν τῆς πιστώσεως, τῆς σπανιότητος τῶν κεφαλαίων καὶ τῆς βασιλείας τῶν τοκογλύφων».

Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα παρετηρήθησαν ἐν Σουηδίᾳ, Δανιμαρκίᾳ, Ῥωσίᾳ (ἐνθα ὑψώθη τὸ χαρτον. εἰς 400/00), Αὐστρίᾳ (ἐνθα εἰς 1200/00) Γαλλίᾳ, Κίνα, καὶ τέλος πρὸ τινῶν ἐτῶν ὡς ἐνθυμείσθε ἐνταῦθα. Τὸ χαρτονομίσμα ἐκδίδεται ὅχι πάντοτε ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ὑπὸ μεγάλης τινὸς ἐταιρίας.

Ἐὰν ὅμως αἱ ἐκδόσεις τοῦ χαρτονομίσματος ἠδύνατο νὰ κανονισθῶσιν, ἡ δὲ ἀξία του νὰ παρέχῃ ἐγγυήσεις τινὰς καὶ τέλος ἀσφάλειαν, τὸ χαρτονομίσμα θὰ ἦτο προτιμητέον· διότι θὰ ἦτον ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ εὐθηνότερον, τὴν δὲ ἀξίαν τοῦ πραγματικοῦ νομισματος ἠδυνάμεθα νὰ διαθέσωμεν πρὸς αὐξήσιν τῶν ἐνεργητικῶν κεφαλαίων τῆς κοινωνίας. Ἐννοῶ νὰ ἐπραττοῦν ὅ,τι αἱ τράπεζαι, αἵτινες κατορθώνουσι νὰ ἔχωσι μέσον τινὰ ὄρον, ἧτοι νόμισμα μεταξὺ τοῦ ἐκ χάρτου καὶ ἐκ μετάλλου νομισματος, βασιζέουσαι τὸ ποσὸν ἐπὶ τῶν ἐλευθέρων καὶ πραγματικῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας ἄνευ οὐδεμιᾶς καταναγκαστικῆς ἢ δικαιοματικῆς κυκλοφορίας, καὶ τέλος διὰ τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν ὑποχρεώσεων τῶν συστήματι παρουσιάζον ἅπαντα τὰ πλεονεκτήματα τοῦ χαρτονομίσματος, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὰς ἀτοπίας τοῦ χαρτονομισματικοῦ συστήματος. Πολλὰκις ὅμως παρετηρήθη, ὅτι ἐνθα ὑπάρχουσι προνομιοῦχοι τράπεζαι, αἱ κυβερνήσεις δι' αὐτῶν

ἐκδίδουσι εἰδός τι χαρτονομίσματος προερχόμενον ἐκ τῶν ὑπερβολικῶν ἀπαιτήσεων τοῦ κράτους, καὶ ἵνα πραγματοποιήσῃσι προκαταβολὰς τινὰς, παρέχουσι προσωρινόν τι δικαίωμα εἰς τὰς τραπεζὰς ἵνα ἐκδώσωσι πλεόν τοῦ δέοντος γραμμάτια, ἵνα εὐκολύνωσι καὶ ταύτας· ἐνῷ τὸ σύστημα τῆς ἐλευθερίας τῶν τραπεζῶν μεταξὺ τῶν πολλῶν τοῦ ἄλλων καλῶν ἐπιφέρει καὶ τὴν ἐλάττωσιν τῆς χρήσεως παντὸς εἶδους νομισματος, καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ τὸ τοῦ χαρτονομίσματος, ἀφοῦ ἡ θέσις του ἐν τῷ συστήματι τούτῳ εἶναι τόσον μικρά, ὡς π. χ. ἐν Σκωτίᾳ, ἐνθα ἡ ἐπιτυχία ὑπερέβη πᾶσαν ἐλπίδα. Ἄλλως τε διὰ τοῦ συστήματος τῆς ἐλευθερίας τῶν τραπεζῶν εἶναι δυνατός ὁ μεταξὺ τῶν συναγωνισμῶν, ὅστις ὅχι μόνον τροφοδοτεῖ τὴν πίστωσιν, καὶ ἐμψυχώνει τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἀλλὰ συγχρόνως προφυλάττει τοὺς ἀρκετὰ πεφωτισμένους τόπους ἀπὸ τὰς καταστροφὰς, αἵτινες παρακολουθοῦνται πάντοτε ὑπὸ τοῦ χαρτονομίσματος. Ἄλλως τε τὸ σύστημα τῆς ἐλευθερίας τῶν τραπεζῶν βασιζόμενον ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας, χαίρει τὴν συμπάθειαν ἀπάντων τῶν εὐλακρῶν φίλων τῆς ἐλευθερίας. Τελευτώντες λέγομεν ὅτι τὸ χαρτονομίσμα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δὲν εἶναι κακόν, ἐὰν ἠδύνατο νὰ γείνη μόνον χρῆσις αὐτοῦ ἐκ μέρους τῶν κυβερνήσεων, θὰ ἐπέφερε πραγματικὰς ὠφελείας· ἀλλ' ἡ ἰδέα αὕτη, πεπεσμέθη, ὅτι θὰ εἶναι πάντοτε θεωρία ἀπραγματοποιήτος· συντασσόμενοι δὲ μετὰ τῆς σχολῆς ἐκείνης, ἧτις παραδέχεται τὴν ἐλευθερίαν τῶν τραπεζῶν, ὅχι δὲ καὶ τὰς προνομιοῦχους τραπεζὰς, ὡς π. χ. τὰς ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, καταφερόμεθα καὶ κατ' αὐτῶν τῶν τραπεζιτικῶν γραμματίων (ἐὰν καὶ ὑπάρχῃ ἄδυσσος μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ χαρτονομίσματος,) τῶν προνομιοῦχων τραπεζῶν, ἅτινα ἔπρεπε νὰ ἐκδίδῃ πᾶσα τράπεζα, ἢ οὐδεμίᾳ, ὅπερ φαίνεται φρονιμώτερον, ἀλλ' ἀπλῶς μόνον νὰ μεταχειρίζονται τὰ συνήθη πιστωτικὰ μέτρα. Ἡ ἱστορία τοῦ χαρτονομίσματος μᾶς διδάσκει τοῦτο, ὅπερ μετ' ἀρκετῆς ὑπερηφανείας λέγομεν, ὅτι ἐνῷ ἅπαντα τὰ σημερινὰ ἔθνη κατεχράσθησαν πέραν πάσης ἐκφράσεως τὸ χαρτονομίσμα, μηδ' αὐτῶν τῶν Κινέζων ἐξαιρουμένων, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ τοὶ γινώσκοντες τὸ χαρτονομίσμα ὅχι μόνον δὲν κατεχράσθησαν αὐτό, ἀλλὰ μόλις ἕκαμαν χρῆσιν αὐτοῦ καὶ τοῦτο ἐν κρίσιμοις περιστάσεσι, ἐν πολέμῳ, ὅταν ἡ πατρίς ἐκινδύνευεν.

Α. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ